Braun, Georg

Civitates Orbis Terrarum Liber Primus

[S.l.] [ca. 1640]

CIVITATES ORBIS TERRARUM

Braun

ORNAMENT. ORB. TERR.
CIVITATES ORBIS TERRARUM
ARCIVM INVENTRIX
OPIDOR. AVCTOR.
CONSOCIAT. HVMANI GEN. ORIGO.
ARCHITECT. RVDIM.
DOMICIL. TYROCIN.
LIBER PRIMVS.

GEORGIVS
BRAVN AGRIPPINENSIS
BENEVOLIS LECTORIBVS
S. D.

QVANDOQVIDEM celebrium Vrbium, Oppidorumque topographicæ descriptiones, accuratissimè delineatæ præsenti hoc opere vobis proponantur ab oculos, Spectatores, Lectoresque beneuoli; non ita alienum ab instituto nostro fore putaui, de primis Vrbium initiis, progressu & incremento paucula quædam præfari: vt primis earum principiis & causis probè perspectis ac cognitis, earundem institutum, vsus, ac finis penitius intelligatur. M. Vitruuius lib. de Architect. 2. humanæ societatis initium mira quadam industria explicans, causam, quæ homines in vnum coëgit, cœtusque sociauit, his verbis enarrat: Homines, inquit, veteri more, vt feræ in syluis & speluncis & nemoribus nascebantur, ciboque agresti vescendo vitam exigebant: interea quodam in loco ab tempestatibus & ventis densæ crebritatibus arbores agitatæ, & inter se terentes ramos, ignem excitauerunt, ex ea flamma vehementi perterriti, qui circa eum locum fuerunt, sunt fugati, postea re quieta, propius accedentes, cùm animaduertissent commoditatem magnam esse corporibus, ad ignis teporem ligna adiicientes, & eum conseruantes, alios adducebant, & nutu monstrantes, ostendebant, quas haberent ex eo vtilitates. In eo hominum congressu, cùm profundebantur aliter spiritu voces, quotidiana consuetudine vocabula, vt obtigerant, constituerunt: deinde significando res sæpius, in vsu ex euentu fari fortuitò cœperunt, & ita sermones inter se procreauerunt. Paulò aliter Cicero, ciuilis humanæque societatis conuentum, originem habere, litterarum monumentis tradidit: quem Franciscus Senensis Patritius, lib. 1. de Regni & Regis institutione, imitari videtur. Qui non casu, & fortuitò homines conuenisse scribit, sed diuinam mentem sapientiam ipsis præstitisse, vt societates, cœtusque instituerent. Quæ quidem mens diuina, cùm cætera animantia abiecisset ad pastum; solum hominem erexit, ad cœlique, quasi veri domicilii conspectum, excitauit. Tum speciem oris ita formauit, vt in ea penitus reconditos mores effingeret, quando hilaritatem animi vultu ostendimus, mœrorem enim, tristitiam, formidinem, iram, furorem, tranquillitatemque, frons, oculi & supercilia indicant. Hac mente diuina, principio rerum humanarum acutiores ingenio viri, qui inter vagos illos atque agrestes homines versabantur, animaduerterunt, hominem aliena ope indigere, cùm neminem sibi ipsi satis esse cernerent. Proinde arbitrati sunt, illum per societatem sui generis commodius degere posse, & facilius consequi omnia, quæ per naturam ei deesse videbantur. Et idcirco à syluestri vagaque solitudine, in multitudinis cœtum, humanamque societatem illum deducendum esse duxerunt. Quo quidem facto, quamprimum coniuncti inter se homines, sermonem ex assidua consuetudine statuerunt, quò conceptum mentis exprimerent, & consilia communicarent. Plato autem in Protagora, aliud ab his diuersum ciuilis consuetudinis principium refert, quod quidem, quia fabulis est multò, quàm veritati propinquius, referre non placet. Iam verò hominum cœtu siue ignis vtilitate sociato, siue natura & ratione duce instituto, quod sanè à ratione non multum abhorrere videtur, vt primas hominum societates ab his principijs vtilitatis causa profectas existimemus, credamusque hominem natura sociale animal, longè magis quàm apes, formicæ, grues, & eiusmodi genera, quæ gregatim aluntur, gregatimque se tuentur, in vnum cœtum venisse, vt quisque promeret, quod alteri opus esset, acciperetque aliunde quod ipse præstare non posset. Igitur, vt dixi, communi hominum societate conflata, cumque in ea sermonis auxilio se mutuo intelligere, sensum animi exprimere, tum manibus & articulis, quam vellent rem, faciliter se posse tractare viderent, cœperunt in eo cœtu alii speluncas fodere sub montibus, non nulli hirundinum nidos, & ædificationes earum imitantes, de luto & virgultis facere loca, quæ subiret: eaque ratione domiciliorum tyrocinium inuentum, & excogitatum fuit. Cùm porrò essent homines imitabili docilique natura, quotidie inuentionibus gloriantes, aliis alii ostendebant ædificiorum effectus, & ita exercentes ingenia certationibus, indies melioribus iudiciis efficiebantur, plurimumque furcis erectis, & virgultis interpositis, luto parietes texerunt: Alii luteas glebas are facientes, struebant parietes, materia eos iugumentantes, vitandoque imbres & æstus, tegebant arundinibus & fronde. Postea, quoniam per hybernas tempestates, tecta non poterant imbres sustinere, fastigia facientes, luto inducto, proclinatis tectis, stillicidia deducebant. Vnde Architecturæ rudimenta sunt nata, quæ ab iis initiis profecta sunt quæ necessitas humano generi ostendit. Quemadmodum, Daniele Barbaro teste, legitur in his esse, quæ nuper inuentæ sunt insulis, vbi casæ arboribus innixæ, cannis, & viminibus intextæ, stramentis, & luto contectæ cernuntur, ea tamen ratione, vt magnitudine, pulchritudine, & commoditate personarum dignitati plurimum tribuatur. Hæc à Christianis, vt natura tulit, ita inuenta, sed postquam frequentia celebrari ea loca cœperunt, politioribus lignis, elegan-

Consociati humani generis origo.

Domiciliorũ tyrocinium.

Architecturæ rudimenta.

elegantioribus formis ornata conspiciuntur. Ex leuibus porrò, obscuris, & exilibus ædificiorum principijs, crescente nimirum in vna aliqua casa, ex fœmina ex viro, filiorum & nepotum multitudie, quæ eodem tecto contineri non poterat, modicis ex materia domibus, vt autor est Halicarnasseus, vicatim, discretisque domicilijs habitare cœperunt. Eaque occasione, villas & pagos paulatim construere, & societatem ex pluribus domibus constituere necesse fuit: vnde Franciscus Senensis, in suis de Repub. libris, oppidorum & vrbium initium deducit. Cum enim sensim cernerent homines, quantæ vtilitatis esset humana societas, quamque facilius victum simul complures, quàm singuli compararet (quò enim maior & frequentior multitudo est, eò vberior in ea est copia eorum omnium, quibus vita indigeat, quando nascentibus hominibus inopia data est comes) tutiusque ab incursu ferrarum degerent coadunatis tugurijs, pagos pagis adiungere, & familias familiis adiicere cœperunt, & de communi vtilitate cogitare. Hinc seminarium ciuitatum est ortum, in quibus populariter habitarent. Hinc munimenta, tutioris vitæ gratia, inuenta sunt. Nam locis æditis fossam ducere, & vallo circundare, non dubitauerunt, & sic vrbes & oppida inchoauerunt. Quocirca Varro ait: Vrbem dici, quod aratro præfinita: & Pomponius Iureconsultus peregregius, Vrbem dictà asserit, quòd vrbare aratro definire sit: Vrbum, optimum vetustissimorum verborum indagatorem præterea dixisse ait, curuaturam aratri appellari, quod in vrbe condenda adhiberetur. Oppidum etiam dici Varro testis est, quòd munitur opis causa: Sic etiam mœnia, quòd vrbem muniant, appellata sunt, & Murus à munitione dictus est. Quibus ex rebus constat, primam rationem eorum, qui ciuilem societatem instituerunt, fuisse, vt tutè degerent, & à vi atque impetu munirentur. Tranquillitas namque vitæ dux illis extitit, ad innumerabiles commoditates excogitandas. Quis porrò vrbem primus condiderit, variè à multis proditum est. Alii Cecropen statuunt, vt Plinius, qui eam extruxit, quæ postea ἀκρόπολις, id est, ars, dicta est Atheniensibus, prius erat Cecropia. Strabo, Agros prius à Phoroneo dicit conditos, quod Homerus Pelasgiconnominat. Ægyptii omnium antiquitatum gloriam ementitis annalibus ad se trahunt, & Diospolim, quæ sunt Thebæ, tempore omnes antecedere assueuerant. Verum Enochia, vt Iosephus vocat, omnium est vetustissima, quam Cain, cùm exagitaretur furiis cæsi fratris, nec vllus sibi locus tutus satis videretur, condidit, murisque cinxit, & terminos agro posuit. Consimiliter & Pallas Arcium inuentrix, multorum scriptorum auctoritate constituitur, quam Bellonam plerique nominarunt, eò quod belli inuentrix & Princeps, à Cicerone lib. 3. de Nat. Deorum, constituatur, vel quia hastam vibrare consueuerit, docueritque, vel denique à furore immittendo bellantibus, & quòd minimè sit mitis. Cuius templum in noua regione vrbis, & ante hoc columna erat posita, vnde hasta mittitur, signum belli inferendi. Quin etiam huic Arcium inuentrici, tria quædam signa peculiariter attribuebantur: noctua, draco, & populus. Quare Demosthenes, Atheniensis, summus ille Imperator (asserente Francisco Senensi, lib. 9. de Reg. & Regni administratione) cùm in exilium proficisceretur, Arcem Athenarum suspexit, & altiore voce dixisse fertur: O Pallas, vrbium custos, cur tribus truculentissimis belluis delectaris, noctua, dracone, & populo? Cupiens populi leuitatem præcipuè accusare. Quibus quidem signis, qualis Princeps esse debeat, sagax declarauit vetustas, vt vigil, prudensque sit, & populum fautorem habeat. Noctua quidem, vt cernimus, vigilantissima est, & noctu semper excubet. Draco autem peracri oculorum acie, omnia circumspicit, vigilatque, quod etiam eius nomen indicat, δέρκειν enim est cernere, & acutè intueri. Idcirco à doctissima vetustate, ædium sacrarum, adytorum, templorum, thesaurorumque custodia, draconi assignatur. Sed rude & inconcinne, quemadmodum & ædium, oppidorum, vrbiumque principium fuit. Neque enim initio muris cinctæ, vallo & propugnaculis ex viuo saxo communitæ fuerunt, sed, vt Halicarnasseus perhibet, aggeribus tantùm, arborumque truncis, casæ aliquot leui materia, vel arundine, vel stramento excitatæ, quibus homines habitabant, circundabantur. Nec Galli olim, & multò minus Germani, vt Hubertus Leodius asserit, qui non oppida, sed vicos inhabitabant, lapide & cæmento suas ciuitates cingebant: sed trabes directæ perpetuæ, in longitudinem paribus interuallis distantes inter se binos pedes in solo collocabantur, reuinciebantur extrorsus, multo aggere vestiebantur: ea autem quæ diximus interualla, grandibus in fronte sexis effarciebantur. His collocatis & coagmentatis, alius insuper ordo adiiciebatur, vt idem illud interuallum seruaretur, neque inter se contingerent trabes, sed paribus intermissæ spaciis, singulæ singulis saxis interiectis, arctè continerentur, sic deinde omne opus contexebatur, dum iusta altitudo muri expleretur. Qui quidem muri in hunc modum compositi, etsi ea tempestate deformes non erant, & ad vtilitatem, defensionemque vrbium summam haberent opportunitatem, quod & ab incendio lapis, & ab ariete materia defenderet, quæ perpetuis trabibus pedes quadrigenos plerumque introrsus reuincta, neque perrumpi, neque distrahi posset, non tamen perpetuò durabilis erat, pluuia etenim & vetustate corrumpebatur, & temporis tractu, cariosa sæpè concidebat. Idcirco necessitate hominum industria excitante, quæ in iam constituta ciuili societate, multorum consiliis adiuta, vires & incrementa gregatim sumpsit, & à quo ferarum & scelestorum hominum iniurijs commodius se tuerentur, saxa saxis coniungere, lateritios muros ex lapide & materia compositos construere didicerunt. Quos prioribus multo firmiores fuisse, ex eo facilè constat, quia ob expugnationis difficultatem, muralis corona ab Imperatore ei dabatur, qui primus murum subijsset, & per vim in hostium oppidum ascendisset. Ex quo facilè apparet, quomodo nihil simul in-

Oppidorum auctor.

Arcium inuentrix.

 uentum,

casarum necessitate, ad agrestium
uentum, & perfectum fuerit. Constituta iam qualicunque vrbis facie à casarum necessitate, ad agrestium
tuguriolorum commoditatem : à commodo verò, ad ædificiorum magnificentiam atque splendorem
sensim progressi homines, & certam ædificandi rationem per artificiosas symmetriarum obseruationes,
inuenerunt. Eoque modo, vsus, obseruatio, animaduersioq; naturæ, artem demùm peperit, quæ pri-
mo statim vocabulo, artificem fabri nomine insigniuit. Vnde Faber cuiusque rei opifex, prima insti-
tutione dictus est, Græcè tecton, vnde Architecturæ commune omnibus artificijs nomen deductum est.
Quæ singulari cultu, magnificentia, atque nitore non modò vrbes, publica priuataq; ædificia expoli-
re, & concinnè ornare, sed & magno fastu, stupendis impensarum sumptibus, præclara & magnifica
illa ædificia septem construere docuit, quæ humanæ industriæ miracula mundus admiratur. Itaque no-
bilissima Architectura, in summo collocata fastidio, totius Vniuersi ornamentum, iure nominatur.
Quæ etenim vrbs, quod oppidum aut castrum absque Architecturæ præsidijs, vel minima nominis cele-
britate claret? Illa ædificiorum magnificentia, populi opes, vasta propugnaculorum mole, murorum &
turrium dispositione ac ordine, Moderatorum curam & prouidentiam spectantibus non obscurè de-
monstrat. Eam proinde Daniel Barbarus, omnium artium Principem, ac dominam, Iudicem atque Re-
ginam artificiorum, & inuentorum optimo iure vocat. Quam & Vitruuius scientiam dicit, pluribus di-
sciplinis & varijs eruditionibus ornatam, cuius iudicio probantur omnia, quæ à cæteris artificibus perfi-
ciuntur opera. Cuius quidem artis dignitas, ex eo maximè elucet, quòd eius nomen à principatu, quem
inter omnes artes obtinet, sit deriuatum. Quare & Plato Architectum præesse inquit his, qui artibus v-
tuntur. Sed quisnam ego, qui Architecturæ commendationem suscipio? Anne Gellianum illud excide-
rat, Turpius esse exiguè atque frigidè laudare, quàm insectanter & grauiter vituperare? eius itaque com-
mendationem Architecturæ peritis relinquens, ad præsens me opus conuertam. In quo quidnam orna-
menti toti vniuerso periti Architecti vrbium, oppidorumque structura contulerint, artificiosæ Simonis
Nouellani, & Francisci Hogenbergij manus, mirifica quadam industria, tam accuratè, & ad viuum par-
tium singularum proportione, & vicorum ordine ad amussim obseruato expresserunt, vt non icones &
typi vrbium, sed vrbes ipsæ, admirabili cælaturæ artificio, spectantium oculis subiectæ appareant. Quas
partim ipsi depinxerunt, partim ab iis, sagaci diligentia conquisitas, atque depictas acceperunt, qui sin-
gulas quasque vrbes perlustrarunt. Idque ea diligentia, vt non temerè, sed audacter atque constanter af-
firmare audeam, nihil vnquam eiusdem argumenti vel in Italia, vel in Gallia, aut alibi prodijsse, quod
cum istius operis artificio & veritate conferendum veniat. In quo topographicæ vrbium oppidorum-
que descriptiones tam geometrica, quàm perspectiua pingendi ratione, cum genuina situs, locorum,
mœniorum, publicorum & priuatorum ædificiorum obseruatione, singulari artis industria atque præsi-
dio sunt delineatæ. Sed quem in finem Lector optime, dices? Norunt historiarum periti, quantum ad va-
riarum rerum cognitionem peregrinatio longinqua & diuturna conducat. In qua sensuum adminicu-
lo percipiuntur ea, quæ doctore etiam exercitatissimo præeunte, non ita commodè intelligi queunt.
Varij siquidem diuersarum Gentium ritus, disciplinæ, leges, mores, instituta, & consuetudines peregri-
nando multò accuratius intelliguntur, quàm si ea, quæ nunquam vidimus, sola historica lectione tracta-
remus. Nunquid ieiunum & prorsus anile de multiplici rerum varietate eius iudicium est, qui natiui
soli limitibus omni tempore septus, domesticos tantùm, apud quos dilituit, audiuit, exterorum verò ho-
minum consuetudines nunquam vidit? Itaque non immeritò Diogenes Laertius lib. 2. in vita Arche-
lai Cosmographi scribit, Alexandrum Macedonem gloriari solitum fuisse, se plura oculis lustrasse,
quàm alij Reges vnquam animo & cogitatione attingere valuissent. Scribit Diodorus Siculus, Demo-
critum Abderitem Philosophum octoginta iuges annos peregrinatum fuisse, vt varijs in locis, diuerso-
rum hominum consuetudine, nihil eorum negligeret, quæ homines mentem scientiarum nitore exor-
nare potuissent. Ita Nestor (asserente Francisco Senensi lib. 14. de Regis & Regni institutione) gloria-
tur, quòd cum Lapithis conuersatus fuerit. Menelaus autem iactabundus exultat, quòd Cyprum,
Phœniciam, Ægyptumque aduenerit, Thebas quoque viderit, quas centum clauderent portæ, & sin-
gula quæque ducentos haberet custodes equis instructos, & quòd Æthiopiam etiam lustrauerit, Sido-
niam, & Lybiam. Sed quia non omnium facultates concedunt, neque etiam omni periculo, hoc præ-
sertim tempore, vacat, per varias mundi partes oberrare, multasque vrbes ac oppida peragrando lu-
strare: Idcirco, præsenti opere, variarum historiarum amantes, à peregrinandi labore, periculo, atque
impensa liberauimus. Dum acerrimo oculorum sensui, qui reliquos omnes, Aristotele teste, præstantia
superat, accuratissimas vrbium icones proponimus: quæ in tabulis artificiosè depictæ, multò apertius
de se iudicium præbent, quàm si descriptione litteris tantùm comprehensa, qualiscunque & obscura ea-
rum cognitio quæreretur. Hoc studii genere Carolum Magnum vehementer delectatum fuisse con-
stat, quem tres tabulas argenteas habuisse, Platina in vita Leonis III. commemorat: quarum vnam, in
qua vrbs Constantinopolitana insculpta erat, Basilicæ B. Petri: aliam, vbi imago vrbis Romæ cerne-
batur, Ecclesiæ Rauennati dono dedit. Tertiam filiis reliquit, cui inerat orbis terrarum descriptio,
quam auream fuisse plerique scribunt. His porrò vrbium descriptionibus, historicas earundem enar-
rationes coniunximus, vt vbi depictorum oppidorum facies cum ijs Lectores contulerint, præter vr-
bium oppidorumque situm, etiam ea; quæ ad ciuitatem pertinent, aliqua ex parte intelligant. Quod

quidem

quidem institutum nostrum, non modò gratiam habere, sed & mirificam delectationem, & vtilitatem præbere existimaui. Cùm ex eo, & historiarum audeatur cognitio, & quæ optima ædificandi ratio sit, diuersorum ædificiorum collatione, perspici queat: Tum etiam situm, murorum ambitum, & conditionem earum vrbium, quæ à truculentissimis nationibus, Christianis sunt ereptæ, non sine maxima recuperandi spe, spectandas proponat. Ita Alexandrum, quem ex virtute Magnum nuncupauerunt, summa diligẽtia scrutari solitum aiunt loca, in quibus bellum esset gesturus, semperque eadem picta intueri voluisse, vt picturam illam contemplando, ea dignosceret, quæ cauenda, quævé adeunda essent. Neque verò est, cur consilium hoc Christianis tandem aliquando noxium & perniciosum fore quis putet, eò, quòd primariæ ipsorum vrbes fidei hostibus hac occasione contemplandæ & discutiendæ veniant. Huic siquidem malo, quod quidem haud exiguum fore putabamus, ea ratione occurrimus, dum diuersarum nationum ac gentium diuersum vestiendi cultum & habitum, vtriusque tam præstantioris, quàm deterioris sexus effigies vrbium simulachris appingi curauimus. Quam sanè ob causam immanissimi Turchi, qui omninò nullas, vel sculptas, vel depictas imagines ferunt, nunquam hoc opus, etiamsi maximè ipsis emolumento esset futurum, admittent. In his denique vrbium enarrationibus eorum scriptis vsi sumus, qui eas ipsi peragrarunt, & oculis accuratissimè perspexerunt, ne quis mihi de ignotis; & nunquam à me visis, multa scribere obiiciat. Eos autem auctores iam omnes ex ordine recenserem; sed prolixitatis euitandæ gratia, id omitto. Desiderantur quidem adhuc aliquot vrbium typi, quos bellicis præpediti tumultibus, non ita commodè obtinere potuimus. Quòd si itaque Vrbium Moderatores, aut quicunque tandem alij Ciuitatum suarum delineatione, (splendoris aliquid operi nostro, historiarum etiam, & picturæ amatoribus, in honesta Litterarum studia, animi propensionem significare, eamque nobis communicare voluerint, suo eas loco collocabimus, neque ipsi à nobis præteribuntur indicti. Ita opus hoc nostrum mirificè multarum vrbium genuina descriptione ornauit ac auxit Præstantissimus, Doctissimusque vir, Dominus Abrahamus Ortelius Antuerpianus, hoc nostro tempore insignis Cosmographus, quo optimos quosque honestis Litterarum studiis fauentes, maximo beneficio affecit. Nec minores gratiarum actiones merentur summi illi præstantissimarum artium admiratores, Georgius Hoffnagel Antuerpianus Mercator, & Cornelius Chaymox, quorum ille viuos & accuratos Hispanicarum, hic verò aliquot Germanicarum vrbiũ typos, perhumaniter nobis cõmunicauit. Idem etiã singulari animi propensione fecit, generis virtutumque splendore Clarissimus vir ac Dominus, D. Constantinus Liskirchius, Florentissimæ Reipubl. Coloniensis primarius hoc tempore Consul: cuius spectabilis omnique officiorum genere à nobis obseruanda dignitas, earum vrbium, oppidorumque descriptionibus opus hoc nostrum adauxit, quæ ex Africa, Asia, & India pauci vnquam antè depictas viderunt. Nec minus de Cosmographiæ & historiarum studiosis benè mereri voluit Reuerendissimus & Illustrissimus Princeps ac D. D. Gerardus à Grosbeck, Leodiensium Antistes, &c. Cuius Illustrissi. Cel. procurante Reuerendo D. Georgio Syluio, eiusdem Diœcesis D. Suffraganeo dignissimo, vrbis suæ Leodiensis viuam & accuratam effigiem, operi nostro inserendam, pro liberali Illustrissimæ Celsi. suæ in studiorum cultores propensione, communicauit. Reliquum nunc est, vt Candidum spectatorem, lectoremque beneuolum peramanter rogem, vt studium nostrum, quo bellissimè eum reficere, & recreare conati sumus, boni consulere, eiq; optimè fauere dignetur. Coloniæ Agrippinæ, M. D. LXXII.

MELCHIOR HITTORPIVS S. THEOLOGIÆ L. ET APVD GRADVS MARIÆ APVD AGRIPPINENSES CANONICVS, GEORGIO BRAVN AMICO SVO, S.

VIDI, & perlustraui vrbes, Ornatissime Georgi, & gratias habeo maximas; Nam plurimum me oblectarant, neque video, soli, solitudinemque amanti homini, quid possit amœnius accidere, quàm quod alij diuturnis itineribus fessi, magno cum sumptu, temporisque non parua iactura, vix, vel certè non tam exactè assequuntur, illud apud studia sua desidentem, & his tantummodo fatigatum, oculis, non vnius tantum regionis, sed totius vniuersi vrbes peragrare, ac perlustrare. Quare cùm gaudeam homines doctos, artificiosa huiusmodi inuentione, quæ & oblectet, & commoda sit, atque vtilis multorum otio consulere voluisse; Tum verò te, quem nescio, quomodo in animo meo geram; Nisi, quòd virtus atque probitas, magnes esse amoris dicatur, hoc nobis tam pulchrum spectaculum adornasse, theatrumque, erexisse, id mihi etiam ob patriam est iucundissimum. Cui magnum, hoc ornamento, apud omnes exteros, decorem; tibi verò etiam eius grato ciui, sempiternam gloriam, & immortale nomen conciliasti. Vale, & spartam illam tuam, quod facis, exornare perge.

* * *

LONDINVM.

LONDINVM, vrbs antiquiſſima, in Midelſexia Comitatu, regione totius
Angliæ feraciſſima, & ſaluberrima, ad flumen Thameſim LX. paſſuum
millia ab Oceano ſita, latitudinis habet gradus LII. longitudinis XIX. &
XV. minuta. Cuius quidem primum omnium fundatorem Brutum fuiſſe,
conſtanti hiſtoriarum lectione perhibetur. Is ex Italia in Græciam, inde in Africam,
tum in Gallias, ac demum in Britanniam deueniens, ad Thameſim fluuiũ, ſitu & op-
portunitate loci adductus, vrbem condidit, Troiamq; nouam appellauit (verba ſunt
Pontici Virunnij, qui ſex de rebus Britannicis libros conſcripſit, quos integros, vix
verbo mutato ex Gaufrido Monumetenſi deſumpſit) quæ tãdem per corruptionem,
Trinouantum, dicta fuit. At, poſtquam Lud, frater Caſſibilauni, qui cum Iulio Cæſare
dimicauit, regni gubernacula adeptus eſt, cinxit eam nobiliſſimis muris, & turribus,
arte mira fabricatis, & de nomine ſuo iuſſit eã dici, Caier Lud, id eſt, ciuitas Lud. De-
inde per corruptionem nominis, Cærlunda. Et ſuccedẽte tempore, per commutatio-
nem linguarum, Lundene. Et poſtea demum, applicantibus alienigenis, qui patriam
ſibi ſubmittebant; Lundres dicta fuit. Mortuus tandem Lud, in hac vrbe ſepultus eſt,
iuxta portam illam, quæ hoc etiam tempore, Por lud, Britannicè, Saxonicè verò Lu-
deſgate, nuncupatur. Ob hãc autem nominis mutationem, inter prædictum Lud, fra-
tremq; eius Neuniũ, maxima eſt orta ſeditio, quoniam vellet nomẽ Troiæ in patria ſua
delere. Quam contentionem Gildas hiſtoricus & Poeta inſignis, copioſè proſequitur.
Hactenus Ponticus. Hanc porrò Trenouanti deductionem, Ioannes Zelandus, in Syl-
labo dictionum antiquarũ Genethliaco Edoardi Cambriæ Principis ſubiuncto, hunc
in modum confirmat. Trinouantum, Britannicè Trenouante, latinè oppidum nouũ,
vel, vt quidam non ineptè interpretantur, Troia noua dicitur. Quod autem Tre, oppi-
dum ſignificet Britãnica lingua, tam notum eſt, vt cõprobatione prorſus nulla egeat.
Trenouantum olim ea vrbs fuit, quam & Londinum Britanni recentiori vocabulo ap-
pellabant. Vt autem præclaræ vrbes ſua cõmutent nomina, non eſt infrequens. Lõdini
meminit Cornelius Tacitus, libro hiſtoriæ ſuæ decimoquarto. Meminit & Ptolemæ-
us, eo paulò recentior, ſecutus forſitan Fabium Pictorem, in Britanniæ deſcriptione,
aut alium quempiam Latini nominis Coſmographum. Quanquam, niſi ego omninò
malè iudico, luxatum eſt Lundini vocabulum apud Ptolemæum ſuo loco. Non enim
Cantiorum vrbs fuit: Tameſis ingens æſtus Cantios, à Trenouantibus indubiè dirime-
bat. Barbaris etiam Britanniam vi occupantibus, Londinum Medioſaxonum, & O-
ſtroſaxonum, non autem Cãticorum erat, &c. Polydorus Virgilius, vir alioqui doctiſ-
ſimus, Trenouantum temere adſcribit vrbi, quam noſtra ætas Northehamton, ad dif-
ferentiam Suthehamton, corruptè pro Northeauandone appellat, &c. Hæc Ioannes
Zelandus, in gratiam Trenouanti ſui. Nobilis ille fluuius Tameſis, primò Iſis nomina-
tus, paulò ſuprà Vinchelcombiam vicum oritur, deinde riuis paſſim auctus, citra Oxo-
nium cum flumine Thami, iunctis aquis, nomen quoque coniungit. Ad extremũ im-
mani maris æſtu (quibus, vt ait Gẽma Friſius, XXV. horarum ſpacio, amplius LXXX. paſ-
ſuum millibus fluit, ac refluit) excipitur, atque nauigabilis ac vaſtus, permagno mor-
talium commodo, ipſam vrbem alluens, in Oceanum influit. Hæc vrbs, & per ſe maxi-
ma eſt, & ſuburbia habet ampliſſima, nec non & arcem (Turrim appellatam) pulcher-
rimè extructam. Ædificijs verò atque templis, magnificè ornatur, vicinis ſuprà cente-
nas ſacris ædibus (quas Parochiales vocant) venerabilis. Meridiem verſus, lapideum

pontem

LONDINVM FERA
GLIAE REGNI
SSIMI AN
TROPOLIS
Clarkenwell
Smythe Fyelde
S. Gyles in the fyelde
The Corte
Lamberth
The Temple
Whyt Freers
Blak Freers
Hæc est regia illa totius Angliæ ciuitas LONDINVM, ad fluuium Thamesim sita, Cæsari, vt plures existimāt, Trinobantum nuncupata, multarum gentium cōmertio nobilitata, exculta domib. ornata tēplis, excelsa arcibus, claris ingenijs, viris omnium artium doctrinarumq; genere præstantibus, percelebris. Deniq; omnium rerum copia, atque opum excellētia mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes ipse Thamasis, onerarijs nauibus per sexaginta millia paßuum, ad vrbem prealto alueo nauigabilis

CISSIMI AN
METROPOLIS
LONDINVM FE
GLIAE REGI
The Spitel fields
THE TOWRE
Cum Priuilegio.
STILLIARDS) Hansa, Gothica dictio, conuentum, vel congregationem sonans, multarum ciuitatum est confoederata Societas, tum, ob praestita Regibus, ac Ducib. beneficia: tum, ob securam terra, mariquè, mercaturæ tractationem, tum denique, ad tranquillam Rerumpub. pacem, & ad modestam adolescentum institutionem conseruandam, instituta: plurimorum Regum, ac Principum, maximè Angliæ, Galliæ, Daniæ, ac Magnæ Moscouiæ, nec non Flandriæ, ac Brabantiæ Du cum priuilegijs, ac immunitatib. exornata fuit. Habet ea quatuor Emporia, Cuntores quidam vocant, in quibus ciuitatum negotiatores resident, suosque mercatus exercent. Horum alterum hic Londini, domestica oeconomia nitet, habens domum Gildehallam Teutonicam, quam vulgo Stiliard, nuncupant.

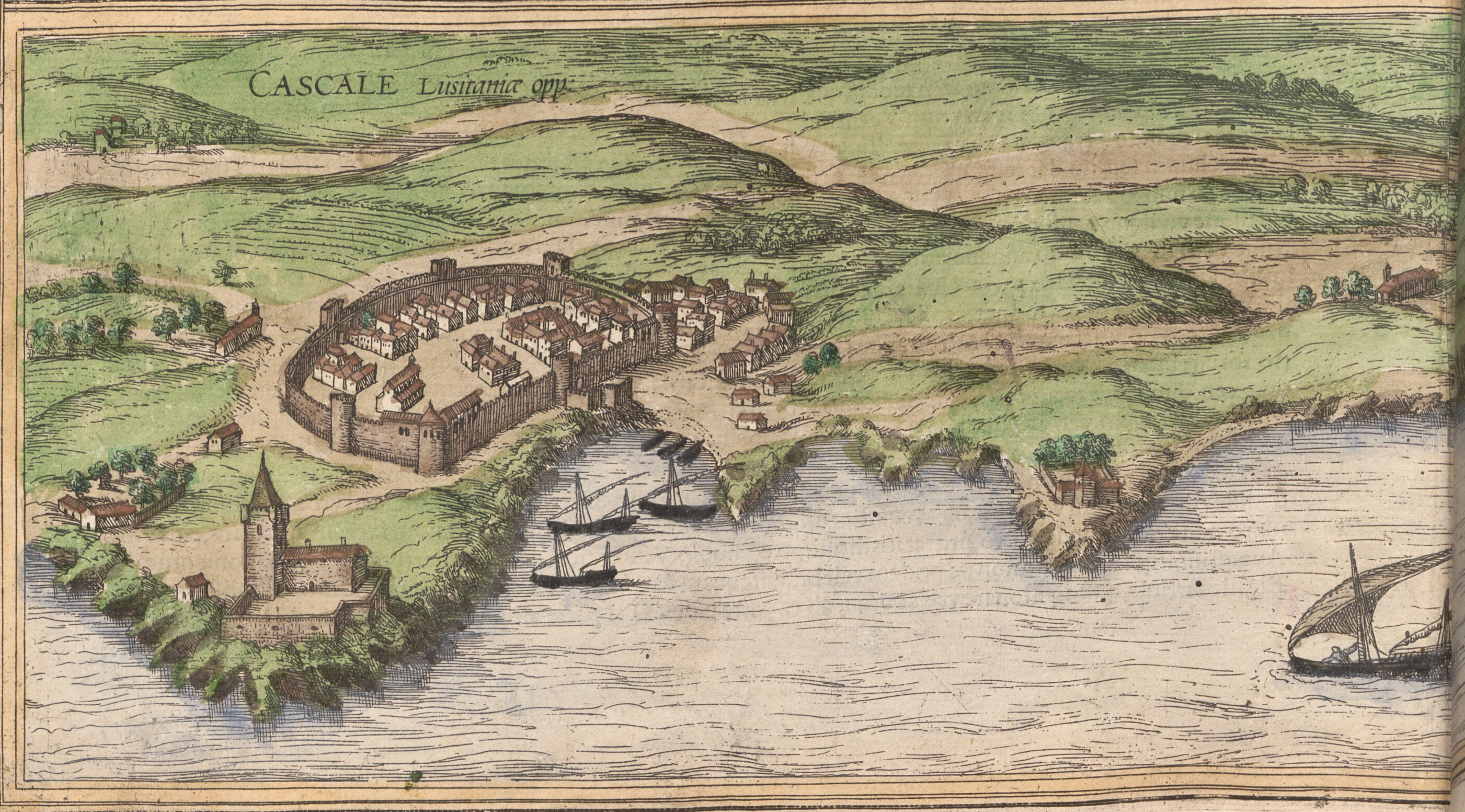

LONDINVM FERACISSIMI ANGLIAE REGNI METROPOLIS
THE TOWRE
Lamberth
Cum Priuilegio.
Hæc est regia illa totius Angliæ ciuitas LONDINVM, ad fluuium Thamesin sita. Cæsari, vt plures existimãt, Trinobantum nuncupata, multarum gentium comertio nobilitata, exculta domib. ornata tẽplis, excelsa arcibus, claris ingenijs, viris omnium artium doctrinarumq; genere præstantibus, percelebris. Deniq; omnium rerum copia, atque opum excellẽtia mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes ipse Thamasis, onerarijs nauibus per sexaginta millia paßuum, ad vrbem præalto alueo nauigabilis
STILLIARDS) Hansa, Gothica dictio, conuentum, vel congregationem sonans, multarum ciuitatum est confoederata Societas, tum, ob præstita Regibus, ac Ducib. beneficia: tum, ob securam terra, mariquè, mercaturæ tractationem, tum denique, ad tranquillam Rerumpub. pacem, & ad modestam adolescentum institutionem conseruandam, instituta: plurimorum Regum, ac Principum, maximè Angliæ, Galliæ, Daniæ, ac Magnæ Moscouiæ, nec non Flandriæ, ac Brabantiæ Du cum priuilegijs, ac immunitatib. exornata fuit. Habet ea quatuor Emporia, Cuntores quidam vocant, in quibus ciuitatum negotiatores resident, suosque mercatus exercent. Horum alterum heic Londini, domestica oeconomia nitet, habens domum Gildehalla Teutonicã, quã vulgo Stiliard, nũcupãt.

pontem obtinet, longa & miranda operis arcuati serie constructum, super cuius dorso domicilia vtrinq;, ea dispositione & ordine cernuntur, vt perpetui ferè vici speciem, non pontis exhibeant. Paulus Iouius clarissimas Britanniæ vrbes describens: Harum omnium, inquit, famam Lõdinum penitus obscurat. Trinobantum, vt plures existimant, Ciuitas C. Cæsari nuncupata, totius Britanniæ Regia, multarum gentium cõmercio nobilitata, exculta domibus, ornata templis, excelsa arcibus. Et deniq; rerum omnium copia, atque opum affluentia, valdè mirabilis. Inuehit in eam totius orbis opes, ipse Thamesis statis horis Oceani ęstibus superbus & tumidus, onerarijs nauibus ab ostio per sexaginta millia passuum ad vrbem, tuto semper & præalto alueo nauigabilis. Ripas vndiq; peramœnæ villæ, prædijs atque nemoribus distinctæ, passim exornãt. Ab inferiore, scil. parte Regia domus Grinuicia, ita Anglicè à viridarijs appellata: & in superiore, Prætorium, nomine Ricemundum, in medio autem nobilis structuræ exurgit, Vestmonasterium, ab occidua parte vrbis, Foro iudiciali, ac D. Petri templo Regum sepulchris exornato longè clarissimum. Atque item vigesimo lapide à Lõdino Regium castrum Vindosorio secedentis Regis peramœna sede, aliquotq; Regum sepulchris, & Garetteriorum sodalium cæremonia percelebre Olores autẽ agminatim, læto occursu, & festiuis cantibus subeuntes classes excipiunt, atque vndique retia siluris atq; salmonibus expanduntur. Iungitur ad vrbem lapideo ponte structura mirifici operis, nec vllis imbribus augetur, cùm vnis tantùm æstibus intumescat. Secundum Thamesim & aquarũ mole, & longitudine cursus cæteros exuberant, Hũbrus, recepto Trenta in immensum adauctus, qui olim Habus fuit, & Sabrina, margaritis etiam nobilis, qui è summis Walliæ mõtibus raptis secum multis torrentibus, in Bristolicum sinũ effunditur. Hactenus Paulus Iouius. Londinum porrò, teste Polydoro Vergilio, ab Archenini Regis vsq; temporibus Regia ciuitas est, & Regni caput, ciuibus alienigenis frequentissima, diuitijs atque opibus affluens, emporio celeberrima. In ea Reges diademate Imperiali insigniuntur, Regnoq; cæremonijs splendidissimis, inaugurantur. In ea Cõsilium, (Parlamentum dicunt) celebratur. Administratur autẽ antiquo Britannorum Regum priuilegio à XXIIII. ciuibus, quos Angli Aldermannos, quasi seniores vocãt. E quorum numero Prætorem vrbanum, Maiorem eorum lingua appellatum, Tribunosq; duos, Sceruios vocatos, ipsimet annua commutatione eligunt: qui in iure dicundo legibus municipalibus vtuntur. Mira eruditissimorum virorum, cum in vniuersa Britãnia, tum in hac potissimum vrbe semper extitit fertilitas, qui inter scriptores celebratissimi enituerunt: Quorum seriem Georgij Lilij Britãni Elogia, ad Paulum Iouium, accuratè recensent. Laonicus Chalcondilas Athenis degẽs, græcè Britannicas insulas describẽs, inter cætera inquit: Habet vrbes magnas, & opibus florentes, nec non vicos quam plurimos. Rex eam gentem imperio temperat. Lõdras Regni Metropolis & sedes habetur, viris, potentia & opibus reliquas vrbes antecedit, diuitijs quoque, & reliqua fœlicitate omnes vrbes occidentem spectantes facilè superat. Flumẽ istam vrbem alluit magnum & rapidum, quod in Gallicum mare effunditur, ab vrbe stadijs decem & ducentis, ibique restagnat, adeò, vt facilè nauibus hanc ad vrbem accedere liceat. Plura de Londinensium origine & dignitate Gaufridus Monumetensis, Gildas, Ponticus Virunnius, Polydorus Vergilius & Humfredus Lhuid in libris suis.

OLISIPO NVNC LISBONA.

OLISIPONEM inter antiquissimas Hispaniæ vrbes annumerandam esse vetustissimi quique scrip-
tores testantur. Hanc Varro Olisiponem, & Ptolemæus Olisioponem appellant, Plinius Salatiam &
Iubiam fœlicem, Strabo verò Vlysseam, & ab Vlysse conditam, ex verbis Myrliani videtur asserere.
Antiquæ vrbis Olisiponis situs collem excelsum ad Tagi ripam deductum vsque antiquitus solum-
modo occupabat, nunc verò plures montes ac valles magnitudine complectitur. Ab hac parte, qua
meridiem respicit, vetus Regia amplissima, magnificoque opere pulcherrima conspicitur, quam ad
Sanctos vulgò dicunt: Versus aquilonare vrbis cornu, nobilissimum vestalium D. Claræ cœnobium ad Tagi crepidi-
nem fermè attingit: Meridionale vrbis latus mari alluitur, reliquæ tres partes aditum habent à terra. Itaque quinque
vallibus, collibus totidem feracissimis & iucundissimis, vrbs tanto spacio complectitur, vt vniuersus eius ambitus sep-
tem millibus passuum designari possit. Interior verò eius amplitudo & magnificentia maxima est. Domorum siquidem
amplius, quàm viginti millia inesse constat, earumque ingens multitudo tam principum virorum, nobiliumque, quam
etiam priuatorum hominum eleganter & sumptu propè incredibili constructa est. In littore fontes quàm plurimi,
ex diuersis vrbis partibus per ductus subterraneos oriuntur, è quibus populus aquationem facit. Porrò omissis, breui-
tatis causa, pulcherrimis huius vrbis ornamentis, Olisipo septem inprimis ingentibus ædificiis magnificentissimè
extructis hoc tempore illustratur. Horum primum Misericordiæ templum est, quadrato vndique lapide eleganter æ-
dificatum, cuius qui curam gerunt, Misericordiæ fratres vocantur, qui ærarium, quod ex fortuitis tantummodò ho-
minum piorum largitionibus eleemosynisque conflatum est, summa fide administrant, ex quo amplius viginti qua-
tuor aureorum ducatorum millibus in singulos annos constat egentibus erogari. Secundo loco, sequitur alterum
misericordiæ, ac humanitatis exemplum, valetudinarium videlicet, commune pauperum, infirmorumq; hominum,
nomine omnium Sanctorum. Tertium est monimentum, à D. Petro, Ioannis Regis, huius nominis primi filio, sump-
tu publico constructum, vt externarum gentium, Regumque legatis, eo loci hospitium preberetur, domus reuera am-
plissima, mirificoque opere admodum conspicua. Quartum est ædificium Regis Ioannis, hoc nomine tertij, perpetua
memoria dignissimum, quam domum frumentariam Reip. ac quasi Lusitaniæ nutricem, meritò nominare possis. Post
huius tergum, nouum Prætorium inhæret, ipsam maris crepidinem attingens, cui meritò ædium magnificentia, &
operis pulchritudine, quintum in hoc ordine locum tribuendum esse, diximus. Sextum monimentum opere admira-
bili factum videtur, præda, spolijsque multarum gentium Regumque refertissimum, quod ab Indicis negotijs, quæ
ibi pertractantur, domum Indicam vulgus appellat. Septimum monimentum publicum est, armentarium, ingenti ar-
morum omnis generis copia refertum; Olisipo, ex ea parte, qua mari alluitur, portis XXII. distinguitur. Pars verò,
quæ continentem respicit; XVI. Turribus, per murorum gyrum LXXVII. munitur. Parochiæ XXV. numerantur. Est
verò vrbs hæc (vt dicere cœpimus, *totius Lusitaniæ primaria*) summa loci amœnitate, celeberrimo emporio, peran-
gustis templis, & magnificis Regum domicilijs nobilitata. Quæ cum Rege Alfonso regnante, anno ipsius Christi nata-
lis M.C.XXXXVII. Maurorum faucibus eriperetur, permultis ædificijs, rei sacræ dicatis, deinde exornata fuit. Siquidem,
non multis post expugnationem, diebus, corpus D. Vincentij Leuitæ & Martyris, in ipsam vrbem Olisiponem, ex sacro
promontorio, vbi diu latuerat, relatum est, & in fornice summi templi, summa cum reuerentia, hodierna die asserua-
tur. E regione cuius monumenti, Alfonsi quarti Regis sepulchrum erat, eius, inquam, qui anno Christi M.CCC.
XXXX. Alifonso Castellæ Regi suo genere luculentam, contra Albuacem Maurorum potentissimum Regem, subsi-
dium tulit, cruentissimoque ad flumen salsum prælio aduersum eundem Albuacem præfuit, & gloriosè victor, cog-
nomen, Ad salsum victoris, vulgò obtinuit. Ad radicem verò istius summi templi, paulò inferius, occidentem versus, in-
terposita platea, sacellum D. Antonij, quem Paduanum vocant, admirabili structura, & mira elegantia elaboratum,
sese nobis offert, olim ipsius D. Antonij parentum habitaculum, in quo quidem ipse natus, educatusque fuit. Ex cujus
natalibus, non mediocriter sese, & meritò quidem, Olisippo extollit. Super eius sacelli episty lium, domus ciuica, seu
vrbana curia constituta est. Ab hac parte, qua meridiem Olisippo respicit, vetus regia, amplissimo, magnificoque
opere pulcherrima, splendidam eam reddit, quam ad sanctos nuncupant. Nomen inditum loco, quod longo temporis
spatio, corpora sanctorum martyrum Verissimi, Maximæ, ac Iuliæ ibi recondita fuerint, donec sub Ioanne Rege, eius
nominis secundo, translata aliò fuêre. Inde obliquo aggere, ad vestalium templum, cui D. Mariæ spei nomen
est, per cliuum sensim depressum itur: vndè rursus eadem via aduersum montem conscenditur, cuius in tergo, sacellum
D. Rocho nuncupatum conspicitur. Eodem deinceps tractu, in vallem amœnissimam, mœnibus vrbis contiguam,
hortisque vndique consitam, est descensus: quæ à sacello Eremitarum, D. Antonio consecrato, nomen olim sumpsit.
Nunc verò ijs exclusis, ab annunciatione Angelica Deiparæ Virgini facta, nomen habet, & à Vestalibus, Dominicani
instituti, inhabitatur. Mox pari accliuitate collis nascitur densissimo olíueto obsitus, vt non facilè introrsus inspici pos-
sit. A superiori verò parte apertus, & sacello D. Annæ recens dicato, ornatus, quod summa cum religione & reuerentia,
magna item populi frequentia ab omnibus hodie visitur & colitur. Ab hoc subinde per agrum compascuum, leprosa-
rio, foroq; boario interiectis, in aliam vallem, non minus fertilem, iucundamq; peruenitur. Quæ Maurusia nuncupa-
tur, ex eo, quod post recuperatam de Saracenis vrbem eo loci permissi sunt Mauri habitare. Cuius sinistram partem, quæ
ad Septentrionem vergit, vbi campi D. Barbaræ incipiunt, angelorum sacellum diuidit. Supra vallem hanc orientem
versus, mons excelsus imminet, recto, difficiliq; ascensu, à quo Fanum D. Mariæ Montanæ, quod in summo montis
culmine situm est, nomen accepit. Ab hoc præterea modico flexu, vtcunque directo itinere ad vrbem reditur, statimq;
obuium fit templum vetustissimum Augustinensium monachorum, D. Virgini gratiarum sacrum, introrsus, eidem vrbis
muro adhærens. Exinde porrò, præteritis ditissimo cœnobio Vincentio Leuitæ & Martyri dicato, Canonicorum D.
Augustini atq; Gymnasio non ita pridem celebri, antequam Rex Ioannes Tertius Conimbricam transtulisset, ad ripam
Tagi decurritur, quæ aquilonare vrbis cornu, ab ea parte efficit. Qua parte amplissimum, nobilissimumque vestalium

L I S B O N

CASCALE Lusitaniæ opp.

Cum Priuilegio.

Cum Priuilegio.

D. Claræ cœnobium, ad fluminis crepidinem fermè attingit, indeque auerso itinere, sacelloque D. Virginis Paradisiacæ interiecto, ad primam vrbis portam, quæ Crucis dicitur, iter est. Ab illo autem S. Claræ templo ad Regiam veterem, quam ad Sanctos antea appellari diximus, rectus margo, secundo mari, ab oriente æstiuo, incipiens, in meridiemque excurrens, millia passuum tria fermè efficit. Certam autem huius vrbis formam, descriptionemque facilè delineari posse non arbitror, cum in solo montoso, asperoque sita sit. Quòd si solum omnibus ex partibus planum esset, à latere terrestri formam arcus demonstraret. Interioris verò vrbis amplitudo, & magnificentia tanta est, vt cum cæteris omnibus Europæ vrbibus, & hominum multitudine, & ædificiorum pulchritudine, & varietate meritò contendere possit. Domus & publicæ & priuatæ, adeo magnificè extructæ videntur, vt etiam parietes intrinsecus, fornicesque ligno sarmatico vndique vestiri, vermiculato opere, auro, varijsque coloribus adhibitis, exornentur. In littore fontes quàm plurimi, ex diuersis vrbis partibus, per ductus subterraneos oriuntur. Eorum vnum Regium nominant, marmoreis fornicibus ac columnis eximiè constructum, sexque fistulis, tanta aquæ copia profluentem, vt vnus, vniuersæ hominum multitudini potum penè suppeditet. Hic autem saporis & splendoris, & lenitatis præstantia, omnium fontium, quos vnquam me videre meminerim, aquam, aut æquat, aut superat. Tepidā enim cùm effundat, paruoque ipsa post temporis momento resederit, tum purissima, frigidissimaque suauissimè bibitur. Duo prætereà fontes, haud ita procul emergunt maximis aquæ scatebris, in mare, breui admodum fluxu prorumpentes. Quod si longiori distarent à mari interuallo, multæ frumentariæ molæ, tanta aquarum vi, atque impetu, quouis anni tempore facilè agerentur. Cæterum lotricibus, alutarijs, fullonicisque opificibus, plerunque seruiunt. Non multò deinde interiecto spatio, portam crucis versus, fons alius, aut vt verius dicam, stagnum emergit, qui Equorum dicitur, propterea, quòd per ænea statuarum equestrium labra, aquam ore affatim vomentium, instar fluuioli, cursum tenet. Sunt denique diuersarum aquarum salientes fontes, puteiq; diuersi, in omni parte vrbis, magnam ciuibus commoditatem afferentes. Porrò, vt antiquam, in summa arce regiam, quæ in editiore vrbis parte posita est: (opus ipsam antiquitatem verè repræsentans:) omittamus. Olisipo septem inprimis ingentibus ædificijs, singulari Regum nostrorum consilio, sumptuque incredibili magnificentissimè exstructis, hoc tempore illustratur. Ea verò, cum in præcedente descriptione, summatim ac breuiter delibauerimus, nunc à peculiari earundem enumeratione, supersedendum nobis existimaui. Hoc tamen minimè silentio inuoluendum videtur. Si recto itinere, ab ea domo publica, quæ exterarum gentium, regumque legatis hospitium præbet, ad litus ire perrexeris, relictis ad dexteram in loco eminentiore cœnobijs Carmelitanorum, Franciscanorum, ac ordinis S. Trinitatis, magnifica, sumptuosissimaque structura nobilissimis, regiam nouam plateam, anaglyptarijs, annularijs, cælatoribus, vascularijs, fabris argentarijs, & ærarijs, aurarijs item, argentarijsque refertissimum. Præteriens in aliam eodem pariter nomine, nouam mercatorum, continuò flectens ad læuam, deueniens; cæterarum omnium longè latissimam, ædificijsque pulcherrimis, vtrinque exornatam. Illuc omnibus ferè ex partibus orbis, & gentibus quotidiè mercatores certatim conueniunt, maximo hominum concursu, atque frequentia, propter commerciorum portusque opportunitatem. Eademque via contra septentrionem progredienti, ad læuam, portorium vetus obijcitur: vbi pro mercibus importatis, publica Regi vectigalia, nuper pendebantur. E regione huius portorij, forum, quod veteris pali vocatur, apparet, in quo semper non pauci homines, mensis assidentes reperies, quos notarios, vel librarios vocare possimus, nullis tamen ciuitati ministerijs obligatos. Hi omnes ex hoc vitæ genere sibi alimentum suppeditant, quod omnium accedentium, mentesque suas explicantium, sensum assequantur, ordineque in eodem ipso loco, subitò schedis scribant, petentibusque dato, pro ratione materiæ pretio, tradant, in tantum, vt literas, epistolasque amatorias, elogia, orationes, epitaphia, carmina, laudes, parentalia, petitiones, syngraphas, & cuiuscunq; generis alia, quæ ab eis postulaueris, ad ea habeant dispositum scribendi stylum. Quod nullibi in totius Europæ vrbibus, fieri, vidi. vnde Olisiponis magnitudinem & hominum frequentiam, facilè quis iudicabit. Est & in hac vrbe ad latus, quod orientem hybernum respicit, ad mare Piscarium, atque cupedinis forum, in quo cetarij, sartores, cupedinarij, lanij, panifices, dulciarij, quotidiè gregatim concurrunt, omnia quæ ad vrbem vescendi causa afferuntur, vendentes. Præterea propolarum, institorum, cauponum, stabulariorum, linteorumq; tabernæ ibidem instructissimæ visuntur. In hoc verò piscario foro, certa quantitas corbium deposita est, magistratuum edicto, quibus cymbis piscatorijs appulsis, pisces à mediastinis in forum ad venditrices aduehuntur. Hi quidem corbes singulis annis à magistratu, piscatoribus, plus minus duobus millibus ducatorum locantur. Piscario hoc foro, à tergo relicto, mercatuq; panificum, holitorium, fructuum venditorũ, aucupumque interiecto, nec non macello, domus quam nostri Septensem nominant, sita est, in qua regij præfecti negotia, ad bellum Africanum spectantia, expediunt. Huic loco, Epilogi instar, nonnihil in laudem Ecclesiasticæ musicæ adijciam, idque verissimum compertissimumque inter omnes ciues habetur. Nempè, quod in præcipuis anni festis diebus, ex ipsa vrbe Olisipone, vltra triginta absolutos cantorum choros ad sacra modulato cantu, in pagis villisque circumuicinis canenda, vna die cuncti exeant, omnibus vrbis templis, in quibus musica modulato canitur, ex eo nihil detrimenti, ad suas celebrandas festiuitates capientibus. Societates verò, quas confraternitates vocant, C.XXXI. sunt, in quarum vsum ingens à sodalibus quotannis conflatur pecunia, quæ in pauperes, & alios vsus necessarios, summo ordine elargitur. Quod autem ad loci situsque salubritatem, & aeris temperamentum attinet, tanta certè soli, cœlique clementia, & amœnitas est, vt nullo ferè vnquam anni tempore, nec æstas, nec hyems immoderata sentiatur, quo factum est, vt multi mortales, ex diuersis nationibus, terrisque remotissimis, cæli puritate perlecti, illuc commigrarint: derelictoque solo natali, patriæ curia posthabita, perpetuam ibi sedem, vitæque domicilium posuerint. Hæc eò prolixius, ex accuratissima Olisiponis descriptione, à Damiano à Goes, Equite Lusitano, singulari bello comprehensa desumpsimus, quo magis desiderauimus, vt tantæ vrbis magnificẽtia, exteris quoque hominibus, innotesceret. In cuius enarratione nec id silentio inuoluendum erat, Societati Iesu Collegium & Professorum domum in ea anno salutis M.D.LII. assignatum esse.

CASCALE ET BETHLEEM
OPPIDVLA.

AB Olisipone Aquilonem versus, oppidum Cascale situm est, quo naues onerariæ in anchoris consistentes, accedente maris æstu auram operiuntur, portu vadoso alioqui & infractuoso. Modico inde interuallo, aduerso etiam flumine, sinus in cubiti formam efficitur, in cuius fronte sacellum est diui Iuliani, supra quod aliud D. Catharinæ sacrum. Tum eodem latere obliqua ripa propius ad vrbem accedenti. Bethleem oppidulum, & ibi templum ingens diuæ virgini dicatum, vna cum cœnobio Monachorum, sese offert, incredibili sumptu, ac magnificentia constructum, diui Emanuelis Regis monumentum, quod dum viueret, sibi ipse designauit, erexitque. Magnam tamen ipsi operi accessionem Ioannes III. Emanuelis filius fecit. De qua re, extat ibi in arcu, celebre Rescendij, bessalibus literis tetrastichon.

Vasta mole sacrum diuinæ in littore matri
Rex posuit regum maximus Emmanuel.
Auxit opes hæres regni & pietatis vterque
Structura certant, relligione pares.

Porrò vicus hic situ tam opportuno excellit, vt quasi vallum ac propugnaculum sit Olisiponensium portu. Porrò conditori, & locum illũ Bethleem appellari voluit, nomine ab ea ciuitate desumpto, in qua Christus, ad humani generis salutem natus est. Asciuit autem homines singulari religione, qui se D. Hieronymi institutum sequi profitebantur: quos in illius templi custodia, poneret, qui sacra conficerent, & numen diuinum religione placarent, & omnes nautas atque vectores, qui ex varijs partibus eò commeare solent, sanctis disciplinis erudirent. Eum verò locum sepulturæ sibi delegit. Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circumfluunt, non longè à templo, occasum solis versus, instituit munitissimam, quæ prohiberet portus Olisiponensis aditu naues omnes, quæ non se pacificas esse, signo nautis vsitato significarent.

HISPALIS.

HISPALIS,quæ nunc Sibilia,vulgò Siuilla dicitur,Hiſpali Herculis filio nomen atque primordium , Iulio Cæ-
ſari reſtaurationem , Raymiro Regi, ac longo tempore deinde Ferdinando tertio à Mauris liberationem defert.
Vrbs eſt Bæticæ prouinciæ ad mare Gaditanum clariſſima,forma rotunda,ædium pulcherrimarum frequentia ni-
tidiſſimè culta, totiuſque Hiſpaniæ emporium florentiſſimum , quod ex varijs mundi partibus, maximè verò ex
India occidentali,quæſtus incredibiles facit. Ad tantum ſiquidem negotiationis culmen Hiſpalenſes deuenere, vt
ipſi ſoli hoc priuilegio gaudent, quò nullum in Indiam tranſmittatur nauium genus, quin hic mercibus oneretur,
machinis & tormentis bellicis, commeatu, milite, omnibuſque ad tantam nauigationem requiſitis, Sereniſſimi
Hiſpaniarum Regis nomine inſtruatur. Quæ in Aprili copioſa & ingenti claſſe,maxima præſtantiſſimorum bonorum copia referta,
quorum pretia omnem ferè æſtimationem ſuperant,in Indiam tendunt. Quotquot etiam ex eadem India naues, pretioſiſſimis onu-
ſtæ theſauris Æolo benè fauente redeunt,huius vrbis littus appellere,merceſque exinanire coguntur,quæ frequenti numero quotan-
nis in Auguſto vel Septembri,ingentes atque incredibiles opes conferunt. Eſt hic ampla & magnifica ſtructura nobilis domus, Gu-
bernationem & Conſules habens XII,quæ à negotijs Indicis,quæ ibidem geruntur, *La caſa de la contraction de las Indias*, nomen habet.
Situ,omnes Hiſpaniæ vrbes excellit:agrum habet pinguem ac peramœnum,omnis generis frugum,olei,oliuarumque feracem,fru-
ctuoſis conſeptum arboribus,maximè palmis & citrijs,quas Narangios Hiſpani vocant, vt verum ſit illud adagium, quod vulgò dici
ſolet:Hominibus,quos Deus amat,Hiſpali domum largitur & victum. Eam nobiliſſimus fluuius Bætis præterlabitur, nunc Guadal-
queuir,dicitur. Prouinciæ Bæticæ,vt Strabo & Plinius aſſerunt,nomen dedit, præſtans eſt, & multæ vtilitatis, vtrinque pepulchris
colitur oppidis. Vnde à Statio, Martiali, Silio, & Seneca maximè celebratur. Ligneo ponte,quem parua nauigia catenis compactum
ſuſtinent,admodum delectabilis. In Atlanticum mare , magno cum impetu excurrit. In Hiſpalenſi quodam ſuburbio meridiem ver-
ſus,quod ipſorum lingua El tablado,vocant,plurima antiquitatis monumenta eruuntur è terra,veluti tymbi, lapideæ ac vitreæ lam-
pades,vrnæ,numiſmata,& alia id genus,ex quibus gentilium ſepulturam hic quondam fuiſſe,intelligi poteſt. Altera ex parte miliari
ab hac ciuitate,conuulſæ vrbis antiquæ, atque rheatri ruinæ, videntur, locus Hiſpanis Seuilla la vieia , hoc eſt, Sibilia vetus dicitur.
Vehementer Hiſpalenſium ciuitatem commendat aquæductus inſignis, à Mauris incredibilibus impenſarum ſumptibus opere for-
nicato conſtructus, qui excauato riuo, dimidiati miliaris ſpacio , iucundam incolis aquationem præber,vnde quàm plurimi fontes
ad ciuitatis neceſſitates deriuantur. Mirabile dictu, quanto itinere,nimirum ſex miliarium , per cæcos terræ meatus à Carmora ciui-
tate,ſcaturientes fontes in hunc aquæductum deducantur. Vnde Los cannos de Carmora Hiſpanis dicitur. Excludor loci anguſtia:
vt de magnifico huius vrbis templo,de celebri Epiſcopatu,deique ornamentis cæteris nihil ſcribere poſſim. Hanc vrbem , inquit
Marineus Siculus,ab Hiſpano,Herculis nepote conditam,vulgus aſſerit,cuius ego ſententiæ nec accedo, nec refragor: incertum eſt
enim,quod nec autore,nec ratione probatur. Verùm enimverò, cuiuſcunque autoris, vrbs eſt maxima,& opulentiſſima, meoque
iudicio,multis Hiſpaniæ ciuitatibus,ne dicam omnibus,anteponenda. Eſt enim ambitu magna,forma rotunda, viſu pulchra , tem-
plis celebris,Sacerdotibus exculta,multis equitibus nobilis,ciuibus plena,domibus inſignis,plateis & vicis hilaris, hortis & fontibus
amœna,tuta propugnaculis,mœnibus cincta, defenſa portis & turribus, campis iucunda, agrorum frugibus abundans, oliuetis &
magnis oliuis,oleoque felix,mercatorum commercijs diues,artibus adornata mechanicis,& liberalibus ſtudijs illuſtris. Plena mul-
tis piſcium generibus,& magnis citreis,palmetis & palmulis, & arborum fructibus exuberans. Oſtio maris, & nauigabili flumine,
ponteque admodum delectabilis. Tanta denique rerum omnium copia excellit , vt in ea multo viuatur melius, quam in alia quan-
tumlibet vrbe,totius orbe ditiſſima. De cuius templo maximo,& nauigiorum numero,ſcripſimus alio loco. Cuius vrbis nomen bar-
baræ Mauritanæ gentes,deformarunt,quoniam P. littera carebant,eius loco B. poſuerunt, & cæteris mutatis litteris , Sibiliam dixe-
runt. Hucuſque de Hiſpalenſis ciuitatis felicitate, Marineus Siculis.

CALIZ OLIM GADES.

GADES,ſeu Gadera inſula,paululum à continente ſemota, cui La puente de Suaſſe coniungitur, eiuſdem nominis
Gaditanum oppidum,quod nunc Caliz continet. Quod Cicero oratione pro L. Cornelio Balbo, quia Herculeo
freto vicinum,itinerum ac laborum Herculis terminum vocat,& à L. Marineo Siculo Bæticæ Prouinciæ initium
ſtatuitur. Illud autem,quod nunc videtur, primis operum fundamentis non innititur , cùm hoc tempore eius po-
ſitio orientalem plagam reſpiciat. Strabo autem lib. 3. Geographiæ ſcribat: quòd occiduas inſulæ partes occupârit.
Cuius quidem rei haud obſcura nunc conſpiciuntur veſtigia iuxta D. Catharinæ ſacellum : decreſcente etenim
mari rudera collapſæ fundamentorum ruinæ,confracti columnarum ſcapi , ingentium ædificiorum fundamenta
arena obuoluta apparent. Quin etiam vrinatores fatentur ſe frequenter ingentes portarum poſtes, vectes,atque cancellos vidiſſe,qui-
bus inter piſcandum retia implicata hærere piſcatores queruntur, vnde priſca ciuitatis amplitudo euidenter apparet. Nunc non ita
amplæ magnitudinis oppidum,partim nauigationis mercaturæque commodis,partim ſalinis fouetur. ſal enim hic eadem planè ratio-
ne,qua apud Antiqueram oppidum,conficitur,vbi vallis eſt amœniſſima,omni ex parte clauſa montium iugis,quæ vallis hyeme plu-
uialibus aquis impletur,& in formam magni lacus efficitur,cuius aquæ calore ſolis in ſalem candidum conuertuntur. Maximo portu
variarum regionum nauibus ſatis tutam ſtationem Gaditanum hoc oppidum præbet. Idem etiam memoratum efficiunt excelſæ tur-
res,ex quarum ſummo faſtigio,ingens accenſus ignis, vicinis Hiſpaniæ ciuitatibus barbarorum hoſtium aduentum denunciat. Piſcatu
quoque maximi emolumenti ac lucri thynnorum pinguium,oppidum cum inſula claret. Qui à kalendis Maij ad 15. Iunij inſtituitur,
quo quidem tempore incredibilis piſcium copia,quæ Italicarum triremium,cæterarumque regionum neceſſitati deſeruiunt, capi-
tur. Reliqua Inſula,omni frugum,ac præſtantiſſimi vini prouentu felix. Iuxta oppidum collapſi theatri extant indicia, vbi marmo-
rea ſigna,artificioſo opere ſculpta inueniuntur. Cupidinis ſimulachrum mira induſtria effigiatum,ea opinione,quòd quondam huius
Inſulæ idolum fuerit,curiæ frontem exornat. Similiter & Herculis ſtatua,& pleraque alia vetuſtatis monumenta. De iſto oppido &
Inſula vide Strabonem lib. 3. Geographiæ. Quin & ab Herculeis columnis fretum Gaditanum commendatur. Sunt & alibi columnæ
Herculis,quas Tacitus in Friſijs fuiſſe,magna celebritate commemorat,quarum reliquiæ in Tenterorum tractu,hoc eſt,in Dreta,et-
iamnum viſuntur,vico Roelden, haud procul à Cœuordia oppido , non ſine ſpectantium admiratione. Sunt enim ſinguli lapides,
quorum non paruus aceruus eſt,tantæ magnitudinis,vt nullos currus,nullaſque naues admittere poſſe videantur , neque ibi fodinæ
lapidum ſunt,vt loco paludoſo,quare ſuſpicio eſt,eos illuc à dæmonibus,qui Herculis nomine ibi colebantur,aduectos. Huius mo-
nimenti cauſa videndi Druſus Germanicus fama excitus,auſpicijs Auguſti , primus Romanorum ſeptentrionalem Oceanum naui-
gauit,teſte Plinio,lib. 4. Sed,vt refert Tacitus lib. de morib. Germ. obſtitit Oceanus in ſe ſimul,& in Herculem inquiri. Hæc paucis
adijcere libuit,vt quorundam commentarijs error eximatur , qui hunc Taciti locum, de his Herculeis columnis accipiunt, quas in
Gadibus ille conſtituit. Porro hic exiguo interuallo Granata & Mauritania à ſe inuicem diſtant,& Oceanus,per anguſtias,quas fre-
tum Herculeum,& Strictum Sybillæ,nuncupant, ingreditur. Vtrumque freti latus altiſſimo monte , in Mauritania quidem Abila,
in Hiſpania verò Calpe,clauditur. Hos quondam ſolidum fuiſſe montem,& rupes perpetuo iugo coniunctas, & ab Hercule ſepara-
tas tra-

HISPALIS, Seuilla Taraphæ, Celebre et peruetustum in Hispania, Bœtiæ prouinciæ, emporium, quod Gaditani maris littus amœnissimo situ illus Erat.
S Geronimo
S. Laurente
Mar Oceano
MALAGA.

CADIZ, olim Gades, eiusdem nominis Insulæ oppidum nobile, portu maris Herculeo freto, temploque memoratum.

Cum Priuilegio

MALACE maritimum, Hispaniæ Bæticæ oppidum, Malaga deinceps nominatum à Phoenicib. Fran: Tarapha ædificatum perhibet: Qui anno ante Christi aduentum D. CCC. XXXX ex Asia à mari, quod rubrum vocatur, in Hispanicum proficiscentes, & hanc incolentes regionem, longinquis continuo nauigationib. incubuerunt, à quibus pleræque ciuitates constructæ leguntur, inter quas Malacæ Ciuitas, in Bætica prouincia ab eisdem condita fuit. Quæ nunc Episcopatui nomen præbet. Et mercaturâ, varijsquè opificum generib. claret. In qua fictilia vasa nitidissima, conficiuntur &c.

HISPALIS, seuilla Taraphæ, Celebre et peruetustum in Hispania, Bœticæ prouinciæ, emporium, quod Gaditani maris littus amœnissimo situ illustrat.
SEVILLA
S Geronimo
S·Laurente

CADIZ.
CADIZ, olim Gades, eiusdem nominis Insulæ oppidum nobile, portu maris Herculeo freto, temploquè memoratum.
Baija de Cadiz
Cum Priuilegio

MALAGA
MALACE maritimum, Hispaniæ Bæticæ, oppidum, Malaga deinceps nominatum à Phoenicib. Fran: Tarapha ædificatum perhibet: Qui anno ante Christi aduentum D. CCC. XXXX ex Asia à mari, quod rubrum vocatur, in Hispanicum proficiscentes, & hanc incolentes regionem, longinquis continuo nauigationib. incubuerunt, à quibus pleræque ciuitates constructæ leguntur, inter quas Malacæ Ciuitas, in Bætica prouincia ab eisdem condita fuit. Quæ nunc Episcopatui nomen præbet. Et mercaturâ, varijsquè opificum generib. claret. In qua fictilia vasa nitidissima, conficiuntur &c.

tas tradunt, quò liber Oceano pateret ingressus. Scribunt alij in Gaditano hoc Herculis templo, binas fuisse columnas æreas, iuxta
quas nautæ, vota deuotionis ergo soluerent, quia salui & incolumes hunc in locum, quem extremum totius vniuersi finem existima-
bant, peruenissent. Hinc Gaditanus Hercules cognominatus, cuius non inerudita descriptio & templi, & sacri legitur apud Silium
Italicum, libro Punicorum tertio, quo deuicta Sagunto Annibalem Scitarum oracula iuisse describit, & munera attulisse. Ita enim
canit:

Vulgatum, nec cassa fides, ab origine fani
Impositas durare trabes, solasq́; per æuum
Condentum nouisse manus, hinc credere gaudent
Consedisse Deum, seniumq́; repellere templis:
Tum queis fas & honos adyti penetralia nosse,
Fœmineos prohibent gressus, ac limine curant
Setigeros arcere sues, nec discolor vlli
Ante aras cultus, velantur corpora lino,
Et Pelusiaco præfulget stamine vertex
Discinctus, mos thura, atque è lege parentum
Sacrificam lato vestem distinguere clauo:
Pes nudus, tonsæque comæ, castumq́; cubile,
Irrestincta focis seruant altaria flammæ,
Sed nulla effigies, simulacraue nota deorum.

Atque hactenus Silius, qui & ærumnas, & labores
Herculis ibidem paucissimis verbis describit:
Has columnas Herculeas, Magnus ille Cæsar & semper Augustus Carolus Quintus Monarcha inuictissimus, in extremo Hispaniæ
& Aphricæ littore, iam dudum erectas, iure optimo Symboli loco, habuisse videtur, cum & fortunæ, magnanimitatis, atque potentiæ
suæ ornamenta, non huic tantum freto, sed & vniuersæ Europæ, Asiæ, Africæ atque Americæ perspecta & cognita fuerint. Quibus
quidem partibus mundi, fato quodam, tanquam Hercules datus, pacem atque iustitiam, & Mineruæ & Martis tempore summa æ-
quitate administrauit.

MALAGA.

MALAGA, vrbs est Episcopalis Hispaniæ Bæticæ, situ, emporio, rerumque omnium & necessitati, & vo-
luptati deseruientium affluentia celeberrima. Quo variarum nationum mercatores, potissimum verò
Belgæ maxima frequentia annuatim confluunt, vti eos, quos delicatissimos vindemia hoc loci suppe-
ditat fructus, exportent. Quod amplissimi lucri occasionem non huic modò vrbi, sed & populo, agroque
vicino, in quo hi fructus colliguntur, præbet. Vnde facilè quidem incredibilis huius soli vbertas intelligi potest,
quod sanè dictu mirum, quantam frumenti, vini, olei, pomorum, præstantissimorum denique fructuum abundan-
tiam fundat. In quo etiam amœnissimi horti, generosis arboribus culti, herbis odoriferis, fontiumque murmure
præstantes, magna cum delectatione videntur. Quin etiam contra hostiles insultus, vsque adeò hæc vrbs munita, fir-
misque est mœnibus septa, vt valli, inuictique propugnaculi vicem contra Africam obtineat. Itaque serenissi-
mus Hispaniarum Rex, armamentarium hic habet, omni armorum, machinarum bellicarum, com-
meatusque genere instructissimum, ex quo maximis impensarum sumptibus perpetuum
præsidium, in suis Africæ oppidis sustentat atque communit.

TOLETVM.

TOLETVM, in medio Hiſpaniæ prouinciæ; quod cæteras Hiſpaniæ regiones vbertate ſoli, cæliquè ſerenitate ſuperat, in alto atque aſpero loco ſitum, vrbs admodum eſt diues, multis & magnis mercatorum commercijs, quæ hinc ad omnes ferè populos Hiſpaniæ deferuntur. Quæ res cauſa eſt, vt hæc ciuitas rebus omnibus abundet, quas afferunt multi, qui veniunt, vt res alias venales, ad alios populos deferant. Hac itaque rerum commutatione, continuoque commercio, res Toleti vilius venduntur, quam in locis vnde vehuntur. Eſt autem ciuitas diuiſa in regiones tres & viginti. Quas nobilitat & illuſtrat ampliſſimum & pulcherrimum templum. Quod, meo iudicio, ſacras omnes ædes, & forma conſpicua, & magnis ædificijs, ſacerdotumque miniſterijs, & ditiſſimis ornamentis antecedit, in quo templo feneſtræ ſpeculares complures, & imagines pulcherrimæ, varijs coloribus admirabiles & antiquas hiſtorias referentes, conſpiciuntur. Vbi perlucida ſpecula ſeptingenta, quinquaginta numerauimus. Eſt præterea templum non ſolùm magnum, pulchrum, ſplendidum, ſed etiam opulentum. In cuius ſacellis, quæ capellæ vocantur, & ſunt numero plures, altaria ſunt ornatiſſima, & res admirabiles videre ſingulis diebus, & præcipuè feſtis, huius Eccleſiæ ſacerdotes ſupplicantes, nunc argenteis, modo ſericis, aliquando purpureis, & nonnunquam gemmatis ornamentis & pretioſiſſimis indutos, rem diuinam celebrantes, & horas canonicas concinentes. Huius Eccleſiæ antiſtes, in Hiſpania, ſecundus eſt à Rege, non dignitate ſolùm, & authoritate, verùm etiam populis, vectigalibus, & potentiâ. Sub cuius imperio, præter alios minores populos, oppida nobiliſſima, ac memorabiliſſima ſeptendecim gubernantur. Ex quibus magnus Eccleſiæ Toletanæ redditus exigitur. Cuius ſumma eſt, vt accepimus, anno quolibet ducentorum millium ducatorum. Sunt in hoc ſanctiſſimo templo, portæ, numero ſex, tres ad Occidentem, duæ ad meridiem, & vna ad Septentrionem. Quæ ſunt omnes grandes & pulchræ, laminis æreis adornatæ, multiſque ſanctorum ſimulachris & imaginibus, & antiquis hiſtorijs conſpicuæ. Sunt & pulpita duo pulcherrima, atque ditiſſima. Eſt altare, in quo D. Illephonſus celebrauit, acceptis ornamentis ad ſacrificandum neceſſarijs, à virgine Dei genitrice. Sed quid præterea dicam de ſacrario, & de magnis diuitijs, & ſanctorum reliquijs, quæ in eo ſunt admirabiles? Quid de ſacellis, & altaribus huius templi, quæ capellæ vocantur, adornatiſſimis? De ea præſertim, quam Dabildum vocant, aureo tecto & omniũ Pontificum, qui hactenus huius Eccleſiæ fuerunt, imaginibus ornatiſſimæ. Diſtribuuntur in hac Eccleſia, multæ pauperibus eleemoſynæ ſingulis diebus, & octo minæ cocti panis hominibus probis, & inopia laborantibus, qui mendicare erubeſcunt. Antiſtes præterea triginta pauperibus quotidie largitur alimenta. Qui magnas etiam confert eleemoſynas viduatis, pauperibus & orphanis, virginibus maritandis, cæteriſque multis hominibus, neceſſitate coactis. Facit & Toletum, fœlix ac opulentum Tagus amnis, diues ac amœnus, qui Toletanis piſces optimos ſuppeditat, hortos irrigat, materiam multam è nemoribus longè diſtantibus, euehit. Cuius aqua, quæ per aureas arenas defertur, eſt valdè ſalubris, & Toletanos hortos irrigans, cauſa eſt, vt fructibus & herbis hortenſibus tota ciuitas abundet, vtraque ſi quidem ripa fluminis, Orientem verſus, hortis & arboribus ad paſſuum millia ferè quinque, fertiliſſima eſt, & ad Occidentem tantundem. Ad Meridiem verò, & Septentrionem, præter vineas multas, ſunt etiam amygdalorum & aliarum arborum, quaſi nemora iucundiſſima, ſeruiunt Toletanæ ciuitati, tanquam dominæ, multis ac varijs rebus, oppida multa, pagorumque maximus numerus, qui quidem Toletanam hanc vrbem diuitem faciunt,

& om-

TOLETVM precipua in Hispania ciuitas, Tago fluuio celebris, quam Anno Christi D.C LXXIIII Rex Bamba, turbuleta seditione in Hispania sedata, muro turrib. et ædificijs elegantibus exornauit, et hos versus marmori in turri quadam, insc[illegible]
deo Rex inclytus vrbem Bamba, suæ celebrem protendens gentis honorem: Vaseus. Memorabile est, quod de arce toletanæ Rodericus Toletanus Archi Episcopus refert. Anno Christi, D C C. Regnāte (inquit) Roderico vltimo Gothorum Rege, era[illegible]
multorum Regum temporibus semper clausum, et seris pluribus obseratum: Hoc fecit Rex Rodericus, contra volumtatem omnium aperiri, &c. In quo præter vnam arcam repositam nil inuenit, qua aperta, reperit quendam pannum, in[illegible]
scriptum. Quod cum contingeret seras frangi, arcam atq; palatium aperiri, et videri, quid inibi haberetur, gentes eius effigiei, quæ in panno illo erant depictæ, Hispanias inuaderent, et suo dominio subiugarent. Quod Rex videns, doluit aperuisse, e[illegible]
arcam et palatiū inserari. Erant autem in panno depictæ facies et vultus, dispositio et habitus Arabum &c. Qua pictura visa, Regis Proceres timuerunt. Hactenus ille. Sensit deinde miserabilem vniuersa Hispania cladem. Nam: Anno Domini D.CC[illegible]
raphia, vel, vti Vasæus, Et L. Marineus Siculus perhibent: Anno. Christi, D CC XIIII. Saraceni Roderico vltimo Gothorum Rege, infausto octo dierum conflictu, vniuersa nobilitate deleta, totam Hispaniam partim vi, partim deditione ac metu[illegible]
breuissimo tempore in potestatē redigunt. Cantabris dumtaxat, et Asturibus exceptis. Ac deinde, Anno D CCXV Dominica Palmar. Toletum fraude Iudeorū Mauris proditum fuit, Dum Christiani nihil minus suspicantes, extra vrbem ad D.L[illegible]
audiēdo verbo diuino. Ab eorum autem tyrannide liberatur et Christianæ Religioni restituitur, per Alfonsū Sextum, Anno Dni. Millesimo, nonagesimo tertio, vt ex Codice Alcobaciensi, et ex alio chronico perantiquo, Vasæus notauit.

Cum Priuilegio

Cum Priuilegio

& omnibus rebus abundantem,&c. Hæc ex Marinæo Siculo descripsimus. Multi etiam alij viri doctissimi de huius vrbis magnificentia,eruditissimè scripserunt. Anno salutis 1551. accersiti sunt domini de societate.Iesu ad vrbem Toletanam, atque in nobilissimam,& amplissimam domum,quam olim Ioannes Siliceus, vrbis Episcopus,exædificauerat,& in Clericorum vsum instruxerat,sunt recepti.

PINCIA VVLGO
VALLADOLID.

PINCIA oppidum, omnium,quæ sunt in Hispania, maximum ac nobilissimum, quod Vallisoletum, vulgò Valladolid vocant. De quo L.Marineus Siculus lib.3.de rebus Hispaniæ hunc in modum scribit.Huic oppido quas vrbes & ciuitates anteponam non inuenio.Est enim in optimo loco situm in Pisuergæ fluminis amœnissima ripa,libera lib.disciplinis & mechanicis artibus excultum. Aedificijs, sacris ædibus, cœnobijs & duobus collegijs ornatissimum. Mercatorum commercijs & omnium rerum copia ditissimum. Vicis,plateis,muris illustre,Campis,fluminibus,hortis,fontibus amœnissimum.In quo præter alias res memorabiles,forum est venale amplissimum & pulcherrimum.In cuius ambitu,qui passus septingentos amplectitur,trecentas & triginta ianuas,& fenestrarum tria milia numerauimus,& omnia vidimus officia. Huic foro coniunctus est vicus conspicuus, qui ab argentarijs opificibus Argentarius dicitur. Quapropter hoc oppidum cum ciuitas non sit, multis tamen ciuitatibus etiam primarijs non immerito præfertur. A regibus Hispaniæ præsertim qui hoc oppidum quasi domicilium placidissimum frequentant. In quo omnes ferè Hispaniæ magnates ædificant & libentissimè morantur.Hinc Orientem versus Cabeconiana sublimis arx aspicitur supra fluminis eiusdem ripam. Vnde non longum distat oppidum Donia, soli fertilitate diues, & Catholicorum Regum coniugio memorata.Item Palentia nobilissima ciuitas in amnis Carrionis margine sita, vbi quondam literarum gymnasium fuisse memorant, quod postea Salmanticam translatum fuit. Porrò, cùm multis de causis celeberrima sit Pincia, multo tamen magnificentiorem eam reddidit optatissimus D. Philippi Regis Hispaniarum ortus: Quem quidem maximum & potentissimum Regem,non alibi,quàm in potentissima pulcherrimaque vrbe nasci conueniebat.

GRANATA.

QVI topographicam Hispaniæ enarrationem literarum monumentis tradiderunt, ij præ-
stantissimum hoc Regnum in Prouincias quinque partiti sunt, Terraconensem, Gala ti-
am, Lusitaniam, Bethicam & Carthaginensem. Granatæ autem Regnum regio quædam
est media inter Bethicam prouinciam & Carthaginensem, vel potius pars vtriusque Cu-
ius quidem regionis longitudo, est passuum millium circiter ducentorum, & latitudo fe-
rè centum, paterque circuitu ad passuum millia septingentá. Est enim longitudo ab Ron-
da vsque ad Oseam, latitudo verò ab oppido Cambili vsque ad mare Mediterraneum, &
portum Almugnecaris. Quæ ad meridiem spectat, ab vna parte planicies habet amplas,
& fertiles campos. Ex altera Beslanos montes altos, & ascensu difficiles. Huius Regionis
metropolis est ciuitas Granatensis, de cuius quidem fundatore ac tempore, quo ea ædificata fuit, mihi non bene
compertum est, inquit Marineus Siculus. Fuisse autem quondam situ paruam, credendum est, & à Mauris propter
oportunitatem loci, magnamque fertilitatem indies auctam nouis ædificijs ac densissimis ædibus, hanc ego facio
coniecturam, propterea quòd veterum scriptorum de tam insigni vrbe, tamque populoso, & memorabili, nemi-
nem scripsisse comperio Sunt autem plerique qui non Granatam, sed Gar Natæ dicendum existimant, eo quòd
Punica siue Arabica lingua, Gar, antrum significat, quod in ea vrbe à Nympha, nomine Natæ colebatur. Itaque
nomen vrbis Gar Natæ, hoc est, antrum & speluncam Natæ Nymphæ fuisse volunt, Alij Granatam Eliberæ no-
men fuisse contendunt, à quadam fœmina generosa, quæ & vrbis portæ, qua fuit ingressa, de suo nomine, nomen
dederit. Sed hæc denominatio nec Marineo Siculo, nec Vasæo tomo primo Chronici Hispaniæ cap. 20. probatur.
Alij denique Granatam dictam opinantur à Cocco, cuius in ea Prouincia magna copia legebatur, quam rem Gra-
nam Hispani vocant. Ego verò vrbem Granatam dictam fuisse arbitror, à mali Punici, quod & Granatum vocatur,
similitudine. Nam vt malum Punicum granosum est, & acinis, hoc est; granis densissimis refertū sic & vrbs Grana-
ta densissimas domos & dehiscentis granati similitudinem habet. Vniuersa igitur Granatensis ciuitas cōmuni no-
mine Granata vocatur, colles binos & altos ac quasi montes complectitur, quos Darrus amnis per vallè mediam
fluens, diuidit: cui quatuor vrbis Regiones primariæ, situ quasi separatæ, appellationes diuersas imponunt; ita vrbis
Regio, quæ loca magis decliuia & valles occupat, quæ & maximo decoratur templo, Granata dicitur. Relique ve-
rò duæ binos occupant colles, quarū altera solis spectans exortū, & Regio palatio illustris, Sierra del Sol, altera
autem El Aluesin, nominatur. Quarta verò vrbis Regio, temporis deinde successu, ob maiorem populi, & incola-
rum frequentiam Granatæ coniuncta, Antiquerula dicitur. Primam vrbis regionem, quam Granatam nuncupari
diximus, Ecclesiastici, ac viri nobilitate & opum magnificentia illustres, præpotentes quoque mercatores tanto
numero inhabitant, vt vici, qui plurimi sunt, ob incredibilem ædificiorum frequentiam plerique sint angusti, &
item plateæ, foraque venalia. Quæ tamen à Christianis, post Granatæ expugnationem, ampliora facta sunt, & il-
lustriora. Hinc fit, vt hæc vrbis regio præ cæteris magnifico ædificiorum splendore niteat, & hortis, arboribusque
venustè cultis gaudeat, in quibus magna limonum copia inuenitur. Est in hac vrbis parte longè maximum tem-
plum, quod sumptuosissimo ac mirabili opere cœptum est ædificari, ea propemodum forma, quæ ad S. Mariam
Rotundam Romæ conspicitur, habens altare in medio. In æde hac sacra, sacellum est splendidissimum, in quo
Ferdinandus Hispaniæ Rex cum coniuge sua Isabella, qui Granatensem hanc vrbem Maurorum tyrannidi, An-
no à Christo nato M.CCCC.LXXX. eripuit, sepultus iacet, ab eoque tempore recepta lege & consuetudine ma-
iorum obseruatum fuit, vt Hispaniæ Reges in hoc sacello sepeliantur. Rari itaque operis Regum monumenta in-
genti impensarum sumptu perfecta, sacellum templumque hoc Granatense illustrant. Iuxta est perantiquum
Maurorum Phanum, Mesquita eorum lingua nominatum. Est in hac quoque vrbis Granatensis regione summum
æquissimorum Iudicum tribunal, quo extremæ omnium Iudiciorum appellationes diriguntur. Qui huic Iudicio
præsunt, Oidores appellantur. Et dum in tribunali serico, auro, argentoque magnifice ornato res in controuersi-
am vocatas discutiunt, Regiam Maiestatem ipsam repræsentant, eaque salutantur reuerentia, ac si Maiestas Regia
coram esset. Est & hic platea magna & plana, nuper à Christianis instructa, quam Biuaramblam Mauri vocant, &
arenariam significari dicunt. In qua fons est excellus & insignis. Campus præterea totus in circuitu dealbatis ædi-
bus, crebrisque fenestris conspicuus. Huic plateæ foroque venali domus coniuncta est, quam Alcaceriam vocant,
in qua tabernulæ sunt numero ferè ducentæ. In quibus serici panni, cæterarumque rerum merces quotidie ven-
duntur. Domus hæc, quæ parua ciuitas dici potest, cellulas habet multas, & decem portas. In quibus transuersis
catenis ferreis, propter vicorum angustias, & negotiantium frequentiam, ingressus equitantibus prohibetur. Cu-
ius præfectus noctu foribus clausis, nocturnas habet excubias, & vigiles canes. Et nomine Regis à singulis tabernis
vectigal exigit. Quin etiam Darrus amnis Granatam irrigat. Qui supra hanc vrbem ad passuum millia septende-
cim ex alto iugo montis oriens, omnibus ferè ciuitatis domibus aquas abundè suffundit, & aurum quærentibus
suppeditat, quod ex eo purissimum inuentum esse vidit amplissimus, multoque rerum vsu & experientia claris-
simus vir, D. Georgius Hœfnagel negotiator, & ciuis Antuerpianus, qui & hanc Granatæ picturam manu sua ar-
tificiosè delineatam, ipsamque enarrationem historicam, Flandrico idiomate conceptam, perbenignè nobis
communicauit. Cuius quidem industriam vehementer demiror atque exosculor, quòd in hac arte nullo vnquam
sit vsus magistro. Ea propter Bernardus Gentilis Poeta, & Orator insignis, hunc amnem, Daurum, quasi dantem
aurum appellare solebat: vulgo autem balneum pecoribus salutiferum dicitur, eo, quod hæc aqua omnia mor-
borum genera in animalibus curet. Vtraque ripa varijs multisque Darri coniungitur pontibus, quorum vnus hic
Granata admirabili structurà videtur, habens in medio fontem magno cum impetu, copiosa ac limpida aqua sca-
turientem. Quamplurimi etiam fontes in hac vrbe passim, agroque vicino, salubri natura & conditione inueniun-
tur, adeò, vt spacio millium septem & viginti, sex & triginta fontes oriantur. Sequitur nunc altera vrbis regio, quæ
Alhambre nomen habet, quam Mauri sua lingua rubram significari dicunt. Et hoc nomine dici, vel à conditore,
homine ruso, vel à rubra terra, quæ nunc etiam in ædificijs cernitur. In ea est Regum Granatensium palatium ve-
tus, vermiculato marmoreoque lapide permagnis sumptibus olim constructum. Cui quidem arci, siue loci amœ-
nitatem, siue gratissimum multorum fontium murmur consideres, nihil ad voluptatem defuit. Est etiam hic no-
uum Hi-

Oriens.
PLVS.
Depingebat Georgius.
15
1. S. Chrisfoual.
2. S. Andres.
3. Los Theatinos.
4. El Bosco.
5. Generalipha.
6. S. Helena.
7. El Castillo majör.
8. Palatio Real nueuo.
9. Palatio Real Antiquo.
10. El Castillo Atobin
El Alueysin
Septentrio

VLTRA
63.
Algibe
Mezquita
Goerta del Rey Moro.
La Sierra del Sol.
Los Masmoros.
Los Martires.
La Sierra neuada.
Hospital Real.
Yglesia Mayor.
Granada
El Alhambre
Antiqueruela
Meridies
Occidens

Oriens.
PLVS.
VLTRA.
GRANADA
Depingebat Georgius Hoefnagle Antverpianus.
1563.
1. S. Christoual.
2. S. Andres.
3. Los Theatinos.
4. El Bosco.
5. Generalipha.
6. S. Helena.
7. El Castillo majör.
8. Palatio Real nueuo.
9. Palatio Real Antiquo.
10. El Castillo Atobin.
11. Algibe
12. Mesquita
13. Goerta del Reÿ Moro.
14. La Sierra del Sol.
15. Los Masmoros.
16. Los Martires.
17. La Sierra neuada.
18. Hospital Real.
19. Yglesia Mayor.
Granada
Antiqueruela
Occidens.

uum Hiſpaniarum Regis palatium, tanta magnificentia, forma ac venuſtate conſpicuum, vt fidem propemodum, meamque in ſcribendo facultatem excedat. Adeò vt totius Vniuerſi mirabilibus non annumerari modò, ſed & optimo iure, queat præferri. Domum hanc Regum delitias non immeritò dixeris. Situ, tamque amœno excellit proſpectu, vt incredibili oblectatione oculorum ſenſum afficiat. Quaque enim verſus ex ea proſpexeris, habes quod naturæ ac Dei bonitatem, agrique Granatenſis fœlicitatem admireris. Verſus ſolis exortum atque Meridiem altiſſimi montes, perpetua niue vel æſtiuo tempore, menſeque Quintili, regnante canicula, candentes ſeſe offerunt. Ideoque niuoſi dicuntur. Quo verò vſque in Septentrionem atque occaſum oculorum acies ſe extendere poteſt, peramœna planiries lætis admodum floridiſque pratis, ac omne frugum genus ſumma abundantia proferens, videtur, Adeò, vt ex arborum folijs, quibus ſericum conficitur, præter multas ſerici libras vectigal aureorum millium ferè triginta quinque Reges conſequantur. Quin etiam hanc alteram vrbis regionem ad montis radices, domus, Generalypha, delectationis, voluptatiſque gratia à Maurorum Regibus ædificata commendat, vbi arte conſitæ ſyluæ, arbores patentibus ramis, generoſis fructibus graues, ſepimenta reticulata, feræ beſtiæ, frequenti numero conſpiciuntur: nec ſua etiam auribus, ex ſuauiſſimo fontium vndique diſcurrentium murmure, hoc loci oblectatio deeſt. Tertia vrbis regio, El Alueyſin, duos complectitur colles, admiranda ædium frequentia cultos. Quæ, quia à ſolis Mauris quondam habitabatur, non altera ciuitatis regio, ſed diuerſa planè natio habita, & idiomate à reliquis Granatæ incolis ſeparata eſſe videbatur. Agricultura & ſerici textrinis vtplurimum victum quærebant, Et quantum vxorum luxui ſerico, aureo, argenteo, ac præſtantiore veſtitu indulgere, tantum ſibi viliore habitu viri ſolebant adimere, ſacco ſemper onuſti, etiamſi prædiuites, incedentes, vt qualiacunque onera mercedis conſequendæ gratia petentibus ferrent. Nomen, fidemque Chriſto tum pietate, tum pœnarum metu dederunt. Quarta denique regio, Antiqueruela, ſitu plano, complures etiam domus habet, in quibus bombycinus cuiuſuis generis pannus conficitur. Vrbis paſſuum millia circiter duodecim circuitus complectitur, totus vndique mœnibus cinctus, & mille triginta propugnaculis tutus. Portæ, quæ ſunt numero XII. ad occidentem faciles habent exitus, & campos amœnos. Cæteræ verò ad Orientem, ſub difficiles. Eſt autem in vrbe Granata, totaque eius regione, omnium rerum, quæ ſunt ad hominum vitam degendam, & cultum neceſſariæ, magna fertilitas, & ſaluberrima ſemper aeris cœlique temperies. Vbi neque tellus nimio ſolis ardore torretur, neque frigore contrahitur, & incolæ perpetuo temperamento perfruuntur. Altiſſimus in vrbe mons, La ſierta del ſol, lingua vernacula nomen habet, cuius in vertice multa ætate fere collapſum eſt Maurorum Fanum, quod nunc S. Helenæ dicatum Ad quod ferè omnes, qui hanc vrbem, viſendi cupiditate illecti, adeunt, conſcendere ſolent, vt eius fani muro ſuum, & patriæ nomen, inſcribant. Id quidem ea vulgi opinione receptum eſt, vt is Granatam non exiſtimetur vidiſſe, qui huic conſuetudini non ſatisfecerit. In eodem hoc monte Maurorum Regibus olim horti, vario herbarum ac florum genere, ad voluptatem & recreationem decenter veſtiti fuerunt, quorum nunc etiam ſatis manifeſta ſuperſunt indicia: Iuxta, ciſterna eſt publica, imbribus colligendis, à Romanis quondam parata In qua, præterquam nullum omnino putredinis incommodum aqua ſentiat, medicam etiam eandem eſſe, Hiſpani longa ſunt experientia docti nam pota, periculoſum ventris fluxum ſedat. In latere eiuſdem montis, ædicul ſacra eſt, multa antiquitate & veneranda martyrum memoria, nobilis, Los martyres, vulgo, vbi putei & antra, in rupibus exciſa, & ſcapellis cauata videntur, quorum vt ſupernè ingreſſus auguſtior, ita infernè latioris ſunt ſpatij, in quæ Chriſtianos, quos frequenti numero captiuos tenebant, noctu protudere, & funibus ſolebant dimittere, quos Mauri pecorum inſtar, diurnis conficiebant laboribus. Sempiternæ horum martyrum, quos atheorum diuturna cruciauit tyrannis, memoriæ, ſacellum hic ædificatum eſt: potiſſimum verò, raræ pietatis Epiſcopo, qui multo tempore in ſqualido tetroque antro detentus, cum libertatis ſpe, priuatis, & his quidem longè maximis, impenſarum ſumptibus, muro ex lapide viuo conſtructo, Granatenſem vrbem cinxiſſet, Maurum Granatæ regem, qua in multorum Chriſtianorum, ex miſera ſeruitute & captiuitate libertatem ac dimiſſionem, tantum opus mereretur, rogauit. Numerum expectatione maiorem, libertate ſe donaturum Maurus reſpondit, modo Epiſcopus ipſe, in ſua poteſtate remaneret captiuus. Pius ac religioſus Epiſcopus communitati magis, quàm priuato commodo ſtudens, dum perpetuis cruciari carceribus, quàm ſolus (alijs permultis Chriſtianis in ſumma ſeruitute degentibus) libertate frui maluit, diuturnum ac voluntarium martyrium incolumitati multorum præpoſuit. Atque ſqualore tandem carcetis enectus, ad felicem æternamque beatorum patriam emigrauit. Is locus Hiſpanis, Maſmoros dicitur. Anno à Chriſto nato M.D.LIV. præclarum Societati Ieſu, Collegium, in florentiſſima hac Granatenſi vrbe inſtitutum eſt, ad quod ſtabiliendum, plurimum iuuit Petrus Guerrerius, eius vrbis Archiepiſcopus, P.P. Societaris Iacobi Iainis, & Alfonſi Salmaron, vita & eruditione, in Concilio Tridentino, cui interfuit, commotus. Qui inſtituti Collegij amplificator deinde fuit. Hæc, partim ex Marineo Siculo, partim ex Georgio Hœfnagel.

BARCINO.

BARCINO, pulcherrima citerioris Hispaniæ ciuitas, in Mediterranei maris litore sita, ab Amilcare, cui Barca cognomen, anno ante aduentum Christi fundata, vt in Eusebio computatur, CC. XXXIIII. quem Carthaginenses cum iusto exercitu in Hispaniam miserant, à Vasæo, Tarapha, & Floriano de Campo, cap. XIIII. lib. IIII. perhibetur. Anno Domini D.CC. XCIII. Iacobus Meierus in Chronico Rerum Flandricarum, & Platina in vita Leonis III. Barcinonem à Carolo Mauris ereptam, & Christianis esse traditam, affirmant. Quamuis deinde graues à Mauris perpessa fuerit calamitates. L. Marineus Siculus, in principio libri noni de Barcinonæ Comitibus sic refert. Raymundus Berengarius, eo nomine primus, Barcinonæ Comes, militari virtute præclarus, Ecclesiam Cathedralem Barcinonensem, sedente Guilliberto Pontifice sub honore S. Crucis, sanctæque Eulaliæ, Anno ab incarnatione Iesu Christi M.LVIII. condidit, priuilegiaque plura concessit, terminos Episcopatui præfixit, eandemque Ecclesiam pluribus muneribus, redditibusque donauit, & in eadem Ecclesia, vnà cum Almode coniuge sepultus fuit. In cuius sepulchro, quod adhuc cernitur, intus Epigramma reconditum est. Hic est Raymundus Berengarius, Princeps Barcinonæ, Comes Gerundensis, & Marchio Ausonensis, qui mortuo patre, Berengario Comite, non tantùm partem Barcinonæ Principatus à Mauris occupatam, recuperauit, verùm etiam Reges duodecim Maurorum, campestri prælio victos, sibi tributarios fecit: vnde cognomen sortitus est, Propugnator & Murus Christiani populi. Extant etiam Barcinonæ, alterius monumenti vestigia, in vico paradisi, sublimiore eius vrbis parte, nempè Athaulfi, Hispaniarum Regis, & non Herculis, vt fama habetur. Sepulchri eius, auctore Hieronymo Paulo Barcinonensi, Author est Tarapha. L. Marineus Siculus lib. XIII. de Aragoniæ regibus, mirificè hanc vrbem suis verbis commendat. Barcino ciuitas illustrissima, principibus, equitibus nobilissima, omnibus rebus, quæ ad viuendi vsum pertinent, ditissima, omnium ferè ciuitatum terra, marique potentissima, multis magnisque rebus domi, forisque gestis, clarissima, adeò, vt eius nomen atque potentia, non immeritò Hispaniæ, Galliæ, Africæ, cæterarumque nationū principibus timori vel maximo fuerit. Florebat enim non solum maximis opibus, ac diuitijs, sed etiam plurimorum virorū prudentia singulari, optimis moribus & institutis. Ciues omnes in administranda Republica, atque adaugenda, quasi veterum Romanorum ordinem, moremque sequebantur. Qui nihil nunquam nimis, sed omnia tam publica, quàm priuata, pro modo, rationeque faciebant. Non igitur illorum diuitias, resque familiares vllæ discordiæ, non lites, non iudicia, non iurgia, non seditiones, vt in plerisque fit, minuebant. Quippe, qui ratione potius, naturaque, quam legibus viuere mallebant. Nobiles, armis & equis, officijsque militaribus studebant, hisque se se exercebant, & aduersus hostes feroces erant. Mercatores honestissimè commercia tractabant, in quibus exercendis, non tam quæstus auidi, quā verè fideles, ac liberales erant. Sacerdotes, & omnes, qui rerum sacrarum curam gerebant, piè, sanctèque semper viuebant, summaque veneratione atque timore, diuino cultui, sacrisque rebus incumbebant. Reliqui ciues, cuiusque ætatis, aut liberalibus, aut mechanicis artibus, quibus erat cultissima ciuitas, operam dabant. In qua nemo circumferanimus, id est desidiosus, & inanis erat, sed honesta alij alia negotia exercebant. Itaque nemo malus, nemoque pauper, sed optimus quisque erat, atque ditissimus. Hac fama ciuitatis non ex Hispania tota solum, sed ex alijs quoque multis nationibus homines huc vndique quotidie conueniebant, ciuitatemque libenter incolentes, indies maiorem ditioremq; faciebant. Hinc præterea multæ ciuitates, ordinem, moremque viuendi sanctissimum, hinc exempla Reip. pulcherrimæ, hinc cæteras bonas artes imitabantur. De conditore tamen eius affirmare nihil ausim, siquidem omnium, qui de ea scripsere, de authore incerta opinio est. Nam quod nonnulli de Barcanona pueriliter fabulantur, ego quidem non minus falsum, quam ridiculum existimo. Cæterùm, fuit olim ciuitas situ admodum parua, & à littore maris, vno ferè stadio remota, Pulchra tamen ædificijs, & alijs tota mœnibus clausa. Fuerunt & Ciuitatis portæ quatuor, in totidē mundi partes vergentes, æquo ferè omnes inter se spatio distantes, quæ adhuc extant, & in ipsius penè ciuitatis vmbilico visuntur, Postea verò crescente hominum multitudine, bis vndique magnificis ædibus, & conspicuis sanctorum templis, bis etiam præualidis muris, superbisque turribus cincta est. Quæ quidem etsi magnitudine nonnullis vrbibus cedit, ædificiorum tamen elegantia, litoris amœnitate, viarum mundicie, vicorum rectitudine, æqualitate domorum, amœnissimis hortis, quos varijs arboribus, & nonnullis palmis, quæque domus cultissimos habet, forma deniq; rerum omnium, & excellenti pulchritudine, meo quidem iudicio, cui absit inuidia, cunctis profectò ciuitatibus est anteponenda.

Anno salutis M.D.XXXVI. in hac vrbe Societatis Iesu Collegium, à pijs quibusdam auitæ religioni deditis viris, inchoatum est, qui pietate, & zelo Christiano Reuerendi D. Patris Arair, qui aliquamdiu in ea vrbe cōmoratus est, moti, amplissimas in eiusdem Collegij fundationem, eleemosynas contulerunt. Plura præterea de hac ciuitate memoratu digna, narrare possumus, quæ, ne longius ab incepto discedamus, omittimus.

ASTIR, SIVE ASTIGIS, Vulgò ECIIA.

ECIIA, mediterraneum Hispaniæ Bæticæ oppidum, Astir, siue Astigis, ab Astir, auriga Mennonis, qui interfecto apud Troiam hero, in Hispaniam nauigauit, adserente Tarapha, constructum, & denominatum fuit. Eius potissimum diuitiæ, & negociatio in lanæ mercatura consistit, eò, quòd solum vndequaque fœcundum, atque compascuum, ouibus abundè pabulum subministret.

Hinc infiniti ouium greges per agros, colles, ac valles, quibus ager vicinus abundat, quouis tempore oberrare videntur, vnde huius oppidi incolæ, partim ex domesticis ouibus, partim ex lana, quam huc rustici, statutis comportant temporibus, quæstum ingentem faciunt. Cui quidem occasioni riuulus, vulgò Chenil nuncupatus, peroportunê deseruit, qui ex niuosis montibus iuxta florentissimam, opulentissimamque Granatensium vrbem oritur: Cuius aqua, lanæ abluendæ ac purgandæ, & pecorum morbis curandis, multò magis, quàm vlla alia, idonea est. Vnde balneum, pecoribus saluriferum, L. Marineo adserente, accolis dicitur. Amnis iste, aurum quærentibus donans, modicis initijs scaturiens, iucundissimum Granatensem agrum, ingreditur, ipsamque vrbem intersecat, & eā Granatæ regionem, cui Alhambre nomen, ab altera, quæ Alcazaiam dicitnr, per vallem mediam separans. Ibidem Darrus, vulgò rutem El Rio del Oro, nominatur, & ad sericam bombycis telam eluendam, parandamque, accolis oportunus est. Inde verò per loca compascua & plana, quæ, La vega de Granata appellitant, delabitur, aliamque denominationem, nimirum El rio Frio, sortitur. Vnde ad hoc tandem oppidum descendit, cui loci mutatio, rursus aliud suppeditat nomen, nimirum El Rio Chenil. Heic eximio coniungitur pnnte, ex lapide viuo fornicato, qui facilem, ad hoc opidum, præbet accessum. Iuxta est supplicij locus, El Ro illo appellatus, vbi columna, continuo ex saxo, stupondæ magnitudinis, videtur, ex qua fontes atq; malefici, delictorum ac scelerum causa, semisaltum spectatoribus præbent. Vasæi Chronicon, in Catalago Episcopatuum Hispaniæ, Astigitanum recenset, qui in Bætica Hispalim superat, nunc est Archidiaconatus Hispaiensis Ecclesiæ.

BARCELONA
BARCINO, quę vulgo Barcelona dicitur, vrbs est apud Hispanos celeberrima, mediterranei maris
littus, situ nobilitat, miramq; antiquitatem redolet. A Romanis in Hispaniam transgressis, Fauentia
dicta. Multis dein sæculis, cum diuersæ exterar; nationum manus, sese per Hispanias effunderent,
hanc etiam vrbem, inter alias solo æquarunt, quæ prom vasta perseuerauit, donec eam noui
incolæ iterum instaurarent, ac veteri illi reddito nomine, Barcinonem rursus appellarent.
Durat etiam num hac nostra tempestate inter vrbis appendices vestigium veterum muror;
neq; magnor; sane, neq; spatiosorum. Quodsi iidem fuerunt, quos construxerat Hamilcar, cōstat
eos in ambitu tantum quatuor habuisse portas, turrib. vicinas, in quibus cælaturę quędam
cernuntur speciem gerentes capitum bubulorum, quibus veterum nōnulli significari pacem arbi-
trantur, alij laborem et exercitationem, quæ omnium humanorum bonorum habentur in-
strumenta. Vsque adeo vero aucta et promota sunt ædificia, quæ priores muros cingunt,
et caput hæc Vrbs esse coeperit, & nunc etiam sit Cataloniæ, vnaque sit ex pulchrio-
ribus ditiorib. amoeniorib. ac potentioribus Hispaniæ ciuitatibus. Hæc Florianus
de Campo

E Ç A
Camino de Seuilla por fuentes
Aqui se laua la lana
Rio chenil

Cum Priuilegio.

Cum Priuilegio.

CIVITAS BVRGENSIS.

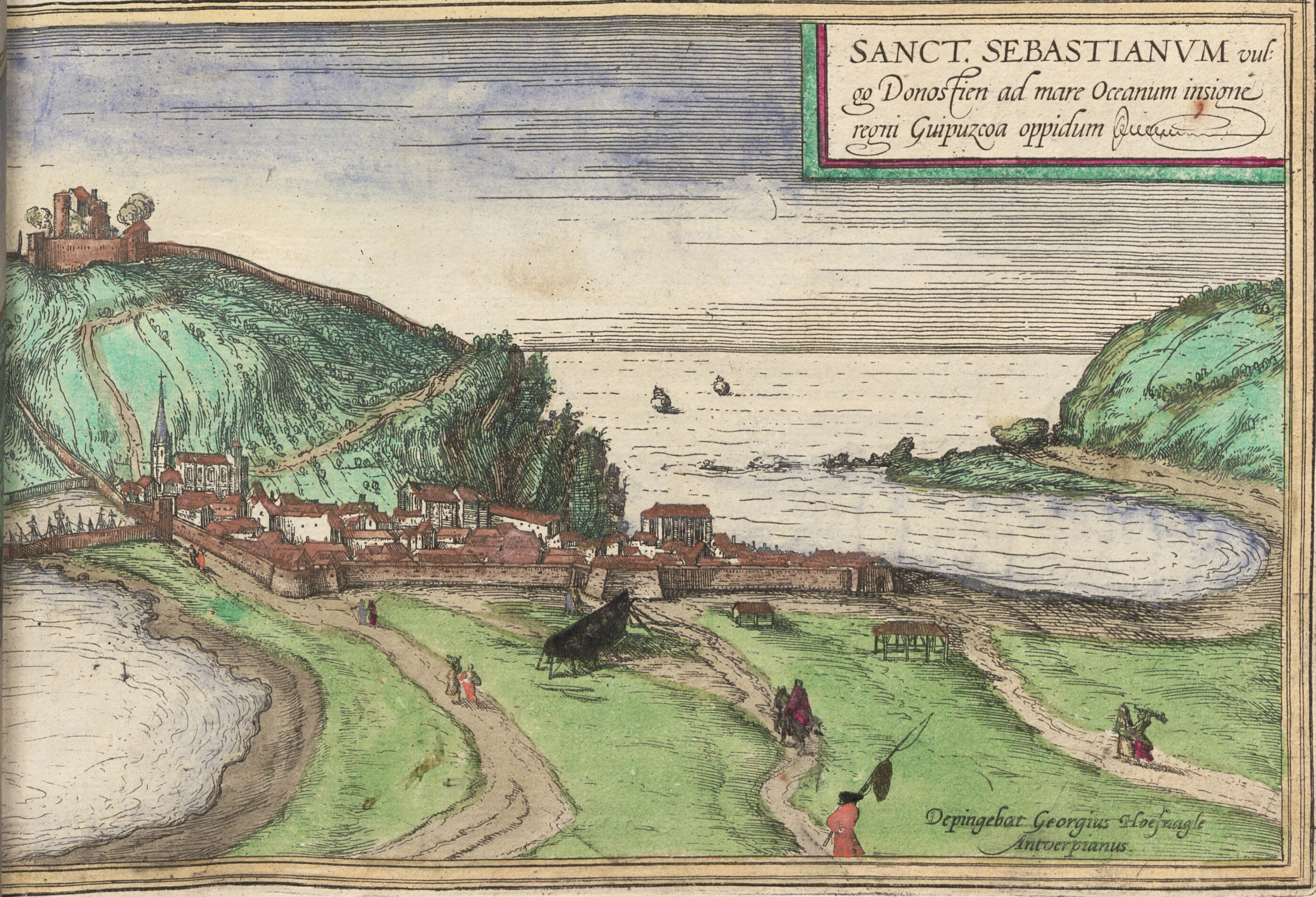
BVrgos, celebris admodum & antiquiſſima Galleciæ ciuitas, quam Burgenſem nunc vocant, & Masburgi dictum fuiſſe legimus. Quæ dicebatur & Auca, quod nomē mihi veroſimilius eſſe videtur, propterea quòd etiam montes apud eandē vrbē nunc Ocani dicuntur, & Aucani melius dicerentur. Tametſi Plinius non Aucam, ſed Ceucam nominauit. Eſt autē Burgenſis ciuitas, vt diximus, antiquiſſima, multiſq; rebus inſignis, & inter primarias vrbes totius Hiſpaniæ meritò referenda. Situ eſt partim plano, partim mōtoſo, arce in culmine montis, vetuſtatem ſtructura indicante, decorata machinarum & tormentorum æneorum apparatu, quæ ex Germanico bello, eò translata ſunt, inſtructiſſima. Iuxta vrbem Burgenſem Carthuſianorum cœnobium eſt longè ampliſſimum, celebri templo, & præcellenti ſtructura nobile, vulgò, *Mille flour*, nuncupatum. Habet in hac vrbe, Societas Ieſu, Collegium præſtans, cui quidem inſtituendo, Franciſcus Mendoz, eiuſdem loci Epiſcopus, ac S.R.E. Cardinalis, præclaram occaſionem dedit, anno ſalutis M.D.LI. Quod R.D. Franciſcus Strada, multū deinde doctiſſimis ſuis concionibus illuſtrauit. Incolæ non ocioſi, non circumforanei ſunt, ſed omnes, non modò viri, ſed etiam fœminæ labore manuum ſuarum victum quærunt, & honeſtiſſimè viuunt, & alij diſciplinas liberales exercent. Mercatores qui ciuitatem opulentam faciūt, fideles ſunt & liberales. Sacerdotes diuini cultus, & rerum ſacrarum ſtudioſi, diuinis officijs & literarum ſtudijs diligenter incumbunt. Magiſtratus, & Reipublicæ gubernatores, communibus commodis rectiſſimè prudentiſſimeq; proſpiciunt. Sic itaque cunctis ciuitatis ordinibus officiū ſuum liberè recteque facientibus, tota ciuitas indies augetur, indies magis illuſtratur. Equites, qui plures in ea ſunt & potentes, immunitates, leges & priuilegia, quib. ciuitas gaudet, conſeruare ac tueri diligentiſſimè ſtudent. Eſt præterea ciuitas magnis & pulchris, nec minùs commodis ædificijs adornata, Foris venalibus, plateis, vicis, pontibus, templis, cœnobijs, amnibus exculta: cuius eccleſia maior, intus & extra, opere eſt & ædificio mirabilis. In qua res diuina ſæpenumero celebratur, cātoribus & organis, in quinque ſacellis, inter ſe diſtantibus, nec alijs alios perturbantibus. Ex ſacellis verò & ſacrarijs, quæ multa ſunt, illud vnum Caſtellæ Comeſtabilis conſpicuum atque ditiſſimum, non Eccleſiæ ſolùm Burgenſis, ſed etiam cunctis ciuibus magno eſt ornamento. Sunt & extra vrbem domus hoſpitales, quæ regiæ dicuntur, inſignes & memorabiles, & maximi cenſus. Quarum inſtitutiones & ordines viuendi, qui ſancti ſunt, & maximè laudabiles, cauſa breuitatis omitto. Dicam tamen breuiter, de monaſterio monialium, & ſanctiſſima domo, quoniam res eſt inſignis & memorabilis: quam domum *Huelgas* vocant Hiſpani, cuius maxima ſacerdos ſub imperio ſuo diligentique cuſtodia centum quinquaginta monialibus imperat, & ſanctiſſimè conſulit. Quæ quidem moniales ſunt omnes equitum nobiliumque Principum filiæ, & familiæ generoſæ. Præeſt etiam hæc ſacerdos, quam Abadeſam vocant, alijs ſeptendecim monaſterijs, & oppidis quatuordecim non ignobilibus, atque alijs minoribus quinquaginta. Confert præterea ſacerdotia multa ſacerdotibus, & cenſus commendatarios viris XII. contribuit, & alia beneficia & officia, & ſuis populis magiſtratus & gubernatores eligit. Aedificauit autem hanc domum & opus ingens Rex Sancius, qui propter opera, quæ fecit mirabilia, cognomen Amati promeruit. Eſt itaque hæc vrbs multis magniſque rebus memorabilis, cuius homines ſunt humaniſſimi, & aduenas maximè diligūt. Sunt & fideliſſimi ſuis principibus, & hoſpites patientiſſimè tolerant, & honorificentiſſimè tractant. Hæc ex Lucio Marino Siculo excerpſimus.

Cum Priuilegio

BVRGOS celebris et antiqua Hispaniæ ci:
uitas, quæ Auca, Brauum, Masburgi, Li:
conitiurgis, nomina habet

SANCT. SEBASTIANVM vul:
go Donostien ad mare Oceanum insigne
regni Guipuzcoa oppidum
Depingebat Georgius Hoefnagle
Antverpianus.

Cum Priuilegio

S. SEBASTIANI OPP.

Oppidum SANCTO-SEBASTIANVM, quod patria lingua incolæ Donostien appellant, vnum est ex præcipuis oræ maritimæ oppidis regni Guipuscoæ, situm ad fluminis quoddam ostium, quod à veteribus Menlascum dicebatur, non procul ab ipsius oppidi opposita mari crepidine. Hæc autem Guipuscoa Hispaniæ regio, diuersa est ab ea, quæ Biscaia dicitur, quãuis vtriusque incolæ, & iisdem sint moribus, & eadem ferè pronuntiatione vtantur in eo idiomate, quod à reliquis Hispaniæ populis diuersum habẽt. Hæc Florianus de campo. Oppidum hoc porrò amplissimo portu nobilitatur, in quo naues à sæuientibus vndis, & à parum propitiis ventorum flatibus, securam & tutissimam stationem habent, eò quòd non industria arteq; humana, sed sagacis naturæ prouidentia factus sit. Quãobrem multorum mercatorum Germanorum, potissimum verò Cantabrorum frequentatione celeberrimum est, qui varia genera mercium aduehunt, & in alias mundi partes exportant. Archiepiscopatui Burgensi obtemperat. Agrum habet frumenti, vini, & lanæ feracem. Progredientibus vltra Sancto Sebastianum ad milliaria Hispanica quatuor, occurrunt iuga montium Pyrenæorum, quæ iuga seu fastigia in illis locis hodie vernaculo sermone appellantur,

La sierra Lazquiucsz.

LVTETIA PARISIORVM.

LVTETIA Parisiorum fertilissimi regni Francici caput atque Metropolis, magnitudine incredibili, nobiliũ, mercatorum, ciuium, & studiosorum freqnentia, ædificiorum & publicorum & priuatorũ splendore, non modò vniuersæ Galliæ, sed maximis totius Europæ ciuitatibus præfertur. Hæc à Paride, qui à Iaphet, filio Noe, successiuè descendit, & 18. Celticæ Gallim Rex historiarum monumentis declaratur, primùm fundata, à quo & nomen sortita fuit. Posteaquam verò plateæ lapidum pauimento stratæ non essent, has autem ingens hominũ multitudo contereret, ob magnitudinem luti, Lutetia denominata dicitur. Alij tamen ab albedine murorum, quam λευκοτίαν Græci, Lutetiam vocari existimant. Eam Iulius Cæsar vsque adeò ædificijs adauxit, tamque fortiter mœnibus cinxit, vt Iulij ciuitas à Boetio lib. de disciplina scho. vocetur. Celeberrimam hanc ciuitatẽ, Sequana, duplici amne diuidens, tripartitam constituit, quarum prior Vniuersitas, altera ciuitas, tertia vrbs nominatur. Illam Carolus Magnus, Alcuini Præceptoris sui instinctu, Anno à C.N. 796. ex Romana fundauit, & permultis prærogatiuis, priuilegijs, & immunitatibus splendissimè exornauit. Quæ Musarum, disciplinarumque liberalium, & humanitatis quasi domicilium, fons, & origo omnium sciẽtiarum, mater ac seminariũ doctissimorũ virorum semper fuit. Quatuor verò firmissimis columnis innititur: Theologiæ, Medicinæ, Iuris, & Artium facultatibus, quarum priores Decanum, & Pedellos binos, siue ostiarios habent. Postrema autẽ Magnificum D. Rectorem tertio quoque mense eligit, cui facultates omnes reliquæ, tanquam supremo capiti, parent. In hac Vniuersitate quatuor hominum nationibus singulares designantur Patroni, Franciæ, Picardiæ, Normandiæ atque Germaniæ, cui natio Anglicana iungitur. Vniuersitas rei sacræ dicatas ædes magnificè cultas continet 17. Monasteria 14. Xenodochia 4. Sacella 3. Collegia publica 20. Priuata (quæ amplissimorum hominum fundationibus, certis quibusdam musarum cultoribus victus & studiorum necessaria elargiuntur) 30.

Ciuitas inter Vniuersitatem & vrbem media, huic quidem tribus, illi verò duobus coniungitur pontibus, qui vtrinque ædium constructione, non Pontium, sed platearum formam referunt. In hac Parisiorum parte, Palatium Regium à Philippo Pulchro ædificatum, & in eo Sacellum sanctum stupendo artificio constructum, Magnificumque B. Virginis Fanum, continetur, quod quidẽ ob elegantiam formæ, magnitudinem, & artificiosissimorum signorum præstantiam, totius Galliæ miraculum habetur. Crocodilus viuus in Palatij fundamento inuentus fuit, cuius exuuium hodierno etiam die in magna Palatij aula exhibetur. Reliqua ciuitatis templa numerantur 20. Xenodochium I. Sacella V.

Tertia, quæ & maxima Parisiorum pars, vrbis nomen obtinet, habitatoribus & pulcherrimis ædificijs adeò frequens, vt ea sola maximis totius Galliæ ciuitatibus annumerari queat. Templa habet 31. Monasteria 10 Xenodochia 4. Sacella 6. Quamplurima autem tam ciuitatis, quàm vniuersitatis, & vrbis fana, Regum ac Ducum ornatissimis sepulturis & epitaphijs præstantissimisque sanctorum reliquijs nitent. Quæ tam accuratè Ægydius Corrozet in suo de hac ciuitate libro annotauit, nihil vt studiosus lector amplius desiderare queat. Lutetia Parisiorum portas habet 14. Pontes 5. Fontes 16 Suburbia 10. Vndique in hanc ciuitatem tanta annonæ defertur copia, nihil vt hic infinitæ hominum multitudini ad vitæ necessaria desit. Mirati sunt frequenter Germani, qui studiorum causa huc veniunt, omnium rerum, quæ hominum necessitati deseruiunt, ingentem abundantiam. Maxima & lata Lutetia habet Suburbia, vt pleraque cum magnis Franciæ ciuitatibus certent. S. Dionysius D. Pauli discipulus primus Parisienses Christiana doctrina imbuit, quà non modò sermone, sed & sanguinis effusione fortissimè confirmauit. Irrigata innocentissimi viri sanguine ciuitas, iucundissimos fidei fructus cœpit proferre. Pharamundus Galliæ Rex, Christianam fidem professus, inclytis & augustissimis fanis, ingenti sumptu constructis, Parisiensem ciuitatem illustrauit. Anno salutis. 1572. Augusti 24. maxima Vgonotarũ strages hac in vrbe est edita, quantam ab hominum memoria, post Hierosolomitanum excidium, nulla historiarum monumenta prodiderunt. In qua complures etiam viri docti sunt cæsi. De hac autem cæde, variorum nunc Commentarij extant.

Eustathius à Knobelsdorf Prutenus, Parisiorum magnificentiam carmine conscripsit. Idem singulari libello Ægydius Corrozet. Pyrrhus vero & Iacobus Capellus, oratione soluta præstiterunt. Franciscus verò Bellefortius, vti postremo, ita omnium accuratissimè, Lutetianam hanc vrbem descripsit. Porrò ne quid curiosus desideret lector, alteram descriptionẽ Iconi vrbis Parisiensis suffixam addere visum est.

Lutetia Parisiorum totius Galliæ Metropolis & compendium, Cæsari nominatur Lutetia: Leucotecia Ptol. Leucetia Iuliano, Lutetia, Castellum Parisiorum Marcellino, digitum procul dubio in tendenti in ædificium antiquissimum, quod hodieque ibi cum stupore visitur: Parisium Zosimo lib. 3. qui Germaniæ facit vrbem, quod Franci Sugambri Germaniæ populi hunc præcipue tractum quondam obtinuerint Hodie *Paris*, vulgo ab ipsis huius agri populis: quod passim per Gallias accidit, vt vrbis antiquis nominibus rejectis & obliteratis, augustiores ipsarum gentium appellationes adsumserint. Lutetia quibusdam à Luto propter paludes vicinas, quarum apud Cæsarem lib. 7. est mentio: earum hodieque, vt ferunt, memoriam leuante foro primario, quod Marchepalus dictum quasi fotum paludosum: alijs ab Gypsi fodinis proximis, quasi Leucotechia, quod fere tota crustaceo constet opere. Ciuitatem Julij Boetius lib. de discipl. Schol. nominat, quod is multa fortean illic ædificarit. Vrbs hæc multo quondam fuit, quam hodie, minor: in Insula tantum, quam ambit Sequana. Describit eam genuine Iulianus Cæsar in Misopog. Cæsar etiam lib. 6. *Dum hæc apud Cæsarem geruntur, Labienus eo supplemento, quod nuper ex Italia venerat, relicto Agendici, vt esset impedimentis præsidio, cum 4. Legionibus Lutetiam proficiscitur. Id est Opidum Parisiorum, positum in Insula Sequanæ fluminis.* Et Ammianus: *Matrona & Sequana amnes magnitudine geminæ, fluentes per Lugdunensem post circumclausum ambitu insulari Parisiorum Castellum, Lutetiam nomine consociatim meant, meantes que protinus prope castra constantia funduntur in mare.* Ex quibus omnibus paret, quam tenue tantæ vrbi fuerit initium. Tantilla Insula adcrescẽtem indies hominum multitudinem paulatim capere non fuit potis. Ductis in vtramque continentem quasi Colonijs, additisque locis suburbanis, ita sensim, productis varie pomerijs, excreuit, vt jam totius Galliæ sit maxima. In tres nunc secatur partes: quarum maior, eaque ad ripam fluminis dextram, humilior est, ad Ortum & Septentrionem vergens, Ville vulgo dicitur, *la Ville*, Minor ad sinistram versus Austrum & Occidentem loco altiore, & qui per colliculos suos nonnihil adsurgit, Vniuersitas vocatur, *l'Vniversité*. Media est Insula, quam Ciuitatem, antiqua appellatione *la Cité* nuncupant, fluuio vndique cincta: Pontibus, duobus quidẽ minori, tribus vero majori, juncta. Villa speciem præbet Lunæ dimidiatæ, hinc Sequana, illinc mœnibus, vallis, fossisque in Hemicycli figuram circumdata. Portas habet VII. D. Antonij, Templi, D. Martini, D. Dionysij, Montis Martyrum, S. Honorij, Nouam. Suburbia V. Templi, D. Martini, S. Dionysij, Montis Martyrum, S. Honorij. Huius vetera mœnia pro incrementi ratione contractiora fuere. Ad Arcis Lupariæ caput orsa, D. Eustachij Templum, Hospitaliaque D.D. Iacobi & Iuliani complectebantur iuxta sacellum Braccorum ad D. Catharinæ vallis Scholarium adsurgebant, D. Antonij portam continebant, hinc ad Monasterium, quod *Aue Maria* vulgo, Sequanæ vicinum, desinebant. Successerunt noua, quibus suburbia etiam inclusa fuere, vallo atque fossis ex Sequana irriguis, munita. vetustis illis vel dejectis soloque æquatis, vel in priuatarum ædium vsum conuersis. Ciuitas 4. paruulis Insulis superioribus ordine & in linea sitis, tamquam obicibus contra vim fluminis defenditur: primum, vt diximus propter situs cõmoditatem habitata; ligneisque pontibus adiri solita, totius vrbis veluti cor propter Episcopale Regiumque Palatium. Portas habuisse olim videtur IV. ad totidem pontium capita: Castelli Majoris seu Parisiensis, Superiorem quidem ad pontem Virginis, Inferiorem autem siue Inferni portam ad pontem Trapezitarum, Castelli minoris ad pontem paruum: IV. denique ad D. Michaelis. Pontes habet tamquam alas, dextras quidem D. Virginis, Trapezitarum, Molitorum, qui villam respiciunt: Sinistras autem, pontem paruum & D. Michaelis, quibus in Vniuersitatem tenditur. D. Virginis & paruus Lapidei sunt, ceteri tignis & sublicis impositi. Lapideorum sane maior, qui D. Virgini sacratus, olim longitudinem habebat LXX passum, latitudinem XVIII. Ordines 17. (ordo quiuis 30. tignis constabat) ædes vtrimq; lateritias, pari magnitudine & alitudine, 60. impositas. lxxx. post anno sub Ludouico XII. quum mole sua corruisset, refectus est summo artificio sex arcubus lapideis; domibus 68. æqualibus superstructis, pauimentoq; lapidibus strato, vt pontem esse multi nesciant. Pons paruus restauratus est sub Carolo VI. ex Iudæorum mulctis: S. Michaelis ædificatus sub Hugone Aubrioto, Profecto Parisiensi, sub Carolo VI. quum anno 1547. nauium impetu conuulsus corruisset, non multo post

refectus

LVTETIA, vulgari nomine Paris, vrbs Galliæ maxima, Sequanâ nauigabili flumine irrigatur, nobili gente, mercatorũ frequẽtia vniuersitate excellenti, stupendi operis templo B. Mariæ, Palatio Regio, alijsque præstantißimis ædificijs, tribunali æquißimorum Judicum, & pulcherrimis epitaphijs, florentißima

Riuiere de Sanne
PARIS pour vray est la maisõ royalle,
Du dieu Phœbus en splendeur radiale
Cest Cyrrhea pleine de bons espritz,
Tresuigoureux, faisans diuers escriptz,
Cest Chrysea en metaulx habondante
Grece de pris en liures florißante
Inde en estude, & en poetes Romme,
Athenes lors en mait tresscauãt homme,
Rozier mondain, bausme du firmament,
Vniuersel, de Sidon fornement
Tres habondante en viures et breuuaiges,
Riche en beaulx champs & fluuieux riuages
Fecunde en vin, doulce en ses Citoyens
Fertile en bled, & en maintz daultres biens.
Cum Priuilegio

LVTETIA, vulgari nomine Paris, vrbs Galliæ maxima, Sequanâ nauigabili flumine irrigatur, nobili gente, mercatorũ frequẽtia, vniuersitate excellenti, stupendi operis templo B. Mariæ, Palatio Regio, alijsque præstantißimis ædificijs, tribunali æquißimorum Judicum, & pulcherrimis epitaphijs, florentißima.
Riuiere de Seine
PARIS pour vray est la maisõ royalle,
Du dieu Phœbus en splendeur radiale
Cest Cyrrhea pleine de bons espritz,
Tresuigoureux, faisans diuers escriptz
Cest Chrysea en metaulx habondante
Grece de pris en liures florißante
Inde en estude, & en poetes Romme,
Athenes lors en maĩt tresscauãt homme,
Rozier mondain, baulme du firmament,
Vniuersel, de Sidon tornement
Tres habondante en viures et breuuaiges,
Riche en beaulx champs & fluuieux riuages
Fecunde en vin, doulce en ses Citoyens
Fertile en bled, & en maintz daultres biens.
Cum Priuilegio

efectus est, æqualibus domibus lateritijs hinc inde ornatus. Est & hodie pons inter arcem Lupariam & Augustinensium Cœnobiũ si-
tus, cuius fundamentum posuit Henricus III. Franciæ. Rex Ciuitas autem hæc muris olim fuit cincta, qui inferiore parte Palatium &
domum Regiam adhuc circumdant; reliquis deiectis. Vniuersitas quamdam Galeri speciem exhibere videtur, quo caput tantæ vrbis
tegatur quasi & ornetur, Portæ illi 7. D. Victoris, D. Marcelli, D. Iacobi, Sancti Michaelis, Sancti Germani, Bussia & Nella, Suburbia 5.
S. Germani, S. Michaelis, D. Iacobi, D. Marcelli, D. Victoris. Hæc Lutetiæ pars mœnibus etiam, vt Villa, est cincta, sed fossis propter lo-
ci situm siccis. Longum esset enumerare quæ in tribus hisce partibus occurrunt, deque ijs adferri possunt, singularia. Breuis ero, & in
breuitate spero, non obscurus. Episcopus Parisiensis spiritualibus præest. Episcopi numerantur 107. quorum vltimus Petrus Gondius.
Vrbs Regi paret: habens peculiarem quamdam iurisdictionem. Suburbijs idem ius cum vrbe concessit Carolus v. Francorum Rex an-
no 1374. Academia Rectoris vnius arbitratu regitur, Magistratu trimestri. Philippus 1. Galliæ Rex anno 1090. Escheuinos (viros Con-
sulares) vrbi dedit, locoque insignium Nauem Lilijs aureis ornatam. Ciuibus Parisiensibus jura nobilitatis largitus est Carolus v. cuius
memini, anno 1371. Templa numerantur 69. vniuersim: inter ea augustissimum Cathedrale D. Virginis, quod jactis ab Philippo Augu-
sto anno 1191. sub Mauricio Parisiorum Episcopo. fundamentis, serio ædificari cœptum anno 1257. Ioanni Calensi Latomo, regnante
D Ludouico, ex Galliæ miraculis præcipuum. Columnis 120. sustinetur, Longitudo passuum 174. Latitudo 60. altitudo 100. Chorus la-
pide cinctus Historiis ex veteri nouoque testamento insculptis, quas anno 1351. absolutas, loquitur inscriptio. In ambitu habet sacella
44. ferreis clathris munita. Vniuersim portæ 11. In fronte 3. biforæ, statuæ 28. Regum insignes. Ad latera turres visuntur, seu moles ve-
rius campanariæ, altitudine 34. cubitorum, Campana maxima, cui ab Maria Virgine cognomen, 20. viros flagitat pulsanda, sonitus se-
reno cœlo per 7. leucas auditur. Sacella Parisijs non pauca, 13. circiter: inter quæ primi censendum loci, quod in Palatio Regio *Sanctum*
audit, ab D Ludouico exstructum: omnium cis-montanorum audacissimum: nam Sacellum Sacello fornicato incumbit, nullis colum-
nis medijs, sed l teralibus rantum suffultum. Porta inferior veram D. Virginis imaginem, superior Iesu Ohristi fertur exhibere. Cœno-
bia plurima, 24. ni fallor, & ampla: Templorum sane circuitu spaciosissimo, vrbis instar: Templarijs anno 1309. è medio sublatis, bona
Hospitalarijs S. Ioannis fuerunt adsignata. Est & Cœnobium Filiarum Dei prope portam S. Dionysij, quæ damnatis ad supplicium du-
cendis tres panis bolos cum vino porrigere sunt solitæ, D. Victoris Cœnobium Canonicorum Regularium S. Augustini ab Ludouico
Crasso 1113. victoria de Perduellionibus parta, ædificatum, sub Francisco 1. magnifice reparatum. Templum D. D. Petri & Pauli ab
Chlodoueo ædificatum est, anno 499. hortatu Genouesæ, quæ ibi sepulta, anno 1ↃXXI. Canonicorum secularium prius, post ab Ludo-
uico Crasso Regularium est factum, S. Germani Pratensis Cœnobium Benedictinorum: ab Childeberto 11. in honorem S. Vincentij
exstructum, post sepulto illic Germano Episcopo Parisiensi, nomen eius induit. Opulentia nulli cœnobio cedit: priuilegijs & iurisdi-
ctione liberrimum: muris clauditur. Forum habet annuum. Collegia sunt innumera: Publica 20. priuata ex amplissimorum hominum
beneficio 30. Omnium pulcherrimum, Nauarræum, ab Ioanna Nauarræa, Philippi Pulcri Coniuge exstructã Sorbonense Collegium
instituit Robertus de Sorbona Theologus. D. Ludouico Regi familiaris. Bernardinorum Collegium & Templum, à Bened cto XII. P.
M. excitatum, auxit Guillielmus Cardinalis Tolosanus & Bibliotheca & 16. Studiosorum, qui Theologiæ darent operam, stipendiis;
Officinæ Mechanicæ in suas quasi regiones sunt distributæ, certisque locis adsignatæ: Membranariorum sunt ad Pontem D. Michaelis:
Fullonum, prope Lupariam arcem, vbi Molamonetaria Sequanæ sublicis imposita. Aliorum, alibi. Apnd Cœlestinos officina est Regia
Tormentorum æneorũ. Plateæ sunt 400. inter quas facile principes: Villæ quidẽ DD. Antonij Marini, Dionysij, Honorij, Templi Ve-
tus & Noua, Montis Martyrum, Luparia ad ripam Sequanæ: Vniuersitatis, SS. Victoris, Marcelli, Iacobi, Germani, & alia, Ciuitatis de-
nique, præter pontes ipsos, viæ hinc ad Cathedralem, inde Palatium. Iam domus Parisienses, cum publicæ tum priuatæ, vniuersum an-
no 1549. ad 10. millia sunt numeratæ, exceptis Collegijs, Templis, Cœnobijs, ijsque quæ in Suburbijs. Eminent inter reliquas Domus
Regia vicina palatio, Nella, Flandria, Artesia, Aurelianensis, Albretia, Lotharinga, Niuernensis, Alenconia, Senonum, Remensis Fes-
campia, Bellouacensis, Rotomagensis, Bituricensis, Heuresta, Sabauda, Claromontia, Cabillonẽsis, Bauara, Burgunda, Reginæ S. Pau-
li, & aliæ. Palatium Thermarum prope D. Marthurini quidam ab C. Iulio Cæsare conditum volunt. Cænaculum illic est fornicatum,
cui hortus cum arboribus imminet. Nomen habere creditur ab thermis Iuliani Apostatæ, aquis ex pago vicino Gentillio eo deductis.
Domus publica Parisiensiũ, anno 1533. cœpta ab fundamentis exstrui sub Francisco 1. Quid vero dicam de Arcibus? Maius Castellum
ab Iuliano Cæsare ædificatum aiunt: magis censeo ab Iuliano Cæsare, qui aliquamdiu hic habitauit. Prima Parisiorum Porta fuisse fer-
tur, vulgo, le grand Chastelet. Castellum paruum, le petit Chastelet, refectum legitur sub Carolo 6. contra nocturnas Studiosorũ gras-
sationes. Arx Bastilia, la bastille, excitari cœpit sumtibus regijs, anno 1369. sub Carolo V. Rege per Hugonem Aubriotam Præfectum
Parisiensem. Turnellensem. Lupariam, Diuique Germani Layensis fieri fecit Carolus V. cuius paulo ante memini; Lupariam Francis-
cus 1. ampliare cœpit, absoluit que Henricus II. anno 1558. Quid de Turribus? Turrim Arcis Lupariæ editissimam Franciscus, 1. vt area
Regiæ maior fieret, demolitus est. Turris in Cœmitertio Innocentium ædificata creditu initio contra latrocinia, quum vicina omnia
loca siluestria essent & parum tuta. Turris Billia puluere tormentario plena, fulmine tacta adsita templa monasteriaque maximis affecit
damnis anno 1538. Quid de Xenodochiis, Nosocomijs, Ptochodochijs, & Orphanotrophijs? Domum in villa 800. Cæcorum, ab Sa-
racenis excæcatorum, D. Ludouicus condidit. Alia prætereo. Quot vrbis Areæ (inter quas primas obtinent Greuensis, Templaria, Lu-
paria) Foraque, vt Mauberti, aliorum: tot & plura Suppliciorum sunt loca, maleficijs plectendis destinata. Inter sepulchreta prima cen-
seri solent. S.S. Innoceneium & sancti Ioannis Greuensis: illud amplissimum est, muris ab Philippo Augusto circumdatum, sepultorum
numero & sceletis admirandum: cadauera 9. dierum spacio absumi aiunt. Sepulcra vero, præsertim Regum, Principum, Ducum, Co-
mitum, Nobiliumque innumera pene in hac vrbe sunt, Variorum etiam, quorum pręclara ingenij monimenta cum admiratione legun-
tur, cineres varijs hic locis reuerenter adseruantur: Petri Lombardi, in Marcelli Suburbio: Roberti Cenalis Episcopi Albrincanten-
sis, viri Doctissimi, ad D. Paulum: vbi Nicolai Gillij Secretarii Regii & Historici Gallorum. Petri Berchoui Prioris, ad D. Eligij: Petri
Comestoris, Hugonis, Richardi & Adæ de sancto Victore, ad D. Victoris: Ægidii de Roma, Archiepiscopi Bituricensis, Philosophi
summi, & Philippi Cominei Historiographi, apud Augustinianos: Roberti Gaguini, Ioannis de Sacrobosco, Francisci Balduini I.C. ad
D. Maturinũ Pauli Æmilii Veronensis, Historiographi: ad Cathedralem, Cosmæ Guymier, in cœmiterio Innocentum, Guilielmi Bu-
dæi apud Maturinos: Ioannis Rauisii Textoris in Sacello collegii Nauarræi: Claudii Espencæi Theologi, in tẽplo sancti Cosmæ, Chri-
stophori Thuani & Petri Seguerii Præsidum ad D. Andreæ Artium. Aliorum alibi. Fontes publici sunt supra 16. inter quos eminent,
qui nnocentum dictus, quique in sancti Martini cœnobio. Statuæ etiam stupendæ variis locis. Regum omnium in Platio Regio: Ca-
roli magni in templo sancti Marcelli, Philippi Valesii in primario vbi & D. Christophori gigantea, anno 1413. ab Antonio d'Essars, E-
quite erecta. Bibliothecæ variæ, publicæ quidem, cum primis Regiæ Maiestatis, & sancti Victoris, priuatorum autem infinitæ, præci-
puæ CL. Puteani, Pitheorum, Nicolai Fabri, Barnabæ Brissonii, & aliorum: omnes optimis rarissimisque cum editis tum manu scriptis
refertæ libris. Hæc de hac vrbe præclarissima sufficiant. Hic igitur sistam vbi de Academia Parisiensi paucissima his addidero. Ea insti-
tuta ab Carolo magno, Romanorum Imperatore, incitantibus eò magnaninum Principem quatuor Venerabilis Bedæ discipulis Al-
cuino, Rabano, Claudio, Ioanne Scoto. Quatuor firmissimis nititur columnis, Facultatibus, inquam, Theologiæ, Iuris Canonici, Me-
dicinæ. Tribus, quas nominaui primo loco, singulis præsidet decanus, duoque inseruiunt Cursores, quos Pedellos vulgo dicimus. Toti
corpori præest Rector, ab Artium Facultate singulis trimestribus legi solitus, festis solemnibus, 1. mense Decembri. Natiuitatis Christi,
11. Martio, D. Virginis, 3. Iunio sancti Ioannis Baptistæ 4. Octobri. D. Dionysij. Quatuor sunt Cancellarij: duo quidem Baccalaureorũ,
vt vocãt; Tertius, Ecclesiæ Diuæ Virginis Parisiensis: Quartus sanctæ Genouesæ. Sunt & sex Aduocati: Quatuor quidem, cum duobus
Procuratoribus in Parlamento: Duo vero, cum vno Procuratore in Castello, Nihil hic dicam de librarijs, alijsque id genus
Academiæ ministris: singularum item natonum nunciis & Tabellariis, qui omnes magnis fruuntur
priuilegiis. Qui plura de hac vrbe desiderat adeat Ægidium Corrozetum,
& Iacobum Castellum qui de Lutetia singulares scri-
pserunt Libellos.

MONS PESSVLANVS.

MONS Pessulanus, Galliæ Narbonensis oppidum, Agatho quondam, siue Agathopolis, nunc vulgò Mõtpelier dicitur, in agro admodum fertili positum, decem miliaribus à mari Mediterraneo distat, Episcopatu, & Vniuersitate celebratur. In qua olim Iurisprudentiæ, nunc Medicinæ studium floret. Amplissimo Medicorum Collegio nitet, quod ab Vrbano Pontifice Summo fundatum, & copiosissimis est exornatum reditibus. Aliud etiam, non minus elegans; atque præclarum Collegium Regium, ab Henrico Gallorum Rege erectum, ibidem cernitur. Quin & tertium Collegium est, *du Vergier*, quod optimæ spei adolescentibus, studiorum, victusque necessaria, in decennium præbet. Scribit Rebuffus, tantam esse Rectoris in hac Vniuersitate auctoritatem, vt Studiosi, quacunque etiam de causa egredientem, comitari honoris gratia cogantur. S. Rochus, ex huius oppidi moderatore ac domino natus, à tenera ætate religioni ac pietati deditus, amplissimum patrimonium in pauperum vsus conferens, atque paternum oppidum patruo donans, post multas ærumnas, ex hac ciuitate ad æthereas beatorum sedes auocatur à Domino.

TVRO.

TVRO, vulgari idiomate *Tours*, Prouinciæ Turonensis celebris metropolitico honore ciuitas, non modò opibus, ædificiorumque præstantia, verùm etiam Ligeris, nobilissimi fluuij vicinitate, nobilitatur. Qui in Auernorum finibus oritur, Heduosque à Biturigibus diuidit, & ab Oceano sursum nauigabilis, varias merces & vitæ necessitates in hanc ciuitatem inuehit, ac non procul à Pictonibus in Oceanum Britannicum delabitur. Mercatura & lanificio claret. Cumque multarum rerum opulentissima sit habita, tum vel maximè ob incredibilẽ regionis amœnitatem, & ob placidissimam aeris constitutionem totius Galliæ hortus atq; pomarium ciuitas Turonensis vocatur. Agrum etenim fertilem habet, atque iucundum, varijs herbarum & lætissimarum arborum generibus perornatum, qui non tantùm ea, quæ hominum brutorumque vsui, sed & ea, quæ delicatulis satisfaciant, ex se largissimè fundit. Huius fundationem Britannorum Chronica Troianis adscribunt. Archiepiscopalis in ea sedes est, XI Suffraganeos habens. In qua complures Antistites doctrina ac sanctitate præstantes, vixere. Inter quos S. Martinus, vnicum Ecclesiasticorum decus, lumen, atque exemplar fuit, quemadmodum Seuerus Sulpitius tribus de eo libris, testatur. Celebris quoque pietatis fuit alter eiusdem vrbis Antistes Perpetuus.

PICTAVIS.

SVmmam antiquitatis laudem meretur Pictauis, siue Pictauia, Ptolemæo Augustoritum. Sunt, qui Agathirsis atque Gelonis filiorum Herculis successoribus (qui Picti à Poetis vocantur) eius fundationem attribuunt. Hi etenim ob concitatas seditiones domesticas patria pulsi, in Angliam deuenerunt, inde numero & multitudine aucti, nouis quærendis sedibus, in Galliam traiecere, vbi à suo nomine Pictones populos hanc quoque ciuitatem condidisse feruntur. Aliter alij scribunt, cùm ex Pomponio Mela, & Plinio constet, antè etiam multò, quàm hi ex Anglia venerint, Pictonum extitisse memoriam. Vrbem circundat Clanus fluuius, qui in Viennam delabitur. Reflantem fortunæ auram, cùm ab alijs, tum ab Anglis maximè (vti annales perhibent) frequenter est perpessa. Episcopatus eam commendabilem reddit, cui maxima laude præfuit D. Hilarius, doctrina & pietate singulari Antistes, qui Arrianæ factioni inuictum se anatagonistam opposuit, ac præclaros illos & nunquam intermorituros de S. Trinitate libros XI. magno tum ingenio, tum eloquentia conscripsit. Vniuersitatem etiam Pictauis habet, in qua tum mitiores disciplinæ, tum Iurisprudentiæ studia vigent. Huic Munsterus alterum locum post Academiam Parisiensem attribuit.

MONSPESSVLANVS, MONTPELLIER.
Saint Denis
La Cite
A. Nostre Dame des taules.
B. L'orloge.
C. Saint Firmin.
D. S. Pierre Egli. collegiale ou episcopale.
E. Le Palais.
F. S. Holary.
G. Les freres prescheurs.
H. Le chemin de Gignac.
I. Le chemin de Pezenas.
K. La Palisſade.
L. Rue S. Guilhem.
M. Les Relieuses S. Guilhem.
N. La Magdalaine.
O. Pour aller au Charnier.
P. La petite Obseruãce.
Q. S. Thomas.
R. La palissade.
S. S. Sauuaire.
T. Le chemĩ de Besiers.
V. Le grand S. Iehan.
Cum Priuilegio.

S. Antoyne
S. Gregoire parroisse
Les Augustins
Les Iacobins
Les Cordeliers
Les Arceaux de parigné
Le pre du Roy
Le pré Leuesque
La Riuiere du Glan
La pierre leuee
PICTAVIS, SIVE PICTAVIA, vernaculo idiomate Poitiers, Pictauorum aut Pictonum Metropolis, Iuris studio, ingentis theatri ruinis, ædificijs magnificis, tam diuino, quam humano vsui paratis, alijsque antiquitatis monumentis, vrbs memorabilis.

Cum Priuilegio.

Cum Priuilegio.

ROTOMAGVS.

ROTOMAGVS, vulgò *Rouan*, Normandiæ metropolis, ab ea parte qua Orientem respicit, iucundissimis irrigatur riuulis duobus: Meridiem versus, Sequanam, celebre & nauigabile Galliæ flumen propinquitate decorat: Iuxta Septentrionem, altos habet montes, qui igni fomenta suppeditare solebant. A fundatore nomen habet Mago II. Galliæ Rege, & Roth idolo, quondam hic religioso numine celebri, cuius vsum & simulachrum Mello, primus Rotomagensis Episcopus, circa annum Domini CCLX. euertit, eiusque delubrum, sanctissimæ Trinitatis venerationi dicauit, quemadmodum ex hymno ecclesiastico patet: *Extirpato Roth idolo, fides est in limine &c.* Agrum habet optimum, fœcundum, & herbidum, ita vt Iulius Cæsar opportunitate loci adductus, validis hanc vrbem muris cinxerit, & Romanorum præsidium, ad totius Prouinciæ defensionem, in ea reliquerit. Splendida Archiepiscopi domus, egregia monachorum cœnobia, palatium, curia, pons ex quadrato lapide ingeniosè constructus Cathedralis Ecclesia tribus decorata turribus, cæteraque ornamenta, quæ ad absolutam & perfectam ciuitatis structuram requiruntur, Rotomagensium vrbem celeberrimam reddunt.

NEMAVSVM.

NEMAVSVM, communi idiomate *Nismes*, ciuitas est Narbonensis Galliæ, olim florentissima, vtputa quæ IIII. & XX. vicorum fuerit metropolis, octo milliaribus à Monte Pessulano distat, nomen atque originem à Nemauso Herculis filio, habere perhibetur. Eo est situ, quo ex Italia in Hispaniam itur, miram vndique vetustatem redolet. Aliquot siquidem perantiquæ in ea videntur statuæ, pulcherrima summorum hominum epitaphia, Amphitheatri spaciosi ruinæ, Hadriani basilica. Iuxta montis radicem est perennis & limpidissima aqua, quam specum aut lacum haud ineptè dixeris, cuius fundum nemo mortalium inuenit. Est & templum Cathedrale, D. Virgini sacrum, in quo pauimentum vermiculato emblemate tessellatum mira suauitate videndi sensum oblectat. Tribus milliaribus paruis à Nemauso, pons est *Du Gar*, à fluuio Gardon nomen habens, triplici serie, mira industria fornicatus, quarum prima hominibus atque iumentis transitum præbet, altera aquæductum sustinet. Antonini Pij Philosophi & Imperatoris, Domitiani, aliorumque natalibus claret, qui non modò Galliæ, sed & vniuerso propemodum mundo, ornamento fuêre. Peculiari libro hanc vrbem descripsit Ioannes Poldo.

BVRDEGALA.

BVRDEGALA, vniuersæ Aquitaniæ meritò constituitur caput, tum quia miram vetustatem ostentet, tum quia ædibus sit decorata magnificis, tum denique, quia situ munita, arx & propugnaculum Galliæ habeatur. Fatebuntur hoc Angli, qui graui obsidione eam presserunt, hac spe, fortissima Galliæ arce expugnata, reliquarum vrbium paruo negotio se fore victores. Quorum conatus fortis magnusque indigenarum animus, & benè munita ciuitatis mœnia, frequenter euerterunt, eosque in insulam, quò marinis cincti limitibus sua sorte contenti viuerent, remiserunt. Primam eius formam quadrangulam fuisse, ex muris antiquis conspici potest. Amplificata deinde ob hominum frequentiam vrbe, eam, quam nunc habet, consecuta est faciem. Antiquo palatio XIIII. innixo columnis, templo S. Andreæ, arce ex viuo saxo munita, & pulcherrimis ciuium ædibus perornata est. Ad portam S. Germani amphitheatri cernuntur reliquiæ. Portus multarum nauium capax, negotiationi idoneam opibusque florentem Burdegalam efficit, quæ etiam ortu Ausonij poetæ nobilitatur, qui ita de sua Burdegala loquitur: Clementia (hic) cœli Mitis, & irriguæ larga indulgentia terræ. De huius vrbis origine quidam referunt, quondã, Gallia nimirum populi multitudine abundante, Bellouesum, & Sigouesum, Biturigum principes, vt patriam quasi exonerarent, binos copiosos exercitus collegisse, quorum alterum in Italiam, alterum, in Germaniam miserint, deinde in Aquitaniæ fines extendisse, & hanc vrbem ad mare fundasse. Multò tempore, libertatem suam tutata, nemini paruit, à tempore videlicet Tarquinij Imperatoris, vsque ad Traianum, ac diu etiam post. Tandem Galliæ Reges, sibi imperium in eam vindicârunt, hactenusque retinent, ac tertium ibi regni sui Parlamentum constituere. Bis amplificata est. Primò quadrangularis fuit, vt antè dictum est, longior tamen, quàm lata primo amplificationis circulo continetur, quicquid est intra fossas, quæ in ipsa vrbe sunt; & forum, quod est ante palatium, versus castrum, du Ha, vel du Fa, dictum. Inde, quicquid est vsque ad extrema mœnia, id totum habetur pro secundo augmento. Varias in ea videre est antiquitates, inter quas in primis numeratur Palatium Tutelæ, vulgò, Palais Tutele, quod est ædificium quadratum, octo columnis in longitudine, & sex in latitudine, innixũ. Id existimant quondam prætorium fuisse, vbi caussæ dici, & per prætores ac prouinciarum præfectos, ac gubernatores, iustitia administrari solita fuit. Extra vrbem, versus portam S. Germani, aliud extat valdè quoque antiquum ædificium. Id Galieni palatium appellant, vulgò Palais Galliene. Dubium non est eiusmodi reliquias esse amplissimi cuiusdam theatri, vbi publicè ludi exhiberi, agique soliti fuere. Hoc ambitu clauditur etiam Ecclesia Metropolitana, D. Andreæ sacra: item arx, quam Trompettam nominant, plurimaque alia altissima, ac sumptuosissima ædificia. Portum habet in crescentis Lunæ modum, appositissimè constructum, à qua forma, illi quoque nomen Lunæ inditum est, nauibus recipiendis, vti commodissimum, ita receptis tutissimum. Hæc ex Antonio Pineto excerpta sunt.

ROTOMAGVS, VULGO ROAN, NORMANDIAE METROPOLIS

NEMAVSVS, NISMES, CIVITAS NARBONENSIS GALLIAE VETUSTISSIMA
La Tour Romaine, ou Tourre Maigne.
Le Pont du gar, ou gardon.
PANS DE MVRAILLE ANTIQVES.
Jacobins
Carmes
Porte de la Couronne & Bouleuerd
Augustins

Cum Priuilegio

Cum Privilegio.

LVGDVNVM.

LVGDVNVM, vrbs Tranſalpinæ Galliæ maxima (quæ generoſi Leonis Gallicum nomen, ingentes animos, & nobile ſtemma gerit) ſic nunc eſt fortibus prudentibuſque viris ornata, munita muro, foſſa, vallo, & omnibus propugnaculis cincta, geminique fluminis ambitu, rupium clauſtris, & ipſa loci natura inexpugnabilis: vt Celticæ arx Galliæ in ipſis regni faucibus iure dici poſſit. Nomen habet, ſi D. Becano credendum, à tumulis, Dunen, vocabulo, quo omnia loca montoſa & accliuia, Belgis vocantur, cuius ſignificatio & perpetuus apud eos vſus, multa priſca vocabula interpretatur. Quæcunque enim oppida huius vocis terminationem habent, intelliguntur in locis accliuibus, aut collibus extructa fuiſſe, vti eſt Lugdunum, quo collis bonæ fortunæ, ſiue proſperitatis ſignificatur. Eiuſmodi arenaceis montibus, ſiue tumulis maxima pars Flandriæ, & Hollandiæ, & Zelandiæ quædam partes ab Oceano defenduntur. Hanc Lugdunenſem vrbem ad Rhodani ripas, & Viennæ finitimam Seneca epiſtola ad Lucilium refert, fatali igne, ſuo tempore exuſtam, quam inter Celtas adſcribere quibuſdam placet, quoniam omnes eius ſuffraganei, & pars vrbis, Eccleſiaque ipſa matrix, in Celtis ſunt. Huc Pilatus ſub Claudio à Caio accuſatus, in exilium miſſus, vitam magna cum infamia, finiuit, vt non modo in futura, ſed in hac quoque vita, iuſtas ſceleſtiſſime latæ ſententiæ pœnas exſolueret. Sed quia Ioannes Metellus vir doctiſſimus, in epiſtola ad Georgium Braunium vrbem hanc accurate deſcripſit, placet eam hic integram ſubiungere.

Ioannes Metellus Sequanus, Eruditiſſimo viro Georgio Bruno, S.D. Petiſti Brune, vt quæ de Lugduno vrbe accepiſſem, vel ex libris, vel ex amicorum colloquijs, quæ vera putarem, tibi paucis ego perſcriberem, quia præcipuas totius orbis vrbes literis, ad veram earum effigiem accommodatis, complectare. Quo igitur, qua poſſum, tibi ſatisfaciam, tu à me, quem multis officijs perpetuæ beneuolentiæ tibi deuinxiſti, ſic habeto.

LVGDVNVM, vrbs eſt Galliæ Celticæ, in Sebuſianis ſita, hodie, vt olim, & emporio, & multis rebus alijs, celeberrima. Legibus, moribus, & inſtitutis, rectè antiquitus conſtitutam fuiſſe, cum alia multa, tum, quod hactenus eius Galliæ tractus Metropolis fuerit & Archiepiſcopi ſedes, eaque talis, quæ primas teneat, & reliquarum Galliæ Eccleſiarum caput ſit, oſtendunt. huic vrbi, quæ parti Galliæ à ſe nomen dedit, poſtquam ab Amadæo primo Sabaudiæ Duce, per teſtamentum ex legato Franciæ regibus ceſſit, Gubernator præficitur, qui & vrbem, & eius prouinciam, quæ ſatis late patet, adminiſtrat. Ferax ſolum, & amœnum commodumque ſitum habet. Nam fructiferis duobus collibus, ab vna parte cingitur: alteram duo præſtantes fluuij alluunt. Araris, qui quàm leniſſimè ex Sequanis defluens, mediam interſecat, & Rhodanus, qui rapidiſſimo curſu, ex Alpibus per Allobroges, certis mœnijs ad orientem, adlabitur. Aedium elegantia tum ſtructura, nec non hortis præſtat. Opibus autem ſic floret, vt nulli alij ſaltem in Gallia, cedere videatur. Harum opum cauſſam, fluuijs illis præcipuam tribuunt. Quia cùm multas vrbes illi obediant, ſeq; in Liguſticum maris ſinum exonerent hæc verò vrbs, Europa propè in media, ſita ſit, & quaſi Franciæ cor putetur: facultatem quæcunque qua libeat, exportandi; tum etiam importandi, præbent, etiam ex præcipuis Europæ nationibus, haud procul diſſitis. Sola enim Sabaudia interiecta, hæc vrbs & Italiam, & Germaniam attingit. Eo accedit, quod quater annuè eos vndique gentium mercatores, commeant, publicarum nundinarum, quæ varijs ad negotiationem firmandam priuilegijs inſigniuntur, gratia. Quæ res ab exteris incredibile lucrum, atque decus, non ſolùm huic vrbi, ſed etiam toti eius agro, reliquæque etiam Galliæ conciliat, & eam inſuper hominibus replet, omnis generis artificiorum peritis. Neque facilè alia vrbs reperietur, Trapezitis, librarijſque refertior. Proximis annis, dum Gallia bellis à religionis ſtudio ciuilibus, ſurſum deorſumque verſaretur, arx à Carolo Rege, motibus coercendis, primùm huic vrbi iniecta. Quod ad eius antiquitatem pertinet: L. Munatius Plancus, nobilis Orator & Prætorius, Marci Tullij auditor, dux deducendæ, vt ait Euſebius, Coloniæ, dum Galliam regeret, adlectus ab Auguſto dicitur: & vrbis, qua inſula eſt, fundamenta iecisse. Ea inſula, trianguli formam exprimit. Duo enim illi, quos diximus, fluuij, oſculo quaſi mutuo ſeſe complectentes, duo eius latera conſtituunt, tertium difficilibus, aſperiſque montibus, inter vtrumque clauditur. Multò tamen ante deductam eò coloniam vrbs erat, eaque nobilis, nomenque ei, Inſulæ Gallicæ, fuit. Eam Romani, non ſolùm priuatis egregiis ædificiis, verùm etiam publicis operibus, quorum ſingulis, vt ait Seneca, ſingulæ vrbes illuſtrari poſſint, ornarunt. In ea autem, argenteam, æreamque monetam perpetuo cuderunt. Quin Agrippa, Galliæ omnis itinera, ex hac diſtinxit. In ea quoque Galliæ totius tributa, ac vectigalia, tanquam loco commodiore, collegerunt. Quæ Galliæ tributa tanti fuiſſe prouentus ac momenti narrantur, vt ab his vnicum Imperii robur penderet. Merito igitur immunis fuit. Nam Plinius lib. 4. cap. 18. Secuſiani, inquit, liberi, in quorum agro Colonia Lugdunum. Et Digeſtorum lib. L. Tit. XV. cap. vltimo, Paulus Iuriſconſultus, Lugdunenſes Gallos (ſic enim ait) ac Viennenſes in Narbonēſi, iuris Italici facit. In inſula adhuc exſtant haud obſcura, tantæ vetuſtatis, veſtigia. Nempe forū Veneris, in Foruierā vulgo corruptū. In quo, quod etiam celeberrimum fuit, Veneris templum viſitur. Hoc in foro habitaſſe feruntur ſexaginta Coloniæ diuerſarum ſexaginta prouinciarum, Lugdunenſi ſubiectæ. Ara itaque in ea erat, dignitatis eximiæ gentium LX. numero, inſcriptum habens titulum, earumque ſtatua vna, alia ſubinde quoque inde locata eſt ara. Fuit idem locus exercendis nundinis conſtitutus. Iſque propter ipſarum, omnibus è locis lucri cauſa frequentiam, Forum Mercurii dictus eſt: ſupra eius Foruiere montem, ſpeculum artis adeo admirabilis, ita fuiſſe collocatum referunt, vt vrbs ipſa Lugdunum, ex longinquis Sabaudiæ montibus clare conſpiceretur. Itaque Romani Senatores Lugdunum, etiam propter amœnitatem loci, ſæpè conceſſerunt. Porrò autem, è regione Foruiere, adſurgit antiquum illud Eſnaium Monaſterium, ſitum inter Rhodanum & Ararim. Eo loci qua hi fluuii confluunt Templum ab vniuerſis Gallis, communi deſignatum impenſa, & Auguſto Cæſari dicatum eſt. Iſthic Athenienſes, cum eorum non pauci, propter cædem filii Minois Cretenſium regis, bello vaſtata patria, ſedibus incertis vagarentur, ac tandem in hanc inſulam migraſſent, Academiam pro more gentis, extruxere. Cæſarem deinde Iulium, Galliæ victorem, ea fama permotum, Latinam in eadem vrbe quoque fieri iuſſiſſe, Suetonius ſcribit, quam à ſe, Cæſaris aram, adpellauit. Eo oratores vndique, Druides in primis Athenienſium æmuli, cæteri etiam docti viri, conueniebant, quo ſemel annis ſingulis, tam Græcè, quam Latinè orationes certatim haberent, atque diſputarent. Conſtituta quidem lex iis erat, vt qui Græca Latinaque lingua foret eloquentior, is præmium laturus, magna auri vi, à deuicto, donaretur atque laudaretur: qui verò quid, vel præter rem, vel futile orationi inſeruiſſet, pœnæ nomine, aut exceptam à notarijs orationem ſuam ſpongia, vel lingua ipſe deleret, aut certe virgis cæderetur, vel ter in Ararim mergeretur. Quamobrem, ſalſe Iuuenalis, Satyra prima, eorum metum irriſit. Palleat, inquit, vt nudis preſſit qui calcibus anguem: Aut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram. Sed & extra vrbis pomœria veteres illi Arcus, qui via in Secuſianos, quos vulgus Foreſtum modò

Scribit Strabo, LVGDVNVM suo tempore fuiße alteram omnium Galliæ vrbium nobilißimam, et populosißimam, Narbone excepta. Et hodie quidem non in minorem excreuit magnitudinē, cum tantus sit moeniorū ambitus, colles duos & vineta complectens, vt ei paucißimæ Galliarum vrbes anteponi poßint. Magnus est ibi concursus externarū gentium, quas in hac vrbe sedes collocaße videmus, vt transferre omne mercium genus in quamcunq; orbis partem cōmodißime poßit. Loci cōmoditas ex amnium decursu apparet, quodq; in medio ferè Europæ posita sit. Amnes autem sunt Rhodanus, et Arar (Sagonam hodie vocant) iuxta Lugdunum confluentes, simulque in mare Ligusticum decurrētes, mercib. importandis et exportandis, accōmodatiß.
LE ROSNE

VGDVNVM
Lÿon. Qui de la France
Sers de force & rempart,
Lÿon, qui de plaiſance
Reluis de toute part.
La Riuiere du Rhosne
doucement decoulant
Qui embraße la Saone
Te rendent opulent.

LVGDVNVM
LA SAONE
LE ROSNE
Scribit Strabo, LVGDVNVM suo tempore fuiße alteram omnium Galliæ vrbium nobilißimam, et populosißimam, Narbone excepta. Et hodie quidem non in minorem excreuit magnitudinē, cum tantus sit moeniorū ambitus, colles duos & vineta complectens, vt ei paucißimæ Galliarum vrbes anteponi poßint. Magnus est ibi concursus externarū gentium, quas in hac vrbe sedes collocaße videmus, vt transferre omne mercium genus in quamcunq; orbis partem cōmodißime poßit. Loci cōmoditas ex amnium decursu apparet, quodq; in medio ferè Europæ posita sit. Amnes autem sunt Rhodanus, et Arar (Sagonam hodie vocant) iuxta Lugdunum confluentes, simulque in mare Ligusticum decurrētes, mercib. importandis et exportandis, accōmodatiß.
Lÿon, Qui de la France
Sers de force & rempart,
Lÿon, qui de plaisance
Reluis de toute part.
La Riuiere du Rhosne
doucement decoulant
Qui embraße la Saone
Te rendent opulent.

modò nominat,conſpiciuntur:necnon antra & perforatæ quinque milliarium longitudine,rupes aquæ in vrbem ducendæ, vetera item
multa numiſmata,inſcriptionesque lapidum,præclaram antiquitatem pleniſſimè teſtantur. Ante verò,quam hæc vrbs à Romanis Colo-
nia deduceretur:quod ante deuictas Gallias fuit:quanta ciuitatis Lugdunenſis amplitudo,potentiaque fuerit,libro tertio Polybius indi-
cat,nempe,regni tum fuiſſe Metropolim. Hannibalem,ait,traiecto flumine Rhodano(id quod paullo ſupra Quiritum Delphinatus op-
pidum contigit)quoniam P. Africanus Scipio pedem retraxiſſe in Italiam,miſſo in Hiſpaniam fratre, ne quid tumultus oriretur, feſſum
longiſſimis itineribus exercitum,Lugduni,tum ſeipſum etiam,reficere ſtatuiſſe. Poſtquam verò in Sebuſanos adpuliſſet: & certior factus
eſſet,inter duos fratres,ad occupandum Lugdunenſe regnum,pugnam adparari:natu maiore petenti,opem tuliſſe,ipſumq; in regno con-
firmaſſe. Quamobrem ab eo rege,propter tantum beneficium Hannibal non ſolùm annona,verum etiam multis alijs neceſſarijs rebus
inſtructus fuit:nudumque Hannibalis militem is rex lacerum veſtiuit. Et eundem Hannibalem, armatus proprio exercitu, per Allobro-
ges,itinere dierum decem miliarium,ad Alpium vſque partem illam, quæ Bernardi nomen obtinet,deduxit. Sed fœlicitatem huius Vrbis,
vt fit,magna eſt calamitas poſtea conſecuta. Centum enim annis,ab eo tempore quo eam Munatius condidit,fatalis ignis totam, intra v-
nam tantum noctem,abſumpſit,vt inter vrbem nullam,& vrbem longè nobiliſſimam,quam Strabo totius Galliæ,excepta Narbone, po-
puloſiſſimam,ſuo etiam tempore fuiſſe narrat,ſola vna nox interfuerit. Id quod Seneca epiſtola ad Liberalem Lugdunenſem XCII. deplo-
rat. Hinc factum quidam putant,tum hortante quoque loci ſalubritate:vt ſupremo monte renouaretur. Statim enim Romani eam reſti-
tuerunt De eius vrbis Romanis Magiſtratibus,in adminiſtratione reip. conſtat Auguſtum Imperatorem, cum Iulius pater Galliam, in
Belgicam,Celticam,Aquitaniamque diuiſiſſet:ex edicto lato,terrarum orbem,quod & ſacræ literæ tradunt,emenſum, latè patentes tres
illas Galliæ partes,in quatuor, Narbonenſem,Aquitaniam,Lugdunenſem,Belgicamque,nempe totas ſub imperium Romanum redactas,
confudiſſe. Quam quadripartitam diuiſionem,Index Magiſtratuum ciuilium,& militarium Occidentis,ſequens, ex ea, Galliæ prouincias
omnes Septendecim,excepta tamen Britannia,vt & Marcellinus,& Rufus,conſtituit. Lugdunenſi igitur prouinciæ is Index Conſularem,
ſub ſeptem prouinciarum vicario, attribuit. Hanc rurſum in Lugdunenſem Primam, Secundam, Tertiam, Honoricam,& Senonariam
partitur:earumque ſingulis,præterquam Primæ, Præſidem præficit, Videtur autem hic Index,circiter Theodoſij tempora collectus. Idem,
de Magiſtris Militum Præſentialium,quos peditum appellat,præfectis,ſic ait. In Prouincia Lugdunenſi Prima, Præfectus claſſis Araricæ,
Caballoduno. In Prouincia Lugdunenſi Senonia, Præfectus claſſis Aderecianorum, Pariſius. In Prouincia Tarraconenſi, Præfectus Læto-
rum Teutonicianorum: Cornuta, Senoniæ Lundunenſis. Præfectus Lætorum Batauorum,& Gentilium Sueuorum, Boiacas: & Conſtan-
tiæ Lugdunẽſis Secundæ Præfectus Lætorum Gentilium Sueuorum,& Cenomannis, Lugdunenſis Tertiæ. Præfectus Lætorum Francorũ
Rhedonas, Lugdunẽſis Tertiæ. Habuit hæc Vrbs,clariſſimos in literis viros. Nam,ne de cæteris dicã, vnus L. Plotius,in ea natus eſt,is,qui
Suetonio de claris Oratoribus teſte, Romæ primus Rhetoricam Latinam docuit,longæuusque fuit. Ab hoc,ſe puerum,cum Quincto fra-
tre, Cicero primum eſſe inſtitutum commemorat. Suſcepta demum in ea Vrbe,per pios Fideles, Antonino Vero Imperatore, Chriſtiana
religione,edita fuit eorundem ſtrages,loco Vrbis,qui Athanatus,adpellatur. Vbi Martini templum, Benedictinumque cœnobium, ex-
ſtructum eſt,qua Rhodanus & Araris,coeunt. Quorum quadraginta octo præcipui nominantur, His ſucceſſit Irenæus. Polycarpi marty-
ris auditor,qui fuit Eccleſiæ ſuffectus. Sed ſecuta perſecutione,martyrio coronatur is, Anno Chriſti CLXXV. Marco Antonino Impera-
tore,claruiſſe dicitur. Omnem propè Vrbis populum ea perſecutio gladio ſuſtulit. Refertur enim,nouendecim millium martyrum nume-
rus fuiſſe. Itaque Ararim fluuium,horum ſanguine:ex Gorguillone,hoc eſt,gurgite,ſic à re ipſa nuncupato vico, ex quo cæſorum ſanguis,
vti torrens defluebat,vſque propè Matiſconem,vrbem in Heduis,rubuiſſe aiunt. Et hinc eidem Arari nomen Sagonæ, nimirum à ſan-
guine,fuit inditum Fuere & alij multi Lugduni illuſtres,& vitæ ſanctimonia,literiſque celebres Epiſcopi, tum alij: Baldomerus, Stepha-
nus, Deſiderius, Nicetius, Hippipodius, Alexander, Agobardus, Peregrinus, Iuſtus, Erpidius, Lupus, Annemundus, Eucherius,
Antiochus,Sacerdos, Eugendius, Romanus Abbas, Aurelianus, Domitianus Abbas,& Fauſtus poeta,æqualis Boetij, Claudiani,
Mamerti,& Caſſiodori,doctiſſimorum virorum,qui Theodorico à ſecretis fuiſſe putatur. Fuit & celebris Hamutus
Epiſcopus. De quibus Symphorianus, Champerius Lugdunenſis Medicus,in libello de antiquitate
& origine vrbis Lugdunenſis,& viris eiuſdem
illuſtribus.

LEODIVM.

LEODIVM, Eburonum Auguſta, vrbs Germaniæ inferioris, quam & ſecundam vocant, maxima; nomen habet à Legione Romana, cum quinque cohortibus, ab Ambiorige, Eburonum Regulo, in ea valle, vbi nunc eſt vrbs Leodium, cæſa, & in eodem loco hybernante, quemadmodum id Thomas Leodius, commentariolo de Tungris & Eburonibus confirmat. Quo tempore Q. Cicero cum altera legione, à Cæſare ad Varucam remiſſus, atque ibidem à Germanis interceptus, ac penè deletus eſt. Diſtat Legia à Varuca, vix amplius dimidio miliari germanico, in magna conualle, in qua vici ſunt quidam, de nomine cæſorum ibi ducum Romanorum, adhuc in præſentia nuncupati. Interfluit Legia fluuiolus, pueris in vrbe notus: adde, quod Romanè adhuc hodie Leodienſes loqui dicantur, etiamſi ſermo illorũ ad Gallicam linguam magis inclinet. Sunt item non procul à Varuca, vici complures, Romanam originem, nomine referentes. Viſitur inde Latinus pagus, Volſci, Vercellæ, Paſcaſij, Bercelij viri doctiſſimi patria, Item Anrium, nimirum ab Antiatibus, in quo vico, Legia fluuiolus ortum habet, & Cottæ fons limpidiſſimus, quo, dum in hibernis erat Cotta, oblectabatur, aut propè illum funda traiectus fuit. Eſt & Ciceronis fons, in vrbe notiſſimus, & aquis maximè vber, quem Riceronis fontem, malè lecta littera, nuncupant, ſcaturit è monte Petroſio retrò ædes fratrum, quos minores appellant. Atque hæc quidem Thomas Leodius. Quanquam alij ſint, qui exiſtiment, Varucam caſtellum fuiſſe, vbi nunc eſt Juliacum oppidum, quod Ducatui Juliacenſi titulum præbet, inter Coloniam & Aquiſgranum, Germaniæ vrbes, Ciſrhenanas, quod à Julio Cæſare conditore, nomen habere putant. Leodium igitur, à Romanorum ibi legione cæſa, denominatũ, è Germanis non valentibus Romanam, ſiue Gallicam exprimere vocem, in Lugich, deinde Ludich id nominis detortum. Dictiones autem huiuſmodi germanicè à Lud, incipientes, quando latinas facimus, in, Leo, conuertimus, vt Ludger, Leodegarius, Ludpolt, Leopoldus, hinc quoque Ludich, Leodium appellatum, conuincitur. Sunt, qui altius Leodij inquirentes primordium, eius denominationem à Leode Oenopis filio deducunt, non ob ſoni tantùm, ſed ob eius etiam & Leodienſium vitæ conuenientiam. Leodes enim, vel ob morum, vel ob cantus lenitatem, ita dictus ſacerdos fuit, hoc vitæ genere cum Leodijs ita conſentiens, vt ſecundum Romam, vix vſquam plures ſacerdotes reperiantur: vnde Franciſcus Petrarcha, inſignem clero locum, Leodium nuncupat. Hic Leodes interim Ithacæ inter Penelopes procos, magno crateri, è quo cyathizabant, ſemper aſſidebat, vel, quò facilius & promptius ſibi hauriret, vel ne veneno, vt quidam volunt, vinum inficeretur. Et quamuis hanc poculorum ſuauitatem ſequeretur, ſolus tamen inter procos fuit, cui ſociorum vita, proteruiæ, iniuriæ, contumeliæque plena diſpliceret Sed, cùm ſciret meliora, probaretque, ſinebat tamen ſe à recto deduci, impotenti, ad potationes, commeſſationeſque procliuitate, & ſpe fortaſſis aliqua fore, vt Penelope potiretur. Jam verò in eo, quàm non degenerent Leodienſes filij, vel ipſe Hubertus Leodius teſtabitur. Nemo crederet, inquit ille, quam dediti ſint poculis Leodienſes, & quam ſint ſupra modum bibaces, quod ipſum libenter de gentilibus meis reticuiſſem, niſi ſcirem artem egregiè bibendi, hodie non inter vitia, ſed inter primas virtutes annumerari, nec bonus vir habetur, niſi qui pocula euacuare, & vno anhelitu, multum vini ingurgitare nouerit, quod, qui egregiè præſtiterit, ab omnibus amatur, colitur, & huius conſortium appetitur. Contra frugi, & modico vino vtentem auerſantur omnes fugiunt, irrident, & magni alicuius mali conſcium clamant, qui ſe inebriari reformidet, vereaturque, ne ebrius, ſua prodat flagitia. Hactenus ille de ſuis Leodijs. Hæc igitur Leodis, & Leodienſium alluſio, etſi non conuincat Græcos eius conditores fuiſſe, quippe, cum Doctore Becano in Atuaticis adſerente, ſatis ſit manifeſtum, Vliſſem extra fretum, Herculis columnis inſigne, nunquam nauigaſſe, tantum abeſt, vt Leodium quiſquam è ſocijs condidiſſe, affirmari queat: Litterarij tamen vſus, & exercitij cauſa, eam conſiderationem reijciendam non eſſe, ibidem confirmat, vbi & copioſius de Leodienſium origine diſſerit. Vrbs ipſa Leodienſis quam optimè munita, altiſſimis circundata mœnibus, veſtitos vtribus montes, carbonarijs fodinis præſtantes, libratamque planitiem, murorum ambitu, comprehendit, piſcoſis irrigua fluuijs, ædificiorum & publicorum & priuatorum magnificentia planè regia, viarum ac platearum nitore & amplitudine præcellens: ita, vt vniuerſus Leodij ſitus, videndi ſenſui oblectando, grateque animorum recreationi deſtinatus videatur. Siue enim quis montibus oblectetur, habet, quocunque ſe vertat, in quibus expeditiſſimus quiſque defatigetur. Si quem planities, & prata iuuant, meditullium vrbis, hæc affatim dabunt. Gaudes nauigio, Venetam vrbem habebis, niſi, quod hic riui, fluminis, & limpidiſſima fontium aqua, multò iucundior ſit, quam apud Venetos fœtidum mare. Si quis religioni, & diuino eſt cultui deditus, habet hanc vrbem ampliſſimis templis, Canonicorum, Monachorum, & ſacratarum Deo virginum collegijs, ita frequentem, vt deleto Bizantio, alterius Romæ cognomen ſibi meritò vendicet. Politica etiam incolarum ciuilitate, hoſpitalitate, & elegantia ciuium nobiliſſima, doctiſſimis denique viris, varioque artificum genere ornatiſſima, Muſarum etiam vnica alumna ac ſedes. ſcholas enim, & ſtudiorum palæſtras complures habet, ex quibus doctiſſimi viri, qui rei literariæ ſcriptis ſunt ornamento, magno frequentique numero, velut ex equo Troiano prodierunt. Et, quod de ſua Burdegala teſtatur Auſonius, clementia hic cæli mitis, & larga indulgentia terræ. Etſi enim ad auſtrum bona ciuitatis pars ſpectet, illius tamen flatus Arduenna ſylua, totius Galliæ maxima, quæ altior eſt, frangit & mitigat. Et habent, qui ab ortu ſpirant venti, liberum acceſſum, continui etiam ex natiuis carbonibus ignes, craſſiorem perpurgant, & extenuant aerem. Tanta Leodienſium felicitas, à Carolo Burgundiorum Duce, grauiſſimis, ad internecionem ferè tam vrbis, quam nominis, eſt labefactata incommodis. Huic non ſatis fuit, ſupra centum puberum, & impuberum hominum millia, vna die expugnata vrbe, trucidaſſe, niſi totam propemodum incenderet, mœnia diſijceret, nauibus ciues impoſitos, pertuſo fundo, ſubmergeret, omniaque faceret, non in vrbe ſolum, ſed per totam ditionem, quò nullæ gentis ſupereſſent reliquiæ. ſed dijs gratia, bene habet, floret rurſum vrbs Leodium, & Leodiorum nomen, æternumque, Deo propitio, florebit, dum ille Nancy hoſtili terra, captus adhuc, & putridus iacet. Sed iam plurimarum rerum commemoratione omiſſa, quæ de Leodienſium magnificentia, de opulentia. de incolarum vrbanite, de eorum magnanimitate, & rebus præclarè geſtis, copioſè recenſeri poterant; celebres illuſtreſque viros, qui ſcientiarum ſplendoribus non huic tantùm vrbi, verùm adeò vniuerſæ Europæ lucent, breuiſſima enarratione, recenſere libet. Eorum verò, quos fata eripuerunt, perpaucis recordabimur, non enim breui enarratione, horum virtutes & laudes, comprehendi poſſent. Inter eos autem principem, ſummumque dignitatis obtinet locum, illuſtriſſimus Princeps, Antiſtes Reuerendiſſimus ac Dominus, D. Erardus à Maca, Cardinalium ordini allectus, qui immiti morte ſublatus, ſummum ſui deſiderium apud omnes bonos reliquit, & in choro ſummæ huius vrbis Eccleſiæ, æreo ac deaurato tymbo, præcellenti opere fuſo, placidè quieſcit. Nihil hic de Illuſtriſſimis Principibuſque viris, D. Georgio ab Auſtria, D. Roberto à Bergis, nihil item de generoſo viro ac Domino, D. Guilhelmo à Pictauia, maioris Eccleſiæ præpoſito longè digniſſimo referam, qui regia ſtirpe natus, præmatura morte, cum ingenti omnium mœrore ac luctu, Eccleſiæ Leodienſi ereptus, ſempiternam pietatis, prudentiæ, bonitatis, virtutumque ſuarum famam, atque memoriam relinquens Gratianopoli, terræ commiſſus, iacet. Quid verò Reuerendiſſimum & Illuſtriſſimum Principem, ac D. D. Gerardum à Grosbeck commemorem, qui hoc tempore Leodienſis Eccleſiæ clauum, rara prudentia moderatur, ac regit, vir tanto vſu, & ſumma æquitate inſtructus, vt ad Rempubl. gerendam conſummatus, & à Deo optim. Max. natus eſſe videatur, doctorum etiam hominum, & præſtantium ingeniorum inſignis Mecœnas. Multis etiam laudum elogijs, æternaque memoria digni ſunt,

LEO
LEODII, Eburonum Augustæ prima auspicia, in Ambiorigen magnanimum Eburonum Regem Hubertus Thomas Leodius refert,
eiq; a cæsa Legione Romana in ea valle, vbi nunc est Leodium, Legia, nomen inditum constanter affirmat. Corrupto deinde vocabulo, Germanis Lut-
tich, alijs Leodium dicebatur. Vrbs est Germaniæ inferioris, quam et secundam vocant, maxima: ad tertiũ à Tungris miliare, qua meridiẽ spec-
tant, quæ tanto murorum cingitur ambitu, vt altißimos complexetur montes vitibus pulcherrimé consitos. Deinde in latißima excurrit, et appre-
hendit in valle planiciẽ, in qua ex Arduenna sylua tria flumina Vta, Vesa, et Ambluaria in Mosam exonerant, et multas amoenißimas efficiũt in-
sulas, magnificis ædificijs exornatas, ita, vt ad voluptatẽ plane hic nihil desit. Exhibet hæc vrbs octo insignia Canonicorũ collegia, quattuor am-
plißimas abbatias, trigrita duas ecclesias quas parrochiales vocãt, quatuor mendicantiũ ordinũ contubernia, et ex his nõnulla conduplicata, vt Frã-
ciscanorũ. Quod si reliquas monachorũ et admirandarũ monialium ædes, conuenticula, et sacella recensere velim, integro ferè libro opus eßet, vnde nõ
mirum, si Franciscus Petrarcha scribat, se vidiße Leodium, insignẽ Clero locum. Habet ad meridiẽ Arduennam syluã totius Galliæ maximã.
Ad alterũ latus Tungros, et Centrones versus, est ager Hesbanicus, vsq; adeo gleba fertili, adhæc pomis, et nucibus oĩs generis,
abundans, vt cum Sicilia de præstantia certare poßit. Juxta ciuitatẽ effodiũtur nigri lapides, qui modico ligno accensi, calidißimũ
ignem præbent. Aër temperatißim' est, et saluber. Mosa fluuio secatur per mediũ, et pontib' arcuatis, solido cõstructis lapide con-
iungitur, ædificijs prestãtißimis, et ãplißimo Reuerẽdißimi Palatio exornatur; cui si extremã manũ addidißet artifiees, ex sentẽtia Caroli
V. Imperatoris, in orbe Christiano nulliũ pulchrius futurũ erat, Vrbs ipsa limpidißimis irrigatũ fõtibus; In qua tantũ floruerũt litterarũ
studia, vt vno tempore noue . . . Regum; Ducum xxiiij. Comitũ xxix: Baronũ et ex prima nobilitate innumeri filij, apud Leodios
instituti legantur. Reuerentißimum Episcopum, tam in Ecclesiastica, quam ciuili administratione dominũ, et gubernatorem agnoscit.
CIV...
LEODIE...
INA DELIN...
TYPVM LIB...
NOBIS COMM...
VERENDISSIM...
SIMVS PRINCE...
D. GERARDVS...
EPISCOPVS L...
BVLLONENSI...
FRANCIMON...
MES LOSSE...
SACRI R...
PER...

D I V M.
LIEGE
1. S. Laurent
2. S. Gertruÿd
3. La Porte S. Martin
4. S. Martin
5. La Porte S. Walburch
6. S. Guilheauline
7. S. Babeline
8. S. Seuerin
9. S. Hubert
10. Le Postis des Beggars
11. S. Croix
12. S. Jan Euangeliste
13. S. Seruaes
14. S. Pierre
15. Le Pallais de Leuesq̃
16. S. Adalbert
17 S. Christofre
18 Les Frers Precheurs
19 L'ospital S. Mathieu a la chaine
20 L'egliese S. Lambert cathedrale
21 S. Andrieu
22 Les Frers Mineurs
23 Nr̃e dame aux fons
24 S. Gengoulphe
25 Le Pons dauercit
26 S. Poul.
27 S. Martin en Isle
28 S. Denÿs
29 S Estienne
30 S Marie Magdalene
31 S Catharine
32 S Barthelmi
33 S. Ian Baptiste
34 S. George
35 La Porte de Vinenigse
36 La Porte S. Leonard
38 S. Foid. 39. S. Leonard.
40 Le Baillair ou maisō pour Les infectis de la peste
41 Le pons des Arches
42 S. Barbe
43 La Chambre des Abalesfriers
44 Les frers Fratres
45 Les frers Croisiers
46 Les Chainoines Reguliers de Beaurepart.
47 La Tour a Comins.
48 La Baÿe de S. Jaques.
49 S. Remÿ.
50 Les Grieses seurs.
51 Les Frers des Carmes.
52 Les Frers Augustins.
53 Les Escoliers C. Reguliers.
54 S. Phoÿn.
55 S. Nicolas.
56 Le Pont S. Nicolas.
57 La Thour de Beche.
58 Les Frers Piededeschalz.
59 Le Pont Damercourt.
60 S. Remade.
61 En Cornilloing.
62 Les Frers Chaurtroux.
63 Fornaise ou Lon fait le fer.
64 S. Veronne.
Cum Priuilegio

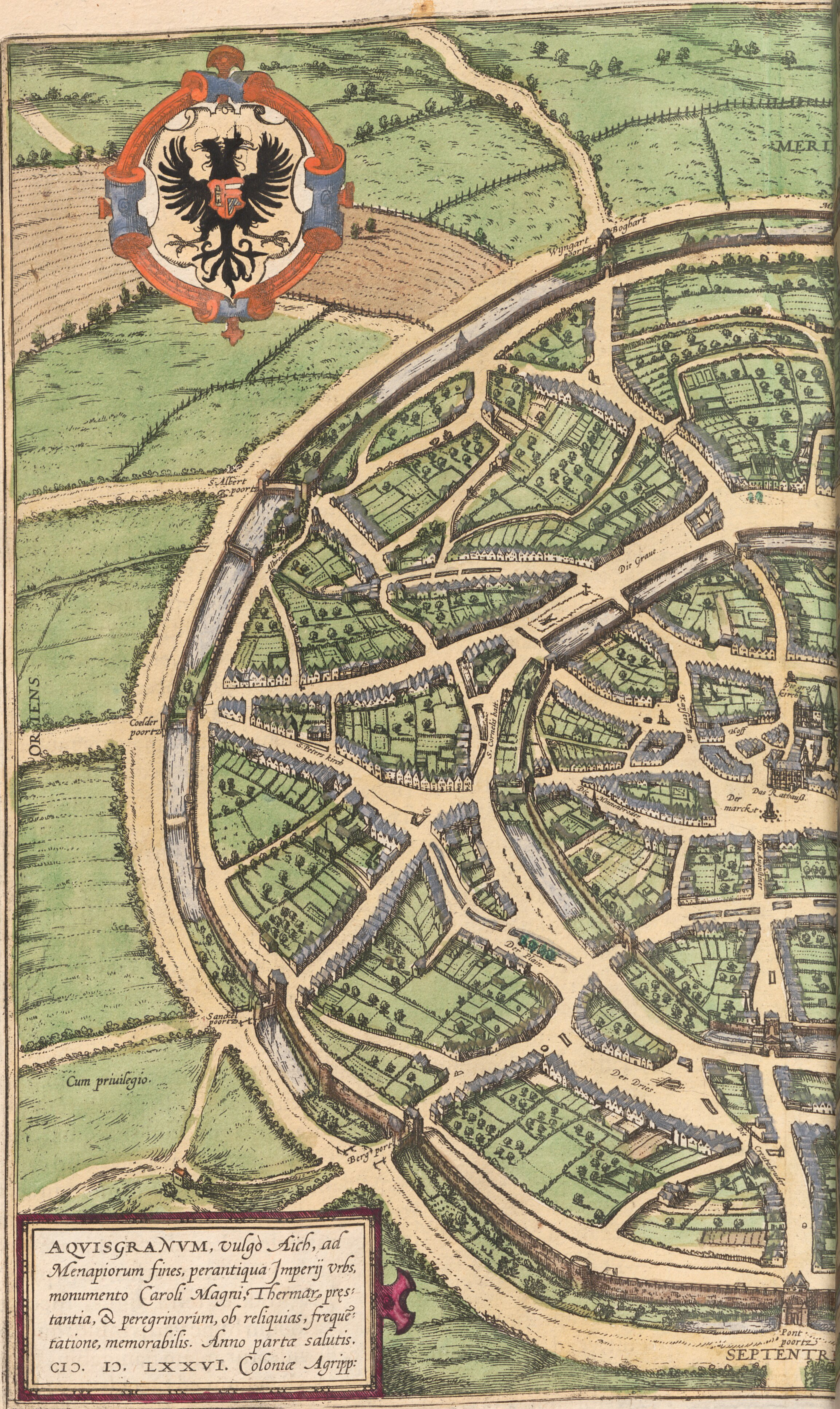

LEO DIVM.
LIEGE
LEODII, Eburonum Augustæ prima auspicia, in Ambiorigen magnanimum Eburonum Regem Hubertus Thomas Leodius refert, eiq; a cæsa Legione Romana in ea valle, vbi nunc est Leodium, Legia, nomen inditum constanter affirmat. Corrupto deinde vocabulo, Germanis Luttich, alijs Leodium dicebatur. Vrbs est Germaniæ inferioris, quam et secundam vocant, maxima: ad tertiu a Tungris miliare, qua meridie spectant, quæ tanto murorum cingitur ambitu, vt altißimos complexetur montes vitibus pulcherrimé consitos. Deinde in latißima excurrit, et apprehendit in valle planicie, in qua ex Arduenna sylua tria flumina Vta, Vesa, et Ambluaria in Mosam exonerant, et multas amoenißimas efficiut insulas, magnificis ædificijs exornatas, ita, vt ad voluptate plane hic nihil desit. Exhibet hæc vrbs octo insignia Canonicorum collegia, quattuor amplißimas abbatias, triginta duas ecclesias quas parrochiales vocat, quatuor mendicantiu ordinu contubernia, et ex his nonulla conduplicata, vt Franciscanorum. Quod si reliquas monachorum et admirandarum monialium ædes, conuenticula, et sacella recensere velim, integro fere libro opus eßet, vnde no mirum, si Franciscus Petrarcha scribat, se vidiße Leodium, insigne Clero locum. Habet ad meridie Arduennam sylua totius Galliæ maxima. Ad alterum latus Tungros, et Centrones versus, est ager Hesbanicus, vsq; adeo gleba fertili, adhæc pomis, et nucibus ois generis, abundans, vt cum Sicilia de præstantia certare poßit. Juxta ciuitate effodiutur nigri lapides, qui modico ligno accensi, calidißimu ignem præbent. Aër temperatißim est, et saluber. Mosa fluuio secatur per mediu, et pontib arcuatis, solido constructis lapide coniungitur, ædificijs prestantißimis, et aplißimo Reuerendißimi Palatio exornatur; cui si extrema manu addidißet artifices, ex sententia Caroli V. Imperatoris, in orbe Christiano nullu pulchrius futurum erat, Vrbs ipsa limpidißimis irrigata fontibus; In qua tantu floruerut litteraru studia, vt vno tempore noue ... Regum; Ducum xxiiij. Comitu xxix. Baronu et ex prima nobilitate innumeri filij apud Leodios instituti legantur. Reuerentißimum Episcopum, tam in Ecclesiastica, quam ciuili administratione dominu, et gubernatorem agnoscit.
CIVITATIS LEODIENSIS GENVINA DELINEATIO, CVIVS, TYPVM LIBERALISSIME NOBIS COMMVNICAVIT, REVERENDISSIMVS ET ILLVSTRISSIMVS PRINCEPS AC DOMINVS D. GERARDVS A GROESBECK, EPISCOPVS LEODIENSIS, DVX BVLLONENSIS MARCHIO FRANCIMONTENSIS, COMES LOSSENSIS ETC. SACRI ROMANI IMPERIJ PRINCEPS.
1. S. Laurent
2. S. Gertruÿd
3. La Porte S. Martin
4. S. Martin
5. La Porte S. Walburch
6. S. Guilheauline
7. S. Babeline
8. S. Seuerin
9. S. Hubert
10. Le Postis des Beggars
11. S. Croix
12. S. Jan Euangeliste
13. S. Seruaes
14. S. Pierre
15. Le Pallais de Leuesq;
16. S. Adalbert
17 S. Christofre
18 Les Frers Precheurs
19 L'ospital S. Mathieu a la chaine
20 L'egliese S. Lambert cathedrale
21 S. Andrieu
22 Les Frers Mineurs
23 Nre dame aux fons
24 S. Gengoulphe
25 Le Pons dauercit
26 S. Poul.
27 S. Martin en Isle
28 S. Denÿs
29 S Estienne
30 S Marie Magdalene
31 S Catharine
32 S Barthelmi
33 S. Ian Baptiste
34 S. George
35 La Porte de Vinenigse
36 La Porte S Leonard
38 S. Foid. 39. S. Leonard.
40 Le Baillair ou maiso pour Les infectes de la peste
41 Le pons des Arches
42 S. Barbe
43 La Chambre des Abalestriers
44 Les frers Fratres
45 Les frers Croisiers
46 Les Chainomes Reguliers de Beaurepart.
47 La Tour a Comins.
48 La Baye de S. Jacques.
49 S. Remÿ.
50 Les Grieses seurs.
51 Les Frers des Carmes.
52 Les Frers Augustins.
53 Les Escoliers C. Reguliers.
54 S. Phoÿn.
55 S. Nicolas.
56 Le Pont S. Nicolas.
57 La Thour de Beche.
58 Les Frers Pieddeschalz.
59 Le Pont Damercourt.
60 S. Remade.
61 En Cornilloing.
62 Les Frers Chaurtroux.
63 Fornaise ou Lon fait le fer.
64 S. Veronne.
Cum Priuilegio

ſunt,R.D. Gregorius Syluius,Tagaſtenſis Epiſcopus,& Eccleſiæ Leodienſis D.Suffraganeus digniſsimus,& concionator fa-
cundus.R.D.Henricus Natalis Leodienſis,D.Laurentij, extra vrbis mœnia,in monte amœniſsimo,& ſuburbio Cœnobiar-
cha longè digniſsimus,vir vetere & admiranda probitate,ac morum integritate præditus,& ob ſummas ingenij dotes,vario
literarum nitore perornatus,cunctis charus ac notus,œconomus vigilantiſsimus atque induſtrius,magnoq́ue cum in ipſa E-
buronum Auguſta,ſplendore,tum in vniuerſa ordinis ſui ſocietate ſumma dignitate atque exiſtimatione eſt, qui maxima
animi acerbitate vidit, vniuerſum ferè monaſterium ſuum, operoſis, atque magnificis ædificijs ſplendidum , ab acerrimis
eccleſiaſticæ vnitatis hoſtibus Hugenotis,Vulcani rabiei exponi.Quod quidem Reuerenda ſua dignitas,ex nobili Namur-
cenſi lapide viuo,ad regulam ſecto,non minore artificio,quàm ſumptu reſtaurauit : Eximiam tintinnabulorum turrim,mul-
tis campanis exornauit,quarum diſſoni toni , ſumma arte conſerti , harmoniam, audiendi ſenſum oblectantem,reddunt:Bi-
bliothecam magnificentiſsimam in ipſo cœnobij ambulacro conſtruxit,& incredibili librorum,tam Græcorum , quam La-
tinorum copia ſummis impenſarum ſumptibus conquiſita,exornauit,adeò quidem, vt non collapſum ac vetus cœnobium
reſtauraſſe,ſed plane aliud, ac nouum extruiſſe putetur,vt conditoris proinde nomen iure optimo mereatur. Ioannes Viſ-
burcius Brugenſis Canonicus,Græcæ linguæ peritus, & inſignis hiſtoriographus , ingenij ſubtilitate & varietate doctrinæ
clarus.Eximiæ item,& piæ recordationis vir,D.Carolus Langius, cathedralis Eccleſiæ Leodienſis Canonicus , vniuerſæ hu-
manitatis nitore,omniumque artium,ſtirpium,atque herbarum cognitione præcellenter cultus. Cui quidem præſtantiſsi-
mo viro,eum non immeritò iungo,quem in poſtrema Oeconomica Tridentina Synodo, Anno M.D.L II. gratiſsimum iu-
cundiſsimumque collegam habuit,Reuerendum virum,D.Remaclum Lymburgium,apud D.Paulum Canonicum, & Me-
dicæ artis profeſsione clarum,omnis virtutis,omniſque ſcientiæ amantiſsimum,quem ſummum eſſe hominem & præſtan-
tiſsimatum ſcientiarum ſtudijs perpolitum,maximè plantarum & piſcium , exoticorumque ſimplicium, ſcriptorum ſuorum
monumenta non obſcurè comprobant. Clari quoque nominis ſunt apud Leodios,Andreas Fabri Canonicus , Illuſtriſsimo
Bauariæ Duci à conſilijs,eiuſque Germanus Godefridus, D. Franciſci inſtituti, Eccleſiaſtes exercitatiſsimus. Arnoldus à
Wachtendonck Canonicus S.Bartholomæi,ſummi nominis antiquarius:D.Gildebertus Lymburch, artis Medicæ ſcientia
præſtantiſsimus,eoque multorum Principum atque Antiſtitum ἀρχίατρος; vir ob egregiam vitæ probitatem , ſumma caſti-
tate conditam,memoria nunquam intermoritura,dignus,qui primus omnium experientia percepit , acidos Arduennæ fon-
tes,ad varios corporis morbos curatu difficiles & contumaces,propulſandos,valere. Sed eo tandem morbo, quo Antipater
Medicus Romanus,apud Galenum lib.4.cap.9.de locis affectis,magno totius Reipubl.Leodienſis,& omnium optimorum
hominum dolore fatis conceſsit. Antonius Ghenardus,vir pietate eximia, & facultatis Theologicæ profeſsione eximius.
Ioannes Laridus,S.Audomaro,Franciſcanus,Theologus ſummus,qui verbi diuini pabulum,Eburonibus magna & pietate,
& facundia , & felicitate ſubminiſtrat. Ioannes Brel Cruciferorum Leodienſium Societatis Prior vigilantiſſ. vir egregia
pietate & doctrina clarus,inſignis ſtudioſorum promotor. Nec breuiter porrò commemorari poſſent, præſtantes
huius patriæ ciues politiſsimi , ac Iuris cognitione florentes viri, quales ſunt Ioannes Racierius :
Franciſcus Trepontinus Puteanus : Petrus Horanus,Iacobus Iokir : Henricus Weum:
Ioannes Freſennius:Petrus Corcettus,Ioannes Hogennius,multique
alij viri,dignitatibus clari,& morum grauitate
conſpicui.

AQVISGRANVM.

AQVISGRANVM, vrbs Imperialis, in Menapiorum finibus inter Rhenum & Mosam sita, Romanorū Imperatorum prima inauguratione ac coronatione, D. Caroli Magni sepultura, septennali que peregrinorum visitatione celebris. De cuius origine, D. Franciscus Fabritius Medicus Aquensis, hunc in modum: Romanos olim, dum bellum aduersus Germanos gererent his locis, inter Rhenum & Mosam consedisse, & munimenta habuisse, ex Iulij Cæsaris, Cornelij Taciti, aliorumq; multorum historijs manifestum est, cuius rei fidem faciunt quorundā locorum appellationes, & alia vetustatis monumenta. His igitur temporibus ferunt historiæ, quendam è Romanis Principibus, Granum nomine (quem & Neronis fratrē aiunt) aquas has calidas, inter montes syluasque tunc abditas, inuenisse, iuxtaq; habitasse, atque arcem struxisse, cuius in hodiernum diem extat spectandæ vetustatis monumentum, turris Grani dicta: quam quidem arcem, Ptolemæo Cosmographiæ suæ libro 2. cap. 9. sunt, qui credant Vetterram dictam. Ab incolis certè, Aquæ grani appellatæ sunt, cùm Thermæ, tum locus ipse, deducto scilicet nomine ab aquis calidis, & Grano, repertore, mansitque appellatio postea & vrbi, nisi quòd quidam (non satis tamen aptè) immuta inflexione, Aquisgranum appellent. Post aliquod deinde sæcula, annos scilicet plus minus septingentos, Carolus, cognomento Magnus, Fràcorum Rex, cùm ad eum locum inter venandum errabundus venisset, delectatus loci amœnitate, simul & commoditate, ac Thermarum vsu, ipsas, vnà cum arce, à ruina vindicauit, regiamque extruxit. Deinde, vt erat diligentissimus religionis cultor, eodem loco proximè regiam suam, insigne hoc templum maximo sumptu condidit, ac per Romanum Pontificem Leonem, in honorem Dei & B. Mariæ Virginis consecrari curauit, amplissimisque donis ornauit, præcipuè autem, rarissimis, sacrisque Christianæ religionis monumentis. Quorum causa, septenis annis instituit peregrinationes, ad nostra vsque tempora obseruatas. Cumque fortissimus pariter ac piissimus Rex, & Ecclesiæ defensor acerrimus, Romani Imperij habenas diuina dispensatione suscepisset moderandas, locum iam dictum mœnibus cinxit, vrbemq; ob dicti templi reuerentiam, condidit, quam sedem regni, & Transalpinæ Galliæ caput, constituit. Hæc vrbs, tametsi in valle sita, & montibus circumquaque septa sit, incredibili tamen gaudet aëris salubritate, quam præcipuè testantur mira hominum in eà ad decrepitam vsque senectam viuacitas, ac pestilentium morborum raritas. In proximo vrbis ambitu, lata ferè planities est, in qua & pascua sunt, alendo pecori commodissima, & agri pingues, omnisque generis frugum feraces, hos ambiunt montes syluosi igni alimenta præbentes, necnon ligneam saxeamque materiam ædificijs abundè suppeditantes. Nec desunt fontes, tam foris pascua irrigantes, quàm intus diuersis vrbis locis, cùm publicè in plateis, tum priuatim in ædibus scaturientes: sed præcipua structura ac magnitudine insignis, qui in medio foro, è regione amplissimæ domus Senatoriæ, perpetuas aquas octo canalibus ex alto diffundit. Sunt & torrentes, mediam vrbem perlabentes, munditiæ, ac molis circumducendis seruientes. Extra montes, infra miliaris spacium ab vrbe, ad hybernum occasum, effoditur cadmiæ genus, vulgus Lapidē calaminarē vocat, quo æs ad auri colorem tingitur. Haud procul inde, Meridiem versus, ferri, plumbique inueniuntur metalla. Ad Orientem ab vrbe, effoditur terra nigra, foco culinario admixta gleba aptissima. Adeo natura ipsa locum hunc varijs multisque dotibus locupletauit, vt ad fœlicitatem nihil deesse videatur, quàm nauigabilis fluuius, quo tamen quamuis careat, cùm ad Orientem Rhenum, ad Occidentem Mosam habeat, tanta est ibi annonæ copia & facilitas, vt multas etiam riparias vrbes hoc nomine superet. Sed alias dotes omnes, meo quidem iudicio, vincunt aquarum calidarum vberrimi

mu

AQVISGRANVM, vulgò Aich, ad Menapiorum fines, perantiqua Imperij vrbs, monumento Caroli Magni, Thermar. prestantia, & peregrinorum, ob reliquias, frequentatione, memorabilis. Anno partæ salutis. CIↃ. IↃ. LXXVI. Coloniæ Agripp:
Cum priuilegio.
S. Albert poort
Coelder poort
Sandel poort
Berg port
Pont poortz
Wyngart
Boghart
Die Graue
Der marckt
Das Rathauß
Der Dries
SEPTENTR
MERI

Depingebat Henri Steenwichi
Roorst poortz
S. Iacob poort
Die Rosst
Ionckers poorts
OCCIDENS.

MERIDIES
OCCIDENS
ORIENS
SEPTENTRIO
Depingebat Henri Steenwichi
Roorst poorte
S. Iacob
Berg port
Cum priuilegio
AQVISGRANVM, vulgò Aich, ad
Menapiorum fines, perantiqua Jmperij vrbs,
monumento Caroli Magni, Thermar. pręs:
tantia, & peregrinorum, ob reliquias, frequē:
tatione, memorabilis. Anno partæ salutis.
CIↃ. IↃ. LXXVI. Coloniæ Agripp:

ſimul & ſaluberrimi fontes,nec calore,nec humore deficientes, tanta copia ſcaturientes,vt ſinguli plures balneorum alueos,eoſque magnos,noua quotidie aqua implere queant. Sunt autem eorum quidam intra mœnia,quidam nõ procul extra eadem,in vico ſuburbano.Intra vrbem duæ ſunt præcipuæ Thermæ, quarum alteræ dicuntur regiæ,alteræ Cornelianæ,quæ quidem, vt loci intercapedine diſtant, ita & aquarum qualitatibus ac facultatibus, cùm inter ſe,tum à ſubvrbanis nonnihil diſcrepant.

Palatio etiam regia magnificentia conſpicuo vrbs hæc à prædicto Imperatore exornata fuit,quod an. Chriſti DCCC.LXXXI.à Normannis igne cõſummatũ fuit. Idem Carolus re & nomine Magnus anno partæ ſalutis DCCC.XIV. ex hac vrbe ad felicem beatorum patriã migrauit, ætatis ſuæ LXXIV.Imperij vero anno XIV. cuius tumulus in B.Virginis templo viſitur. Ceterum dici vix poteſt, quantis motibus vrbs hæc ferè continuè agitata ſit.Præterquam enim quod cum vicinis,maxime Iuliacenſibus Principibus non paucæ de Iuriſdictione,commeatu, &c. cõtrouerſiæ interceſſerunt;ob religionem non ſemel tumultus admodum periculoſi exorti ſunt,præſertim anno 1609.10.&11.poſt mortem Ioannis Gulielmi vltimi è Iuliacẽſium Principum ſtirpe. Quum enim & Elector Brandeburgicus & Palatinus Nevvburgicus Iuliacenſium Ducatuũ poſſeſſionem,quamuis Imperatore Rudolpho II. minime aſſentiente,arripuiſſent, quorum vterque Auguſtanæ Confeſſioni addicti erant: ciues,quorum nõ exiguus numerus eiuſdem profeſſionem præ ſe ferebat,rebus ſuis commodum veniſſe tempus rati,impetuoſe admodum Catholicum magiſtratum vrgere non deſtiterunt,vt non ſolum in vrbe liberum religionis exercitium, ſed & Proteſtantibus locus in ſenatu permitteretur. Re diu multumque, præſentibus non modo Iuliacenſibus ſed etiam Galliarum regis Legatis,agitata, ſuperuenit ab Imperatore Rudolpho II. mandatum pœnale,quo ciues tam Catholicum magiſtratum quam reliqua omnia in priſtinum ſtatum reſtituere iubebantur:cui tamẽ à ciuibus parum delatum fuit,præſertim poſtquam anno 1612.menſe Ianuario Imperatoris Rudolphi, & ſequenti menſe, Erneſti Archiepiſcopi Colonienſis obitus renunciatus fuit. Nõ multo poſt Matthias Archidux in defuncti fratris locum ſummo Imperio admotus,ciuibus ſeriò mandauit vt magiſtratum Catholicum reſtituerent,eique in omnibus obedirent: ſed ne verbis tantum vt hactenus ageretur, Ferdinando Archiepiſcopo Colonienſi Erneſti ſucceſſori, & Alberto Auſtriaco Belgij Principi,&c.executio fuit demandata. Et hic quidem miſſo Ambroſio Spinula cũ validis copijs,vrbem ita circumſideri iuſſit,vt præcipuis turbarum auctoribus hinc inde dilapſis,reliqui ciues ad parẽdum ſeſe obtulerint. Poſt hæc,paucis punitis,vrbs Aquiſgranenſis pace & tranquillitate gauiſa eſt verùm anno 1624.die 25.Iunij turris quæ longa dicitur,ad portam regiam,fulmine circa meridiem icta, ſuprema ſui parte ſeu faſtigio conflagrauit: ac circa decimam veſpertinam, turris ſummi templi plumbo tecta eodem,vt credibile erat,fulmine tacta,ardere viſa fuit: quo quidem igne eius turris faſtigium, plumbo liquefacto,& crux ſuperimpoſita & pomum cupreum deiecta fuerunt, reliquis partibus illæſis.

MONTES.

MONTES Hannoniæ vrbs potens & ampla, de qua hunc in modum Iacobus Lessabæus in Hannoniæ descriptione: Iulium Cæsarem, rebus alioqui fœlicissimè gestis, tradunt obsidione Belgensi multa clade fatigatum, aliquantisper supersedisse, intereaq; eo loci penetrauisse, vbi in edito colle Pani fanum erat. Ac mox eum mõtem vallis & ligneis propugnaculis, vti earum rerum materia suppetebat, velut præsidio futurum, instruxisse: Porrò Hunnis, Pannonijs (quibus à Pane nomen remanserat) Rhetijs, & id genus fortunæ adunatis viris, qui tum palantes suo quisq; more agebant, huc summum erat oraculi gratia confugium, donec nominatissimi terra mariq; ducis Iulij aduentu, ex fano castrum haberi cœpit. Post supremum Brunulphi diem, qui eam arcem obtinuerat, traditæ rerum habenæ Alberico. Sigeberti Austrasiorum regis (Austrasiam intra Oceanum, Mosam, & Scaldentum posuere) ad recuperandas mortuo Dagoberto possessiones adiumento, vnde & filiam eius sibi matrimonio copulauit. Alberico tandem libuit ociũ arcis instauratione oblectare, maximè autem turris, cui ex suo nomine vocabulum indidit, quanquã alijs placet ad Albonem eam referri. Secus Castrum locus erat quem Sanctæ habitationis gratia, Gislenus Antistes Valdetrudi designarat, vbi iam miraculis quoq; conspicua erat. In eo Sigebertus ædem Deiparæ cõstruxit, sanctimonialesq; ex Valetrudis ædicula optima sorte asciuit. In arce Montana Prætor ex ordine Torquatorum Principem agens, ius dicit, noxios & patria interdictos ciuitate donat. Penes eundem creandi in annos singulos Montani senatus, sub ferias Ioannis præcidaneas Mense Iunio ius est.

Tradunt Carolum Magnum donasse Montes Metropolitano munere Cæsareisq; priuilegijs firmasse. Iam ex ipsa vrbis nomenclatura intellectum oportuit, præcipuam vrbis faciem nunc in colles assurgere, nunc vallibus deprimi. Ad fori crepidinem fons est, magno totius populi commodo procul ductus. Nam supra Dionysij, in Broceria, paludes ortum habet, ligneis fistulis grauissima arte compactis, quæ fluuium Haniam, & citeriorem filuulam transmittunt. Alluitur oppidum Trulla fl. paruo admodum vsui in vehendis, euehendisq; mercibus, nisi huic rusticana ex superiori parte palus, suas aquas hebdomadatim fœneraret. Primo quàm Montes reliquit lapide, Trullæ immiscetur Hania, hincque toto nomine ei Trulla cedit Condatum vsque. Vrbs paucis supra sæculis, & virorum, & ædium frequentia, ad maximum numerum locupletata, opibus quantum facies ipsa pollicetur, non inferioribus. Frequens ad Francofordianum & Antuerpianum mercatus profectio, idq; sagariæ negotiationis gratia, quarum textrinarũ ingens copia. Oppidum, si quod aliud natura & propugnaculis munitissimum; fossa vndique circundatũ, & vna haud temerè parte obsidionis impatiens. Gens ab huius ætatis vitijs, ne dicam, prorsus aliena, sed tamen comitatis & beneuolentiæ magistra, in tractandis amicis, & excipiendis hospitibus, summam agnosceres humanitatem. Immò mecum contenderes, quorundam ædes, munificentiæ ac liberalitatis officinas potiùs, quam priuatas domos, optimo iure censeri posse. Vt autem templorum Anacephalæosin traham in compendium: Curiata sunt. Valdetrudis, Germani, Nicolai, Elisabethæ, ac rursum Nicolai in suburbanis Berræ montis appellatione, circumlatis cum eo, quod est Valdetrudis Xenodochio finitimum. Beghinagium dicunt. Cæterum habet S. Franciscus sodalitium virile, habet item fœmineum Augustino sacra est, quæ dicitur Vallis scholarum. Eidem Antistiti addictæ sunt etiam virgines, quas à pullis vestibus, vulgus Nigellas appellat, haud tamen nigris moribus: nam vita integra omnem sinistram opinionem sustulit. Magdalenæ sacellum est, cum publicis ædibus, excipiendis puellis, quæ sicut exhibuerunt membra sua seruire immunditiæ ad iniquitatem, ita decreuere impendere iustitiæ in sanctificationem. Harum laboris ac ærumnarum hic scopus est, adstare, succurrere, inuigilare pestilenti lue correptis. Qua in re strenuam nauant operam, vbi malum, volentibus superis, grassari cœperit. Proximus est locus eorum, qui tertium Franciscanorum ordinem adepti, Minimi vocantur. Egressis vrbe, offert se iucundissima deambulatio, & ferme quaquauersum ornatissima suburbia, vt ne dicam de filuis, in quibus nec frondium virorem, nec auium garritum desideres, cum riget æstiuis hirsutus campus aristis. *Huc vsque Lessabæus.* Porro, superioribus annis hæc vrbs grauissima belli ciuilis incommoda sensit. Cum etenim anno salutis 1566. plebs religionis prætextu, petulantissima concionatorum lingua ad horrendam rerum sacrarum, cultusque diuini profanationem incitaretur, ijque motus, exiguo postmodum tempore (concionatoribus profligatis, & peregrino, nouo, atque hæretico religionis exercitio è templis amoto, sacrilegis etiam plurimis aut in vincula coniectis, aut laqueo suffocatis) à Regia sorore Margarita Parmensi sedarentur, vt æterno silentio prorsus obrui potuisse videri potuerint, nisi Albani seueritas, & Hispanorum militum intoleranda tyrannis cicatricem obductam post refricuisset, & exitiali funestoque bello occasionem dedisset. Is enim dux Regis sorori successor, cum Gubernatoris Belgici potestate, in has prouincias missus, vbi eas pacatas, magno stipatus exercitu ingressus est, primum infirmas Geusiorum motuum reliquias, partim iudiciorum seueritate, partim armis domuit, deinde præsidia locis oportunis aduersus vim omnem disposuit, tam catholicis & ecclesiasticis Geusiorum furoribus grauiter ante læsis, quam iis, qui Regiam maiestatem vehementer offenderant, sine discrimine æquè molestus, infausta tributa subditis vniuersis frustra deprecantibus imperare pertinaciter cœpit. Vnde factum est, vt potior eorum pars, atrocissimis Hispanorum militum iniurijs grauissimè exacerbata, defecerit prorsus, & omnem salutis & libertatis recuperandæ spem, in armis posuerit. Quibus innumera proscriptorum & exulum multitudo, non ex plebe tantum, sed etiam ex nobilitate Belgica sese coniunxit. Et in his Auriacus Princeps cum fratribus Nassouijs, præcipuum locum obtinuit, qui magnas Germanorum copias in Gelriam, Brabantiam & Hannoniam fratri Ludouico, qui montes Hannoniorum inuaserat, & in ea vrbe grauiter obsessus ab Albano tenebatur, mox adduxit. Sed quum Ludouicus à Gallis desertus, tandem se dederet, & exercitus Principis, Aggrippinensis Arch. Antistitis præsidio, fusus fugatusque esset: debellatum planè videri tum poterat, nisi, quod insequuta deinde Mechliniæ, Zutphaniæque direptio, & iniusta Nardensium cædes contra pacta iusque gentium perpetrata, nutantes Hollandorum & Zelandorum animos, qui soli victoris exercitu superandi restabant, tot sociorum stragibus exacerbatos, extrema pro salute tentare compulerint. Hæc ex rerum Hispanicarum annalibus auctis excerpsimus.

ATRE-

MONS.
Chasteau
S. Garmayn
S. Walru
Minnebru
Porte de Bartemon
Porte de Hion
MONTES, HANNONIÆ METROPOLIS.

ARRAS.

Cum Priuilegio.

14, a-b

Cum Privilegio.

ATREBATVM.

ATREBATVM, Artesiæ, cuius gens Iulio Cæsari Atrebates, vrbs est maxima, & metropolitica
dignitate clara, & adeò cum naturali situ, tum propugnaculorum, murorum, & turrium præsidio mu-
nita, vt omnium sententia, non nisi longissima obsidione expugnari facilè queat. Ea propter, non
immeritò Iacobus Meyerus, Annalium Fland. lib. xv. scutum, vallum, & murum totius occidentalis
Flandriæ, Atrebatum nominat. Vrbs ipsa duas in partes, peculiari murorum ambitu, est diuisa. Quarũ
altera Episcopo, altera Principi adscribitur. Illa pulchra adspectu, sed minor, magnifica Cathedrali
Ecclesia, in honorem B. Mariæ Virginis ædificata, conspicua est. In qua permultis libris manuscriptis instructa Theo-
logica bibliotheca videtur. Hæc autem multo amplior, pulcherrimarum ædium nitore, platearum latitudine, & fo-
ro imprimis spatioso, commendabilem se reddit. Quin etiam Abbatia S. Vasto consecrata, quæ opum magnificentia,
reliquas monachorum societates superat, inclarescit. Ædes, ciuium habitationi destinatæ, præter cõmoditates alias,
vinarias cellas longè maximas & amplissimas habent, quæ obsidionis tempore, incolis latibulo sunt. Atrebatum, ex
voce Attrebates, qua Cæsar vniuersitatem accipit, recentiores Latinè scripturi, scil. effinxere, pro vrbe & capite gen-
tis; sed quàm rectè, aliorum esto iudicium. Nos antiquitatis imitatione, Atrebatum, Augustum mallemus dicere,
sicut ciuitatem pro Rep. vniuersa, Iulius purè loquens, protulit. Vtcunque est, instantia nunc prosequamur. Intra teli
iactum indidem Scarpa præterfluit. Duaco, senis: Dorleno, octenis: Cameraco, nouenis: & Ambiano, denis quaternis
abest miliaribus. Vrbs ampla, augusta & spaciosa, imo dipolis. Nam pariete quodam intergerino, ac mediano, vt su-
pra, scinditur, diuiditur ac secernitur, quarum parte altera ciuitas, antistiti nimirum obnoxia, vulgò vocatur: altera
autem, quæ dominum agnoscit, vulgò, male, villa dicitur, vrbs est. Interim ciuitas, vt vrbe minor, angustiorque tamen
propugnaculis, molibus, & opere firmissima est; & affabre facta. Vbi cathedra, fama celebris Mariana, ac inibi biblio-
theca manuscripta. Libri verò omnes Theologici, Omnium primum antistitem hic instituit D. illum Vedastum, D.
item Remigius Rhemorum Archiepiscopus, anno D.XXXI. Procedente tempore, ea dignitas in Cameracensiũ itidẽ
antistitem transscripta est, sic vt ex gemino, vnus duntaxat, coalesceret Episcopatus. Atque adeò ad multam ætatem,
Attrebates huiusmodi dignitate frustrati. Fortè autem euenit, vt Samarobrini, siue Cameracenses, Henrico IV. Impe-
ratori studerent, ac fauerent. Hunc ceperat inimicum Pont. Max. Rom. Vrbanus II. hostemq; Ecclesiæ Romanæ pro-
scripserat, qui aliqua ex parte ita animaduertere volens in Cameracenses perduelles, ac Imp. iam dicti socios, Attre-
batibus pristinum Episcopatus honorem restituit, Episcopumq; creauit Lambertum ad Teruanam, tunc Archidia-
conum, id quod contigit anno M.LXXXXV. Egit ibi haud ita pridem antistitem, Antonius Perẽothus, hodie Cardi-
nalis Granuellanus, insignis & fama notissimus, quo Episcopatum hunc abdicante, suffectus est in eius locum, Fran-
ciscus Ricardotus, vir spectatus & literatus. Hic in sua ciuitate Atrebatum singulare habet imperium, hoc est, magi-
stratus creat, leges irrogat, ius dicit, vniuersè denique tam profanarum, quàm sacrarum rerum Dominus, patronum
tamen Belgarum Principem, ac nominatim, Attrebatum Comitem, recognoscit, à quo electus est, & à Rom. Pont.
confirmatus, vel inauguratus. Annuali Episcopatui tanta, quanta fuerit messis frumentaria, nempe quaterna, vel qui-
na, ac interdum sena, scutatorum millia. Ibi ad D. Mariæ magna religione, & egregio cum peregrinorum lapidum
apparatu, certum manna adseruatur, instar lanæ, quod D. Hieronymus, ætate sua, ad hanc regionem pluisse, suis in e-
pistolis refert, quod eriam certo & statuto tempore, nimirum in maxima aeris terræque siccitate, ac sideratione, ad e-
liciendam implorandamque à superis pluuiam commonstratur. Nec deest vrbi etiam sua religio. Nam illuc ad secũ-
dum compitum, summa cum ceremonia, in delubro lucerna custoditur διοπετὲς, vtpote quam rem sanctam, & cæli-
tus acceptam, antiquitùs credunt, cuius occasione, iam cõmodum in vrbem transmisimus. Ea ampla in primis, ac situ,
& opere munita, arx habetur, quam nisi longinqua obsidione non facilè quis capiat. Plateæ heic apertæ, Forũ spacio-
sum, Vedastinorum sodalium cœnobium inibi, diuitijs, reliquas omnes monasticas sodalitates, longè antecellit, vti
percunctatione didicimus. Vectigal ei immensum, nempe vicena ducatorum millia, & eo amplius. Deinceps multa
passim templa, apprimè ornata & culta, Domicilia ciuium appositè facta & commoda, & eò magis admiranda per-
egrinis, quod Hypogæa in omnibus, & ipsa affabrè facta, pauimento nimirum, aut lithostrato aut lateritio, eaque altè effossa, de indu-
stria, in quantum audiuimus. Necessitate enim, ea ratione, ac via ciues prouidi, suarum rerum consulunt, qua vrgente, sicuti aliquando
vsu venit, Hypogæa illis sunt, quæ alijs cœnacula. Bello nimirum æstuante, & hoste mœnia tormentis concutiente, in subterraneis illis
sedibus, dum extra telorum omnem sunt iactum, cum omni re sua incolumes, faciliùs ferunt, tolerantque obsidionem. Hanc gentem
antiquitate, fortitudine, & virtute, vel vnus cohonestat Comicus ille Attrebas, summoperè ab ipso Cæsare commendatus. In instan-
ti tempore, heic præter cæteros, clarent, Christophorus Assonuillanus, in Cõsilium Regis priuatum adscitus, vir spectatus & doctus, ac
deinde Nicolaus Bronius, Antistes designatus Atrebatum, cum rara doctrina, insignis orator, non inuenustus Poeta, & luculentus hi-
storiographus, Supremus heic sessitat prouinciæ senatus, vnde rectè Machliniam prouocare fas est, reo actorique causa cadenti. Vrbs
sic satis frequentata est Attrebatum, quorum alij mercatores, alij opifices. Horum sunt multa collegia, quorum maxima pars, lana-
riæ studet. Hinc leuidense & textile Attrebas nulla non in parte Europæ, & cognitum, & acquisitum. Hoc iam inde ab
ipso Cæsare caput numerosæ gentis, vti diximus fuit. Adhæc Carolo Caluo Imperatore, ac rege Franciæ, & mul-
ta post ætate vniuersæ imperabat Flandriæ. Verùm postquam Attrebatum, singularis institutus est Co-
mitatus, & à Flandriaco seiunctus, huius tantum populi metropolis, multis tamen
nitens clientelis, est facta: qua conditione etiamnum cernitur. Hæc ex
Guicciardini descripitone.

BRVXELLA.

BRVXELLA, vrbs Brabantiæ celeberrima, nomen habere dicitur, vt Claudius Champetius, libro de vrbium oppidorumque origine, & Ludouicus Guicciardinus ex Iacobo Guisio referunt, ab arce quadā, olim à Senonibus, ex Anglia ad Galliam infestandam profectis, isticædificata, quæ Burgongenensium, vel Burgum Senensium appellata, paulatim contractius pronunciando, propter euphoniam, vel facilitatem, vt ferè ferunt, Bruxellensium nomen suscepit, soni similitudine vtcunque seruata. Germino, eoq; amplissimo, murorum ambitu cincta est, ad eò, vt magnitudine Louanio, quam à Cæcia respicit, parum cedat. Nam extremum pomerium, quod anno millesimo trecentesimo quinquagesimo septimo ampliatum legitur, ducentis tantum passibus, Louaniensi minus est. Situ locum occupat amœnissimum, agro bene culto, nemoribus ac pratis vndique circundata. Intus partim in colles leniter assurgit, partim se in planitiē pandit, Mediam Sena fluuiolus, interlabitur, quo ante, quam nouus ille alueus effossus esset, nauigia in Deliam descendebant, Antuerpiam peruentura. Paucis verò ab hinc annis ad commodiorem nauigationem, nouum aquæductum sibi Bruxellenses fecēre, quem vulgò, Die vaert vocant, fossa perpetua ab vrbe diuturnis operibus, atque incredibili sumptu, per quinque tota milliaria, recto ferè tramite in Deliam vsque fumen, perducta Huc naues ab vrbe soluentes in Deliam primo, mox in Schaldim delapsæ, libero deinde cursu, si velint, vastum mare petunt, summa cum ciuium, tum vicinorum commoditate. Quatuor is alueus cataractas versatiles, quasi portas, habet, suis singulas locis commodè dispositas, quibus & tantum indies aquæ hauriunt retinentq; quantum ad quotidianam nauigationem satis est, &, ne in proximum amnem totus effundatur, facili negotio impediunt. Principium fossæ ad vrbem Bruxellensem quadragenis duobus pedibus ostium æquæ altitudine superat, Opus profectò quouis Jmperatore & principe dignum, non solùm propter insuperabilem ferè difficultatem, quod etiam præter tam longum operis perducendi spacium montem obiectum penetrare eruendo oportuit: sed etiam propter immensos sumptus, aliaque varia impedimenta obiecta, adeò, vt visum fuerit, vix fieri posse, vt perficeretur. Cōstitisse Bruxellensibus vltra octingenta florenorum millia, affirmant. Præcipuus eius operis auctor ac promotor fuit, D. Ioannes Lockingenij & Cockelbergæ toparcha: vir equestri dignitate conspicuus, & Bruxellensis Dictator, tametsi antea Margarita, Coroli V. Imperatoris auia, Belgicam gubernante, maiores ipsius idem excogitarint. Magistratus hic annuus est, ex septem patritijs familijs, earumque posteritate, communi stirpe tam muliebri, quàm virili paulatim permixta, deligi solitu. Hę septem familiæ antiquitate illustriores, vnde reliquæ successu temporis descenderunt, insignes immutationes habent, hisce nominibus vernaculis appellatæ Tserclas, Tserhuyg, Sleux, Cauvvenbergs, Tsvvers, Royenbeecs, Steenvveghe. Opificiorum in hac vrbe genera sunt duo & quinquaginta, in nouem tribus, quas nationes vulgò vocant, distributa. Primariæ ex his sunt, armifabrorum & polymitariorum. Hi aulea & picturas textiles auro, argento, serico, & multiplici operē acu contextas, vniuersæ ferè Europæ diuendunt. Illi adeò armorum vario genere fabricando præstant, vt Achillis aut Herculis clypeo cælitûs petito, nihil cedant, non modò multifariam expoliendo, sed ea etiam subtilitate ferrum chalybe temperando, vt thoracas, galeas, scutaque istic inuenias scloperi ictu impenetrabilia. Delubra, ædes sacras, atque omnium ordinum fana, miro structuræ artificio & ornatus varietate præclara ostentat, inter quæ Basilica D. Gudulæ (quæ ex Caroli Magni prosapia Wittardi Comitis, & Amelbergæ filia fuit) olim S. Michaeli Archangelo dicata, cùm propter insignem structuræ magnificentiam, tum etiam propter singularem sacrorum cultum, maximè excellit. Hic enim in peculiari sacello, aurea theca religiosissimè in hunc vsque diem asseruatur hostia illa sacrata, quam admirandum, seu miraculosum sacramentum nuncupant. Rei stupendæ euentum inter alios Iacobus Meyerus, rerum Flandricarum libr. XIII. commemorat, annoque à nato Christo M. CCC. LXIX. attribuit. Iudæos refert, ipso Parasceues die sacratam hostiam, à sacerdote fortè comparatam, mensæque affixam, cultris per ludibrium perfixisse, atque inde subitò, magna vi, sanguinem erupisse, vxorem tum Iudæi cuiusdam, miraculi magnitudine commotam, facinus ilicò prodidisse. quare Iudæos compræhensos in custodiam datos, & re diligenter perquisita, mox graui supplicio viuos excustos esse. In tanti miraculi perpetuam memoriam, VVenceslaum, eo tempore Brabantinorum ducem, annua amburbalia, æuo duratura, instituisse. Sunt tamen qui negant annuam processionem illam generalem, quam nunc adhuc obseruari videmus (eas enim processiones Latino amburbalium nomine indicamus) à tanto tempore fuisse institutam: sed à publica calamitate, qua sudor Anglicus subito hanc regionem fortè obruerat, Anno 1529. initium sumpsisse, aiunt. Ædificiorum operumque cum publicorum, tum priuatorum, generatim Bruxellæ æquabilis est vndique symmetria, qua in primis præstat curia municipalis. Superbia hic quoque videre est variorum heroum, Belgarumque magnatum tecta, qui huc interdum, vel priuatæ rei, vel publici muneris alicuius causa, commeare solent, rerumque domino præsenti, vel si absit, eius vicario, præstò esse Omnium verò operum vniuersè longeque præstantissimum est Prætorium vel Palatium, ea magnificentia exædificatū, vt, licet ad antiquum exēplar vndique absolutum non sit, Regiæ tamen Maiestatis dignitatem satis præ se ferat, idonea Curialium sedes, & peropportuno loco posita. Huic hæret amplissimus circus, perpetuo muro clausus, ad extrema vsque vrbis mœnia extensus, qui omni deliciarū genere Regibus, Principibusque & quauis nobilitate dignarum, copiosè abundat. Missas hic facimus varias & priuatorum ciuium & nobilium egregias domos, instructissimos item hortos, ijs, quasi villæ quædam, adiunctos: vnde non solùm, quæ ad quotidianum vsum requiruntur: sed etiam quicquid ad voluptatem comparari solet, abundantissimè suppeditatur. Præterimus etiam tot limpidissimos fontes, quibus hinc inde per plateas purissima aqua, quibusuis ad necessitatem subministrata, gratum omnibus spectaculum præbet. Claret etiam Bruxella Vice comitatus titulo, æternaque sedes est summi totius Brabantiæ senatus, quē Cancellariam vocant. Nomophylacia dici posset. Ea regalia habet, ius abolitionis & potestatem nobilitandi. Huic vnus est præfectus, octodecim consiliarij ordinarij tantum: nulli extraordinarij, cum antea, vt Guicciardinus scribit, essent ex ordine consiliarij quatuordecim, & extra ordinem tres Fisci, aduocatus vnus, qui etiam per consiliarium agit, actor publicus vnus, duo scribæ, multi à secretis, ab Epistolis alijque munuscularij. Principi, consiliariorum Cancellariæ numerum pro arbitratu suo, & rerum necessitate augere, liberum est. vt patet iucundi regis introitus ca. V. & IX. Quondam constabat tantum ex septem senatoribus, quorum primus erat Cancellarius, quem ex patriæ legibus, natione Brabantum esse oportet, legitimo matrimonio prognatum, aut dignitate Baronem, vel per se, vel per vxoris dotem, Baroniæ alicuius, in ipsa Brabantia sitæ, trium ad minimum linguarum peritum, huic officio in primis necessariarū, Latinæ videlicet, Gallicæ, & Germanicæ. Cæterorum quatuor quoque natione Brabantos esse conueniebat, eosque Barones, aut hæreditate sua, aut per vxorem acquisita. Postremos duos ex cæteris senatoribus suis princeps, qui maximè videbantur idonei, Germanicæ saltem linguæ gnaros, adiungebat. Cancellarius est hoc tempore, clarissimus vir, D. Ioannes Scheiffius, equestri dignitate illustris, & Dominus ab S. Achtenrode, Ottenborg, Nethene, &c. vtriusque Iuris Doctura, & Iustitiæ incorruptissima administratione spectatissimus, qui Antuerpiæ ex patritia Scheiffiorum familia ortus, istic Senator aliquādiu, post etiam Consul fuit. Inde ab Imperatore Carolo V. ad secretum suum consilium adscitus, legatione eiusdem Imperatoris nomine apud Angliæ Regem Eduardum, & Mariam Reginam eius sororem, summa cum laude sapientissimè perfunctus est, ac tandem ad fastigium omnium in Brabantia dignitatum, Cancellariatum videlicet, (quippe qui semper ipsius Brabantiæ ducis personam repræsentet) in quo nunc elucet, maximo gentis applausu euectus. Huc vniuersæ Brabantiæ ciuitates appellant, excepto exiguo solummodò tractu, quem Romanensem vocant. Hinc enim ad forum Genapense prouocatur. Sic Ludouicus Guicciardinus, diligentissimus earum rerum inquisitor, tradit. Verùm intelligo, inferiora tribunalia, quæ iurisdictioni Genapensi subsunt,

optionem

1. Louensche poort
2. Couwberch poort
3. oude Brussel poort
4. Anderlechtsche p.
5. Vlemsche poort
6. De Lake poort
7. Cuelsche poort
8 S. Lijsbet
9 S. Laureys.
10. S. Goele.
11 Baghijn Hof.
12 De Prekeren.
13 S. Loo.
14 S Clarißen
15 S Cornelis gasth.
16 Bekerde sonderße.
17 Couwenberch.
18 S Madalena.
19 S Claes.
20 Minderbrue.
21 S Guericx.
22 Op de Stauele.
23 Vrouwebrues.
24. S Iacobs gasthu.
25 Fratres.
26 Swerte sust.
27 Ter Capellen.
28 Sellebrues.
29 Bogaerden
30 S. Geleyns gasthuys
31 S. Peter
32 S. Claren
33 Die warande
34 Veemart
35 Bergen
36 Regia
37 Die grote guldehof
38 Cancelrije
39 S. Mertens kerckhof
40 Hoochstraten
41 Atrecht
42 Die houtmart
43 Thof van Ludic
44 Den Werf
45 Aerschot
46 Nassue
47 Die Lombaerde
48 S Lans gasthuys.
49 Vischmart
50 Die groote marct
51 Stathuys
52 Die Oumarct
53 Den Pant
54 Verloren cost
55 Gaesbeck
56 Egmont

BRUXELLA, vrbs aulico:
rum frequentia, fontium copia,
magnificentia principalis aulæ,
Ciuicæ domus, ac plurium aliarũ
splendore, nobilissima: Et, quod de
sua Burdegala dixit Ausonius, demẽ
tia heic coeli mitis, et irriguæ larga in
dulgentia terræ. Huius incolę, vestitu
opes suas ostẽtant prę cęteris, et max
imè genus mulierũ. Templorũ omnium
hoc loco magnificentißimum est,
D. Gudulæ, Canonicorum Collegio
insigne. Ha: Barlandus.
Cum Priuilegio

BRVXELLA, vrbs aulicorum frequentia, fontium copia, magnificentia principalis aulæ, Ciuicæ domus; ac plurium aliarū splendore, nobilissima: Et, quod de sua Burdegala dixit Ausonius, clemētia hæc coeli mitis, et irriguæ larga indulgentia terræ. Huius incolę, vestitu opes suas ostētant prę cęteris, Et maximè genus mulierū. Templorū omnium hoc loco magnificentissimum est D. Gudulæ, Canonicorum Collegio insigne. Ha: Barlandus.
1. Louensche poort
2. Couwēberch poort
3. oude Brussel poort
4. Anderlechtsche p.
5. Vlemsche poort
6. De Lake poort
7. Cuelsche poort
8 S. Lijsbet
9 S. Laureÿs.
10. S. Goele.
11 Baghijn Hof.
12 De Prekeren.
13 S. Loo.
14 S Clarißen
15 S Cornelis gasth:
16 Bekerde sonderße.
17 Couwenberch.
18 S Madalena.
19 S Claes.
20 Minderbrue.
21 S Guericx.
22 Op de Sauele.
23 Vrouwēbrues.
24 S Iacops gasthz.
25 Fratres.
26 Swerte sust.
27 Ter Capellen.
28 Sellebrues.
29 Bogaerden
30 S. Geleÿns gasthuys
31 S. Peter
32 S. Claren
33 Die warande
34 Veemart
35 Bergen
36 Regia
37 Die grote guldehof
38 Cancelrije
39 S. Mertens kerchof
40 Hoochstraten
41 Atrecht
42 Die houtmart
43 Thof van Ludic
44 Den Werf
45 Aerschot
46 Nassue
47 Die Lombaerde
48 S Ians gasthuys
49 Vischmart
50 Die groote marct
51 Stathuys
52 Die Oumarct
53 Den Pant
54 Verloren cost
55 Gaesbeck
56 Egmont
Cum Priuilegio

optionem habere appellandi quò velint præterea, de ſententijs in curia Genapenſi pronunciatis, anne etiam ad Cancellariã Bra-
bantiæ liceat appellari, controuerſum adhuc eſſe. Cauſam in eadem Brabantiæ Cancellaria quoq; dicunt Lymburgi, Falckenbur-
g'j, Dalemij, & annexa municipa Tranſmoſana, eatenus Nomophylaciæ Brabanticæ obnoxia. Hic etiam firmam ſedem habet cu-
ria feudalis, ſuprema omnium, quæ in tota Brabantia exiſtunt, ad quam quaſi partonam, reliquæ in toto Ducatu feudales curiæ ap-
pellationibus ſuis confugiunt, præter Romanenſem iſtum tractum, qui in feudalibus eodem modo ſe habet, quo in alijs cauſis, vt
ſupra dictum eſt Clientum cauſas Regius vicarius aut ipſemet præſens audit, aut vicaria vtitur opera, idque cum ſæpè aliàs, tum in
primis decimaquinta quaque die, videlicet, ſabbathi. Sunt & huius fori præter Nomophylaciæ ſtudioſos, conſiliarios, actoreſque,
certi quidam homines ad hanc præcipuè cauſam delecti. Quemadmodum verò Bruxellæ, ita ſingulis prouincijs ſuum eſt cliente-
larium controuerſiarum forum aliquod ſingulare, quo, dum res ita poſtulant, clientelæ minores concurrunt. Habebat inſuper
Bruxella Eccleſiaſticam curiam (quoniam extra territorium Brabantinos citare fas non eſt) in qua diſcutiebantur controuerſiæ
omnes eius Brabantiæ partis, quæ Diœceſi Cameracenſi parebat. Nam tota Brabantia hic non comparebat, quia pars eius, quæ
Leodienſem Epiſcopum agnoſcebat, Louanij, coram tribunali iſtic ei conſtituto, litigabat Nunc ſingulæ diœceſes, nouis, paucis
ab hinc annis Epiſcopis creatis adſcriptæ, ſingulis epiſcopis parent, vt Mechlinia cum ſuo territorio Archiepiſcopo Mechlinienſi
Antuerpia, Buſcoducum, Namurcum, Antverpienſi, Buſcoducenſi, & Namurcenſi epiſcopis, &c. Jn his curijs de matrimoniali-
bus & teſtamentarijs sauſis, deque Eccleſiaſticorum vitijs cognoſcitur. Permultos etiam nunc annos Bruxellæ eſt conſilium Re-
gis priuatum, item Conſilium ſtatuum, &c. de quibus huius loci non eſt dicere, quod iſta huic vrbi, vt perpetuæ ſedi, non ſint al-
ligata. In ſumma, omnia in hac vrbe talia ſunt, vt præter cæteras, verè Regia dici & poſsit & debeat. Secundum prærogatiuæ dig-
nitatis locum inter Brabanticas ciuitates obtinet. Doctos viros tulit Ægidium Fabrum Thomam Cantipratum , Alberti illius
Magni auditorem, Henricum & Ioannem canonicos, quos omnes Trithemius elogio celebrauit. Poſtea viciniore nobis ætate,
Nomophylacas duos Brabantiæ, Hieronymum & Adolphum Vandernotos. Inter alios , qui hac noſtra tẽpeſtare eruditione &
virtute claruêre, ſunt Carolus Tiſnacus, doctura & equeſtribus inſignibus honoratus, à ſanctiore conſilio Regis aſſectator, ac Re-
galis ſigni fideliſsimus cuſtos, iam nouiſsimè præſes conſilij priuati creatus. Iacobus Thaius, Goici herulus, vir vndequaque nobi-
lis, & trium lignarum ſcientia præſtans, item huius frater, Hadrianus Wemmelæ dominus, qui iam conſulatum ſumma cum lau-
de hic aliquoties geſsit. Præterea, Andreas ille Weſalius, Regis Hiſpaniarum Philippi, eius nominis ſecundi, medicus, Phyſicus &
Chirurgus excellentiſsimus, & in anatomice omnium Europæorum facile princeps, id, quod eius monumenta, æternum duratu-
ra, abundè ſatis teſtantur. Porrò Andreas Maſius, Duci Cliuienſium à conſilijs, vir non tantùm Latinè, Græce doctiſsimus , ſed
etiam in Hebraica ita verſatiſsimus, vt ipſis Iudæis admirationi ſit. De his fidem faciunt quæ ab ipſo in lucem edita ſunt. Hic quo-
que nobiliſſimmo partu edita eſt herois illa egregia Maria, Caroli V. Cæſaris germana ſoror olim Ludouico Hungarorum Re-
gi nupta, quo abs Turcis profligato atque in fuga amiſſo quinquennio poſt ad fratrem reuerſa Belgicæ gubernatrix
conſtituta eſt. Præcipuam deniq; laudem Bruxellana meretur Reſpub. quod Anno ſalutis M. D.
LXXVI. Et LXXVII. dum ciuilibus quateretur motibus Brabantia, atrociſſimi
Iberi conatus, quando huic potiſſimum vrbi inſidiabatur, forti
prudentique animo, repreſſerit.

GANDAVVM.

GANDAVVM, Flandriæ Metropolis,ac totius penè orbis, inter vrbes miraculum, in hanc, quam vides Lector magnitudinem,suis viribus paulatim excreuit, contraque aliarum vrbium fata, inuictam æternitatem meruit.Coluere eam primum Indigenæ Gorduni,siue Gunduni,veteres Nericorum clientes, teste Cæsare.Deinde Romani,quos ipse Cæsar Iulius,hic primum præsidio colocasse, constanti annalium memoria refertur. His postremo accessere Germani, quorum pars maxima Saxones, quos ad sexaginta millia Carolus Magnus, in hanc Belgicæ partem traduxit. Vrbs est, non amplitudine solum & dignitate, sed amœnitate quoque loci, quam flumina, riui, prata,colles,& cœlum denique non alibi suauius afficit conspicua, Sunt qui à Iulio Cæsare conditam,& ab ipsius nomine Caianum nominatam scribũt.In confluentia Lisæ & Scaldis sita,ex Liuia quoque commoditates haud aspernandas percipit. Cumque alijs rebus clarissima sit, multò tamen clariorem reddidit, fœlicissimus Caroli V.Imperatoris ortus, quem vt inuictissimum,nisi in inuicta vrbe nasci,non decuit.Hæc D.Antonius Schonhouius. Non arbitror (inquit Erasm.in Epist.)quaqua patet Christiana ditio ciuitatem vllam reperiri,quæ cum hac conferri queat, siue spectes amplitudinem vrbis,ac potentiam, siue gentis indolem. Hactenus ille. Tria milliaria Germanica in ambitu continet.Insulæ habitatæ, quæ fluminibus,& aquæ ductibus eminent,sunt in hac vrbe 26.Pontes,quorum multi tribus fulciuntur fornicibus,plurimi duobus,nauesq; maximas (quas illi pleitas vocant) submittunt,98.Molæ ventis agitatæ plures C.quarum maxima pars frumenta frangit, aliæ ex semine contuso,oleum conficiunt. Vna aquam, ex vliginosis pratis, in flumina educit.Sex item,aquarum impetu rapiuntur, ex quibus quatuor granis frangendis,quinta corticibus,sexta papyro conficiendæ seruit. Templa Parœciarum hæc vrbs tantum 7. habet,quarum quæ S. Martini in Ackergem , neque maxima, neque minima perhibetur,ædium distinctarum V.M.X.V. continet,quas plures nonnunquam familiæ incolunt. Abbatiæ intra mœnia sunt V.Canonicorum collegiata sodalitia II. Monasteria XXV. publica peregrinorum Xenodochia 7. Nosocomium vnum amplissimum & ditissimum,Gerontotrophia vtriusque sexus X. Pædotrophia, vbi etiam expositi infantes aluntur II. Furiosorum ergastula I I.Xenedochium item leprosorum vnum, annuo prouentu ditissimum, vnde & nomen habet.His maiorum institutis liberalitas & pia benignitas ciuium huius quoque temporis accessit,qui ære vicatim,& in concionibus collecto quotidie plus quam IIII.M.familiarium pauperum,in omni re necessaria sustentant.

In loco nouæ crucis, olim fuit pagus Gandensis, qui & vrbi, & nomini initium fecit,habuitque insigne monasterium S. Bauonis,ordinis S.Benedicti, quod è vetustissima arce,cui nomen Oduca,conditũ,rursus Caroli V.auspicijs an.M.D.XL. in arcem longe ampliorem reductum est, Cœnobitis(qui iam paulò ante Canonici seculares euaserant)in ædem principem S.Ioan.Bapt.cum reliquijs & ornamentis omnibus translatis.Erat & hic non incelebre templũ Parœciale S.Christi,quod funditus euersum, vnà cum monasterio illo(cui proximum erat) accessit. Egregia etiam opificum collegia hâbet inter quæ Laniorum & Nautarum primatum obtinet.Vnica etiam studiorum alumna:multis doctissimis viris prima literarum rudimenta contulit.Vrbem hanc magnifica templa, Abbatiæ amplissimæ, S. Petri vna altera vero S.Bauonis;aër salubris,rerum necessariarum abundantia, & vrbana ciuium humanitas commendabilem reddunt,Varia huius politiæ facies,pro diuersitate temporum,fuit.Politiam Gandensium sæpè,inquit Iacobus Meierus, Annaliũ Flandr.li.16.contigit mutari. Temporibus Balduini Hagnomẽsis,hoc est, sub annum

GANDAVVM, Amplißima Flandriæ vrbs, à Julio Cæsare condita, et à suo nomine Caio, vt Chronici Brabantini loquuntur, dicta, fluminib⁹ nobilis, amoena, ãpla, spaciosa, nunq̃, conclusa, nusq̃, suffocata. Innumeræ cultæq; dom: fœcunda viror, ingenia, antiqui mores, tum duplici muro amplificata loci species. Suos etiã habet, vt Louaniũ meditationi ac studijs aptos recess⁹: Habet et ludos litterarios aliquot multę celebritatis, magnifica tẽpla, coelũ p quam benignũ, gentẽ frugalẽ magis dixeris, q̃ parcã. Est Gadauum et plurib⁹ sanctor, corporib; et nobilib⁹ monasterijs duobus exornatũ, Petri Apostolorum principis, et Bauonis: Vtrumq; Abbatem habet, & annuos prouẽtus amplißimos. Carolo V. Aug. vitæ principium dedit. Hadria: Barl.
Cum Priuilegio
1. Walpoort
2 S. Elizabet
3 S. Iãs hosp:
4 Trijck gasth:
5 Galileen
6 Turre port
7 Celle broers
8 S. Michiels
9 Preeckh:
10 Grauzust:
11 Swartez:
12 Bogartẽ
13 Pasterne
14 Zadp:
15 Cuupg:
16 Poorters ac:
17 Weesenh:
18 Bõs enfans
19 S. Agneten
20 Tnieuwe Clost.
21 Mœrthẽ
22 S. Iacobs h.
23 H. Christ
24 S. M. Magd. Cl.
25 Cariners
26 August.
27 Temp: h:
28 S. Catherĩ: hosp:
29 S. Pharlen
30 S. Eloy
31 Sgrauẽ steen
32 Geld munte
33 Sluzekin
34 Graupoort
35 Nieulandt
36 Mimemers
37 Muidepoort
38 Phærle plaets
39 Visschmart
40 Vridach ma:
41 Verkenmart
42 Tplaetsekin
43 S. Iacobs
44 Keys: Otto gr:
45 Grauzust:
46 S. Claren
47 Schutt hoff.
48 Ioris porte
49 Rõõ torre
50 Winẽaerdt
51 S. Ians S. Ba:
52 Zandberch
53 Belforde
54 Putte
55 Statbuÿs
56 S. Ioris hof
57 S. Nicolaus
58 Corẽ aert
59 Hovaerdt
60 Grausust
61 Fraters
62 Braẽpoort
63 Cast: wand:
64 Waelport
65 Weuersh:
66 Calãdberg
67 Cauter
68 Ketelport
69 Ebb: gast:
70 Piet: celp:
71 Ouerport
72 Minrebr:
73 Ons Vrou:
74 S. Pieters
75 S. Quint. h:
76 S. Lieuũs p:
77 Keiser po:
78 Tzandt
79 Bagijnhof
80 S. Ioris gast:
81 S. Catherine
82 Steen poort
83 Vijf witt: gate
84 Keÿserrijck
85 S. Martis
86 Schippers Cap:
87 Volders huÿs
88 S. Moors huÿs
89 S. Margrit. g:
90 S. Wide
91 den Driesch
92 S. Barbere
93 Schutt: hof
94 Groen hoÿe
95 Rabbot
96 Tuerau
97 Spricen hof
98 Groenẽ briel
99 Poele
100 Ingelãt gat
101 S. Annẽ gast
102 Padde gat
103 Tnieuwe Casteel.

Schelde flu.
Scelde flu.

GANDAVVM, Amplissima Flandriæ urbs, á Julio Cæsare condita, et á suo nomine Caio, vt Chronici Brabantini loquuntur, dicta, fluminib⁹ nobilis, amoena, ãpla, spaciosa, nunq̃ conclusa, nusq̃ suffocata. Innumeræ cultæq; dom: fæcunda viror, ingenia, antiqui mores, tum duplici muro amplificata loci species. Suos etiã habet, vt Louaniũ meditationi ac studijs aptos recess⁹. Habet et ludos litterarios aliquot multę celebritatis, magnifica tẽpla, coelũ p quam benignũ, gentẽ frugalẽ magis dixeris, q̃ parcã. Est Gãdauum et plurib⁹ sanctor, corporib⁹, et nobilib⁹ monasterijs duobus exornatũ, Petri Apostolorum principis, et Bauonis: Vtrumq; Abbatem habet, & annuos prouẽtus amplissimos. Carolo V. Aug. vitæ principium dedit. Hadria: Barl.
Cum Priuilegio
1. Walpoort
2 S. Elizabet
3 s. Iãs hosp:
4 Trijck gasth:
5 Galileen
6 Turre port
7 Celle broers
8 S. Michiels
9 Preeckh:
10 Grauzust:
11 Swarte Z:
12 Bogartẽ
13 Pasterne
14 Zadp:
15 Cuupg:
16 Poorters ac:
17 Weesenk:
18 Bõs enfans
19 S. Agneten
20 Tnieuwe Clost.
21 Mœrthẽ
22 S. Iacobs h.
23 H. Christ
24 S. Mª Magd. Cl.
25 Carmers
26 August.
27 Temp: hz.
28 S. Catheri: hosp:
29 S. Pharsen
30 S. Eloy
31 Sgrauẽ steen
32 Geld munte
33 Sluzekin
34 Graupoort
35 Nieulandt
36 Minnemers
37 Mudepoort
38 Pharle plaets
39 Visschmart
40 Vridach ma:
41 Verkenmart
42 Tplaetsekin
43 S. Iacobs
44 Keys: Otto gr:
45 Grau zust:
46 S. Claren
47 Schutt hoff.
48 Ioris porte
49 Rõo torre
50 Winẽ aerdt
51 S. Ians S. Ba:
52 Zandbergh
53 Belforde
54 Putte
55 Statbuys
56 S Ioris hof
57 S. Nicolaus
58 Corẽ aert
59 Hoỹaerdt
60 Grausust
61 Fraters
62 Brãepoort
63 Cast: wand:
64 Waelport
65 Weuershz
66 Calãdberg
67 Cauter
68 Ketelport
69 Ebb: gast:
70 Piet: celp:
71 Ouerport
72 Minrebr:
73 Ons Vrou:
74 S. Pieters
75 S Quint. b:
76 S. Lieuis p:
77 Keiser po:
78 Tzandt
79 Bagijnhof
80 S. Ioris gast:
81 S. Catherine
82 Steen poort
83 Vijf witt: gate
84 Keyserrijck
85 S. Martis
86 Schippers Cap:
87 Volders huys
88 S. Moors huys
89 S. Margrit. g:
90 S. Wide
91 den Driesch
92 S. Barbere
93 Schutt: hof
94 Groen hoye
95 Rabbot
96 Tverau
97 Spriẽen hof
98 Groenẽ briel
99 Poele
100 Ingelãt gat
101 S. Annẽ gast
102 Padde gat
103 Tnieuwe Casteel.

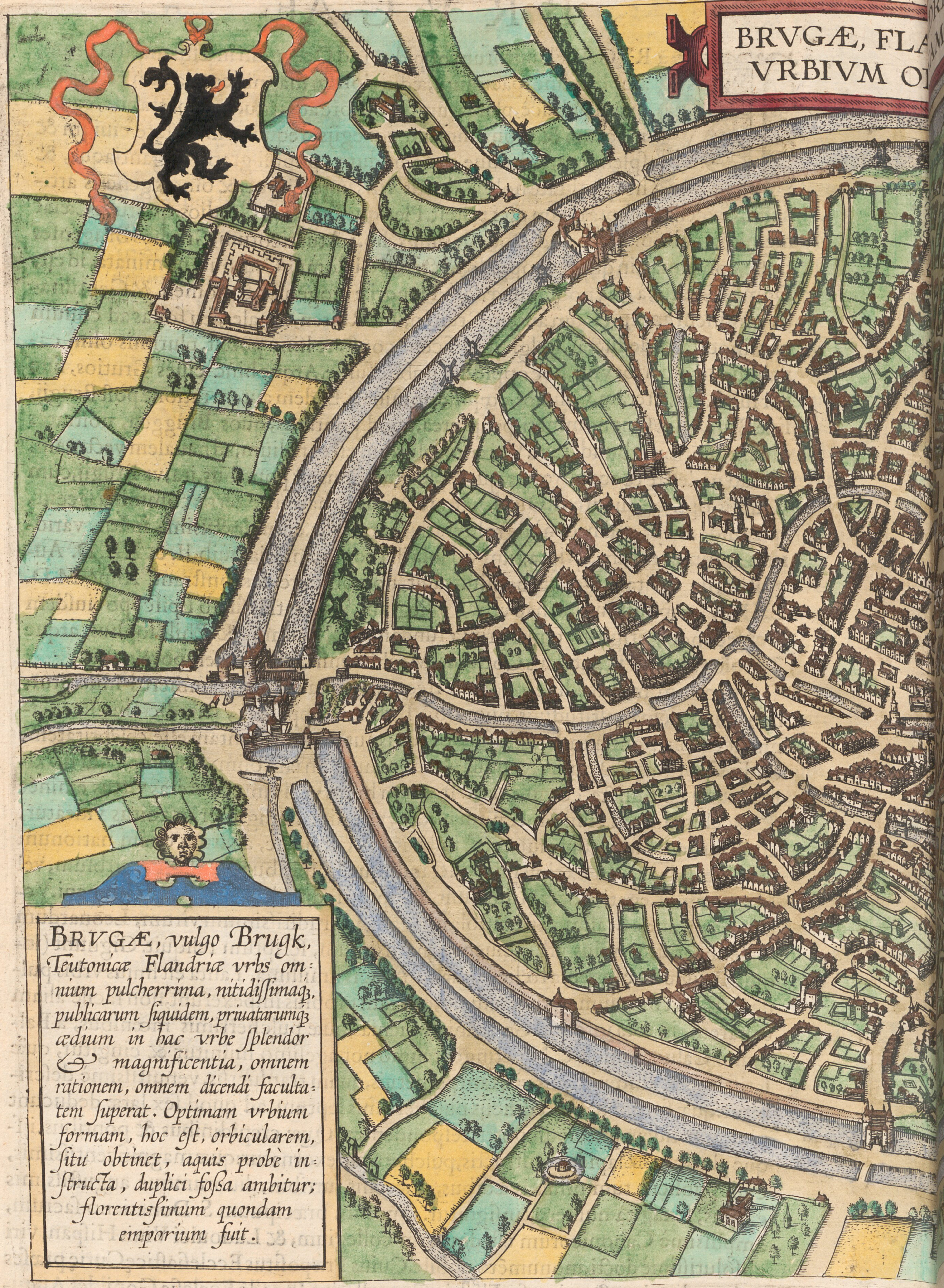
num Dom.M.CC.àXIII. perpetuis Senatoribus Respub. gubernabatur, quorum è numero, cum quis moreretur, reliqui 12. alium mox in demortui locum sufficiebant. An. autem M.CC.XII. Ferdinandus Comes legem tulit, vt XIII. illi Senatores, qui hactenus fuerant perpetui, fierent annui, annisque singulis, habitis comitijs, in ferijs S. Laurentii Martyris innouarentur. Hoc institutum annos omninò tenuit 16. Nam an. 1228. postquam Fernandus Comes ex captiuitate redijsset, instituit ordinem 39. viratus Reipub. multo vtilissimum. Anno autem 1275. Margarita Comes, & filius eius Guido, videntes per hunc ordinem ciuitatem nimis esse liberam, eum abrogarunt, statueruntque Curatores Reipub. tantū 30. Scabinos putà 13. Cōsiliarios 13. Et Ærarios 4. Quos in annos singulas, pridie feriarum decollationis S. Ioan. Bapt. innouari volebant, ea ratione, vt 30. sedentes, alios 30. in locum suum deligerēt. Ciues omnes Gandenses, ac socios, seu fratres Collegij eius, Comanorum appellatur (teutonicè Comansguldæ.) Hi tertio gradu necessitudine contingere se non poterant. Verum in hanc nouationē nō consentientes 39. viri appellababant mox curiam Parisiensem, iudicatumque est per arestum, 39. viratum debere suum habere locum, abolita noua constitutione. Dehinc anno 1301. Philip. Rex, cognomine pulcher, seruans in custodia Comitem Guidonem, Gandauum venit, nouam statuit politiam & senatum, qui per annos plus minus 170. conseruatus est. Quanquam 39. viratu longe esset vtilitate inferior. Comitia habebātur per hāc legem pridie Assumptionis Deiparæ virginis. Comes, aut eius legati, 4. legebant ciues Gandenses. Ciuitas legebat totidem, qui octo creati electores, 6. honoratos & idoneos eligebant Senatores, quem numerum comes, aut eius vicarij in 13. Scabinos; ac totidem cōsiliarios diuidebant. Eoq; cursu temporis introductū est, vt ciuitas in ternas partiretur partes, nempe ciues, opifices, & textores. Introductus est & iste abusus, vt ex ternis illis tribubus ciuitatis 26. illi eligātur Senatores. Eo item tempore inuēta est creatio Decanorum, de quibus in eam vsq; diem nulla fuerat memoria. Creatus Decanus ciuium, Decanus Quæstus, & Decanus Textrinæ. Sed interea grandis & perniciosus introductus abusus, vt quoties turbatio aliqua in ciuitate oriretur, Decani illi perinde, ac componendi motus causa, cum vexillis omnibus, sic, vt primus senator cum vexillis S. Georgij, Flandriæ atque oppidi Gandensis, supremus vero Decanus cum 52. collegiorum vexillis, ad 52. & amplius milia hominum sæpenumero secū aggregarent. Eum abusum Philippus dux, hoc anno 53. sustulit, & abrogauit, omniaq; illis vexilla ademit, eo quod ritus ille plane barbarus esset, & intolerabilis, seditionesq; ciuiles, cædes bonorum ac innocentium ciuium frequenter ex illo nascerentur. Sed oppidani ad pristinum ingenium, & ad eandem barbariem redierunt, donec à D. Carolo, inuictissimo Monarcha, grande atque vtile illud acciperent priuilegium, nempe omnium priuilegiorum abolitionem, quæ quidem abolitio, magnam quietem, atque salutem huic ciuitati attulit, &c. Hactenus Meierus. Superiori an. 1576. dum libertatis adserendæ gratia, ciues Gandēses, Auriaci adiuti copijs, arcem valida obsidione cingunt, eiusque mœnia, muralium machinarum impetu, ad oppugnationem solo adæquant, & tandem immanissima Antuerpiensium direptione audita, dum militē ad oppugnandum disponunt, arcem ipsam deditione occupant, die nona mensis Nouembr, Hispanis præsidariis, dimissis illæsis.

BRVGAE.

BRVGÆ, Flandrorum oppidum ad Oceanum in æstu marino situm, amplitudine spaciosum, ædificiorum magnificentia tam priuatim, quàm publicè, platearumque nitore ac latitudine, spectabile, canonicorum & monachorum collegijs frequens, maiestate ciuium & splendore, cultuque venerandum, populi gratia elegantiaque, & hospitalitate nobile, doctis viris ingenijsque, & omnis generis artificibus excellens, supra quam dici potest. Plerique Louanio Grudios, quorum Cæsar meminit, asscripserunt. Sed Doc. Becanus, lib. 1. Atuaticorum, Grudios Brugenses fuisse, confirmat, in quorum oppido hactenus est domus Cruthuse nominata, id est, Domus Grutia, à qua nobilis quædam Flandriæ progenies, & nomen, & Gentilitatis originem accepit Cùm autem Gruiten, siue Ruiten, canales, seu fossas ad ciuium commoditates deductas, Belgis significent, constare hinc potest, plurimis olim canalibus, ad diuersos vsus, hoc oppidum nobile fuisse. Atque hinc ciues Grutios, siue per mediam litteram, Grudios, cœpisse nominari. Eadem autem ratione pòst Brugij, siue Brugenses sunt nominati, propterea, quòd pontibus, quos Bruggen, nostrates dicunt, pluribus abundarent. Vbi enim plurium est canalium, ad naualem vectutam, illic ad pedestre & equestre iter, quamplurimis opus est pontibus, ita, vt Brugij, cum Grudijs optimè quadrent. Ossa Ludouici Viuis, in hac vrbe, terræ commissa iacent, qui quidem vir, quàm benè de re literaria meritus sit, cùm doctissima ipsius, variorum argumentorum, scripta, tum vel sola illa commentaria, quib. II. & XX. D. Augustini, de ciuitate Dei libros, illustrauit, non obscurè demonstrant. Anno M.D. LXXIV. amplissimum, in hac vrbe, Collegium, Societati Iesu, ab Episcopo eiusdem loci secundo, erigitur, cuius prima fundamenta, summus & Philosophus, atque Theologus, R. D. Franciscus Costerus, Mechlinensis, iam hoc tempore ponit.

A pontium multitudine, quorum frequens in hac ciuitate numerus inuenitur, hanc ciuitatem multitudinis numero, Brugas, appellari, iam dictam est: Germanicè enim ponteum Brugk, sonat. Huius autem vrbis, tantam esse celebritatem, tradit Georgius Cassander, vt nulla sit ora, quam non iam olim eius fama, cùm maxima laude coniuncta, compleuerit. Ita enim huius vrbis inter cæteras virtus eminet & excellit morum ciuilitas & humanitas, vt si quis ea insigniter præditus videatur, continuò aut hic natum, aut certè institutum, conijcere, aliarum etiam nationum homines soleant. In excipiendis tractandisque hospitibus, & aliarum vrbium, vel Magnatum Legatis liberalissimi sunt, & supra modum beneuoli, atque humani. Verissimè proinde Erasmus, in epistola quadam, ad eruditissimum virum, Leonardum Casenbrotium, huius vrbis ciuem ornatissimum, scriptum reliquit. Gignunt (inquit) Brugæ tuæ ingenia fœlicissima, & Atticis simillima. Tanta est huius vrbis pulchritudo, vt omnium eorum iudicio, qui eam propius inspexerunt, non facilè aliam ei parem, in tota inferiori Germania, inuenias, quæ pulcherrimis mœnibus, à Balduino Caluo, Anno à C. N. octingentesimo nonagesimo munitur & cingitur, quæ latissimis & amœnissimis vijs tam perpetuis, quàm transuersis, venustissimè describitur: quæ forum habet, ædificijs pulcherrimis septum, ad quod sex latæ deducunt plateæ, totidem præcipuis portis respondentes. Quæ crepidinibus & pontibus, ijsque plurimis ex lapide constructis, pulcherrimè exornatur: quæ magnificentissimis, cùm publicis, tum priuatis ædibus, præcelsis turribus, diuorumque augustissimis emplis, sexagita numero, insignitur. Quorum præcipuum S. Donatiano sacrum, amplissimè Canonicorum est dotatum collegium, & Ludouici Viuis Hispani viri absolutissimè docti, monumēto nobile. Cuius Præpositus Ecclesiasticę Curię præses & hæreditarius est, vniuersæ, Flādriæ Cancellarius. In eadē Ecclesia Gonildes Augu-

sta

BRVGÆ, FLA
VRBIVM O
BRVGÆ, vulgo Brugk, Teutonicæ Flandriæ vrbs omnium pulcherrima, nitidissimaq́ꝫ, publicarum siquidem, priuatarumq́ꝫ ædium in hac vrbe splendor & magnificentia, omnem rationem, omnem dicendi facultatem superat. Optimam vrbium formam, hoc est, orbicularem, situ obtinet, aquis probe instructa, duplici fossa ambitur; florentissimum quondam emporium fuit.

BRVGÆ
VRBIV
ANDRICARVM
RNAMENTA.

BRVGÆ, FLANDRICARVM VRBIVM ORNAMENTA.
BRVGÆ, vulgo Brugk, Teutonicæ Flandriæ vrbs omnium pulcherrima, nitidissimaq; publicarum siquidem, priuatarumq; ædium in hac vrbe splendor & magnificentia, omnem rationem, omnem dicendi facultatem superat. Optimam vrbium formam, hoc est, orbicularem, situ obtinet, aquis probè instructa, duplici fossa ambitur; florentissimum quondam emporium fuit.

sta sepulta est, quam origine Danicā inuenio. Nam regnū Britanniæ, quod Anglosaxones supra quadringentos annos continenter tenuerant, Ab anno scilicet domini 617. vsque 1014. hoc anno interrupere Dani, quorum primus rex fuit in *Britannia* Sueno, quem insequutus filius Canutus, Gonildem hanc genuit, quæ deinde nupta Imperatori Henrico tertio, cùm ab æmulo quodam adulterij accusata, marito se purgasset iudicio candentis ferri, vt tum moris erat, videretque ea purgatione, quæ tamen Canonica erat, illi non satisfactum, submisit suo nomine in duellum puerum, seu mangonem quendam nobilem, quem secum è *Britannia* adduxerat, qui adiuuantibus superis, qui semper fauent inculpatis, vicit accusatorem, prostrauitque giganteæ staturæ atque roboris hominem, quæ res demum Henrico Imperatori suspicionem ademit. At illa offensa tam pertinaci suspicione mariti, misit illi libellum diuortij, secessitque ad Balduinum Pium, Flandriæ Comitem, qui tum Brugis ferè semper agebat, vbi priuata vixit, sustentata ab eo, vt cui sanguine erat coniuncta. Vbi autē viuere desiijsset, in collegiata Ecclesia sepelitur ad latus ostij septētrionalis, cuius monumento insistit imago illa D. Mariæ, pro quā festiuis dominicisque diebus Canonicorum processio subsistit. Multa hæc viuens & moriens huic Canonico sodalitio donasse legitur, in quibus præcipua fuere, Augustalis corona, multique optimorum Auctorum libri, magno olim sumptu descripti, qui ferè iam perierunt, vno ipsius psalterio seruato. Etsi porrò *Brugensis* vrbs maximo ambitu contenta, & in orbem ferè decentissimè circumducta, frequentissimè tamen colitur, & habitatur. Canalem habet ad tria miliaria, ex mari deductum, aliorū riuulorum influxu adauctū, qui se brachijs nauigabilibus, per multas ciuitatis plateas, transfundit. Et, vt paucis omnia cum Hadriano *Barlando* dicam, totus hic locus pascendis oculis, reficiendis animis dicatus est. Pulchra sunt oppida Gandauum, Anuerpia, *Bruxella*, Louanium, Mechlinia, sed nihil ad *Brugas*. Aeneam quoque Syluium ferunt, in tribus ciuitatibus, quas ætate sua longè cæteris antecellere putabat, etiam *Brugas* cōmemorasse. Eius incolæ suauissima pronunciandi ratione vtuntur. Est enim his vox adeò pressa, & flexilis, vt non alia gens, ad quasuis linguas addiscendas, eásq; aptissimè, & expeditissimè proferēdas magis sit idonea. In recipiendis, & in admittendis peregrinis, faciles, plurima benignitatis & liberalitatis officia in egenos & ægros impendūt. An non hoc (inquit Cassander) insignis cuiusdam & memorabilis humanitatis indicium est, quòd hæc ciuitas iam olim pueros egestate pressos, nec otio, situque marcescere, neque ad malas artes se conuertere permittit? Sed instituta in hoc est publica schola, quæ animū bonis artibus excolendū, corpus necessarijs alimentis educādum, curat. Hanc humanitatem propè singularis morum ciuilitas, liberalitas, & in victu, amictuque splendor quidam, & elegantia comitatur. Insignis autem mulierum *Brugensium* splendor ac magnificentia à Meiero commemoratur. Nam anno M.CCC.I cùm Philippus Rex Galliæ cum Ioanna vxore Regina Nauarræ subacta Flandria *Brugas* veniret, talemque mulierum splendorem ac fastum Regina conspiceret, indignabunda dixerit: Ego rata eram, solam me esse Reginam. At hic sexcentas conspicio. Opibus autem posteri ac re lapsi sunt, cum ob aquarum & vecturæ incommoditatem, mercatores, & maxime quidem de Hanseatica societate, hanc vrbem deseruerunt. Non tamen omnis mercatura hic iacet. Lanificium enim, & lanæ distractionem retinuerunt.

ANTVVERPIA.

NEMINEM præterit, quam omnia sint incerta, quæ de prima Antuuerpiæ origine, quæ de nomine traduntur, quanta inter plurimos versetur de ea contentio, & disceptatio: cum alij, Aduacutum autument, alij à iactu manuum, Hantvverpiam dici velint (quam meram esse fabulam, nemo est tam rationis expers, qui non iudicet) alij alias coniecturas adferant. At ego potius, patris mei sententiæ adstipulor, qui ad abiectu, Adiectam vocatam malũt, quod nostra lingua rectissime dici potest, Antvverpia. Neque adiectam nuncupandam existimo, quod prioribus vetustioribus mœnibus ter adiecta sint mœnia, itaq; in eam, qua nunc est, magnitudinem atque amplitudinem excreuerit: quod quidem, & in alijs pluribus ciuitatibus accrescentibus Rebusp. factitatum esse videmus: Sed, cum longe, lateque Scaldis, qui nullis coercebatur aggeribus, nullo certo continebatur alueo, per loca paludosa, vliginosa, atque arundinera, liberè exspaciaretur, effectum esse, vt & crebro æstu, & quotidiano accessu, atque recessu maris, crebrisque alluionibus, paulatim ea editiora fierent, vt hinc nomen fortitam esse, sit verisimile. Videmus enim quotidie, dum ædificij alicuius fundamenta iaciuntur, quam variè sit distinctus fundus: mox arenosus, mox argillosus, mox cœnosus, mox concharum marinarum varijs generibus consitus. Sic etiã, vt exrecentioribus quædam perpetua memoria digna, hic adferamus, nostris his oculis vidimus, cum ædis Prætoriæ Antuerp. fundamenta in ea parte, quæ ad Circium vergit, vbi & primus lapis, Henrico Berchemio, & Nicolao Rococcio Coss. Equ. Aur. iactus est, ponerentur, quamplurimos palos, cum annulis ferreis, de quibus olim lintres, scaphæ, cymbæ, aliaq; id genus nauigia religari solerent, immotos adhuc in imo fundo stetisse, sed neque eiusmodi palos tantum verum etiam & portus quosdam, quos Cothonas vocant, ex ligneis trabibus, fistucis, imæ tum fluminis arenæ impactis, viminibusq; contextis, ac virgultorum fascibus, satis adhuc recentibus, superingestis, manu factas, in maxime cœnoso fundo, & stantes vidimus. Quin & non procul inde, puteus limpidissima aqua scaturiens, vnica tantum cupa, plane adhuc integra, constans, asseribus contectus, fundamento (quod tamen erat altitudinis viginti & amplius pedum) subiectus, visu mirabile, inuentus est. Proinde dum anno quadragesimo tertio, fossæ apud portam Kipdorpiam ducerentur, muroque vrbs, in ea parte vallaretur, piscium marinorum quædam immania oss, quæ plane saxeam speciem, tantamque referrent duritiem, vt percussa, clarissimum sonitum ederent, in fundo reperta fuisse vidimus. Huc etiam accedit, dum flumen Vartus, sunt anni plus minus nonaginta, in ea vrbis parte, quæ Merana dicitur, foderetur, viam saxis stratam, quæ decliuis ad putei aquas duceret, inuentam fuisse, certo proborum virorum testimonio, qui se hoc vidisse, mihi sæpenumero affirmarunt, nobis probatum est. Vt etiam non prætercam, non procul à ciuitate Antuerpiensi, ad Septentrionem, altos quosdam arenarios tumulos, quales in Batauia, maris limites constitutos, videmus, hodierno adhuc die, longo tractu exstantes conspici. Qua ex re certissimis, ac firmissimis argumentis perspicue constat, vrbis situm vndique fuisse humilem, paludosum, vliginosum, eamque vt ante dictum est, ex quotidianis alluionibus incrementum, ab incremento autem nomen accepisse. Quis porro ciuitatem hanc, sæculorum multorum facile principem, florentissimorum hominum, fortissimorum virorum, optimorum ciuium multitudine redundantem, cæteris omnibus, totius orbis terrarum vrbibus, nominis celebritate, ac famæ magnificentia, amplitudine, pompa, ædificiorũ sumptuosissimorum splendore excellere nescit? Et, quæ tantum alias inter caput éxtulit vrbes, quantum lenta solent inter viburna cupressi? Quid de populorum omnium exterorum, ac mercatorum, ex omnibus mundi partibus, cum varijs mercium, rerumq; omnigenum generibus, eo cateruatim confluentium, maxima & quotidiana frequentia dicam? Quis quæso, maximopere ad stuporẽ vsque, non est admiratus, rerum vniuersarum, quæ excogitari aut desiderari queant, copiam vberrimam? Vt, quæ vndique ab omnibus omnia reciperet, eadem illa non tantum in vicina, sed & in quæcunque alia orbis, licet longe lateque dissita loca, velutè sinu, largissimè deprompta refunderet. Hinc non immeritò, dum anno quadragesimo nono, inuictissimus ac clementissimus Rex Philipp. maximis cum totius populi acclamationibus, incomparabilibus impensarum sumptibus, exciperetur Antuerpiæ, ea ciuitas potissimum inter cætera, elogio longe iustissimo FONTIS IRRIGANTIS OMNIA, exornata fuit. Vt interim taceam, quanta illius semper in Principes suos extiterit fides, obsequium, liberalitas, beneuolentia: Quam alacri animo in rebus etiam desperatis, quodammodo fortunas suas in rem sui Principis exposuerit semper: Quam incredibili promptitudine, vbi vsus posceret, argenti atque auri vim incomparabilem, bellorum scilicet neruos, vel minimo negotio, & quasi momento depromserit. Hinc Franciscum Galliarum Regem, eius nominis I. quod ad Monarchæ fastigium peruenire minus posset, tria tantum obstare, sæpenumero testari solitum intelleximus. Perpetuam nimirum, ac mirificam in Imper. Carolo vigilantiam: populi sui erga eum fidem spectatissimam, & quod caput erat, Antuerpianæ ciuitatis emporium, totius orbis celeberrimum atque nobilissimum.

Rebus omnibus, & necessitati, & voluptati deliciisque inseruientib. abundat Antuerpia, vt summam in admirationem extraneos mercatores, tanta annonæ abundantia rapiat. Hispanica, Gallica & Rhenensia vina, summa hic inueniuntur copia. Piscariumforum, marini, fluuiatiles & sale conditi pisces, incredibili multitudine complent. Adeo, vt si præter opinionem, gratus & amicus quispiam tibi hospes adueniat, Sybaritica eum mensa, quouis etiam tempore, excipere possis. Amplissimus huius vrbis senatus, hoc potissimum nomine fœlix est atque beatus, quia Philosophi præstantesque viri, optimatum artium disciplinis egregiè culti, publica in ea administrent officia. Splendidissima & plane regia, tam priuatorum hominum quàm publica sunt in hac vrbe ædificia. Inter publ. autem Prætoriæ ædes primum se offerunt, quæ ex marmoreo viuo, sectoque lapide, ex regionibus longissime dissitis comportato, tantis sumptibus, tantoque artificio IV. annorum tempore, constructæ videntur, vt materia operis formam, & forma materiam ipsam superet. In ipso ferè ciuitatis vmbilico, area ampla, quadrata (Borsam vulgo nuncupant) panditur, vndique septa columnis, quibus ambulacrum, tecto conclusum sustinetur, tam accuratè fornicatum, vt non testudo, sed tabulatum videatur, in quo pulcherrima quæq; videndi sensum oblectantia, venum exponuntur. Subter negotiatores, negotiorum tractandorum causa, quotidie certis horis conueniunt. Tum etiam amplissimæ in hac vrbe sunt ædes, perpetuis à magnificis viris, admodum liberaliter dotatæ reditibus, in quibus pueri, qui otiosi alioqui victum in plateis quæritantes, ad omnem nequitiam enutriuntur, ijs exercentur artibus, quæ ad necessarios hominum vsus conducunt. Idem in puellarum institutione, magna quoque diligentia obseruatur. Habetur deinde augustissimum fanum, B. Virgini sacrum, turri ex candido marmore, admirandæ altitudinis celeberrimum. In ea ciuitatis parte, qua Antverpia postremum est amplificata, maximis Hanseaticarum ciuitatum, & huius Reip. sumptibus, amplissima est domus constructa, in quam Hansæ Teutonicę confœderati mercatores, ex quatuor, quæ in Europa habẽt Emporijs, id quod quondam Brugis fuit transtulerunt. Domus ista, seu verius palatium, decus & ornamentum ciuitatis adauctæ, ingenuè fatentur, quotquot eam conspexerunt; mira siquidem eius pulchritudo omnium oculos in se non immeritò conuertit. Situ excellit, vtrinq; enim euripis, ad maximas recipiendas naues, opportunis clauditur, quæ huic domui prymnesio iunctæ, merces percommode exinanire, & in eam traijcere possunt. Splendidissima etiam structura nitet. Menianæ, siue ambulacra bina quadratis innixa columnis, spatiosam intus aream cingunt. Æstiuas cœnationes, & hypocausta amplissima, venustissimis picturis, & tapetibus scitè admodum vestita continet. Chartophylacia & cubicula sua priuata mercatores exornando decertant. Turrim quoque ex viuo, quadratoque saxo admirabili venustate erectam, Hanseatica hæc domus ostentat, cùm alata & versatili, summo in apice aquila, ventorum indice, quæ quauis circumagitur aura.

Arcem etiam munitissimam, Albani Ducis iussu constructam, habet ad Regiæ Maiestatis fidem, qua subditorum & exterorum merces ac bona, in tutelam & protectionem suscepit conseruandam, omnemque factiosorum offensionem, atque iniuriam, eius præsidio propulsandam (quemadmodum superioribus annis in Senatu Antuerpiano, ab Albano nationib. propositum fuit) Cæterum quod maior, non sine admiratione spectantium, magnificentia atque celebritas vrbis Antuerpiæ fuit, eo nunc grauius, tam opulenti Emporij interitus accidit. Cladem quippe mense Nouemb. die 4. Anno 1576. multis postea sæculis non abolendam perpessa est, quo ab Hispano milite, nullum crudelitatis & acerbitatis genus non experta, adeoq; atrocia, quæ nec à Thrace, seu Tur-

ca, aut

ANVERPIA.
PARS FLANDRIAE
SCADIS FLV.
1 Onser vrowe Ker.
2 S. Iacobs Kerck.
3 S. Andries Kerc.
4 S. Ioris Kerck.
5 Die Borcht Ker.
6 Groot gasthuys.
7 Die Vrouwe bru.
8 Die Preecheren.
9 Die Minnebru.
10 S Michiels Clost
11 Die Nieu Bors.
12 Die Engelscheb.
13 Die Grote Marct.
18 Vleeschuys.
19 Die Keysers Por
20 Kipdorp Port.
21 Die Roy Port.
22 Custerne Port.
23 Cronborch P.
24 Stathuys.
Les noms des Bouleuerts & radpars.
A. Buluardo del Duc.
B. Buluardo de Ernãdo
C. Buluardo de Toledo
D. Buluardo de Alua
E. Buluardo de Paciotto

19 Die Keysers Por.
20 Kipdorp Port.
21 Die Roy Port.
22 Custerne Port.
23 Croneborch P.
24 Stathuys.
ANVERPIA, nobile in Brabantia oppidum, partim maritimum, Gallis, Germanis, Hispanis, Britannis, Italis frequentatu, mercimonijs mirum in modum floret: Sumptuosis tam publicis, quam priuatis ędificijs nitet, nimirum Augustissimo D. Virginis templo, cum turri, ex candido lapide altissima; Ciuica, Hanseatica, Anglica, ac Portugalensium domo: Monasterio Præmonstratensium, monumento Isabelę Caroli Ducis Burgundionum Coniugis, nobili. Anno à Christo nato, CIↃ. IↃ. LXVII. Die V. Nouemb. munitissima Anuerpiensium moenia, à Cronenburgio, usq; ad Cæsaream portam diuulsa, soloq; æquata fuêre: Et Arx vallo cincta, fossa & aqua circundata, quinq; propugnaculis ex viuo saxo munita, construitur; habens in circumferentia inter propugnacula supernè eminentes decem et tres formas planas, quas alij Pastillos nuncupant, ad hostium propellendos insultus, fortissimas. Intus, latè patentem aream, percōmodæ claudunt ædes, quas presidiarij milites incolunt. In areæ medio, statua ęnea deaurata, maximis sumtib. fusa Serenissimi Hispaniarum Regis iussu, Illustriss.º Duci Albano (cuius uniuersā corporis faciem apprimè refert) beneuolentię et gratitudinis ergo pacificatoris habitu, posita est: Hanc in colossi pede inscriptionem habens.
FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO ALBÆ DVC. PHILIPPI. II. HISP. APVD BELGAS PRÆFEC. QVOD EXTINCTA SEDITIONE, REBELLIB. PVLSIS RELIGIONE PROCVRATA, IVSTITIA CVLTA, PROVINCIÆ PACĒ FIRMARIT REGIS OPTIMI MINIST. FIDELISS.
POSITVM.

ANVERPIA.
PARS FLANDRIAE
SCALDIS FLU.
Les noms des Bou:
leuerts & ra:
pars.
A. Buluardo del Duc.
B. Buluardo de Ernādo
C. Buluardo de Toledo
D. Buluardo de Alua
E. Buluardo de Paciotto
ANVERPIA, nobile in Brabantia oppidum, par:
tim maritimum, Gallis, Germanis, Hispanis, Britannis, Itta:
lis frequentatu, mercimonijs mirum in modum floret. Sump:
tuosis tam publicis, quam priuatis ędificijs nitet, nimirū Augus
tissimo D. Virginis templo, cum turri, ex candido lapide al:
tissima; Ciuica, Hanseatica, Anglica, ac Portugalensium domo:
Monasterio Prœmonstratensium, monumento Isabelę Caroli
Ducis Burgundionum Coniugis, nobili. Anno à Christo
nato, CIↃ. IↃ. LXVII. Die V. Nouemb. munitissima
Anuerpiensium moenia, à Cronenburgio, vsq; ad Cæ:
saream portam diuulsa, soloq; æquata fuêre: Et Arx
vallo cincta, fossa & aqua circundata, quinq; propugna:
culis ex viuo saxo munita, construitur, habens in cir:
cumferentia inter propugnacula superne eminentes
decem et tres formas planas, quas alij Pastillos nuncu:
pant, ad hostium propellendos insultus, fortissimas.
Intus, latè patentem aream, percōmodæ claudunt ædes,
quas presidiarij milites incolunt. In areæ medio, statua
ęnea deaurata, maximis sumtib. fusa Serenissimi Hispa:
niarū Regis iussu, Illustriss.o Duci Albano (cuius vniuersā
corporis faciem apprime refert) beneuolentię et gratitu:
dinis ergo pacificatoris habitu, posita est: Hanc in col:
lossi pede inscriptionem habens.
FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO ALBÆ DVC. PHILIPPI. II.
HISP. APVD BELGAS PRÆFEC. QVOD EXTINCTA SEDITIONE,
REBELLIB. PVLSIS RELIGIONE PROCVRATA, IVSTITIA CVLTA,
PROVINCIÆ PACE FIRMARIT REGIS OPTIMI MINIST. FIDELISS.
POSITVM.

ca, aut immanissimo Tartaro, alioue quamtumuis barbaro milite, victoria potito admitterentur. Eius verò occasio hæc fuit: Hispani, assumpto Regiæ Maiest. nomine, cõtra hostes in Hollandia & Zelandia arma, diuturna obsidione defatigati desertis stationib⁹, mense Iulio nouissimè lapso, per Brabantiam circumferre, & non solutorum stipendiorum prætextu, Regię vrbi Bruxellensi imminere, & ferocibus minis instare, diraq; omnia intentare cœperunt. Animaduerso vero resistendi, vimque depellendi proposito, in non exspectantes imparatosque Alostanos deflectentes, vi viam aperiunt, oppidumque occupant, & dira quæq; perpetrando, oppidique Lirensis occupationem his adiungendo, rem eò perducunt, vt decreto Regii concilij, rebelles hostesque publici declarari meruerint, præsertim quod stipendijs, quorum prætextu hæc audere cœperant, oblatis nihilo moderatiores facti, melioris actionis spem omnem præciderant. Quo decreto nihil repressi, atrociora quæque meditari cœperunt, scelestos eorum conatus adiuuante Germanico milite, qui aliquot etiam annis Hispanicæ huic libidini inseruierat. Eoque res perducta est, vt post occupatum Alostum & Liram, Traiectoque ad Mosam direpto, ac ingenti ciuium cæde ibidem perpetrata in eos, qui seruandæ Antuerpianæ vrbis gratia à statibus submissi erant, impetum, funesto crudelissimorum conatuum successu fecerint. Primum vrbem ipsam missilibus & muralibus machinis, mœniorum solatio spoliatam, ex arce traiectoque immanissimè verberant, tum maximo impetu, malleolis & facibus, ad incendendam & occupandam vrbem parati, conglobato agmine erumpunt, excitatum ab oppidanis aggerem, facili negotio superant, præsidiarios ac ciues, dum immatura & vana securitate torpescunt, dum maius studium ad equorum & corporis curam conuertunt: dum de magnitudine virium suarum, hostisque imbecillitate nimium præsumunt, dum non militari, sed Brabãtico, hoc est, ouino animo resistunt, vix primam conflictus procellam sustinentes, in fugam conuertunt. Deinde ocyus se ad fugientes persequendos expediunt, omnes vrbis vicos, dicto citius transuolant, quidnam ciuib. auxilij sit reliquum explorant, obstantia quæque conculcant, quoscunque fors in plateis, siue ciues, siue milites, siue fœminas, aut pueros offerebat, obtruncant, lacerant, iugulant, easq; cadauerum aggeribus implent & exaggerant; vsque adeo demum, vltra omnem modum atque modestiam debacchata est plus. quam Gothica Hispanorum feritas, in præsidarios & ciues, vt pecudes sibi, non homines iugulare viderentur. Plurimos in Euripos atque canales, quibus Antuerpia commerciorum causa distincta est, qui gladij metu, præcipitantius fugiebant, adigunt. In quibus Ebersteinius Comes, Germanorum in vrbe præfectus, magna fœminarum & puerorum turba miserrimè interierunt. Calamitates hasce omnes, maximum adauxit incendium, quo igne ingesto, magnam vrbis partem perdiderunt. Atque adeo magnificam illam, ac vnicam prope, ob elegantissimam architecturæ symmetriam, ex totius Europæ miraculis, Prætorianam domum peringenti sumptu recenter constructam, cum alijs sumptuosissimis ædificijs, Vulcani rabiei litarunt. Quo sane incendio præstantior vrbis pars adeo nunc deformata iacet, vt cineres & fauillas conspicientes, mœsti ac gemebundi dicant, Antuerpia fuit. Superatis iam ciuibus, ad prædandum conuersi Hispani, scrutantur & peruestigant, discutiunt & cuncta perquirunt, mercatorum & ciuium bona diripiunt, in omnium passim ædes, trucidatorum sanguine madidi irrunt: virginibus atque matronis multis in locis, stupra horrenda violenter inferunt. In pretiosa supellectili & pecunia extorquenda, in vtriusque sexus homines nudos, fœda & hostilia multa, quæ ob honestas supprimenda sunt aures, immanissima crudelitate exercent. Quos vero spe maioris prædæ seruarant illæsos, vel qui ipsi sibi latitando consuluerant, captos ad grauissimas & iniquissimas tam sui, quam ædium & eorum, quæ præceps auaritia auferre non poterat, redemptiones cogunt. Non parcitum est hac direptione, (paucis quibusdam exceptis) clero, non exterorum mercatorum, putà Anglorum, Gallorum, Germanorum, Ostromarinorum ædibus, bonis, ac mercibus, quibus nihil cum intestinis hisce dissidijs, toto hoc decennio vnquam commune fuit, qui Regiæ Maiest. eiusque progenitorum amicitiam perpetuo coluerunt, eamque multis retro sæculis à Ioanne, An. 1316. tum ab Antonio Brabantinorum Ducib. an. 1409. à Philippo quoq; Rege anno 1561. non tantum diplomatibus consignatam, sed & iurisiurandi religione confirmatam habent. Ita tantæ vrbis splendor, hominum fere memoria cœpit, & in nihilum desiit. Stupendum sane humanarum rerum spectaculum. Horror perculit oẽs quotquot in vrbe erant, super tam procaci & enormi facinore. Tam opulentum & nobile totius Europæ emporium, cuius plateæ vix mercium, & incolarum & mercatorum stipata quasi agmina capere solebant, nunc rarum mercatorem ostendere, silentio, luctu, & horrore cuncta passim possidentibus. Hodie diuino munere, & senatus prouidentia, sic floret mercimonijs; vt nec Londino in Anglia, nec apud Germanos Francofordiæ, nec in Gallijs Parisio cedere debeat: priuatę hic domus affabrè constructę. Certamen est in vrbe, quis elegantius ædificet. Grandia sunt templa, vnum Deiparæ Virginis augustissimum, cum turri altissima, ex candido lapide. Gentis mirum in opificijs acumen, domos exstruunt altas magis, quàm amplas, propter locorum angustiam, & ex Senatus edicto ex lapide. Vrbs est quàm optimè munita, mœnijs circundata altissimis viuo, sectoque ex lapide stupendis impensarum sumptibus Diuæ Mariæ Hungariæ Reginæ, &c. hortatu, Anno A. C. N. M. D. LII. constructis, quæ in ambitu propugnacula, multa plana & summæ vastitatis, inuictasque moles ostendunt, in quarum altera hæc eximio pietatis, S. P. Q. Antverpiensis nuncupatio legitur.

DIVÆ MARIÆ HVNG. REG. DIVI CAROL V. CÆS. SORORI, PATRIÆ EX FRATRIS AVCTORITATE TVTRICI, S. P. Q. A. HANC MOLEM EX EIVS NOMINE MARIANAM, NVNCVPANTES, PIIS VOTIS D. D. QVOD SOLICITO ILLIVS HORTATV, TANTÆ HÆC VASTITATIS MOENIA, GRAVISS. REIPVBL. IMPENSIS, VEL QVADRIMESTRI SPACIO AD MILLE PASSVVM LONGITVDINEM, IN SVPERIOREM V. Q. LIMBVM EXCITATA SINT, VNIVERSVMQVE VRBIS AMBITVM HAC PARTE COMPLERINT, MENSE AVGVSTO M. CCCC. LII.

CONSTANT. HALMALVS, EQVES AVRATVS, HVIC MOLI PRIMVM JECIT LAPIDEM, DIE XVII. IVLII, M. CCCC. LII.

In altera mole, hunc in modum legitur.

IVSSV CAROLI V. CÆS.

IOANNES A CROMBACH, EQVES AVRAT. HVIVS VRBIS SENATOR, HVIC MOLI INDITO NOMINE, DIVI JACOBI, PRIMVM IECIT LAPIDEM, ANNO M. CCCCC. XLII. DIE III. IVNII.

Est hæc ciuitas vna omnium, quæ sunt hodie in Inferiori Germania, sacrarum cæremoniarum studiosissima, veræque pietatis cultrix, Monasterium habet Præmonstratensium, & structura magnificum, & monumento Isabellæ Caroli Ducis Burgundionum Coniugis, nobile. Hæc partim ex Hadriano Barlando excerpsimus. De florentissimæ autem Antuerpianæ Reip. præstantia, dignitate, nomine atque origine, præter accuratissimam Guicciardini descriptionem Antuerpianas etiam origines cosule, Eruditissimi viri Doctoris Ioannis Goropij Becani, qui eas nouem libris, doctissimè complexus est.

BVSCVMDVCIS.

BVSCVMDVCIS, à ſyluis atque nemoribus, quæ hoc loci quondam Brabantiæ Duci fuerunt, appellationem obtinet, vna ex quatuor præcipuis Brabantiæ ciuitatibus: Ludo literario, magna ciuium, & præſtantium ædificiorum frequentia, pugnacique populo, ciuili tamen ac blando nobilis. Hic multis ornamentis percelebris videtur Eccleſia cùm artificioſo horologio: vbi mercatura, lanificium, cæteræque mechanicæ artes florent. Natus eſt in hac ciuitate Georgius Macropedius, excellens trium linguarum profeſſor. De hac vrbe vide plura Tomo 4. Vrbium.

LOVANIVM.

LOVANIVM, Vrbs Brabantiæ primaria, non tam Comitibus ſuis vetuſtis, quàm inſigni Academia, & omnium artium liberalium vniuerſitate nobilis, nomen habet, non à laudando, vt quidam prodiderunt, non à Leuacis, vt alij ſunt ſuſpicati, eò, quòd hi Neruiorum, non Eburonum fuerint clientes, ſed à ſitu vrbis, qui talis eſt, vt mœnia vetuſta, vt illa tulit ætas, fuerunt firmiſſima, ex albo nimirum lapide, ad normam constructa, ex alto deſcendant ad loca humilia, & aquis obnoxia, quas Tila fluuius maior, & Vorta riuulus ſiue torrens, extra ripas ſuas euomere quàm frequentiſſimè ſolent, & longè lateque omnes campos, & intra muros, & extra, in ſtagna & paludes permutârunt. Altum autem illud, è quo deſcendunt, Lo, vocatur: è quo mons aſcendit ſyluoſus, à Lo, nominatus Lobtech, id eſt, altioris loci mons. Iam ſtagna omnia, & loca aquis exundantia, noſtrate ſermone, Ven, dicuntur. Hinc igitur vox compoſita, Louen, id eſt, quòd altum locum, & ſtagnantem complectitur. Nec citra cauſam de hoc ſitu nomẽ fabricârunt, eò, quòd nihil amœnis ſit, quã vtramq; faciem terrã habere, Louaniũ certe & intra vrbem & in ſuburbanis vbiq; cãpos habet aquis obnoxios, & ijs altioris loca incũbentia: è quibus & colles aſſurgunt, alijs vitibus cõſiti, alij ſiluis horridi, alij pomarijs vberes, alij per decliuia ſegetibus læti. Sunt hæc quidẽ, inquit Doct. Becanus libro 1. Atuaticorũ, Louanio & Romæ cõmunia, ſed fie, vt ſi meo iudicio ſententia ferẽda ſit, lõgè lateq; loci amœnitate, Roma ſuperetur atq; vincatur à Louanio. Nuſquã, ita me Phœbus amet, terrarum, locus eſt, qui magis videatur mereri, vt ſit ſacrarum Muſarum domicilium. Conferantur omnium, quotquot ſunt literarum Gymnaſia, vel in Italia, vel in Hiſpania, vel in Gallia, vel in Germania, nullum inuenietur, quod huic par dici queat. Vixi Pariſiis, Aureliæ, Pictauij, Lugduni, Burdigalæ, & in loco Galliæ amœniſſimo Andegaui: vidi Ticinum & in eo domum enneophonum: vixi Bononiæ, Patauij, Mantuæ, Florentiæ, Romæ & Neapoli. Germaniam partim vidi, partim de auditu cognoui, ſed, quæ equidem vidi, oppida, nulla ſunt Louanio comparanda ſitus iucunditate, cùm tamen viderim præcipua, & inter cætera, Monachium, Auguſtam, Vlmam, & Coloniam Agrippinam, vt taceam inferiora. In Hiſpania Salamanca ſcholarum magnificentia longè omnibus in Europa præſtat Gymnaſijs, ſed ſitu, & locorum facie, à Louanio ſuperatur. Vallis Olitana extra vrbem non eſt inamœna, præſertim in Viſurgis ripis, ſecundum quas frequenter Cimancam vſque corporis exercendi, & animi recreandi cauſa, ſoleo, dum illic viuerem, deambulare, & habet duo collegia quibuſuis regijs ædificijs conferenda: ſed omnibus inter ſe comparatis, nihil ad Louanij amœnitatem. Gymnaſium hoc Louanienſe, ſcribit Hadrianus Barlandus, vnum habet caput, vnum principem, cui omnes in eo parent, hunc Rectorem vocant, cuius officium eſt, ius dicere, priuilegia tueri, & maleficij reos ſcholaſticos pœnis afficere Cùm in publicum prodit, ante eum præcedit Accenſus, quem Bedellum, recepto illic vocabulo, vocant, pone ſequuntur famuli. quantum autem honoris huic dignitati habeatur, hinc apparet, quòd Conſules, Magiſtratus, & clariſſimi quique viri, denique omnium dignitatum gradus, Academiæ Principi aſſurgant, & decedant è via. Exeunti ad comitia, quæ certis anni tamporibus indici ſolent, plures Accenſi anteambulant, ſinguli manu auratum geſtantes baculum, inſignia honoris ampliſſimi. Eſt hæc ſemeſtris dignitas, quemadmodum apud Romanos olim dictatura fuit, ſed duntaxat menſium. Sunt & alia quædam Louanij non indigna ſpectatu loca, Xenodochium dotatum ampliſſimè, vbi nunquam non aſſiſtunt ægrotis mulierculæ, ſolatijs refouentes ſingulos, atque adferentes, quod cuique è valetudine eſſe conſtiterit. Eſt alio loco digna duce, digna principe domus, quam extruendam curauit ſummus Pontifex Hadrianus ſextus, cum adhuc in minoribus ageret. Intra mœnia viſitur & cœnobium Carthuſianorum, loco ab omni tumultu, ab omni frequentia ſemoto, ita vt nec eremi ſolitudinem in vrbe magnoperè deſiderent monachi. Hoc ædificio nil ex familia vidiſſe ſe quicquam ſplendidius ingenuè fatentur quiuis exteri, &c. De magnifica, & ampla hac vrbe Guitziardinus auido lectori abundè ſuppeditabit, quæ admiretur. Habet etiam Louanium ſocietatis Ieſu collegium inchoatum ab Adriano Adriani, Antuerpiano. Anno ſalutis humanæ M D.L.V. Huic D. Helias Schore. conſilio Brabantiæ à ſecretis, vir bonus, & ob pietatem, ac maximam in pauperes, largitatem, æterna memoria digniſſimus, amplas ædes donauit. Cui etiam volens prodeſſe D. Gualterus Runſelius D. Petri Canonicus, S. Theologiæ Licentiatus, ac ſocietatis inſtitutum, quod conſilio diu fouerat, beneficio etiam iuuare, Anno Domini M.D.LXV. domum ſuam, quam habebat, non modò donauit liberaliter, ſed veterum, & ſanctorum PP. exemplo, ad eius partem ſe recipiens, curauit, & ſenatus authoritate comprobauit vt Societas etiã hanc hæreditatem adiret. Habet hæc vrbs ſacras ædes quamplurimas, vnam S. Petri ſtructura tam eleganti, vt Architectorum iudicio, nullam pluribus locis inuenias pari politura. Huius è conſpectu viſitur domus ciuica operoſiſſima, & quæ non vna re teſtetur olim florentiſſimam vrbem fuiſſe Louanium. Ad muros vrbis, qua Machlimam itur, arx eſt inſigni vetuſtate, ad otium, rerumque vrbanarum vacationem principibus accommodata. E regione turris eſt, ea altitudine, vt inde videri ſereno cœlo Antuerpia poſſit, octo magnis miliarib. Louanio diſſitum oppidum: vulgo, impenſa perdita, vocitata. Ager Louanienſis, præterquam rerum omnium, quæ conſeruandæ hominis vitæ opportunæ ſunt, etiam vini ferax, ſed temperati, & ſtudioſorum cerebro, quos ſobrios eſſe decet, conuenientiſſimi.

MACHLINIA.

MAchliniam perueterem, ac præclaram vrbem, excuſſis cum antiquis, tum nouis auctoribus, comperimus, priſcum nomen adhuc dum ſeruare. Ea, non malè, naturæ beneficio, ſita, ſalubri aere, in primis vtitur, cæteris omnibus affluit rebus, quæ ad hominum conſuetudinem ſunt neceſſariæ. Mediam ſecat, perluitque flumen Delia. Hanc non ineptè meditullium vocaueris Brabantiæ, Louanio, Bruxella, Antuerpiaque tot clatiſſimis ſimul vrbibus intercluſum, & vndique quatuor milliaribus diſtans, quam tetrapolim qui circumſpexerit, is iuſtiſſimam trianguli formam efficiet. Interim Machlinia ſingulari iuriſdictione valet, ſuiſque & proptijs legibus vtitur, quo loci ante alia notandum hoc eſt: Grauidæ matres, dum pariendi inſtat tempus, relicta vrbe, in interioris Brabantiæ municipium quodpiam ſe conferunt, inibi oneroſæ alui pondus depoſituræ, eo conſilio, vt liberi in partem immunitatum Brabanticarum itidem veniant. Vrbs alioqui, per ſe non tantũ ædificiorum, tam priuatorum, quam publicorum deſcriptione nobilis, verum etiam operibus, molibusque firmiſſima exiſtit, eoque magis, quod dum ſupra caput eſt hoſtis, patefactis oſtijs, viciniam omnem, diffuſis aquis, inſtar vaſti lacus, ciues complere ſoleant, atque hoc pacto, hoſtem intercludant. Hæc vrbs ob præſtita in obſidione Noueſienſi Carolo Burgundionum Duci officia, multis priuilegijs, etiam ad inuidiam vſque vicinorum eſt dotata, vectigalium maximé in Brabantia, immunitate. Qua Anuerpiam itur ad portam Catharinianam, vrbi Mechliniæ coniunctus eſt ampliſſimus circus, caſtelli inſtar, muro clauſus, domicilijs plenus, vbi celebre etiam templum cernitur, D. Alexio, vt tutelari numini dicatum, quo loco in frequentiſſimo mulierum conuentu plus minus ſeſquimille, omnium ordinum fœminas, ſemper reperias, quæ religionis ergo, commoratum eò conceſſerint, omnes verò, quatuor primis, vniuerſæ parent & obediunt, in quibus ſunt, quæ de ſuo luculentè viuunt, longè verò maxima earum pars, lana ac tela victum quæritat. Sed his non modò lubet, dumque ita res poſtulat, extra ſepta egredi, verum etiam contradicente nemine, quando ſic viſum fuerit, nubere licet. Machlinienſibus, ne omnem antiquitatem, ab Aboriginibus excutiamus, quondam imperarant Bertholdi, gens vndique ſpectata, & illuſtris, ac vbi eius familiæ ſtirps vtraque excidit, nouiſſimè poſt diuturnum bellum, litigioſamque conten-

T S H E R T O G E N B O S
Die hinte poort
S. Antone poort
S. Clare
S. Dommicus
DIESE FLV.

L O E
S. Jans Capp.
Verloren Cost
Wesmalen
Die Borcht
Die Borchtport
Closter onderde borch
Vlierbeeck
Linden
S. Gertruyen
S. Marten
S. Car Cap.
S. Peter
LOVANIUM Perantiqua Brabantiæ urbs ante Julij Cæsaris ad
uentum in has regiones, oppidi formam habuit, temporumq; succes-
su, in tantam, amplitudinem excreuit, nunc vt in ambitu quatuor
miliaria Italica colligat Præstitit hoc Louaniensib. aeris situsq;
amoena cõmoditas. Quos magnificũ etiã D. Petri templũ cuaca dom⁹
eleganter cõstructa, multor collegiorum Vniuersitas, Dela flu Castrũ
a Julio Cæsare conditũ, multaque admiratione digna, egregie ornant

M A C H
S. Iohan
Borgerstain
Neck spoel
Coeport
Necker spoelport
Caysers hof
S. Peter

Cum Priuilegio

Cum Privilegio

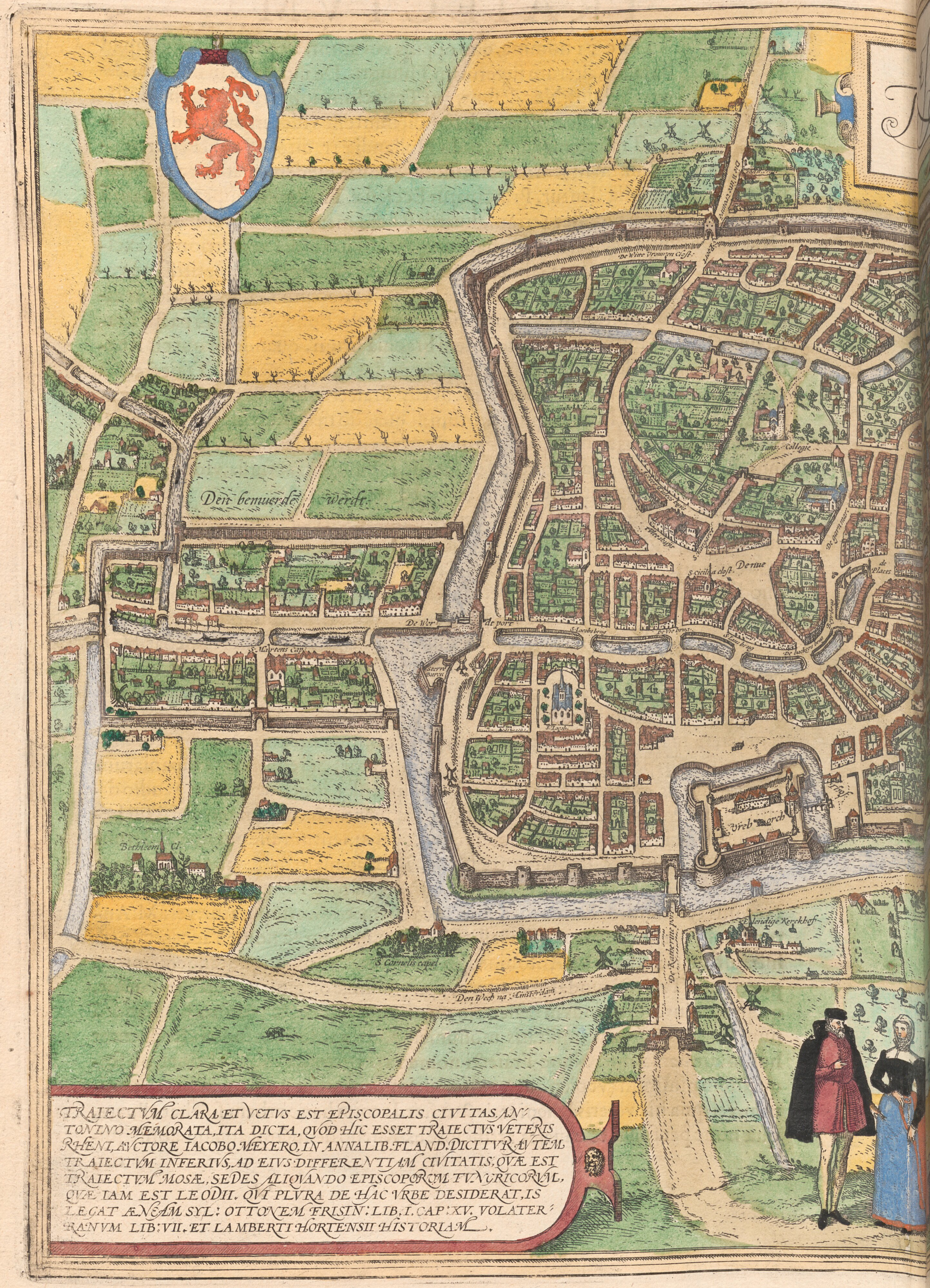
contentionem, pars eius vrbis Eburonum Antistitem, pars Gelriæ Comitem agnouit. Sed illi ipsi (vt Meyerus attestatur) postremo iure suo cedere, Annoque M.CCC.XXXIII. Ludoico Niuernienſi Flandrorum Comiti, vniuersam dominationem diuendere, id quod ancipitis belli seminarium extitit. Cunctis autem vrbanis operibus, splendore, artificio, structuraque antecellit Basilica B. Rumberto dicata, cui vasta, & præalta imminet turris, qua in speculæ loco, ad remotissimarum cum ciuitatum, tum amœnissimarum circumstantium possessionũ prospectum, vtũtur. Secundum autem, cum dignitatis, tum magnificentiæ locum illic obtinent septa Pizenburgica, in quibus commorantur Teutonici ex illo ordine procreati religiosi milites. huic vrbi dies ille septimus (vti ipsi vidimus) ante Idus Sextil. exeũte anno M.D.XLVI. funestus exstitit, hoc ferè initio. Cum horrenda tempestas cœli esset orta, ecce vasta turris portæ ærenariæ vicina, qua maxima pulueris illius nitrari vis asseruabatur, fulminis ictu, non modo conflagrauit, verum etiam à fundamentis frustulatim disiecta, lacerata reuulsaque est, vt ne vestigiũ quidem vllum prioris fabricæ superesset, quodq; magis admirere, subitum istud & inopinatum incendium, vrbanam fossam, aquæ plenam, altam & sexcentis amplius passibus latam, ex ea parte non tantum siccauit, sed etiam arefecit, piscibus partim coctis, partim vero tostis, quaqua versus remotissimè sparsis. Quin etiam mœnia flamma deflagrata, ac eo vlterius circumstantium domorum parietes trecentenum amplius passuum interuallo, labefactati, aut deformati, vacillare, simulque vno & eodem temporis puncto, malum insolens manare, non solum per vrbem, verum etiam suburbanam viciniam transcendere. At nedum modus infortunio positus, quantopere enim lapidum fractus (quo instar tonitru, cœlum cõtremuit, totam ciuitatem permiscuerit, quantumque ruinarum passim ediderit, nisi ipse præsensque viderit, non facile credat vnusquisque, & multi nobiscum superant, etiamnum oculati testes. Huc accedit, hominum magna clades, quorum amplius ducentos perijsse, ac triplo plures vulneratos accepimus, à fide dignis ciuib. Fulgurum ac tonitruum tanta vis fuit, vt vsque ab Antuerpia, Bruxellaque sonus iste miserabilis, multis credentibus terræ motum, in vicinitate factum, audiretur. Indigenæ vero ipsi, vsque aliquo videre videbantur cœlum ruere, ac vniuersum mundum inuerti, quippe, cum inter cæteros quidam in hypogeo concamerato, sed labefactato triduum inediam ferens, semisepultus iaceret, ruderibusque forte latitans, à circumstantib. extraheretur, attonito consternatoque homini animo similis sciscitatus est: Num qua vniuersi superest species? Quod igitur Machlinia de cœlo tacta, incredibilem suarum rerum iacturam fecerit, id infœlicitatis eius fuit, quod vero deinceps, non ex ea tantum parte instaurata, sed multis præterea locis ornata, honoris est hoc eiusdem. Vbi septendecim opificum collegia, exceptis cohærarijs, ad senatum admittuntur, quoties de re quapiam graui, deliberatio suscipitur, quorum præcisè sex tanta apud suos gratia & auctoritate valent, hi sunt Pictores, Ichthyopolæ, Infectores, Coriarij, Cereuisiarij ac Lanij, vt ex ijs quotannis singuli legantur Senatores, itaque summus Magistratus vniuerse duodecim, sex Patricijs, ac totidem plebeijs, constat senatoribus. Lanificij laus id quod pace cæterorum Belgarum dictum sit, Machliniensibus, in quantum diligenti perquisitione didicimus, prima tribuitur, quod tamen illic olim, sine comparatione, multo fuit vberius & copiosius exercitum, Intra eius enim territorium, supra ter mille ducentas textrinas extitisse, compertissimum habemus: quippe, legimus quem admodum olim textores trib. multitudine freti vsque adeò insolescere, animis efferri, neque se continere, vt coorto derepente tumultu, & correptis armis, cæteros ciues inuaderent: sed tumultuario isto prælio inferiores, multos suorum amiserunt, itaque temeritatis & superbiæ pœnam, iure merito luerunt, nec eo contentus senatus, immunitatum, munerumque prærogatiua, huiusmodi auctores turbarum priuauit, à quo vsque tempore, & numero opificum, & existimatione sunt deminiuti, licet ad hanc diem textorum collegium audiat, nunc amplum, nunc omnium reliquorum primum. Hæc vrbs vti telarum, & quidem optimarum, ita cortinarum multiplicium plena est: Tormenta, tintinnabula, denique instrumenta, ac vasa quæuis, ambigam an alibi terrarum maiore artificio, dexterius, faciliusque ære conflentur. Reperias hic itidem omnis generis nauium architectos, & fabricatores. Instructissimum in ea vrbe ad quosuis casus semper rerum dominus reseruat armamentarium, tot tormẽtis æreis, ac ferreis, tot machinis bellicisque instrumentis, putà, nauibus, pontibus, carris, postremo tanta re castrensi, & militari supellectile affluens, ac nouissimè tot operarijs, fabrisque plenum semper, vt spectatoribus admirationem copia pariat. Hominum memoria celebrantur Machilinia oriundi duo, Ioannes Gocchus, & Arundineus grauis vterque auctor, item Nicasius Vordæus, is, qui licet visus vsuram ei casus, trimo eripuerit, in literis tamen vsque eo profecit, tantosque fecit progressus: vt vtriusque iuris professione, Docturæque dignitate claruerit, ac iccirco abs Trithemio, inter naturæ miracula adnumeratur: Louanij enim ac Coloniæ, iura publicè docuit, interpretatusq; est, discipulisque nonnulla theoremata dictauit, quæ typis impressa, etiamnum extat, æternum alioqui duratura. Obijt rarus ille vir anno 1492. Hinc ibidem editus est, (quemadmodum ipse in oratione ad senatum Machliniensem aperte fatetur) Christophorus Longolius, vir cum propter raritatem doctrinæ, tum propter virtutum cumulũ, omni Europæ notissimus, quẽ non modo summo semper honore, priuati quiuis homines, sed etiã principes viri coluerunt, quemq; certatim multi, multis honorarijs muneribus donare voluerunt, sibiq; ita eius cõsuetudinẽ conciliare, vel potius emere. Sed omniũ vniuerse ordinum dona aspernatus, vnius Reip. Florentinæ, cuius aliquandiu officiosus, studiosusque extitit, pensione annua contentus, multorum auctor operum, Patauij anno M.D.XXII. libris immoritur. Contra D. Erasmus ille Roterodamus, in quadam familiarium epistolarum ad Damianum suum Gœsanum data, scribit: Longolium reuera fuisse Hollandinum, Schonhouia oriundum. At ipsi auctori, patriam professo citius fides ponenda videtur, quam cuiuis peregrino. Scitum enim illud est: Cuique suus imperat affectus. Superant hac tempestate inter literatos & claros homines, ciuesque Machlinienses, Rembertus Dodonæus, insignis medicus, item mathematices peritissimus, à quo multa nec ea parua opera, subcisiuo tempore lucubrata accipimus: Deinde Philibertus ille Bruxellensis, albo geniorum regiorum adscriptus, vir cæteroqui literatissimus, & excellens orator. Iacobus Vuastelius, in sanctum illud Machliniense consilium cooptatus, vir vndique eruditus & honoratus, cuius F. Petrus, patre dignissimus, vt doctrina, sic eloquentia valet. Adeò, vt eius ore indigena senatus grauioribus quæstionibus, postulatisque respondeat. Pereruditorum illustriumque cæterorum virorum, quibus aliqua scientiæ laus datur, multitudine, breuitatis studio supersedere malumus in præsentia, quam ieiunè sobrieque de singulis dicere. Hæc vrbs, alma nutrix, altrixque fuit, Philippi I. Carolique illius ter maximi Imp. Phil. illius Belgarum heri cum patris, tum aui, quod illic tunc temporis, vt plurimum, curia hærebat. Cuius amplissimæ prouinciæ vsuram, dum iam modo dictus Carolus auiæ Margaritæ Austriali, quoad vita frueretur daret, sedem Machliniæ fixit, illa ipsa herois, quæ etiam in ea vrbe, sui semper cupida, & gratiosa, anno M.D.XXX. obiit. Beneficiorum vero omnium, quibus olim aliquando, ab hero ornati sunt Machlinienses, par pulcherrimum hoc est: Primum omnium portoriorum, quæ in singulas merces iustis locis exiguntur, sunt immunes. Secundo, bona eorum firma, fixaque Belgicæ territorio circumscripta, per se libera existunt, nec obligatione sunt obligata (vti cæteræ popularium res) opt. iure prædijs comparanda, quam immunitatem ex Caroli illius omnium nouissimi Æduorum Reguli Belgarumque domini gratia, ac liberalitate, officijs, studio, opera sunt demeriti, quod enim cum summa virtute, ac fortitudine, bello laborantem, semper subleuassent, vix vlli alij clientum, aut magis fidere, aut plus tribuere solebat, ac ea propter amplissimum illum Senatum (vulgo consilium Regium) illic anno M. CCCC. LXXIII. instituit, cuius ipse princeps esset, cæteroqui triginta quatuor viralem, putà Cancellario, cohærario, binis præsidibus, quatuor equitibus, sex supplicum libellorum magistris, initiatis consiliarijs octo, profanis vero duodecim, partim Doctoribus, partim prolytis constantem. Hic Senatus, primo rerum dominum quocunque isset, comitabatur, assequebaturque, absente vero principe, aut hero, Archigrammateus cunctis præerat. Eò autem ab omnibus penè Belgici tribunalibus, ius erat receptitium. Porrò, cùm vxoris Ioannæ beneficio Philip. I. ad amplissimam Hispaniensium & annexorum regnorum possessionem vocatus, necessario transmitteret, eius iussu, nouissimè anno M.D.III. ad eam vrbem, in medio propè Belgio sitam, itaque apprimè opportunam, sedes fixit ille ipse senatus, eius tamen forma & auctoritate, nec non consiliariorum numero, antea nonnihil immutato, qui vti nunc est, vno præside, sedecim consiliarijs, duobus scribis, ab epistolis, siue à secretis octo, & cætera minusculorum turba. Huc generatim, post ciues & tribuleis Flandris, Atrebatibus, Hollandinis, Middelburgensibus, Namurcibus, Lucæpyrgensibus, Valencieniensibus, postremo illis, qui litigosa illa prædia colunt, in Flandriæ, Hannoniæque confinijs collocata, (de quorum iurisdictione ac iudicatu, Flandri & Hannonienses valde pertinaciter inter se contendunt) ex domestico foro prouocare, appellareue licet. Frisii item, Occidenrem solem versus qui spectant, ac Vltraiectini, paucis ab hinc annis hunc ipsum agnoscunt senatum, tanquam recognitorem ciuilium causarum, quas ipsi ante iudicassent, &c. Grauissima etiam belli intestini, quo decennium Belgicæ prouinciæ, mirum in modum sunt labe factatæ, incommoda Machlinia sensit. Nam, quia ab oppidanis Auriacus miles, siue receptus, siue oppidum militari strategemate inuaserit, voluntati & direptioni militum, primum quidem Hispanorum, tum Gallorum & Germanorum, ab Albano ex Hanoniæ Montibus, victore reuerso expositum fuit, anno M.D.LXXII. die 1. Octobr.

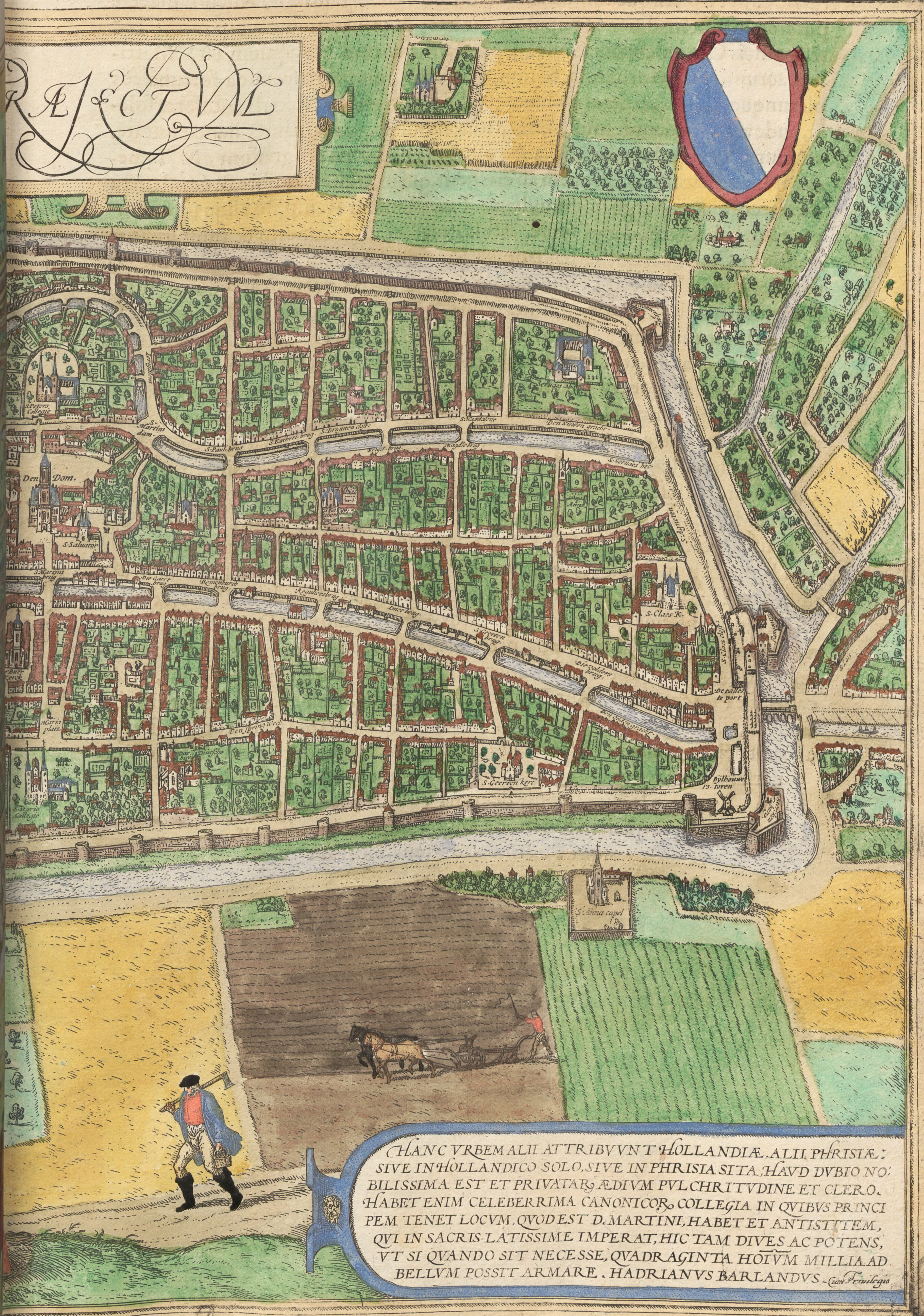
TRAIECTVM.

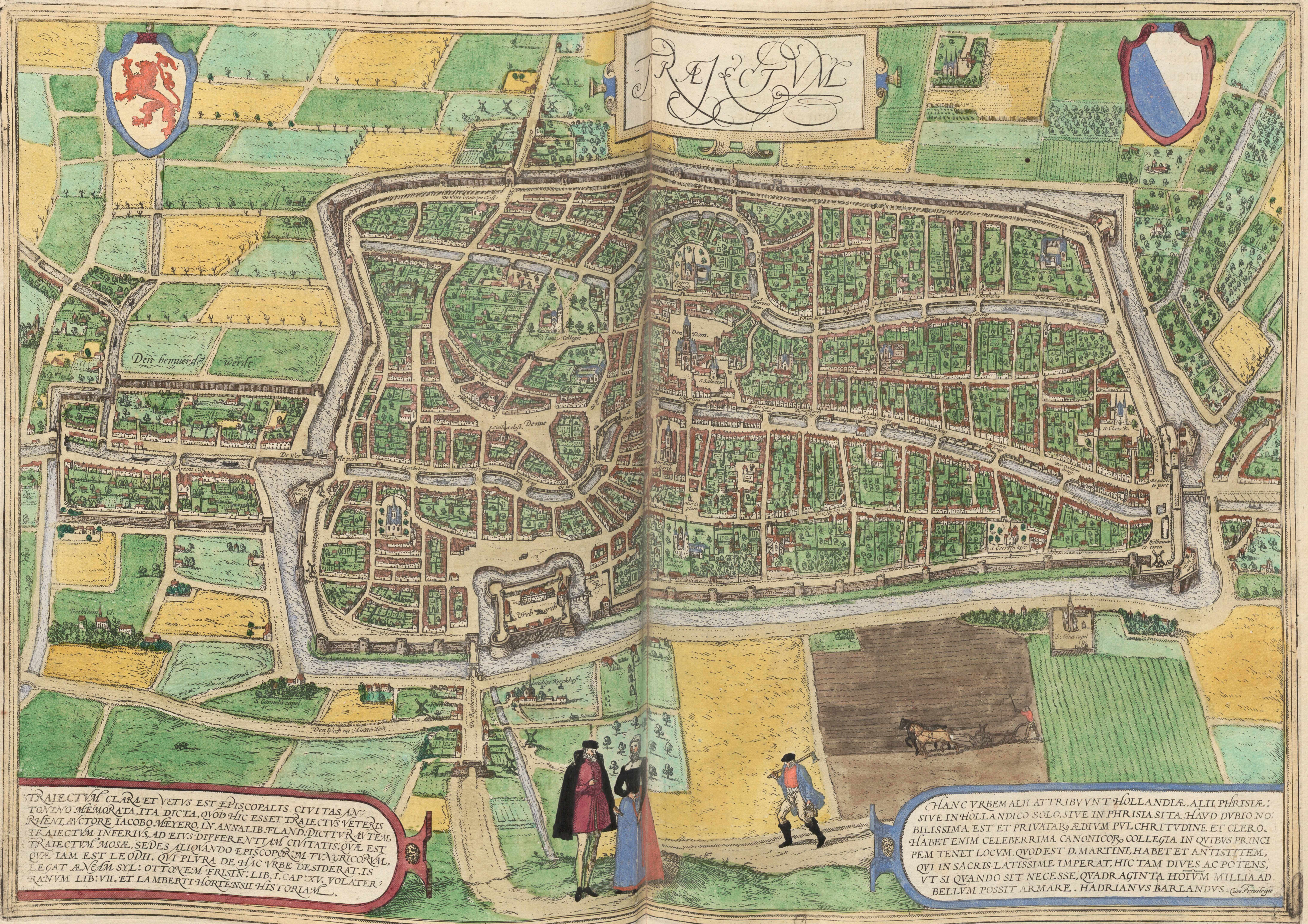
TRAIECTI nomine, duo oppida vocantur, alterum, inferius, apud Batauos, alterum ſuperius in Thungris. De illo, hunc in modum Æneas Syluius: Nec deſunt, qui Traiectum nobilem vrbem in Hollādia ſitam dicant. nobis haud alienum eſſe videtur, aliquando Phryſiæ Traiectenſes, aliquando Hollandiæ traditos eſſe, vt ſæpè regionum terminos dominantium imperia mutāt. Noſtra quidem ætate, neque Phryſiæ, neque Hollandiæ dantur. Principatus Eccleſiæ. Tractenſis Imperatori tantū ſubijcitur, latamq; poſſidet terram, diuerſis Rheni meatibus interclusam, cui ab Oriente Phryſij, à Meridie Weſtphali iunguntur. Hollandia Septētrionem excipit, ab Occidente à Ducatu Gelriæ, Rheno flumine diſiungitur: imperitiſſimè verò, ne dicam fallaciſſimè, nonnulli ætate noſtra, Traiectum Gallicæ nationis ciuitatem eſſe dixerunt, cùm de Pontificis ageretur electione. Nam quo pacto Traiectum Galliæ dabimus, trans duo Rheni brachia ſitum, quando & qui cis Rhenum habitant, Colonienſes, Cliuenſeſque, conſtat eſſe Germanos? Traiectenſiū quippe ſitus, mos, ſermoque Germanicus eſt. Traiectū diues & populoſa ciuitas eſt. Epiſcopus vrbis II. millia pugnatorum ſi quando neceſſitas ingruit, educit ad bellum. forma viris ac mulieribus egregia. Ab exterorum incurſu, & aquarum inundatione, & propria virtute defenduntur. Potus genti ceruiſia, vinum mercatores afferunt. Hucuſque Aeneæ Syluij verba retulimus.

Porro Traiectum inferius, vernaculo idiomate **Vtricht/** firmiſſimo murorum ambitu, propugnaculis, multiſque ad hoſtium furorem arcēdum peridoneis turribus vrbs inclyta & memorabilis, Hollandiæ, quorundam ſentētia, adſcribitur, quod tamen Æneæ Syluio diſplicet, qui eam Friſiæ vrbem nominat, habetq; ſententiæ ſuæ riualem Ottonem Friſingenſem li. 1. cap. 15. Indubitatum autem nunc eſt, quòd Diœcēſis Traiectenſis, quæ quondā ſuis Epiſcopis parere ſolebat, Hollandicæ ſe gubernationi ſub Carolo V. dederit Agrum multarum rerum vbertate præſtantem, & Hollandico ſolo paulò altiorē, ſitu obtinet. Quo accedit, quòd exiguo ſpatio, permulta oppida, benè & eleganter culta, muro cincta & haud cōtemnenda magnitudine vicina habeat, ad quæ omnia, breuiſſimo tempore, Traiecto perueniri poteſt: Quæ cùm eorum moderator, Sereniſſimus Hiſpaniarum Rex Philippus, ex alta quadam ſpecula conſpexiſſet, ingenti perfuſus gaudio dicitur, quia tantam vrbium opidorumque frequentiam vnicum territorij ſui benè culti indicium, ſingulare quoque decus & ornamentum eſſe putabat. Afferunt ij, quos ſtudium Geographicum delectat, Traiectenſem hanc vrbem quondam Antoninam appellatā fuiſſe, vel ab Antonino Senatore Romano, qui immanem Neronis tyrannidem Roma fugiens, hanc vrbem ædificaſſe putatur: vel à M. Antonio Iulij Cæſaris legato, belli Gallici tempore, initium ac nomen accepiſſe perhibetur, vel denique à M. Antonino Pio Auguſto. Quicunque tandem horum præcipuus Traiecti fundator extiterit, antiquiſſimæ originis vrbem eſſe conſtat, quippe, cuius Antoninus in Itinerario mentionem faciat, & plurima Romanorū numiſmata, aliaque antiquitatis monumenta, certa vetuſtatis indicia frequenter hoc loci inueniantur. Nunc Traiecti nomen à *traijciendo* vulgo obtinet, ob frequentem nimirum (vt plerique exiſtimant) mercatorum per hanc vrbem tranſitum, vel quia hîc veteris Rheni traiectus fuit. Is enim hanc vrbem ſolebat alluere, quæ nunc per foſſas & canales artificioſè ex Rheno deductos, aquam conſequi-

tur,

Den bemuerde werdt
TRAIECTVM CLARA ET VETVS EST EPISCOPALIS CIVITAS, AN'
TONINO MEMORATA, ITA DICTA, QVOD HIC ESSET TRAIECTVS VETERIS
RHENI, AVCTORE IACOBO MEYERO, IN ANNALIB. FLAND. DICITVR AVTEM
TRAIECTVM INFERIVS, AD EIVS DIFFERENTIAM CIVITATIS, QVÆ EST
TRAIECTVM MOSÆ, SEDES ALIQVANDO EPISCOPORVM TVNGRICORVM,
QVÆ IAM EST LEODII. QVI PLVRA DE HAC VRBE DESIDERAT, IS
LEGAT ÆNEAM SYL: OTTONEM FRISIN: LIB. I. CAP: XV. VOLATER'
RANVM LIB: VII. ET LAMBERTI HORTENSII HISTORIAM.

RAIECTVM
HANC VRBEM ALII ATTRIBVVNT HOLLANDIÆ, ALII PHRISIÆ:
SIVE IN HOLLANDICO SOLO, SIVE IN PHRISIA SITA, HAVD DVBIO NO:
BILISSIMA EST ET PRIVATAR. ÆDIVM PVLCHRITVDINE ET CLERO.
HABET ENIM CELEBERRIMA CANONICOR. COLLEGIA IN QVIBVS PRINCI
PEM TENET LOCVM, QVOD EST D. MARTINI, HABET ET ANTISTITEM,
QVI IN SACRIS LATISSIME IMPERAT, HIC TAM DIVES AC POTENS,
VT SI QVANDO SIT NECESSE, QVADRAGINTA HOĪVM MILLIA AD
BELLVM POSSIT ARMARE. HADRIANVS BARLANDVS
Cum Privilegio

TRAIECTVM
Den Wech na Amsterdam
TRAIECTVM CLARA ET VETVS EST EPISCOPALIS CIVITAS AN-
TONINO MEMORATA, ITA DICTA, QVOD HIC ESSET TRAIECTVS VETERIS
RHENI, AVCTORE IACOBO MEYERO, IN ANNALIB. FLAND. DICITVR AVTEM
TRAIECTVM INFERIVS, AD EIVS DIFFERENTIAM CIVITATIS, QVÆ EST
TRAIECTVM MOSÆ, SEDES ALIQVANDO EPISCOPORVM TVNGRICORVM,
QVÆ IAM EST LEODII. QVI PLVRA DE HAC VRBE DESIDERAT, IS
LEGAT ÆNEAM SYL: OTTONEM FRISIN: LIB. I. CAP: XV. VOLATER-
RANVM LIB: VII. ET LAMBERTI HORTENSII HISTORIAM.
HANC VRBEM ALII ATTRIBVVNT HOLLANDIÆ, ALII PHRISIÆ:
SIVE IN HOLLANDICO SOLO, SIVE IN PHRISIA SITA, HAVD DVBIO NO-
BILISSIMA EST ET PRIVATARVM ÆDIVM PVLCHRITVDINE ET CLERO.
HABET ENIM CELEBERRIMA CANONICORVM COLLEGIA IN QVIBVS PRINCI
PEM TENET LOCVM, QVOD EST D. MARTINI, HABET ET ANTISTITEM,
QVI IN SACRIS LATISSIME IMPERAT, HIC TAM DIVES AC POTENS,
VT SI QVANDO SIT NECESSE, QVADRAGINTA HOIVM MILLIA AD
BELLVM POSSIT ARMARE. HADRIANVS BARLANDVS.
Cum Privilegio

tur,adeò, vt à plerisque minus accuratè hoc considerantibus, Rheno adiacere putetur. Est autem diues & populosa ciuitas, & priuatarum ædium nitore, & magnificis Canonicorum Collegijs præstans, quorum præcipuum est S. Martino sacrum, Fanum ornatum & sumptuosum. Quia porrò secunda fortuna eos plerunque, quibus clementius fauet, paululum erigere, & cæteris anteferre solet, vnde aliorum deinde inuidentia oritur, simultas quædam inter hanc ciuitatẽ, vicinumque populum orta est, adeò quidem vt ad arma progressum, & Traiectum expugnatum, ac dirutum ab eis fuerit, qui præsidiario milite, & constructa ilico arce Willtenbergh nomine, hanc Traiectensem Rempub. aliquanto tempore suis habenis moderati fuēre. Ab horum autem incondito & tumultuante dominio, Clodouei Lotharij filij opera & auxilio, tandem hoc oppidum liberatur. Regium est Traiecti consilium, in quo vicinarum vrbium lites dirimuntur. Arx etiam pulchra, & valdè munita iussu Caroli V. constructa, cui *Vredenburch*, nomen inditum. Hanc autem arcem ciues, atrocissima Hispanorum sæuitia grauiter læsi & exacerbati, multo labore obsident, ac tandem extrema necessitate vrgente, ad deditionem adactos Hispanos, saluos & in columes optima fide dimittunt, Anno salutis M. D. L X X V I I. Februarij die xi. Præpotenti insuper Episcopatu commendatur Traiectum, cuius Antistes in sacris latissimè imperat, qui & Archiepiscopi consecutus dignitatem, plurimum de ea amisit, ob innocentissimi Bonifacij cædem, quæ in hac ciuitate fuit patrata, cui deinde Pipini & Caroli Magni, Episcopatuum & Monasteriorum liberalissimorum benefactorum auctoritate, restitutus fuit. De Episcopis autem Traiectensibus, deque varijs eius Reipub. tum formis, tum mutationibus, peculiaris extat libellus Flandrico idiomate Lugduni Batauorum Anno Christi M. D. XLIII. editus. Prodijt ex hac vrbe Hadrianus eius nominis Papa Sextus Anno Domini M. D. XXII. qui iuuenis, Louanium studiorum gratia, profectus, fœlicissimè omni scientiarum genere imbutus, paucis post annis eminere cœpit. Et tandem eò progressus est, vt Academiæ Princeps haberetur. Et quia non modò doctrinæ, sed & aliis naturæ dotibus erat illustris, in aulam vocatus, Carolo V. tum puero, Institutor præficitur, aliquot deinde annis in Hispaniam ablegatur, cum potestate gubernatoris Vniuersalis, tanti regni, cui cùm magna cum laude præfuisset, tandem absens, Romæ in locum Leonis decimi Pontifex Max. designatur. Jn qua quidem functione, anno secundo obijt, dignus, qui Pontificatui annis pluribus præfuisset.

AMSTELREDAMVM.

HOLLANDIA, feraciſſima Inferioris Germaniæ Regio, piſcoſis interluitur amnibus, & paſcuis abundat vberrimis, neque regio creditur eſſe alia in orbe, quæ ſimili ſpacio, tot habeat oppida, mediocriter quidem magna, ſed apprimè polita & concinna. Inter quæ quidem ſummam obtinet dignitatem AMSTELREDAMVM, in longitudinem gradibus XXVII. ac XXXIII. minutis, in latitudinē verò, gradibus LII. & XXXX. m. patēs, ciuitas ad ſinū Thyum poſita eſt, vnde foſſæ plures intra mœnia deductæ, quarum omniū maxima eſt, quæ mediam ſecat, Ambraceq; dicitur, qua parte ſol oritur, nauibus peruiæ ſunt, quas ab Oceano, ingens ille ſinus Auſtralis excipit, quæq; vndeuis gentium copioſè huc appellunt. Nā bis anno ex cunctis ferè Europæ partibus, maximè ex populari Belgica, ex Frācia, Anglia, Hiſpania, Lituania, Germania, Polonia, Luſitania, Noruegia, ex Oſterlingorum ore Suecia, & Septentrionali cælo, nunc ducentarū nunc trecentarum corbitarum onerariarum claſſem eò cōfluere videas, quarum maior pars Gdani, vulgo, Dantiſci, Rigæ, Reuelæ, & Neruæ, omnium mercium generibus oneratur. Stupidos plerunq; aduenas iſtas detinet nauium tam ampla ſtatio, ex qua diuerſo ex orbe huc profectas quingentis plures interdum cōſpicere liceat. Sed longè maxima omnium pars domeſtica & vrbana, quarum adſpectu nihil iucundius. Cui conſectarium eſt, luculenter, & in remotiſſimis terris ciues negotiari, ad eoſque in horas peregrinos mercatores commeare. Portus ſumma commoditas hoc præſtat, ideoque poſt Anuerpiam, ſecundū eſt Amſtelredamum, Belgicæ Emporium, quod ditiſſimos homines incolere, pro multis vnicum hoc ſatis manifeſtum fuerit argumentum: ſiquidem ducētarum, trecentarumque nauium claſſe, (de qua modò diximus, quæque iuſtis tēporibus, quotannis eò bis confluit) importatas merces ſuis facultatibus redimunt incolæ, ſic, vt quinque, aut ad ſummum ſex dierū interuallo, exoneratæ tot corbitæ, vnde ſoluerint, aut quoquo nauicularijs viſum eſt, referantur. Sunt etiam hîc fabricandarum nauium probatiſſimi architecti. Nihilo ſegnius interim, lanificium inibi tractatur, quippe, duodena millia, & amplius, pannorum textrinæ vrbanæ conficiunt. Fiſtucis fundata ciuitas vniuerſa, perpetuis tignis inſidet. Idcirco non ſine ſale & lepore amicus quidam noſter, modo fiſtucatum illud pauimentum liceret contemplari, non eſſe, cur videndi amœnioris nemoris deſiderio quis teneatur, ac propterea ferunt, inſanas ſubſtructiones, infraque aquam latentes moles propter materiæ copiam, laborum, operiſque difficultatem, multò pluris conſtare, quàm ipſa ædificia, & vniuerſas fabricas, quæ ex ſolo eminent. Ciuitas omnium generatim operum & ædificiorum cùm publicorum, tum priuatorum deſcriptione nobilis, præpotens, numeroque ciuium, & fortunarum amplitudine, valens, per ſe firma, naturaque & ſitu loci, inuicta, vix expugnari humanis viribus queat, eoque magis, quod vrgente neceſſitate occultis quibuſdam rationibus, & eo comparatis machinamentis, continentem diffuſis aquis inſtar vaſti lacus complere ciues latiſſimè poſſint. Itaque ſi aerem, ſi circumfuſum aquarum æquor, ſi denique loci ſitum, ſi chomata, incilia, (quæ omnia penè compita ſectant) & his ſimilia ſpectes, Venetijs haud adeò diſſimilis ciuitas, cæteroqui fortunata, fœlix, & quam orbis immenſi circulator hoſpes ſummè admiretur adſpiciens. Qua de re gratus ciuis Nicolaus Cannius, lepidum imprimis hexaſtichon carmen condidit. Id quod nos in ſtudioſorum gratiam, huc intertexere voluimus.

Hæc illa Batauæ non vltima gloria gentis,
Amnis cui nomen, cui cataracta dedit.
(Dicta prius Damum) raris habitata colonis,
Cum contenta caſis, ruſtica vita fuit.
Hinc Anſterdamum iam facta celebrior, atq;
Fortunæ creuit tempore nomen item.

Vrbs benè nota propè, atq; procul diſtantibus oris,
Dotibus innumeris ſuſpicienda bonis.
Diues agri, diues pretioſi veſtis & auri,
Vt pleno cornu copia larga beet.
Quod Tagus atq; Hermus vehit, & Pactolus in vnum
Vere huc congeſtum, dixeris eſſe locum.

DEN AEM STEL
Den Damrack
Die Lastage
1. Clarissen.
2. S. Toeris
3. De Amstel.
4. Niewenonen.
5. Oudenonen.
6. Vij Mach:
7 Paul: Broes.
8. Die Raeme.
9. Beghijnhof.
10. De Heiligerste.
11. S. Maria.
12. S. Claeren.
13 Selle Broes.
14. S. Barberen.
15. S. Madalenen.
16. S. Maergriete.
17 S. Anghenieten.
18. S. Liscijen.
19 Houtmart
20 Die Plaets.
21. Stathuys.
22. Oudekerck.
23. Nieue kerck.
24. Lievrowe kap:
25. Tgasthuis
26 S. Jakob kap:
27 Minnebroes.
28 Selle susters.

AMSTELREDAMVM, nobile Inferioris Germaniæ oppidum, ad
recipiendos, ex omnib. mundi partibus, mercatores, recenter natum, genus
hominum incolit mercimonijs deditum quæ quidem, tum blanda populi comi-
tate, ac sedula diligentiaq; indusTria; tum portus cõmoditate permagna, usq; adeo
incrementa sumpserunt, vt vix vllum mercaturæ genus excogitari possit, quod hûc
non exerceatur. Hinc fit, vt opum lucriqué cupiditas, ex remotißimis etiam
terris, negotiatores, in hanc ciuitatẽ inuitet, qui varia hinc bona, & maximè,
rem frumentariã, in Brabantiam, cæteraq; longé dißita, totius vniuersi loca,
transferentes; ingentes ex eiuscemodi commertio opes consequuntur.
Die Braeck

AMSTELREDAMVM, nobile Inferioris Germaniæ oppidum, ad recipiendos, ex omnib. mundi partibus, mercatores, recenter natum, genus hominum incolit mercimonijs deditum quæ quidem, tum blanda populi comitate, ac sedula diligentiq; industria; tum portus cōmoditate permagna, usq; adeo incrementa sumpserunt, vt vix vllum mercaturæ genus excogitari possit, quod hic non exerceatur. Hinc fit, vt opum lucriquē cupiditas, ex remotissimis etiam terris, negotiatores, in hanc ciuitatē inuitet, qui varia hinc bona, & maximē rem frumentariā, in Brabantiam, cæteraq; longē dissita, totius vniuersi loca, transferentes; ingentes ex eiuscemodi commertio opes consequuntur.
DEN AEMSTEL
1. Clarissen.
2. S. Aoeris
3. De Amstel.
4. Niewenonen.
5. Oudenonen.
6. Vij Mach:
7. Paul: Broes.
8. Die Raeme.
9. Beghijnhof.
10. De Heiligerste.
11. S. Maria.
12. S. Claeren.
13 Selle Broes.
14. S. Barberen.
15. S. Madalenen.
16. S. Maergriete.
17 S. Anghenieten.
18 S. Liscijen.
19 Houtmart
20 Die Plaets.
21. Stathuys.
22. Oudekerck.
23. Nieue kerck.
24. Lievrowēkap:
25. Tgasthuis
26 S Jakob kap:
27 Minnebroes.
28 Selle susters.

GRONINGA.

FRISIA Regio quondam latissimè patens, hodie angustioribus contenta limitibus, Amisia flumine, in Orientalem & Occidentalem diuiditur. Hæc Groningam inclytam vrbem metropolim complectitur, quam alij Grun ngam, à fundatore Gruno, nuncupant. Eumque alij Troianum, alij Francum, Antenoris Regis Franciæ fratrem fuisse existimant, qui domestici dissidij causa fratrem relinquens, in Occidentalem Frisiam deuenit, & ibidem ciuitatem hanc, suo nomine insignem ædificauit, annis CCCLXXVII. ante salutarem Christi natiuitatem, nullis tunc muris cincta, sed propugnaculis ligneis, immissis in terram palis fistucationibus, quasi consepta fuit. Mœnibus autem, fossis, ac turribus contra hostiles insultus validè munita est anno salutis M.C.X. Ciuitas nunc est opulenta, & frequenti populo instructissima, multis abundans aquis, arte in ciuitatem per canales deductis. Habet status, leges, dominium, & iurisdictionem peculiarem, cum multorũ pagorum confœderatione, vnde Regiæ Maiestatis titulo decori, ornamentoque existit. Præcelsis templorum turribus, & magnificis priuatorum hominum ædificijs inclarescit. Vrbem hanc ortu doctissimus ille Rodolphus Agricola illustrauit, cuius accuratissimis scriptis, potissimum ijs, quæ de inuentione rerum posteritati commisit, Coloniensis Vniuersitatis Studiosi adolescentes erudiuntur. Qui summus in Vniuersitate Heidelbergensi Professor, in fata ibidem concessit: cuius sepulturam eleganti tumba ornauit Brabantici Concilij Præses D. Viglius, cum his Hermolai Barbari Veneti versibus:

Inuida clauserunt hoc marmore fata Rodolphum
Agricolam, Phrysij spemque decusque soli.
Scilicet hoc viuo meruit Germania laudis,
Quicquid habet Latium, Græcia quicquid habet.

Vix vllam ciuitatem esse crediderim, quæ toties Bellonam fæuientem perceperit, atque Groninga, quemadmodum eius annales ostendunt. Olim sub dominio hæreditario Ducum Burgundiæ feliciter floruit: Sed superioribus annis in confederati Belgij Ordinum potestatem redacta est: sub quorum imperio ad eam prouenit magnitudinem & dignitatem, vt paucas in Belgio pares habeat Respublicas florentissima item Vniuersitate insignis.

BROVERSAVIA.

ZELANDIA, Mattiaca Tacito, regio maritima, multis discreta insulis, quarum tres magnitudine, dignitate, & pagorum ciuitatumque frequentia reliquis præferuntur, Valachria, Suydtbeuelandia, & Scaldia, à præterlabente Scalde flumine nominata, quæ cum multis populosis pagis ac colonijs distincta plurimas exhibet rusticanas villas; pleraque vrbana, atque antiquæ nobilitatis prædia ac palatia, vt Haemstedium, & Renissæ affinem Moermondam, & præter pulchram ciuitatem Zirizæam, Brouersauiam non ignobile municipium, vulgò Brouuershauen, oppidum nitidè & eleganter constructum, quod rei maritimæ peritos & exercitatos naucleros suppeditat, & piscatores strenuos, vnde Brouersauia ingentem piscium copiam varijs mundi partibus communicat.

GORICVM.

GORICVM, Hollandiæ ciuitas, eleganti castro insignis, situ amœno, rerumque omnium affluentia, nomen laudemque meretur. trium miliarium interuallo à Schonhouio distat, Wahalim fluuium, ex tribus alterum, quibus Rhenus in Oceanum effunditur, præterlabentem habet. Hic ex altissima turri, duæ supra 20. vrbes, muris septæ, conspici possunt, cum rusticorũ villis, & non paucis nobilium habitationibus. Lætissimis abundat pascuis, vnde in butyro, lacte, caseo, ferè tota incolarum negotiatio consistit, quæ Antuerpiam, & ad alia loca, non sine maximo emolumento exportant. *Hæc ex Gucciardini absolutissima inferioris Germaniæ enarratione, dictione mutata descripsimus.* Porrò hoc oppidũ annonã Belgicam, non malè dixeris, quippe, heic indies caseum, butyrũ, & omnem aliam humani victus speciem nundinari, cuiuis integrum, in portu, in horas rerũ omniũ infinitas, nauibus imponitur, in multas orbis vicini partes, trãsmittenda, ac præcisè Antuerpiam, ideoq; luculenta res familiaris, & fortuna ciuium, qui simul mercaturam, simulq; nauicularíam faciunt. Ho Hinc ortus Henricus ille Gorichemus, vir Theologices peritissimus. Edidit eadẽ ciuitas Ioannem Harium, qui etsi nõ esset valdè litteratus, virtutis tamen, rei librariæ, & pietatis, quam studiosissimũ fuisse accepimus: præclaramq; semper posuisse operam, in bibliotheca instruenda, quod etiam perfecit. Vndique enim, non minore labore, quam sumptu; ingentem multiplicium librorum supellectilem sibi comparauit. Is cum vrbano sacerdotio præcelleret, liberalitate Cæsaris ampliatus est beneficio Hagensis curiæ, ibique itidem creatus est Canonicus, quo cum immensam voluminum conquisitorum copiam transmitteret, admiratus populus, tantam librorum multitudinem, ratusque vix toto orbe tot libros reperiri, Ioannem librarium, vulgò Johan met den Boecken appellauit. Vixit Hagæ diu, locupletandæ semper bibliothecæ suæ, mirè intentus. Tandem anno M.D.XXXII. in fata concedens, Cæsari bibliothecam testato reliquit. Haud procul à ciuitate, etiamnum locus est, quo castra olim ferunt posuisse Herculem Alemannum ex quo circumstans plaga, luculentis aliquot imperans municipijs, ad hanc diem vsque, Herculis nomen retinet, vulgò, Dat Landt von Arckel. Ex Lodouico Guicciardino.

BROVERSAVIA, eius Insulæ in Zelandia oppidum, quæ à Scaldæ flumine, Scaldia cognominatur.

GROENINGA, siue vt alij Grvninga, Frisiæ vrbs inclyta, probequè contra hostiles insultus munita, metropolitica dignitate percelebris.

Cum Priuilegio.

GORICVM, NOBILE HOLLANDIÆ OPPIDVM.

Cum Priuilegio.

MONASTERIVM.

WESTPHALIA, Saxoniæ limitibus inclyta, Monasterium Peutingero & alijs Mediolanum, Metropolim habet, munitissimam amplissimamq; vrbem. Quæ quidem etsi destructa esset per Anabaptistas, mœnia lacerata, turresq; mirum in modum ruptæ ictibus bombardicis, denique nihil esset sanum in templis omnibus vrbis, tamen ita omnia sunt nunc restaurata, vt hodie sit pulcherrima & munitissima ex reliquis vrbibus Westphaliæ, quæ se varijs mercaturis & officijs exercet, & campis abundat. In qua floruerunt literæ, & puritas Romanæ linguæ ante annos LX. Coquunt hi cereuisiam, quam putauicam, vulgò **Keut**, dicimus, bonam & Hamburgensi similē. Sunt ibi quinque amplissima Collegia, & eius vrbis encomium descripsit Sapphico versu Murmellius ante annos sexaginta. Hæc Hammelmannus in descriptione vrbium Westphalicarum. Episcopatui appellationem Monasteriensis præbet, de quo ita in Cosmographia sua Munsterus scribit: Carolus Magnus tertiam episcopalem Ecclesiam erexit in Mediterraneis Saxoniæ, nunc Westphaliæ, in Mymengrode, loco, qui postea ab insigni ibi fundato monasterio Monasterium fuit denominatum, ordinatque ibi episcopum Ludgerum, natione Phrysium, fratrem Hildegrini, episcopi Halberstadensis. Cuius successor Hermannus, dedicauit, & consecrauit monasterium, & ecclesiam trans aquas, in titulum & honorem beatæ Mariæ Virginis. Quod breui monasterium ita excreuit, adeoque factum est celebre, vt nomen dederit & ciuitati, & episcopo, ita vt paulatim abolito veteri Mimigardevordensi vocabulo, inceperit dici ciuitas & ecclesia Monasteriensis, quod nomen præualuit in hodiernum vsque diem. Hæc ille. Consule etiam Saxoniam Alberti Crantij. Porrò Anabaptistis hic grassantibus, vrbs hæc noua Hierusalem dicta, qui post longam obsidionem ab ea expulsi sunt, in natali S. Ioannis Baptistæ, Anno Domini M.D.XXXV. Ioannes verò Leidanus ex sartorum opificio primus ipsorum Dux, quæcunque scelera, ipsis facem præferens, quem Regem Israël & Sion esse dicebant, viuus caueæ ferreæ inclusus, è fastigio turris S. Lamberti suspensus, inedia perijt. Quantas calamitates vrbs hæc florentissima à vesana Anabaptistarum secta senserit, tam historiarum gnaris quam lippis & tonsoribus notum est. Vt de vltimo hoc funesto Germaniæ bello pauca attingam: nemo nescit post totam fere Westphaliam miserè vastatam, tandem quoq; belli molem in hanc ciuitatem incubuisse: adeo vt vbi summa antea fuit rerum ad victum spectantium copia & abundantia, ibi iam sit mira inopia & caritas. Speramus tamen & vouemus, breui fore vt ex omnibus ærumnis emergat, & bona pace reflorescat.

OSSENBVRGVM.

OSSENBVRGVM, siue Osnabrugum, insignis *Saxoniæ ciuitas*, à Comitibus de Engeren erectatur, auctore Hermanno. Alij à Iulio Cæsare hanc vrbem inceptam esse perhibent, vt Annales Saxonū. Carolus illic Ecclesiam in honorem S. Petri, Crispini, ac Crispiniani condidit. Ferunt hanc à pelle bouina dictam, quibus vrbs hæc fuerat circumdata. Hæc Franciscus Irenicus. Duobus porrò Canonicorum Collegijs celebris, multum sibi lucri ex griseo & lineo panno comparat, sub paucis annis munitior facta, situ amœnam obtinet vallem, amniq; Hasarigatur, à cuius ponte procul dubio ipsa ciuitas nomen accepit. Pinguem in ea coquunt Cerevisiam, Buseco vocatam. Carolus Magnus Saxonibus triginta trium annorum bello edomitis, Wedekindi etiam arce, huic vrbi vicina, expugnata: eaque imposito præsidio firmata, decem in Saxonia Episcopatus instituit, quorum præcipuum Osnaburgensem esse voluit. Summè etenim hanc vrbem præ cæteris coluit, cui priuilegium nouæ scholæ concessit, in qua Græcæ & Latinæ literæ a viris doctis traderentur. Hæc Munsterus, Hammelmannus, & Argentinensium Chronica. Episcopatum huncquum à multis iam annis Protestantium religioni addicti Principes, è Brunsuigiorum maxime familia, administrassent, tandem is Ferdinandi II. Cæsaris iussu reformatus, & Romano-Catholicis ritibus restitutus est. Sed, vertente belli fortunâ, à Protestantibus recuperatus, talem mutationem sensit qualem nunquam antea: dum defuncti Suecorum regis filio Gustauo Gustaui F. in dominium traditus fuit.

VVESALIA.

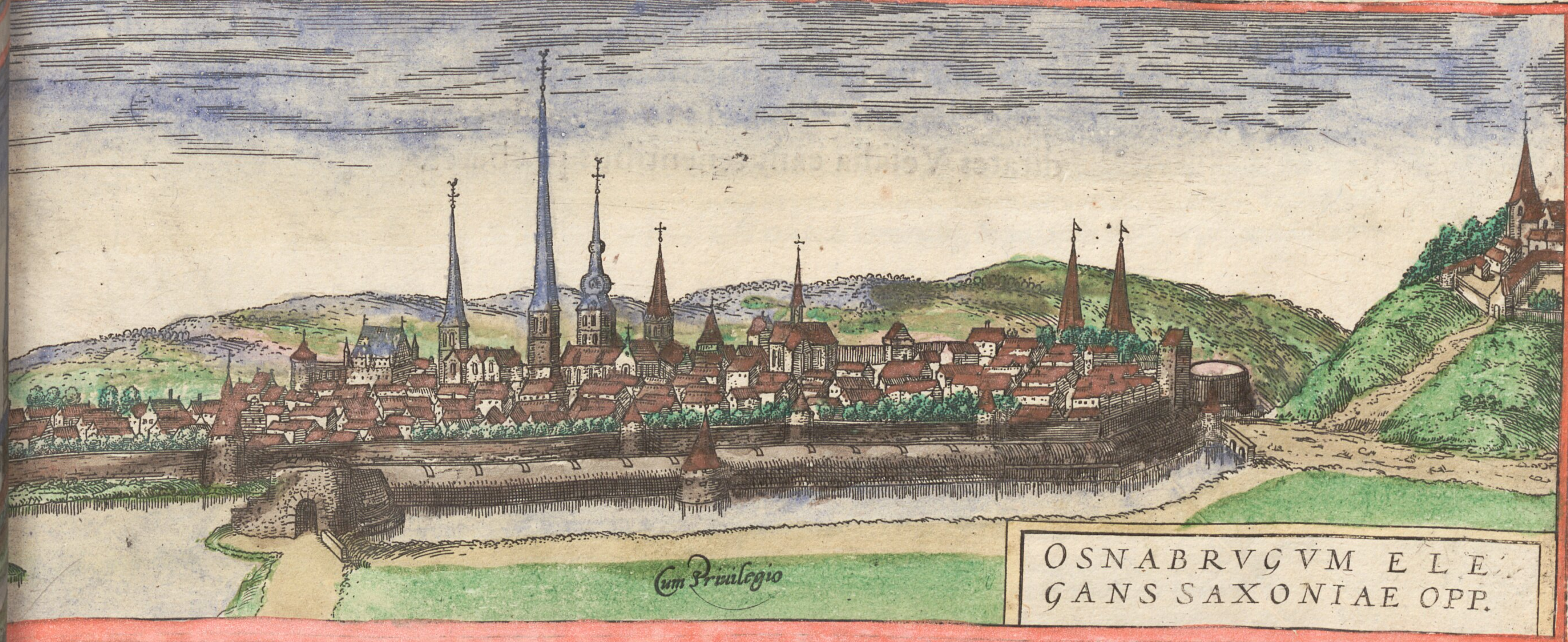
WESALIA inferior, *Ciuitas Cliuensis est*, clara opibus, dignitate, ædificijs, & mercatura, ad eius mœnia Lupia Rheno coniungitur, inde non longè Teutoburgum situm est, hodie **Deusburgh** vocatur, oppidum iustæ magnitudinis & vetustatis. Cui vicinum est oppidum, vulgo **Dinslacken** appellatum, quod Arnoldus Wesaliensis, Martis lacum interpretatur. Nam Martis diē, **Dinsdach** vocamus, & **Dingen**/litigare significat, quod proprium Martis est. Coluisse autem Germanos Martem, Tacitus & Plinius authores sunt. Sed iam ad VVesaliam redeo, quæ magnas ex Rheno præterlabente commoditates percipit, qui sæpius ab ori-

Trans aquas (vel D Virginis) par.
D Martini par.
MONASTERIVM, Vrb
leberrimi nominis, metropolitic
patu clara; De quo Albertus
Saxonia lib. 2. Cap

WESALIA INFERIOR.
W E S

Templi Di Pauli summu
S. Lamberti par.
S Iacobi par.
S. Ægidij Parochia
S. Seruasy par
Clarissæ
D. Ludgeri par
Alpha flu.
in media Westphalia ce:
dignitate, & Episco:
Krantzius, in Sua
16

Cum Privilegio
OSNABRVGVM ELE
GANS SAXONIAE OPP.

E L.

MONASTERIVM, Vrbs in media Westphalia ce:
leberrimi nominis, metropolitica dignitate, & Episco:
patu clara; De quo Albertus Krantzius, in Sua
Saxonia lib. 2. Cap: 16.

OSNABRVGVM ELE
GANS SAXONIAE OPP.

WESALIA
INFERIOR.
W E S E L.

origine sua tramitem varians, ab hac demum vrbe, ad occidentem, vbi & mare ingreditur, cursum instituit. Est item VVesaliæ memorabilis misericordiæ ara, à Clarissimi viri ac D.D. Henrici Oliferij, cognomento Baers, D. Cancellarij Cliuensis &c. parentibus consecrata & posita: Gerontocomion nimirum, vbi senio & ætate confectis viris vitæ necessaria, liberalissimè suppeditantur: cuius annuos prouentus filius, paternæ pietatis memor adauxit. Collegiatæ quæ hic est, ecclesiæ fundationem peruetusta scripta in annum 838. referunt, his verbis: Luthardus filius Euerhardi Comitis Cliuensium erexit instruxitq; duo Collegiata templa. vnum in Wesel sub ditione Cliuensium in inferiori Germania: alterum Nouesij, Canonicorum & Virginum: quæ ciuitas tunc temporis Cliuensium Comitibus parebat. Cæterùm quam mirabiles immò miserabiles mutationes ciuitas hæc superiori tempore, durante bello Belgico, & nuper etiam experta sit, & scriptis & experientiâ constat. Sed omnium maximi momenti illa fuit, quum ab Ambrosio Spinola, Belgicarum induciarum tempore, ex improuiso oppugnata & deditione capta, posteà anno 1619. strategemate intercepta, Arausionensi Principi magnas ad Buscumducis tanto facilius sub potestatem redigendum, opportunissimam occasionem præbuit. Tum enim Cæsariani milites, in seruitium Hispaniæ Regis transscripti, Velauiam insederant, & non Batauiæ tantum, sed & toti Hollandiæ maximam formidinem incusserant: verum peruulgato de intercepta VVesalia rumore, nulla re memorabili perfectâ, hinc inde dilapsi, eò vnde venerant redierunt. Tunc sanè apparuit quantas commoditates Vesalia eam tenentibus præberet.

BRVNSVICVM.

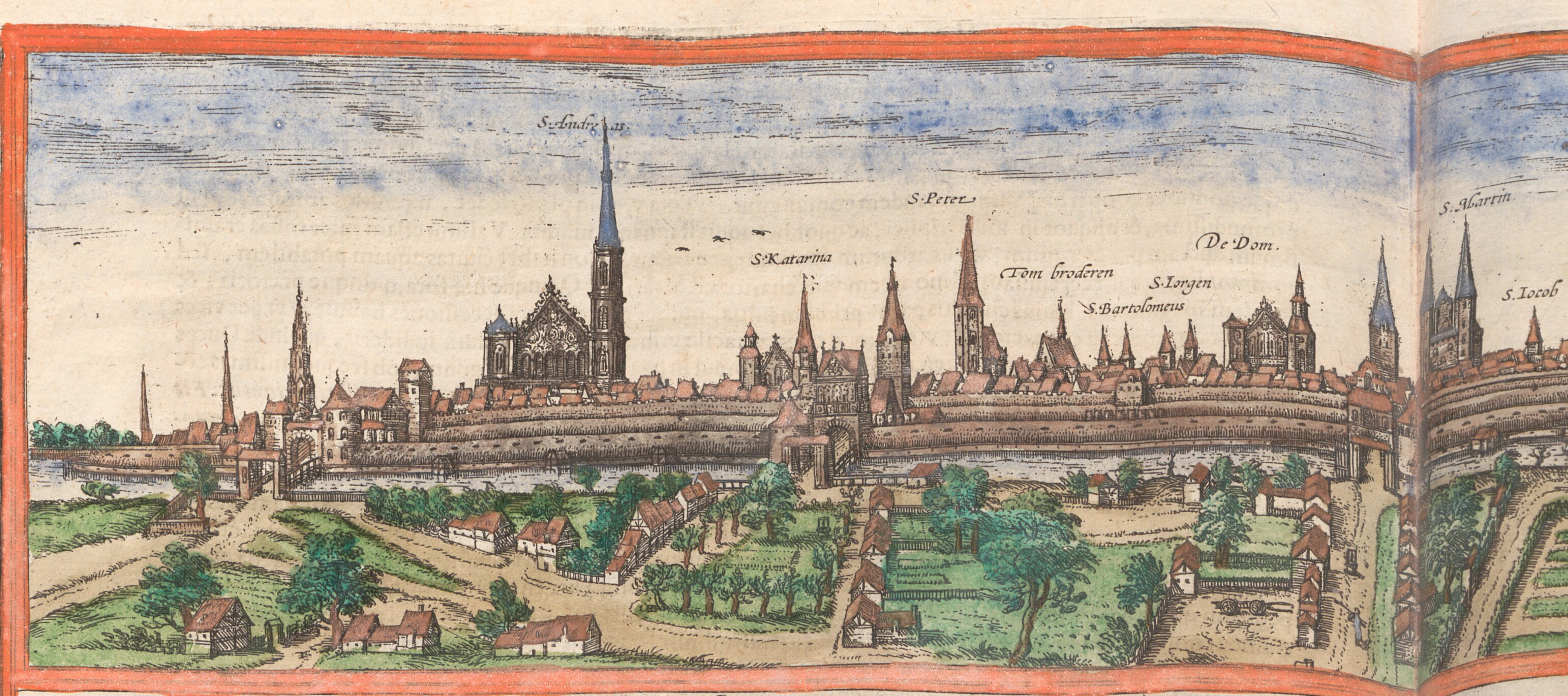
BRVNSVICVM, quondam à conditore Brunopolis, Ptolemæo Tubisurgium, ex Francisci Irenici sententia, hodie totius Saxoniæ Metropolis, cuius ferè centrum obtinet, ciuitas est permagna & populosa, duo millia passuum ambitu suo complectitur, à duobus fratribus, Brunone ac Theodoro, ab alijs Theomaro dicto, Lutolphi Ducis Saxoniæ filijs, condita, salutis anno D.CCC.LXI. vt eorum historicus Hermannus testatur. Hanc vrbem Onacra amnis perlabitur, cui origo Hartonica sylua, duasque in partes ciuitatem scindit, omnem immunditiem secum trahens, varijs vndique pontibus coopertus, Visurgo tandem coniungitur. Tota vrbs in plano sedet, mœnibus ac fossa duplici profundissima, & aliquot in locis triplici, ac quolibet aquis stagnante munita. Vallum etiam inter fossas crassissimum ductum per circuitum, varijs arborum consitum generibus. Non habet ciuitas aquam potabilem, sed communiter bibunt cereuisiam. Vino autem vsus charior est & rarior. Quinque hic fora, quinque prætoria, & totidem magistratus. Huius ciuitatis parua primùm initia, multas per tempora accessiones habuit, vt per vices amplificata, nunc in eas excreuerit vires atque opes, vt facilè principibus suis titulum indiderit, qui inde Duces Brunsuicenses vocantur. Libet hic ea, quæ Senatoriæ domui in hac vrbe præfixa leguntur, ob frequentissimas cōtentiosi huius sæculi lites forenses, paucis subiungere: *In controuersijs causarum, capitales inimicitiæ oriuntur: Fit amissio expensarum: Corpus quotidie defatigatur labor animi exercetur. Multa & inhonesta crimina deinde consequuntur: Bona & vtilia opera postponuntur: Et qui sæpe credunt obtinere, frequenter succumbunt:* Et, *si obtinent, computatis laboribus, & expensis, nihil acquirunt.* Porrò non semel intestinis dissidijs vrbs hæc fuit conflictata: quæ Duci nouas res tentandi & vrbis sub plenariæ obedientiæ iugum redigendæ occasionem præbuerunt. Quamuis enim ciues bonam pecuniæ summam, tum castelli in vrbe exstruendi licentiam permiserint, illud vnum sibi reseruantes vt penes se clauium ad portas esset potestas, Dux reliquis conditionibus quidem assensit, postremam tamen reiecit. Interposuerant se quidem Anseaticarum ciuitatum legati; sed frustra. Dux enim interim, coacto ad 20000. tam peditum quam equitum exercitu, obsidionem ipsis Calendis Sextilis auspicatus est. Ciues sane imperterriti, vim omnem non modo sustinere, sed & propulsare paratissimi, nihil quod ad vrbis defensionem pertineret, prætermiserunt. Venerat tam in castra Ducis Christianus IV. rex Daniæ, qui non vnis litteris Senatum populumque Brunsuicensem ad amicabilem transactionem & pacem hortatus est. Interim Anseaticarum quoque ciuitatum Legati Lunæburgi de confederatæ vrbis salute & libertate solliciti anxiè deliberabant. Rex magnæ Britanniæ quoque Ordines confederati Belgij obtestatus fuit, vt tam auctoritate sua quam viribus incendium hoc extinguere non negligerent: quod etiam illi alacriter præstiterunt, misso cum validis peditum & equitum copijs Henrico Nassouio. Iam vrbs obsessa in magno versabatur discrimine: sed & tam præsidiariorum quam ciuium virtute, & propinqui auxilij spe freta, obsidentem Ducem ad æquas pacis conditiones adegit, quæ anno 1615 die 21 Decembris, facta fuit, magna cum ciuium laude, salua quoque Ducis existimatione: cui sequētis anni die 6. Februarij ciues, ex pacto, homagium præstiterunt. Ex illo equidem tempore res apud Brunsuicenses tranquillæ fuerunt, donec anno 1628. Tillius Ligistici dux exercitus, ciuitatem vt præsidium Cæsarianum acciperet, minis adigere conatus est: quod tamen periculum & Senatus prudentia, & ciuium fortitudo, & parati etiam à rege Daniæ auxilij spes discussit.

LVNEBVRGVM.

LVNEBVRGVM, nobilis Saxoniæ vrbs, olim villa, in ciuitatem redacta, ex ruderibus Bardeuigi, aut Bardovvick, oppido, mercatura quondā celebri, quod Hēricus Leo, propterea, quòd à ciuibus non intromitteretur, Anno Domini 1188. funditus euertit. Hæc autem villa, à Iulio Cæsare condita est, & *à Luna* dicta. Lunæ enim simulachrum, vsque ad Caroli Magni tempora illic remanserat, quod ipse deinde, pietatis zelo cōmotus sustulit: Sic Irenicus. At Albertus Krātzius, in sua scribit Saxonià, sub Henrico IIII. arcem Luneburgensem, sed non oppidū extitisse. Otto primus erexit locum istum in Comitatum, adiunctis ei prædijs de terra Meckelburgensi. Deinde circa annum Christi M.CC.LXXV. Fridericus II. ex Comitatu fecit Ducatum. Hanc ditionem, vnà cum dominio Brunsuicensi, possederunt tres Ottones Imp. atque posteri eorum, vsque ad Henricum Leonem, qui exutus Bauaria, Saxonia, & omni ditione sua, Brunsuicum & Luneburgum retinuit. Quæ nunc munitissima est ciuitas, cincta fossis & vallis, habet figuram ferè quadratam, patens in longum passibus circiter M.CCCC.L. & in latum nongentis. Sunt tres Parochiales Ecclesiæ in vrbe, inter quas S. Ioannis primatum habet, tria item, monasteria. Occupantur ciues & mercatores potissimum negotiatione salis, quod ibi magna copia coquitur atque terra & aqua Hamburgum, Lubecam, & ad alia loca per circuitum distrahendum defertur. Amnis Elmenovv, hodie per hanc ciuitatem fluit, molas agit, atque multas vrbi commoditates affert, tandemque in Albim exoneratur. Hæc Sebastianus Munsterus.

BREMA.

BREMA, à Ptolemæo Fabiramū, amplissima Westphaliæ vrbs, vbi olim Archiepiscopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum, Phrisiæ orientali vicina, ad Weserum, siue Visurgum fluuium posita: ex quo admirandæ altitudinis rota, aquam, ad incolarum necessitates in hanc vrbem per canales subterraneos artificiosè transfundit: ligneum habet pontem, sub quo molæ frumento frangendo, & tormentario pulueri tundendo destinatæ, complures ex ordine hęrent. Ex mercatura primarij in hac vrbe viuunt, vino carent, cereuisiam proinde coqueunt optimam, quæ in vicinas regiones defertur. Anno Christi M.D.LXIII. florens Bremensis Reipub. status, intestina seditione grauiter læsus, pristinæ integritati nondum absolutè restitutus est. Eius controuersiæ causas atque initia, Ditmarus Kenckelus prudentissimus Bremensium consul eleganti scripto cōplexus est. Porrò vrbs hæc multo tempore cum vicina ciuitate Hamburgensi de primatu contendit. Habet sub se Episcopatus Lubecensem, olim Aldeburgensem,

Cum Priuilegio

BRVNOPOLIS VVLGO BRVNSVICVM, BRAVNSCHWICH. VRBS MAXIMA, VNIVERSÆ SAXONIÆ METROPOLIS.
S. Martin
S. Magnus
S. Michael
S. Iocob
S. Ægidij
S. Ciriacus berg

De Hilge Geist
S. Lambert
S. Michael
Springint G.
S. Siliack

ALDENBVRGVM HOLSATIÆ.
S. Cosmus
S. Pangratz
Radthus
S. Iorgen Closter
Vp den Stegen
S. Claus
S. Iohans Closter
Vnser Lieben Frauen Closter

BRVNOPOLIS VVLGO BRVNSVICVM, BRAVNSCHWICH. VRBS MAXIMA, VNIVERSÆ SAXONIÆ METROPOLIS.
S. Peter
S. Katarina
De Dom
S. Martin
S. Iacob
S. Magnus
S. Michael
S. Ciriacus berg
Cum Priuilegio
LVNEBVRGVM, NOBILIS SAXONIÆ VRBS, SALINIS CELEBERRIMA.
S. Lamber
S. Claus
S. Michael
BREMA.
Dat Stefens Dor
De Nalen
ALDENBVRGVM HOLSATIÆ.
S. Claus
S. Iorgen Closter

gensem, Suerinensem in Meckelburga, Libussinensem, Schlesulcensem, Racemburgensem, Hamburgensem vbi olim Archiepiscopatus fuit omnium Aquilonarium prouinciarum. Bremenses gloriam suam ducunt, Danorum gentem, à se ad Christum esse conuersam.

OLDENBVRGVM.

ALDENBVRGVM, vel secundum alios Oldenburgum, duplex inuenitur, vnum in Holsatia Episcopatu insigne, alterum in finibus Frisiæ. In hoc Holsatiæ Oldenburgo habitauerunt olim suæ gentis reguli, tantæ fiduciæ, vt Regi Danorum inferre bella, & inde exspectare non dubitarant. Sed quid non edax consumit vetustas? Olim ad mare posita ciuitas, portum habebat tutißimum, nunc in mediterranea videtur abijsse, quod à mari æstus exaggerans arenas, exclusit vrbem à portu, vt importuosa esset, indequé & per Sclauorum bella defluxit splendor eius, vt iam diu rusticum, nec clausum habeatur oppidulum. Præfuit ei Gotscalcus, primùm tyrannus contra Christianos, sed conuersus ad Christum, infinitam Gentilium multitudinem ad baptismi gratiam pertraxit.

LVBECA.

LVBECA, Inferioris Saxoniæ vrbs Imperialis maritima, supremum peraugustæ Hanseaticæ societatis caput, vulgò, Lubeck quasi angulus laudis, Celte, & Ænea testibus, à Viceboldo duce condita, à Vandalis Baccena nominatur, à Kitto Principe aucta, Anno Christi 1104. Bractusa & Trauo fluminibus irrigua. Episcopatus originem ibi habuit anno 1152. Multa vrbs hæc, diuersitate Principum, pertulit. Celtes:

Inde vrbs clara nitet de lumine nomine dicta,
Et Lobicum Codani fama decusq́; sui.
Angulus hæc laudis dicta est vrbs nomine prisco,
Angulum in hunc fertur fluuius Drauenna per æquor.

Æneas Syluius, in sua Europa, cap. 32. Lubecensium, inquit, ciuitas potentissima est, sine cuius auxilio, vix vnquam Daciæ reges continere suos subditos valent. Duodecim viri Reipubl præsunt, quos consules appellant, quorum perpetua potestas est, & in equestri dignitate constituti, popularibus, nisi vocentur, nulla de regimine vrbis consulendi facultas, nec tamen seruire plebs videtur. Sua cuique substantia tuta est & libertas, saluis legibus, vt velint viuere. Æquum iudicium consules agunt, ab his Cæsar, si excesserint, appellatur: plura de hac vrbe apud Cranzium: Munsterum: Hermannum Bonnum: Wolfgangum Iobsteinium: & in Chronicis Argentinensibus inuenies. Eandem etiam carmine eleganti descripsit Petrus Vincentius Vratislauiensis.

Antè iniquis irati Martis atque Vulcani casibus vrbs hæc est labefactata, quàm hunc inter Trauenam & Vacenissam flumina situm consequeretur, donec tandem ope atque auxilio Adolphi à Schawenburgo, Holsatiæ Comitis, hostium suppressa tyrannide, pacificé exædificari cœpta est, Anno à Christo nato M.C. XL. ac deinde quidem, vindice Friderico Imperatore Augusto, libera Imperij vrbs efficitur; & insignia, bicipitem, partim auream, partim nigram aquilam consequitur. Idem etiam Cæsar, primus augustam illam & inclytam Hanseaticam societatem, multis exemtionibus & priuilegijs in varijs mundi partibus ornatam, confirmauit, eiusque caput, dominam, atque reginam, florentissimam Lubecensium Rempub. constituit, circa annum salutis M.C.LXXXII. (quemadmodum Chronica Argentoratensia commemorant) Quare etiam Hanseatici conuentus vt plurimum ibidem celebrantur, in quibus de communibus ciuitatum negotiis agitur, eoque in controuersijs quatuor Residentiarum (quarum nomina in cælata Londini descriptione inuenies) appellationes deducuntur. Hanseatici fœderis Syndicus fuit Clarissimus vir D. Henricus Sudermannus, I.V. Doctor, ex nobili & Patritia Coloniensium familia orinndus, qui frequenti rerum vsu, multisque legationibus ad Reges & Principes exercitatus, non modò Emporio Anuerpiano, sed & vniuersæ Hanseaticæ societati, percelebri dignitatis commendatione in XVIII. annum præest. Nunc situ & opere fortissima est Lubeca, propugnaculis validis admodum munita, quæ palis ac tignis fistucationibus in aquam immissis, peringentem sustinent molem. Binæ sunt ciuitatis plateæ, longis extensæ spatijs, quas reliquæ cruciatim intersecant, & cliuoso descensu, ad Trauenam & Vacenissam flumina exiliter deprimuntur, vnde grata vicorum mundicies, qui sordes in flumina transmittunt. Mirifico nitore conspicua sunt templa, præcelsis ornata turribus, quæ cupro & plumbo tecta, apicibus aureis nitent. Summa artificum industria, ex flumine, aqua vi molæ in altam transfunditur turrim, quæ per occultos terræ meatus, latentesque siphones, ad ciuium ædes, eo modo delabitur, vt huius rei ignarus, naturalibus fontibus Lubecam abundare existimet. De reliquo huius vrbis splendore, de bellorum sæuitia, quibus sæpius ab Hollandis, Holsatis, Danis & Sueco attrita fuit, quomodo item tertio igni conflagrata, breuitatis studio nihil adijcio: Illud interim silentio inuoluere nequeo. incredibilem huius Reipub. potentiam arguere, quòd vnà cum Daniæ Rege, non alieno, sed sui ærarij præsidio, contra potentem Sueciæ Regem, priuilegiorum causa, in octennium, terra, marique sociale bellum sustinuerit, & pacificationis tandem media, intercedente Imperij proceribus, admiserit.

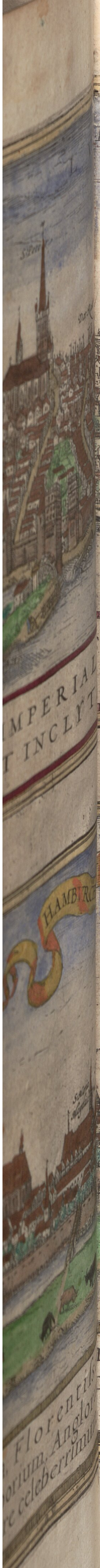
HAMBVRGA.

HAMBVRGA, maxima inferioris Saxoniç vrbs, nomen habet ab Hammone, qui eam instaurauit, vnde Latinè Hammonis Burgum Francisco Irenico dicitur. At Albertus Kranzius, Hamburgum ab Hama, insigni pugile, nomen accepisse existimat, qui à Starcatoro Dano monstrosæ magnitudinis & roboris homine, hoc loci ante vrbis ædificationem occisus perhibetur. Lubeca decem miliarium interuallo distat, aquis est instructissima, & ad mercaturam situ admodum opportuno: Quare Angli, quos iam Brabantia non tolerat, merces suas hic distrahunt. Mœnibus, fossis, vallo, diuitijs & incolis, nihil Hamburga cultius, nihil munitius vidi. Aedes habet eximiæ venustatis, quæ ductis per vrbem euripis alluuntur. Ex quibus, ob vini inopiam, potum cereuisiam coquunt, quæ non ab Hamburgensibus tantùm, sed & in alijs Saxoniæ partibus, auidissimè bibitur, adeò vt dictu mirum sit quanta cereuisia hæc gens sese ingurgitet: laudem meretur, & gloriam, qui fortiùs potitarit. Carolus Pipini pater hic vicarium habuit, quem Dani, expugnantes vrbem, igneque vastantes, eiecerunt. Inter septem Vandalicas Hanseatici fœderis vrbes non infimum dignitatis gradum Hamburga obtinet.

Ceterum

S.Peter
De Dom
Dat Huxter dor.
Dat Radt hus.
De oldest karck
S.Anna
Dat Molen dor
LVBECA VRBS IMPERIALI
DALICARVM, ET INCLYTÆ

HAMBVRCH EIN
S.Nicolaus
Der Heilig Geist
Miller dorff
Die Schaer kirch
Die Nieder bruck
S.Maria Magdalena
S.Joannes
Hamburga, Florentissimum in
æ emporium, Anglorum frequē
pore celeberrimum A° Dñi. M

IMPERIAL
T INCLYT
HAMBUR
Florentin
orum, Anglo
re celeberrim

B E C.
Vnse Lefrowen karck
S. Katrin
S. Iacob
Tum Hillge Geist
S. Clemes
S. Maria Magdalena
Dar borch dor
LIBERA, CIVITATVM WAN
HANSEATICÆ SOCIETATIS CAPVT.

VORNELICHE HAN
STAT
Der Thuem
S. Joannes.
Sanct Peter
Der Winser Port
S. Iacob
S Gerdrut
Das Stein Tor
num inferioris Saxoni:
n frequetatione hoc te:
A° Dñi: M. D. LXXII.

LVBEC.
Dat Molen dor
De Dom
De oldest karck
S. Anna
S. Tillien
Dat Huxter dor.
S. Peter
Dat Radt hus.
Vnse Lefrowen karck
S. Kattrin
S. Iacob.
Tum Hilge Geist
S. Clemes
S. Maria Magdalena
Dar borch dor
LVBECA VRBS IMPERIALIS LIBERA, CIVITATVM WANDALICARVM, ET INCLYTÆ HANSEATICÆ SOCIETATIS CAPVT.

HAMBVRCH EIN ORNĒLICHE HA STAT
S. Nicolaus
Der Heilig Geist
Miller dorff.
Die Schaer kirch
Die Nieder bruck
S. Maria Magdalena
S. Katarina
S. Joannes.
Der Thuem
Sanct Peter
Der Winser Port
S. Iacob
S. Gerdrut
Das Stein Tor
Hamburga, Florentissimum inferioris Saxoniæ emporium, Anglorum frequētatione hoc tēpore celeberrimum. Æ Dni: M. D. LXXII.

Cæterum quid GerePius Becanus de nomine & origine Hamburgensis ciuitatis sentiat, præstat ipsius verba adscribere, Hamburga inquit, quasi Hammonis Burgum, vel, vt Celtes, Hammonipolis, Thietmarsis, Holsatis, & Stormar quondam Metropolis, in VVagria regione VVandaliæ sita, nunc inferioris Saxoniæ, vrbs præclarissima, vbi Pipinus, eiusque filius, Carolus Magnus, vicarium semper administratorem habuerunt. Quem Pomerani, ac Dani eiicientes, vrbem ipsam inuadunt, ac igni tandem perdunt. Collapsam deinde, ac vastatã, Carolus Magnus. restaurat. Plura de hac vrbe Krantzius in Saxonia sua & VVandalia. Doctor Becanus verò in originibus Anuerpianis hunc in modum de Hamburgo scribit: Quidam à Ioue Hammone (quem villosum arietina facie, Gregorio Gyraldo afferente, depingebat antiquitas) nomen Hamburgo datum credunt, quod in ea vrbe hæc effigies ad Caroli vsque ætatem, à quo sit auerse, mansisset. Hammonis equidem nullum apud Cymmeriorum colonos cultum fuisse, satis scio, atque idcirco neque vrbi inde nomen datum: quæ qua de causa, Hamburg sit dicta, non facile sit in tanta scriptorum inopia explicare. Saxo ab Hama quodam pugile, quem Starcatterius illic deuicerit, vocatam dicit, sed eam fabulam plus quam anilem mihi non persuasit. Hã, vt alias paries aliquando molis alicuius cibariæ signat, vt, dum dicimus Botheram, quo pars panis inducto butyro significatur: ita pernis salitis & fumo siccatis, ob excellentiam maximè, frequentissimeq; nomen hoc est attributum. Quamuis igitur omnes cibariæ molis partes significet, de porcina tamen carne maxime est in vsu. At nulla gens est, quam equidem noui, apud quam carnis porcinæ infumatæ, plus absumatur, quam in illa inferiore Saxoniæ parte, in qua Hamburgum princeps & antiquissimum oppidum fuisse, ex Caroli historia satis est apertum, qui totius Septentrionalis, & Transalpinæ Germaniæ metropolitanam hic sedem collocauit. Suspicor igitur hic olim celeberrimum sallamentorum & carnis porcinæ fumo duratæ, emporium fuisse: atque hinc omnes Saxones maritimos & insulares, & vicinos etiam populos littorales, nauibus suis, quibus mare infestum plerumque habebant, commeatum & cibaria ad diuturnas nauigationes necessaria petiuisse: quæ, quod carne porcina infumata, quam huc vndique venalem finitimi portabant, maximè constarent, locum huius mercatus Hamburg nominarnnt, id est, oppidum pernarum siue petasonum & cæterarum porci partinm sale fumoque ad longos vsus conseruatarum. Qui regionis illius naturam, & viuendi consuetudinem, & situm Hamburgi norit, atque ea ad antiquas Saxonum & Franconum, qui vicini erant, piraticas & alias nauigationes contulerit, non dubito, quin statim huic meæ coniecturæ sit assensurus. Hucusque verba & coniecturam Doct. Becani retulimus.

VVEIMARIA.

WEIMARIA, pulchrum est in *Thuringia oppidum*, quondam peculiari Comitatui nomen, iam verò inclytam *Saxoniæ Ducibus*, sedem, & domicilium præbet, qui magnificum in eo palatium habent, ex quadratis & formatis ad lineam saxis nitidè ædificatum, & pomarium omni arborum genere summa industria consitum, quod Ilma fluuio irrigatur, qui in Salam tandem se recipit.

ERDFORDIA.

ERFORDIA, memorabilis & maxima Germaniæ vrbs, *Thuringiæ Metropolis*, à priscis Erphesfurt appellata, à molitore quodam, Erpf, & transitu, quem **Furdt**, Germani vocant, denominatur. Eam Gera fluuius illabitur, & mediam fermè præterfluit, cuius commoditate tota purgatur. Montem habet excelsum, qui nunc S. Petri vocatur, vbi olim fuit arx constructa, quæ postea rursum est desolata, regnanteque apud Francos Dagoberto monasterium D. Petro sacrum ibidem ædificatum est. Cui Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus D. Virginis templum coniunxit. Huius vrbis ager optimus est, & herbæ fullonum, quæ sandix ac saponaria dicitur, pro tingendis vestibus ac pannis feracissimus, & pecorum pascuis abundat. Plinius etiam ad Erdfordiam Germaniæ raphanum se vidisse comprobat ad puerorum infantium magnitudinem prouenire. Est hîc Vniuersitas à Dagoberto Francorum Rege Anno Domini 1391. fundata, & à Bonifacio IX. & Pio II. varijs priuilegijs honorata. Vide Munsterum, Annales Argent. & Georgium Rithaimerum in orbis descriptione, & Pij II. Europam. In medio fere Thuringiæ vrbs est posita, vbi Gera fluuius, eam illabitur. Optimo gaudet agro, & Sandicis herbæ fullonum opificio pernecessariæ, feracissimo. Pecorum etiam pascuis abundat. Anno sexagesimo sexto, supra millesimum, muro cincta, turribus & propugnaculis est munita. Ab Henrico III. multis est labefactata incommodis, ob importunam decimarum exactionem, à qua Erfurdia immunis semper ac libera fuit. Itaque exorto Saxonico bello, auitam libertatem ferro armisque defendere, quàm insolito decimarum iugo ceruices submittere maluit, idque tanto animorum ardore, vt & vitæ, & fortunis Augusti, extremum immineret periculum. Non quidem magnam calamitatem, sed insignem mutationem cum plerisque alijs Germaniæ ciuitatibus vrbs hæc bello quod hodieque durat, experta est. Postquam enim Gustauus Adolphus Suecorum Rex armis suis Pomeraniam & Megapolitanum Ducatum peruagatus, ad has quoque oras processisset, tantam vrbem ad conatus suos feliciter perficiendos maximè opportunam ratas, mense Septembri eam nullo fere negotio in potestatem suam redegit; tanto feliciorem, quod post id tempus, vt plerisque alijs accidit, nullam vim nullumque aliud dominium senserit.

IENA.

IENÆ *Thuringiæ vrbis* nomen, vt quidam à Iano deducant, non video quanam ratione fieri queat, cùm hic deus in Theutonico solo cultus non legatur. Probabilius itaque Stigelius scribit:

Hinc placet Hebræo nobis hanc nomine dici,
Vt vetus à Iaÿn nomen IENA *tenet.*
Cur ita crediderim, nisi mentem vocula fallit,
Certa huius ratio nominis esse potest.
Quippe vocat Iaÿn Solymæ pius incola terræ,
Hoc quod nos Latio dicimus ore merum.
Quæ caput in medijs vrbs fertilis erigit vuis,
Hanc quisquam à vino nomen habere neget?

Hæc ille. Ima iacet valle, muris & turribus firma, ponte lapideo vtramque Salæ ripam coniungens, Schola etiam triuiali, immò vniuersitate insignis.

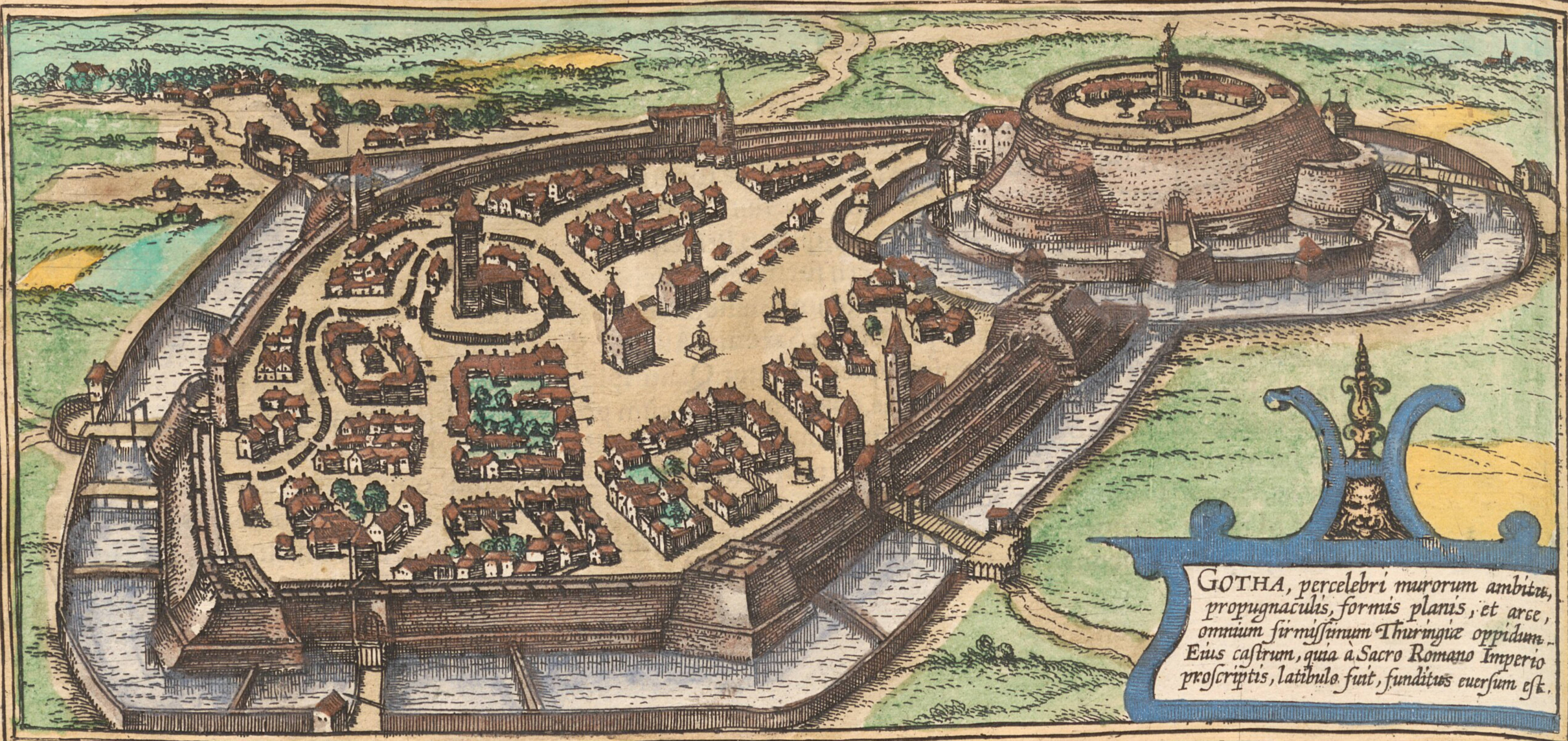
GOTHA

THVRINGOS à Gothis, Rithaimerus in sua orbis descriptione originem traxisse scribit, eo, quòd Gothi in hac regione gentis suæ vocabulo GOTHAM vrbem condiderunt, circa annum Christi, vt Iobsteinio placet, 923. Admirandæ fortitudinis castrum habet **Grimmenstein**, quod nunc solo æquatum iacet. Eius rei causa hæc fuit. Guilhelmus Grumbachius, stirpe magis, quàm virtute nobilis, ob varia & enormia flagitia, quibus Principes in ordinem redigere, Cæsarem ex imperij fastigio deturbare, nouamque imperij formam moliebatur, à Ferdinando Imper. August. tum à Maximiliano Imp. eius filio, reus declaratus & cognitus, cum omnibus verè Catilinariæ coniurationis socijs, condemnatur, proscribitur, atque Illustrissimo Principi Electori Saxoniæ Augusto, sententiæ promulgatæ executio, ab Imperatore, ac cæteris Imperij ordinibus, vno consensu, demandatur. Quam ipse proscriptionem, fiducia sui receptus, & protectoris Ioannis Friderici secundi Saxoniæ Ducis, contemnit. Qui cùm post multas Principum admonitiones, à pertinaci sectioso̅rū defensione nō abstineret, Illustrissimus Saxoniæ Dux Princeps Elector Augustus, extrema necessitate coactus, ne mandata Imperij detrectare videretur, vrbem pridie natalis Domini obsidione aggreditur, eamque XIII. Aprilis, Anno Domini 1567. deditione capit. Tum Grumbachius, & cum eo quatuor ex coniuratis, ob violatæ Cæsareæ Maiestatis crimen commissum, XVIII. Aprilis iusto supplicio afficiuntur, castrum diruitur, Dux Ioannes Fridericus, captiuus Viennam abducitur.

WEIMAR

IENA Thuringiæ vrbs, cum propter Musas, tum vineta clara et celebris

GOTHA.

GOTHA, percelebri murorum ambitu, propugnaculis, formis planis, et arce, omnium firmissimum Thuringiæ oppidum. Eius castrum, quia à Sacro Romano Imperio proscriptis, latibulo fuit, funditus euersum est.

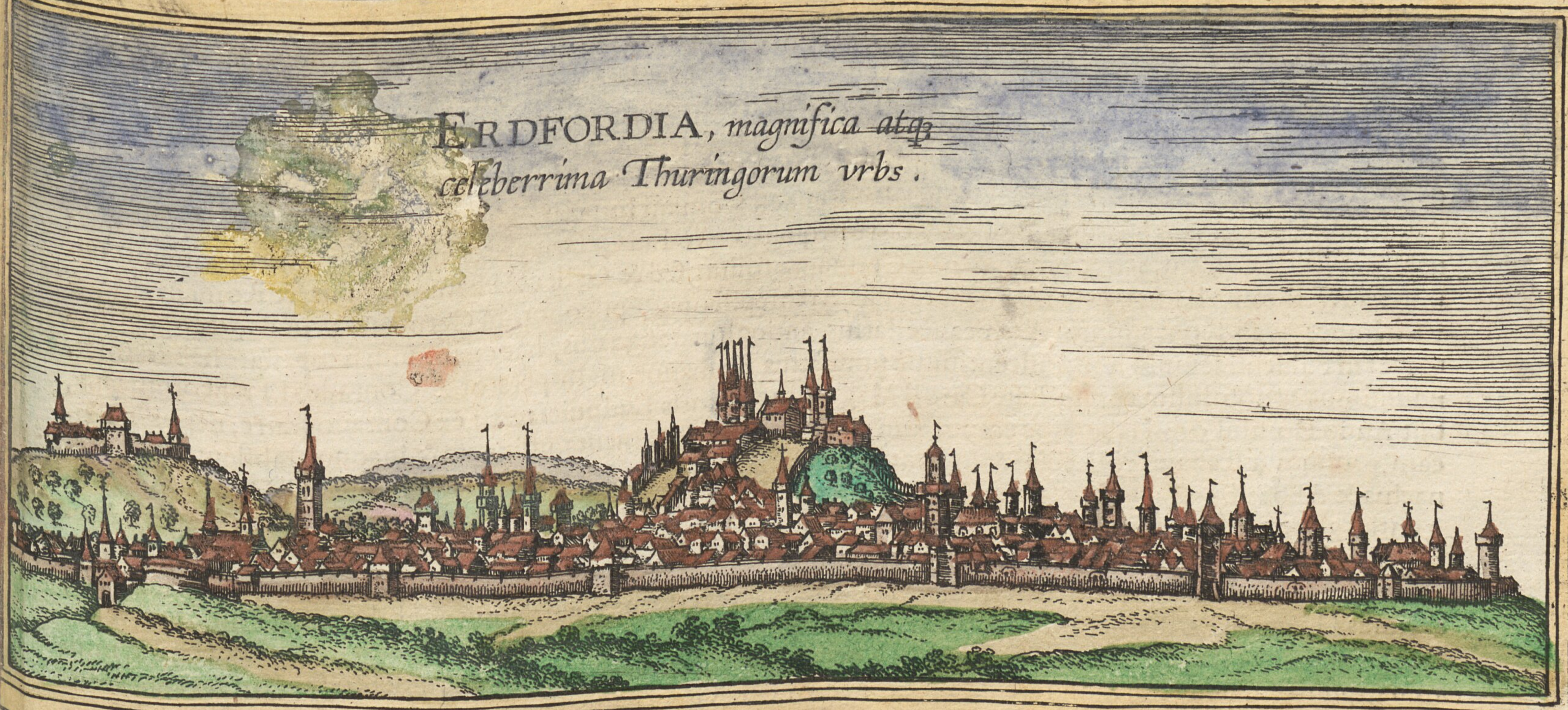

Cum Priuilegio.

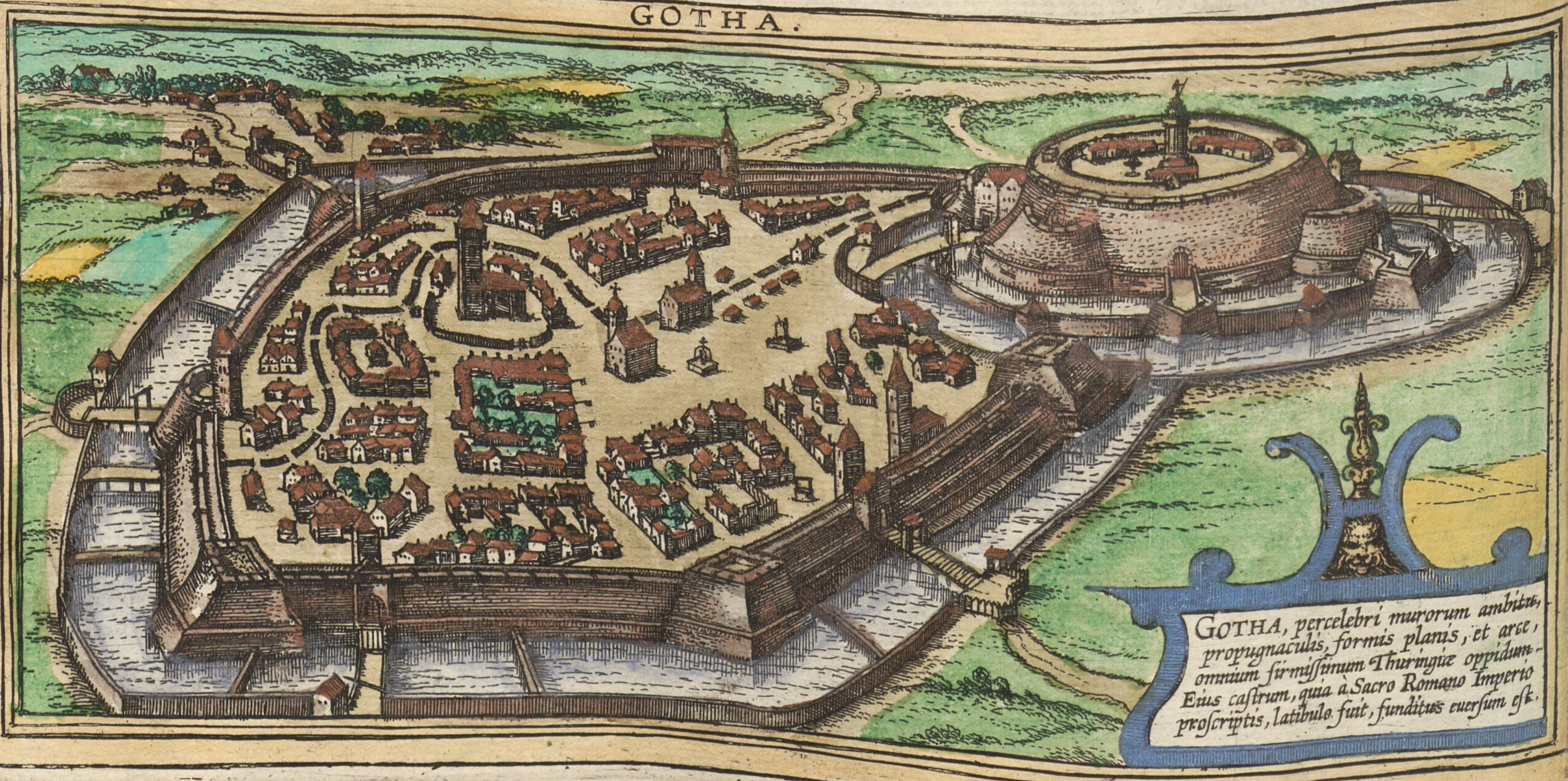

Cum Privilegio.

FVLDA.

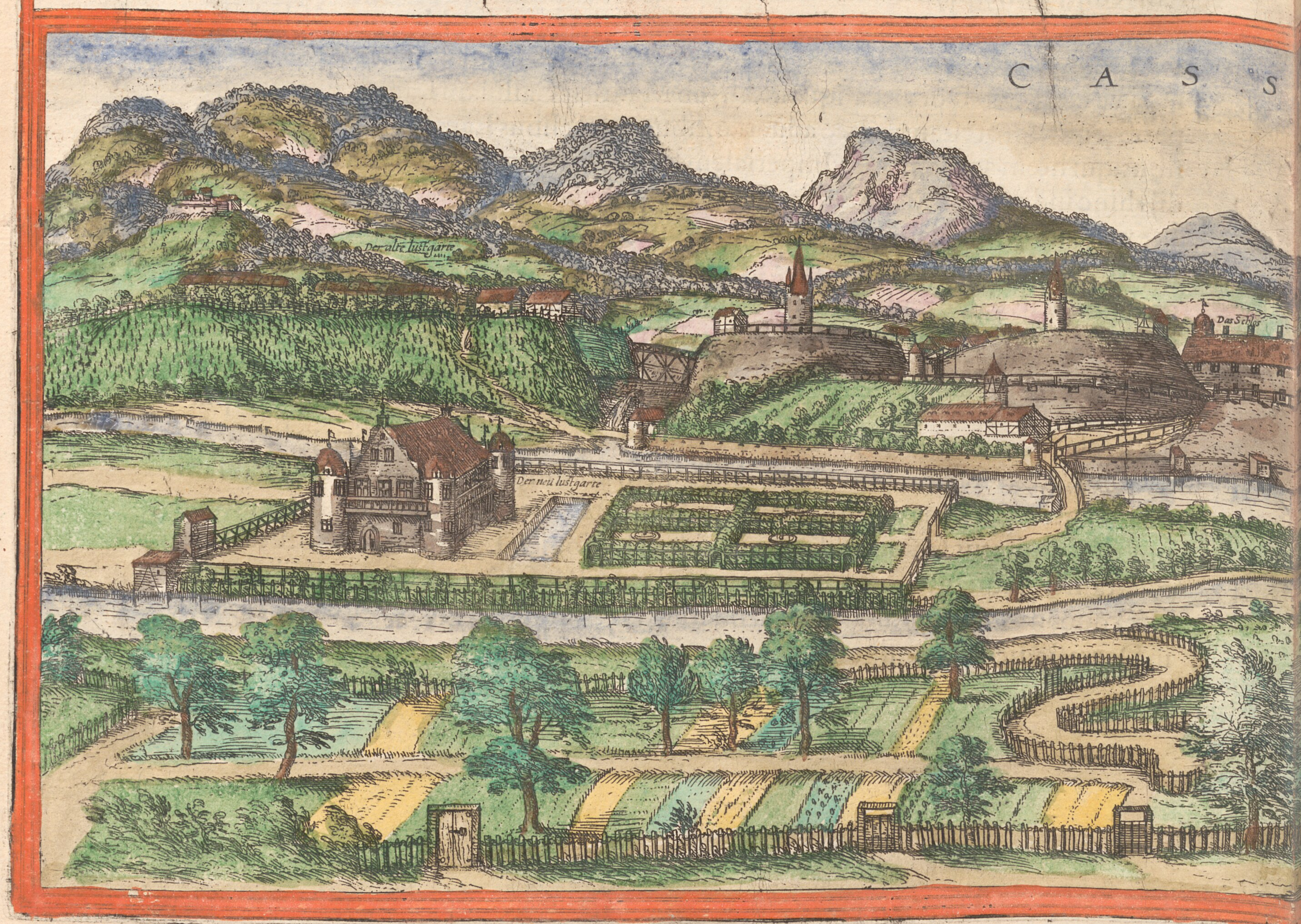
FVLDA, Metropolis est eius in Germania regionis, quam olim Bucconiam, alij Bucchoniæ
sylvam seu solitudinem appellabant, quæ inter Thuringiam, Franciam, wederaugiam, & Hes-
siam sita est. Inter ripas alias habet Fuldam, quæ præterlabens ciuitati nomen dedit. Cuius
præcipuum decus atque ornamentum est peruetusta illa & planè augusta basilica S. Saluato-
ris, quam longè lateque celeberrimam memoria D. Bonifacij reddidit, cuius auspicio diuino;
Fuldana ciuitas primum & condita, & aucta, vasta ante solitudo. Basilica enim hæc antiquissi-
mi monasterij prior oppido constructa fuit, anno nimirum salutis 753. Imperatore Pipino
Caroli magni patre. Quo fermè tempore VVonfridus, post Agathopœus siue Bonifacius di-
ctus, è Britannia in Germaniam venit Apostolus Christi, qua de re magnus est consensus annalium, &c. Ampliorem
huius regionis & vrbis chorographiam Georgij VVicelij, vide in Munstero Cosmographo. De hoc oppido & cœ-
nobio Caspar Bruschius sic scribit. Fulda, siue Fuldense Monasterium, aut vt in Caroli Magni diplomatibus reperi-
tur, Monasterium S. Saluatoris, in sylua Buchonia situm: potentissima ordinis & instituti D. Benedicti Abbatia in
Buchonia Germaniæ tractu, inter Hassiam, Franciam orientalem, & VVederouiam sita, ad eiusdem nominis amœ-
nissimum & pisculentissimum flumen, & intra eiusdem nominis præclaram ciuitatem, amœnissimo loco fundata,
& constructa est Anno Domini 744 sumptibus Carolomanni, & Pipini Galliæ & Franciæ Regum, à S. Bonifacio,
siue Vunefrido Anglo, primo Archiepiscopo Moguntino, qui ibi in præclara Basilica D. Bonifacij, Anno Domini
791. condita honorifico Mausolæo terræ parenti redditus, & sepultus est. Scribitur, eo ipso die, quo S. Bonifacij à
Frisijs occisi cadauer, Fuldam est allatum, omnes Cœnobij campanas, sua sponte, absque omni hominum pariter ac
iumentorum ope, agitatas, amœniorem, & suauiorem solito, sonum reddidisse. Habet potentissimum hoc cœno-
bium extra ciuitatis mœnia, circa se quatuor alia magnifica Monasteria, in altissimis montibus sita, & ab Abbati-
bus Fuldensibus fundata, videlicet D. Ioannis montem, Nouum montem, S. Petri montem, ac Frauenbergum, quasi
Dominarum vel nostræ Dominæ, id est, B. Virginis montem, & parochiale templum S. Floriani: in quorum mona-
steriorum medio quasi, sita est Fuldensis cùm ciuitas, tum Abbatia, aliarum omnium Germaniæ Abbatiarum illu-
strissima Domina ac Regina, Eius loci Abbas, Princeps est Romani Imperij, vnus ex quatuor Imperij, aut Cathe-
dræ potius Imperialis Abbatibus, sic dictis à Carolo quarto, quòd ad Cæsaris pedes in publicis Imperij statuum con-
uentibus sedere soleant. Sed & omnium non Germaniæ solùm, sed & Galliæ Abbatum primus, & Romanæ Impe-
ratricis Archicancellarius, sicut Magdeburgensis Archiepiscopus Episcoporum Germaniæ primus, Moguntinus
verò Imperatoris Romanorum Archicancellarius, antiquitus designatus, hac etiamnum tempestate haberi solet.
Cubat in Fuldensi templo honorificentissimè tumulatus Romanorum Imperator A. Conradus I. Francorum Dux,
nouissimus ex nobilissima posteritate Caroli Magni, Imperatoris Ludouici tertij, ex Conrado fratre, nepos, qui o-
bijt Anno Domini 919. Habet hoc cœnobium, præter cætera ornamenta, insignem & incomparabilem Bibliothe-
cam, primùm à Rabano collectam & institutam, auctam verò & in ordinem redactam, postea ab Hildeberto, Mo-
nachis & Abbatibus Fuldensibus, literis, & vitæ integritate conspicuis tandem ad Archiepiscopatus etiam Mo-
guntini gubernationem ob insignem virtutem, ac vitæ honestatem euocatis: de quibus plura leges in primo nostro
Episcopatuum Germaniæ tomo. Fuldense oppidum S. Rabanus, cognomine Magnentius Maurus, ortu illustrauit,
qui ex Fuldensi monasterij Abbate Archipræsul Moguntinus creatur, vir in diuinis ac philosophicis literis exercita-
tissimus. Gymnasij Parisiensis olim Professor, Philosophus, Rhetor, & Astronomus, suiq; temporis Poetarum nulli
secundus, cui nec Italia similem, nec Germania peperit æqualem. Quibus rebus argumento sunt tot ac tanta volu-
mina, ipsius diuini ingenij monumenta. Bibliothecam Fuldensem tanta librorum copia ditauit, vt eo potissimum
nomine, monasterium etiam hoc tempore inclarescat. Reuocantur nunc in Fuldensi oppido, honesta literarum stu-
dia, respirat ibidem, hactenus ferè suppressa, religio Christi, ope & auxilio Societatis Iesu, cui anno salutis M.D.
LXXIII. Collegium assignatum est, à R.D. Balthasaro, Abbate Fuldensi, Imperij Romani Principe, Abbatum per
Germaniam & Galliam primate, Augustæ Archicancellario. Quum Principali titulo gaudens Abbatia hæc hacte-
nus floruisset, vltimo hoc bello (atque vtinam vltimo!) eas calamitates passa est quibus quasi ab imis sedibus fuit
emota. Quum enim Tillius Catholicæ Ligæ copiarum dux totam ferè Hassiam iuris sui fecisset, mirum est
quam multa tam ab amicis quam inimicis incolæ pertulerint. Vbi vero belli fortuna in alteram
partem se flexit, tota diœcesis in Hassiæ Landgrauij ditionem redacta,
eiusque dominio subdita est.

MARTPVRGVM.

TErra quæ à Mœno verſus ſeptentrionem extenditur, à prædeceſſori-
bus noſtris adſcribitur Teutoniæ inferiori, complectiturq; in primis
Haſſoniam, Thuringiam, & Miſiam. Haſſonia ab occaſu contingit
Rhenum, & ab ortu Thuringiam atque Saxoniam, verſus aquilonem
verò confinis eſt terræ Brunſuicenſiũ, & pro parte Weſtphaliæ. Huius
autem regionis duo præcipua oppida ſunt MARTPVRGVM ET CASSVLA. Quorũ
illud prouinciæ Metropolim ſtatuũt, putantq; quidam ſic dictum, à Deo Marte: alij
autem à Marcomiro Marcomiri viceſimiſexti Regis Francorum filio, nominatum &
erectum fuiſſe colligũt. Ptolemæo, authore Franciſco Irenico, Amiſia dicitur. Mat-
tiacum antiquius, appellatum Dilichius autumat ciuitatem hanc olim villã fuiſſe
hiſtoriæ produnt. Eam Lona præterfluit, inſignis in comitatu Witgenſtein fluuius
(An dem Horberg oritur) olim VVedekindi Anglorum Principis caſtrum præterflu-
ens. Laſphe eiuſdem Comitatus oppidum alluit, inde Beidenkap, Martpurgenſem
hanc vrbem, Steiffenburg, Gieſſen Cattorum, nunc Heſſorum oppida, allabens,
VVetzphalar, Limburg præterfluens, multis receptis amnibus infra Lõſtein oppi-
dum in Rhenum euoluitur. In præcelſo mõtis culmine Principis ſedes eſt cum Sa-
cello, opus Lodouici Epiſcopi Monaſteriẽſis, Henrici tertij Lantgrauiæ Turingiæ
filij. Celebris valdè eſt hæc ciuitas S. Eliſabethæ ſepulchro, quę ibi quoq; domiciliũ
habuit: nec non Teutonici Ordinis aula, inprimis opulenta. Anno 1261. vti & anno
1311. incendio fortuito miſere fuit deuaſtata; ſed non multo poſt ad priſtinum nito-
rem redijt, Principum maximè beneficio, qui ferè continuò ibi domicilium habu-
erunt. Liberalium artium ſtudium Vniuerſale in hac ciuitate Martpurgẽſi habetur,
inſtitutum anno Chriſti 1526. & Anno 1535. à Philippo Principe inſtauratum. Ciui-
tas hæc cum toto Ducatu, aliquamdiu ſub Mauritij Caſſulani Lantgrauij fuit, im-
perio fruſtra proteſtantibus & aduerſantibus patruelibus Lantgrauijs Darmſtadiẽ-
ſibus, qui litem ad Cameram Imperialem Spirenſem detulerunt: cuius magnis ſtu-
dijs hinc inde agitatæ, is finis fuit, vt pro Darmſtadienſibus ſententiæ pronunciatæ,
& exequatio Colonienſi & Saxoni Electoribus fuerit demandata. Hi miſſis ſubde-
legatis, ſub finem Martij anno 1623. executionis fecerunt initium, Mauritio Land-
grauio & filijs valdè renitentibus, & amicabilem tranſactionem flagitãtibus: ſcrip-
tis ea de re ad Saxoniæ Electorem litteris: qui reſpondit, ſuum non eſſe de iuſtitia
Cæſareæ ſententiæ dubitare, multò minus impoſitum ſibi executionis munus re-
cuſare. Cedentibus ergo Mauritio & filijs, Ludouicus ſenior Lãdgrauius Marpur-
gum ipſe venit, & ciuibus, vt & poſtea vniuerſis Ducatus illius ſubditis in fidem ſuã
acceptis, Auguſtanæ Confeſſionis religionem poſtliminio reduxit, & Academiam
quam anteà Gieſſenæ inſtituerat, Marpũrgum transferri iuſſit. Simili executione
poſtea Comitatus Cattimelibocenſis eidem Ludouico Landgrauio reſtitutus fuit:
quæ tamen aliquanto fuit operoſior, quod arces Rinfelſiana & Cattimelibocenſis
vltra duos menſes obſidionem ſuſtinuerint, tandem verò & ipſæ ineunte ſeptembri
in Darmſtadienſis Landgrauij conceſſerint poteſtatem.

Caſſula.

M A R
Der Kesselberg
Der Geine
Die Pharr kirch

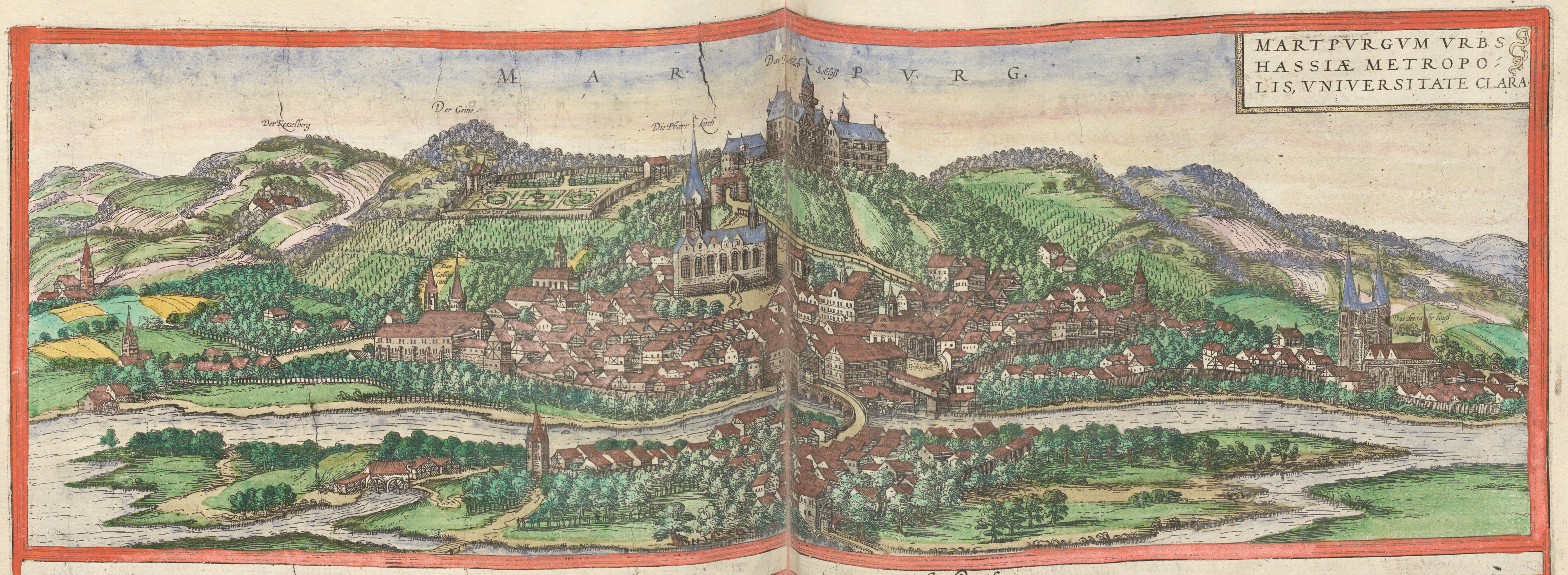

C A S S
Der alte lustgarte
Der neu lustgarte

27, a-b

Cum Priuilegio

Cum Priuilegio

CASSVLA.

CASSVLA inferioris Hassiæ ciuitatum caput, dicta quasi Castellum, olim enim tantùm illic arcem extitisse perhibent. Illic lilium aureum è Roma per Lantgrauium delatum videtur. Nũcupatur autē à Ptolemæo Stereontium. Hæc Franciscus Irenicus. Fulda, Ana, & Trusula fluminibus irrigua. Aquis igitur instructa ciuitas, agrum fœcundum atque compascuum habet, & arua pecoribus nutriendis idonea. Vnde in vellerum lanæq; venditione, horum potissimum negatiatio cõsistit. Has siquidem merces, lanam præcipuè, partim ex Buuonia, regione Thuringiæ vicina allatam, partim patrio in solo natam, in maximum Brabantiæ Emporium Anuerpianam vrbem exportant, & inde Londinũ transmittitur, quò Anglis (qui licet ouibus abundent, tantam tamen lanæ copiam, quantã ipsi consumunt, textrinis suis suppeditare nequeunt) à nostris Germanis mediũ offeratur, atque materia maxima lucri, & ex mercibus nostris in Germania natis, pecuniam colligendi, dum confectum ex nostra lana pannum, ante aliquot annos Anuerpiæ, nunc Hamburgi, & Francofordiæ ad Mœnum, ac passim alibi parata pecunia comparamus. Situm eius olim alium fuisse Dilichius vult, nimirum circa pagum Wolfsanger vulgo dictum. An stereontium Ptolemæi sit, nondum liquet. Quidquid sit, illud certũ est, multa oppida per motus bellicos aliasq; mutationes ab antiquis sedibus fuisse translata. Certè circa annum 1008. Cassulam obscuram tantum villam, vastatæ arci adsitam fuisse, & ad Kauffungensis monasterij ditionem pertinuisse constat. Anno 1152. Ecclesia parochialis Cassulæ à Comite Henrico Raspio Annebergensi monasterio donata fuit: qui prædictam ruinosam arcem restaurauit, & noui ibidē oppidi fundamenta iecit. Quando verò præcipua eius loca seu membra ædificata fuerint, Dilichius articulatim recenset. Olim in tres partes oppidum diuisum fuit, nempè vetus & Nouum oppidum, & Immunitatem: quæ singulæ suos magistratus, Cõsules, Curias & insignia habuerunt. Anno 1382. & 1385. Cassula à Baltasare Marchione, Moguntino, Coloniensi, Osnabrugensi Episcopis, nec non Ottone Duce Brunsuicensi, cognomine Malo obsessa & miris modis vexata, sed ciuium fortitudine & fidelitate defēsa, in obedientia sui Principis permansit. Patrum nostrorum memoriâ, Philippo Lantgrauio à Carolo V. Imperatore capto, & in Belgium abducto, Hispani Cassulæ mœnia & propugnacula demoliti sunt: quæ tamen non multò post ab eius filio Ludouico ita reparata & de nouo exstructa sunt, vt munitissimis oppidis merito annumerari possit. Non parum quoque splendoris oppido huic Mauritius Landgrauius varijs exstructionibus attulit; vt tanti Principis domicilio seu aulâ merito glorietur. Funesto hoc Germaniæ etiamnũ flagrante bello, quo tota Hassia misere afflicta fuit anno 1626 à Ligistici exercitus duce Tillio ad deditionem Cassula non sine minis fuit sollicitata; Sed Mauritius Lãdgrauius extrema potius exspectare quam se dedere maluit: Hodie eius filio Gulielmo paret: Atque vtinam tandem bona pace reflorescat.

VVITTENBERGA.

VVITTENBERGA Oppidum, temporibus nostris domicilium Ducum Saxoniæ Superioris, à VVitikindo I. Saxonum Christiano Principe, vt quidam putant, VVittenberga nuncupatũ. In quo Dux Fredericus Elector, Ernesti Electoris Filius, instituit anno Domini 1502. vniuersale studium ex Lipsiensi & Tubingensi vniuersitate. Quam academiam alter Fredericus ita ornauit, vt ex frigida, teste Erasmo, celebris euaderet. Petrus Mosellanus, Fridericus, inquit, VVittenbergam suam, omnigenarum artium, maximè trium linguarum Professoribus sic instituit, sic adornauit, vt optimè constituti Gymnasij exemplar hinc petere possis. In quo Heningus, Oldendorphius Jurisconsulti, scriptis apud Germanos celebres floruerunt. Memorabile est, quod de purgatione per ferrum candens in hac ciuitate accidisse, Albertus Krantzius in sua VVandalia commemorat lib. VIII. cap. XXX. Incendium ædium furtim procuratur, imponebatur in hoc oppido innocenti: ille sanctè iurans eius se culpæ non esse affinem, purgationem afferebat vulgarem de ignito ferro, quam iuribus interdictam, aut ignorauêre, aut contempsêre, qui iudicio præerant laici. Ferrum ergo ignitum ille deportat itinere non paruo: tum manibus excutiens nihil læsionis præferebat. Euanuit ferrum ex oculis mirantium omnium. Annus penè totus intercesserat, cum alius iam silicibus viam straturus in oppido publicam, in arena loci manum vertit, & inuento ferro adhuc ignescente, dextram adurit. Mirati qui astiterunt, rem perferunt loci præfecto. Illi mox incidit suspico, illum esse hominem criminis reum, quod innoxio imponebatur: mox iubet ad quæstionem abripi, confitetur crimen, & vltimo supplicio, fractis rota cruribus, interimitur: ita diuino iudicio est proditus noxius. Extat etiam Historia de candentis ferri purgatione, quam Genildis Henrici tertij coniunx subijt: Quæ cùm ab æmulo quodam adulterij accusaretur, iudicio candentis ferri se purgauit. Non absimile purgationis genus eos vsurpasse apud Georgium Cedrenum inuenio, quos virgines corrupisse, aut quæ corruptæ essent, erat suspicio.

FRANCFORDIA AD ODERAM.

FRANCFORDIA in Marchia Brandeburgensi, situ excellit. Ab ortu etenim interlabitur Viadrus fluuius, hodie Odera dictus, piscium copia abũdans: ab occasu verò, meridie & borea, sunt vineta innumera, collectaq; vina per Viadrum in Pomeraniam, Daniam, Borussiam, & vicinas partes distrahũtur. Diceres hic Bacchum, Cererem, Naiades & Dryadas habitare. Desũt tantùm metalla & aromata, alioqui multarum rerum est Cornucopia. Habet satis fœni & lignorum. Tradunt annales eorum, ciuitatem primum fundatam & extructam Anno Christi 1253. per Gedinum ab Hertzberg, commissione Ioannis I. Marchionis Brandeburgensis, atque ordinatam pro mercibus deponendis, quæ terra & fluuio illuc deferuntur. Plerique ciues de sua negotiatione, præsertim piscium, vini, & annonæ, quorum maxima est copia, solliciti sunt. Publicum in hac ciuitate Gymnasium institutum fuit, ab Illustrissimo Principe Electore Ioachimo ex Lipsiensi anno Domini 1506. Ab Alexandro vj. & Iulio, & Maximiliano I. Imperatore varijs priuilegijs ornatum. In quo iam inde ab initio, in omni artium & disciplinarum atque linguarum genere præstantissimi doctores fuerunt, quorum aliqui à Sebast. Munstero recensentur. Nam anno post natũ Christum 1324. Rodolphus Saxoniæ Dux, Magdeburgensis Antistes, Bernaim, Dux Stetinensis, & ab Anhalt Princeps validis coniunctis viribus, Lodouico, Lodouici Imperatoris filio restiterunt. Cui cum parens Marchiam Brandenburgensem, hæreditario iure tradidisset, oppidum hoc Francofordianum graui obsidione cinxerunt, quorum conatus tanto animorum ardore incolæ fregerunt, vt expectatione delusi, obsidionem soluere coacti fuerint. Anno salutis 1432. seditiosa Hussitarum factio, magnanimitate atque constãtia ciuium à mœnibus Francofordianis sphærulis machinisque muralibus arcetur. Paulò grauiora incommoda, anno ab orbe redempto 1437. à Ioanne Duce Sagen, oppidum hoc sensit, qui pontem ligneum, quo vtraq; Oderæ ripa coniungitur, aceruos, struesque lignorum ante ipsam ciuitatem igni perdidit, abductisque secum pecoribus agrum vicinum vastauit. Quem quidem, dum manu armata ciues prosequuntur, hostiles copias fundunt ac dissipant, Duxq; ipse iustas peracti sceleris pœnas luit. Sed vt ad recẽtiora veniamus, non tam incredibile quã miserabile dictu est, quãtas bello hoc funestissimo ciuitas hæc pertulerit calamitates. Postquam enim Tillius Ligisticarũ copiarũ Dux arma per totum illum septemtrionalẽ tractum atque ipsum mare Balticum longè lateq; protulisset, inter alia oppida Francfordiã valido quoque præsidio insedit, toto Electoratu Brandeburgico in prouinciã quasi redacto. Suecus tota ferè Pomerania in ditionẽ recepta, 25. Martij, & sequentibus diebus 1631. Odera duplici ponte iuncta, ex improuiso, occupatis prius ex itinere aliquot minorum gentium oppidis, exercitũ Francfordiæ admouet, & cõtinuis laboribus multa passim opera excitari curat. Obsessi suburbia iam ante incendio vastarant, quorum tamen ruinæ non paruas commoditates Suecis præbuerunt. Certè intra paucos dies Sueci castra sua ita munierunt, vt parum eis ex oppido noceri posset. Habebant Cæsariani loricas aliquot oppido prætensas, quibus tamen Sueci postnam atque alteram velitationem eos expulerunt, Suecus, collocatis ad portam Gubenianam tormentis præcipuam impressionem ibi fieri mandat. Mirum est, quanta & celeritate & dexteritate Suecicus miles per valla & mœnia enixus sit: portaque Gubeniana effracta, commilitones intromiserit. Hinc tumultu & rerũ perturbatione exorta, Cæsarianus miles fugam arripit, & per pontem ad alterum Oderæ latus se recipit, promiscua cæde vbique facta. Factum est hoc 3. Aprilis, ipso Palmarum festo. Quum hucusque Francfordia in Suecorum fuisset potestate, Dux Fridlandiæ illatis iterum Brandeburgico Electoratui armis, per duces suos quum alia oppida,

WITTENBVRGA,
Saxoniæ Oppid: Vniuersali
litterarum studio celebre.
Die Coswicker port
Die Rostocker port
Die Elb port

WISMARIA, natura loci populi frequentia,
et ædificijs in Ducatu Megapolensi, nobile Oppidum.

CIVITAS FRANCFORDIENSIS
In Marchionatu Brandeburgensi, sita ad Oderam flu.
optimorum studiorum Gymnasio, et Emporio mercatorũ celebris.
Pfarrkirch
Rathausz
Strass ghen Meissn
S. Niclas
Die Minnenbröder
Strass ghen Berlin
Oder flu.
Wiadrus
Stras ghen Presla

ROSTOCHIVM, Megapolensis Ducatus
vrbs nõminis celebritate, et Academia præstans.

Cum privilegio

oppidi, tum Francofordiam quoque à præsidio desertam, nullo negocio in suam redigit ditionem. Quantam cladem tam crebræ afferant mutationes, experientia docet, & prudens lector facilè ipse iudicare potest.

VVISMARIA.

VVISMARIA in Ducatu Megapolensi clari nominis ciuitas circa annum Christi CCCXL. ædificata perhibetur, quemadmodum his verbis Albertus Krantzius in VVandalia sua testatur. Guncelinus, patri cognominus, Zvverinensem Comitatum tenet post patrem, quem ille ab Henrico Leone promeruit, hic ergo filius cùm Meckelnborg pro sui magnitudine oppidum cerneret immunitum, quod distensum in longum, nullis vallis ac muris potuit firmari, vicino loco ad mare contiguam vrbem cœpit moliri, quam VVismariam, incertum vnde ducto nomine appellauit. Si Latini rem gessissent, suspicarer Cismariam vocitatam. Nunc cùm Saxones fundamenta iecerint, in obscuro manet, vnde sit nomen deductum. VVismariam tamen nomen esse VVandalicum, ex aliis meminimus. Potuit ergo vir in gente nobilis ibi habitans, loco relinquere nomen, vt ex VVismaro VVismaria, quomodo ex Romulo Roma diceretur, &c. Anno salutis 1262. tota incendio perijt, ac tum multò, quàm antè, magnificentius extructa, lapideis ædibus condecoratur. Deplorandus in hac vrbe casus, Medææ fabellas superans, accidit. Faber erat lignarius, qui per interualla miserabili phrenesi vexaretur: correptus aliquando furore, vbi stabat in solito labore securim prehendit, domum repetit, liberos duos per medium secuit: tertium cùm simili furia esset consumpturus, mater iam prægnãs cum eiulatu misero, virum à tergo comprehendit. Ille vlnis fœminæ excussis in eam vertit ictum, sternens vno impetu duos, ita cruentus prodit in publicum, laboris socios, quo reliquit loco adit. Rogatus ab illis, quid ita cruentus videretur, horrore verbi cœpit resipiscere, & in se reuersus, recordatur, quid fecerit: domum ilicò repetit, sparsos vidit paruulos, & in medio matrem crudeliter confectos. Territus suo facto, cultrum proprio suo defixit in pectore. Quid hoc parricidio horrendius? Quid miserabilius potest excogitari? Ad publicam huius ciuitatis fortunam quod attinet, fuit sanè ea hactenus satis æqua, & quodam modo fœlix: donec superioribus annis, vnà cum toto Ducatu Megapolitano à Fridlandiæ Duce occupata, belli calamitates sentire cœpit, ad annum vsque 1631. insessa. Eo enim Rex Sueciæ, toto ferò Ducatu Megapolitano recuperato, VVismariam obsidione cinxit: & quamuis præsidiarij, præfecto Grambio, aliquamdiu strenuè se defenderent, deditione recepit. Inter alia magna vis naualis apparatus, ad instruendam classem vndique comportati, hic reperta. Rex vrbem Duci Megapolitano Adolpho-Friderico vltrò restituit.

ROSTOCHIVM.

ROSTOCHIVM vrbs maritima Saxoniam attingens, λαχιβεργιον Ptolemæo, Duci Mecklburgẽsi subditur, populis ac diuitijs opulentissima. primum arx fuit rusticorum casellis septa, circa annum salutis M.C.LXX. communiri cœpit, & vallo cingi, atque in oppidi formam consurgere. Frequentibus seditionum motibus, incendio, alijsque calamitatibus adeò deuastatum frequenter fuit, vt sub eo sydere fundatum Krantzius dicat, quod vix vnam Saturni reuolutionem, sine manifesta purgatione transeat. Vniuersitatem habet, anno Domini 1419. Illustrium Principum Megapolitanorum Ioannis & Alberti, & Senatus (qui stipendia Professoribus tribuit) & vicini populi liberalitate institutam. Hactenus oppidum hoc in Megapolitanorum Ducum permanserat potestate, tam litteris quam mercatura florens: sed Fridlandiæ Duce per Balthicas regiones arma circumferente, subitò ab eodem ad recipiendum mille peditum præsidium adactum fuit. Non multis annis postquam Suecus Daniæ regi in mouendo contra Cæsarianos bello quasi successisset: idem tam alios quam Rostochienses litteris monuit, vt præsidio sese exonerarent, commerciorum suis in regionibus interdictonem cõminatus. Non latuit hoc Cæsarianos: eoque præsidium augere constituerunt; quod & illis ex sententia cessit, mille equitibus in oppidum intromissis, qui ciues mox exarmarunt, ac sub obedientia continuerunt. Magnæ hinc excursiones factæ, Suecorum regi multum negotij facessiuerunt: sed reliquis ciuitatibus plerisque in Megapolitanorum Ducum potestatem reuersis, Rostochium à Ioanne Alberto Duce & Achatio Dodo iam ante prœlium Lipsiacum obsideri cœptum, eo ex Suecorum sententia finito, vehementius oppugnari cœpit. Sed præfectum præsidij nihil magis terruit quam de clade Tilliana nuncius. Quare omnis auxilij spe destitutus, tolerabilibus conditionibus oppidum dedidit, cum præsidio, quod erat 2200. peditum, & duæ equitum turmæ, ad destinatum locum deductus.

DRESDA.

MISNIA regio Superiori Saxoniæ inſita, inter Salam & Albim poſita eſt, & à Meſia lacu, ad quem olim fortaſſe eius incolæ habitârunt, aut à Miſna vrbe, nomen accepit, cui opinioni Gregorius Rithaimerus in ſua orbis deſcriptione libentius accedit. Inter alias vrbes DRESAM habet, aſpectu, ſituque, amœniſſimam, quæ firmiſſimo murorum circuitu, foueis, propugnaculis ad hoſtium propellendos inſultus probè munita, tum etiam publicorum ædificiorum, aliarumque priuatarum ædium ſingulari nitore, cum præcipuis Miſniæ vrbibus decertat. Eam Albis inclytus Saxoniæ fluuius, Rheno conferendus, allabitur, cuius margines pons, ſtupenda, ob longitudinem, ſerie, ex ſaxo duriſſimo fornicatus, cõiungit, habens in citeriore latere Dreſam antiquam, frequenti habitatione celebrem. Quod ad loci aeriſque ſalubritatem attinet, eam quidem exuperans ſoli fertilitas, grataque cœli clementia, tantam ſuppeditat, vt illuſtriſſimi Saxoniæ Duces, Principes, Electores ad hanc potiſſimum vrbem commigrarint, multiſque alijs florentiſſimis ditionis ſuæ ciuitatibus relictis, in hac perpetuam vitæ ſedem, & domicilium fixerint. Qua occaſione, arx omnium ſanè iudicio, qui eam viderunt, magnifica, Dreſam exornat, quadrato & ſecto ad regulam ſaxo, ingenti, ſumptu constructa, & opportunis ad defenſionem muris machiniſque mirè exculta, atque conſpicua. Eſt & hic Armamentarium Illuſtriſſimi Saxoniæ Ducis, omni armorum ac machinarum genere, globorum itẽ, ac pulueris maxima copia inſtructiſſimum. In quo thoraces ferrei, & permulta cataphractorum corpora, cæteraque bello neceſſaria, ſingulari diligentia ac cura aſſeruantur, quibus bene plenus ampliſſimuſq; exercitus cõtra quoſcunque motus, ſubito armari, ac inſtrui poteſt. Quod ſi hoc loci, Scorpiones, Falcones, Mortarios, Ruptores, aliaque ſtupendæ magnitudinis, ac ponderis tormenta muralia, eorumque nitorem ac formas enodare voluero, vereor, ne veritatis me limites egreſſum ij exiſtiment, qui tantum, tamque magnificum rerum bellicarum apparatum nunquam viderunt Illud interim conſtanter affirmo, non vllum in vniuerſa Germania armamentarium reperiri quod huic Dreſenſi non deferat palmam. Territorium huic vrbi vicinum, ob lætam agrorum fertilitatem, quocunque oculos verteris, amœniſſimi horti, arboribus, herbiſque generoſis culti, exornant, in quibus parietes reticulati, variorum fructuum vbertate, magna cum voluptate ſpectantium, latiſſimas conſitaſque areas cingunt.

LIPSIA.

LIPSIENSIS ciuitas, aſſerente Munſtero, in Oſitia, vulgò Oſtland, aut, vt alij volunt, in Miſnia poſita, (eſt enim hoc poſterius vocabulum laxius priori, & vtraque terra vni patet domino) non eſt vrbs admodum ampla, ſed tamen talis, quæ ſua anguſtia etiam, amplas Germaniæ, maximè Principum exuperat ciuitates. Abundant ibi mercatores: qui varia & continua exercent commercia, idque ter per annum in ipſa ciuitate, ſicut quidam de nundinis eius loci, hunc in modum ſcripſit: Mercibus augetur ter Lipſia magna quotannis. Eſt ornata magnificis ædibus, quæ in vniuerſum lapideæ ſunt, intus tabulatæ & foris miro artificio ac maieſtate depictæ, atque ob æqualitatem ſtructurarum & pulchrum ordinem, miram inter ſe habentes concordiæ rationem. Habet ſenatum, qui non ex opificum indocta turba, ſed ex doctis collectus eſt viris, è quorum autoritate & iudicio, Miſnenſium, Duringorum, & inferioris Saxoniæ ius pendet. Nam mittunt hi ad eos dubias quaſque extricandas cauſas, paſſum eſt hoc oppidum anno Chriſti M.D.XLVII. grauem iacturam, quando ſexta die Ianuarij cœptum fuit oppugnari per Ioannem Ducem Saxoniæ, Principem Electorem. Tunc enim exuſta fuerunt ſuburbia, bombardarum ictibus deiecta mœnia, turres concuſſæ, domorum tecta diſſoluta, caſtrum ciuitatis multum deformatum, obſidio in magno frigore continuata ad XX. dies, & tunc hoſtis re infecta coactus fuit diſcedere. De hac ciuitate ſic Iobſtenius.

Lipſia, Oſtlandiæ quondam Metropolis, nunc Miſniæ adſcribitur, vrbs aquis irrigua, ex eiuſdem nominis pago, in vrbem, ſummæ dignitatis excreuit. Quam Henricus II. à Dietmaro IV. Mersburgenſi epiſcopo, anno Salutis M.XX. libere donauit. Cuius pomœria murorum ambitu Otto Marcgrauius Conradi II. filius extendit. Succedente verò tempore, à Friderico I. eiuſdemque nominis ſecundo AA. Anno Salutis, M. CCXV. & Theodorico, Miſniæ Marcgrauio, ſociali bello diuturna obſidione cincta, expugnata, militum libidini & direptioni data, murorum propugnaculis ſpoliatur, eò, quòd Ottonis IV. Imperij tum dignitate priuati, & Alberti à Kirchbergio Archiepiſcopi Magdeburgenſis, Thuringiæ Landgrauij tutelæ & protectioni Lipſia ſe conaretur committere. Deinde, vt eſt varia horum temporum, & mundi viciſſitudo, ſic huic vrbi læta fortuna arriſit, vt inter Miſniæ oppida, florentiſſimum ditiſſimumque habeatur. Quod ſuperbiſſima ædificia, & perauguſta ciuica domus, nitore & magnificentia ſua, ſatis manifeſtè declarat. Ter annuatim nundinis frequentatur: Muſarum etiam inclyta ſedes exiſtit. Hæc VVolffgangus Iobſteinius, de vrbium, arciumque origine. Vniuerſitate, quæ ex Pragenſi anno Salutis M.CCCC.VIII. initium ſumpſit, Lipſia claret. Quia enim Germani nouam Huſſitarum doctrinam, quæ Pragæ in Bohemia oriebatur, repudiabant, vno die ſupra duo millia diſcipulorum magiſtros ſecuti, apud Lipſiam Miſniæ vrbem, trium dierum itinere à Praga diſtantem, vniuerſale ſtudium erexere. Cuius initium atque progreſſum Aeneas Syluius, poſt Pius eius nominis II. prolixius tractat. cap. 35. lib. hiſtoriæ Bohemicæ. Hanc vniuerſitatem Eraſmus in Epiſtola ad Georgium Saxoniæ Ducem, inquit eius auſpicijs, ac munificentia, ſolennibus ſtudijs & politioris litteraturæ ac linguarum acceſſione florere. Eam Petrus Moſellanus Græcarum litterarum profeſſione illuſtrauit. Scribit AEneas

DRES
Wind mulen
Pfar Kirchen
Unser lieben Frawen
Zeug hauß
Daß Schlos

LEI
LIPSIA LITTE
RVM STVDIIS E
MERCATVRA CE
BRE MISNIÆ OPPI
Das Schlos
S. Thomas
Korn hauß
Roßmarck

29, a-b

Cum Priuilegio.

Cum Priuilegio

bit Æneas Syluius: Cum Leonardus quidam eques, & nobilis, cognatum suum qui Lipsiæ bonis litteris operam dabat, salutaturus, aduenisset quæsissetque vti valeret, & quem in bonis literis progressum fecisset, vnus è commilitonibus respondit: optime quidem se amicus tuus gerit, quia inter mille & quingentos, hic vnus bibendi palmam obtinet.

Sed profectò, non vniuersitas modò, sed & tota ciuitas Lipsia bello illo toti Germaniæ funesto, quodadhuc, nimirum anno 1633. genitur, miserè desolata fuit. Tillius enim Cæsariani & Ligistici exercitus dux, Merseburgo, Naumburgo, alijsque Saxoniæ minorum gentium occupatis oppidis, exercitum Lipsiæ admouit; vbi ciues quidem, cum euocatis, initio, reiectis Tillij postulatis, extrema potius se passuros quam propositas à Tillio conditiones inituros, protestati, tria suburbia ipsi incenderunt; & ad defensionem sese præpararunt. Tillius 4. Septembris 1631. circa meridiem dispositis tormentis: vrbem vehementissimé quatere cœpit, tamque frequentes pyrios globos iecit, vt tam ciues quam præsidiarij, extrema veriti, deditionem pacti sint; sic vt 6. Septembris præsidiarij, saluis impedimentis, egressi, Tillianis vrbem reliquerint. Elector Saxoniæ, nihil tale hactenus sibi pollicitus, ad Sueciæ regem, qui VVitebergæ tum erat, profectus, opem auxiliumque petijt: quod ille quidem nō grauatè & promisit & præstitit. De Sueci aduentu certior factus Tillius, vniuersum exercitum in aciem disposuit, non operiri modo, sed & propulsare omnem vim magno animo confisus. Commissi prœlij is fuit exitus, vt multis vtrimque cæsis, victoria penes Suecum manserit; & Lipsia 12. Septembris in Electoris Saxoniæ redierit potestatem, vti & reliquæ à Tillianis in Saxonia occupatæ ciuitates. In Tillij locum, qui accepto in prœlio vulnere, non multo post decesserat, suffectus Megalopolitanus & Fridlandiæ &c. Dux, sequenti anno 1632. impetum rursus in Saxoniam fecit, admotoq; ad Lipsiam exercitu, 26. Octobris, ciuibus multa 50000. Imperialium indicta, vrbem iterum suam in potestatem redegit, vti & Merseburgum, Naumburgum, & multa minorum gentium oppida. Hinc Sueciæ regi iterum data occasio exercitum in Saxoniam ducendi; vbi recuperatis à Sueco minoribus oppidis, ad pagum Lucensem cruentum rursus fuit commissum prœlium, in quo victoria quidem Suecis remansit, sed non sine multo suorum sanguine, & cum ipsius quoque Regis cæde: tumque Lipsia in Electoris redijt potestatem. Sed necdum calamitatum Lipsiæ finis. Anno enim 1633. Holckius, Eques Danus, & Ducis Fridlandiæ Campi Marescallus, Lipsiam iterum ad deditionem coegit & à ciuibus magnam argenti summam extorsit.

PRAGA.

PRAGA, Regni Bohemiæ metropolis, vrbs ampliſſima, Præſulum, Principum, & Regum inclyta ſedes, Imperatoris Caroli IV. patria, ad ripam Muldauiæ fluminis, in namœniſſima & patentiſſima valle, inter colles & vineta, cœlo ſaluberrimo ſita, in tres diuiſa partes, ſeu ciuitates, nempe, Pragam veterem, Nouam, & Paruam, quæ ſingulæ ſuam peculiarem habent iuriſdictionem, ſuumque proprium Senatum. Praga vetus dextrum latus Muldauiæ occupat, in ipſa vallis planitie, vniuerſa magnificis adornata operibus, inter quæ celebriora habentur, Prætorium, ſeu Senatoria domus, cum turri: Læta curia, cum templo Deiparæ Virginis: Academia Imperatoris Caroli IV. cum alijs nonnullis collegijs: Emporium Pannicidarum & pellionum: Curia vetus, vulgo Rychta: duæ domus, quondam Regię, in quarum vna iam cuditur moneta: Xenodochium apud pontem. Taceo multa templa, ſuos habentia parochos: Scholas, quæ in huius libri typo, ſuis inſignita nominibus, ſeſe lectori diligenti, ob oculos ſtatuunt. In turri Prætoriana, eſt inſigne horologium, cui par vix in toto orbe terrarum reperiri, multi, & quidem præſtantes artifices putant, quantum ad artis excellentiam attinet: nam, ſi externa ſpectetur forma, elegantiora multa alia inueniri non negant. Continet autem hoc horologium reuolutionem totius anni, cum recto curſu Solis ac Lunæ, numeroque certo menſium atque dierum, & aſſignatione calendarij, ſeu feſtorum integri anni, habens item ortum & occaſum, meridiemque, altitudinem ſolis & lunæ, ſolſtitia, æquationes, quantitates dierum ac noctium, incenſiones, oppoſitiones, & quadras Lunæ, cum cœleſti curſu congruentes, iuxta motum non ſolum naturalem, ſed violentum quoque, ſimiliter ortum atque occaſum 12. ſignorum Zodiaci, numerum item horarum triplicium, videlicet, integri & dimidij, atque horarum inæqualinm, ſeu planetariariarum omni tempore concordantium, quas horas oſtendit vna & eadem manus, ſeu index, qui mobilis exiſtens, cum ipſo ſole de vno ſigno Zodiaci in aliud per vnum gradum ſingulis totius anni diebus tranſit. Infra ſphæram horologij forinſecus eſt alia grandis, ſphæra, cui inſcriptum eſt diarium, ſeu calendarium, vbi Angelus à laterè collocatus, quotidie præſentem diem, virgula longa demonſtrat. Parte ea, quæ magis vergit ad flumen inflexum, verſus Septentrionem, Iudæi ſuas fixerunt ſedes, quæ magnitudine iuſtum oppidum æquare poſſunt. Nouam Pragam à veteri diſtinguit foſſa quædam, olim quidem profunda, & vtrinqne munita muro, ſed, quæ iam labefactatis mœnibus, magna ex parte complanata, in areas & hortos ceſſit. Hæc quoque ciuitas ampla eſt, & vltra aliquot nobiles colles protenditur. quorum vnum S. Caroli, alterum S. Catharinæ, illum monachorum, hunc monialium ſedem, tertium S. Apollinaris, quartum monaſterium Slauorũ, quintum Viſſegradum appellant, in quo ruinæ veteris arcis hodie conſpiciuntur. Habet quoque inſignem curiam, & ſacras ædes multas, vt in hac vrbis effigie, huic libro inſerta, conſpici poteſt. Parua Praga, ſiniſtrum Muldauię latus tenet. Eſt autem à veteri Praga in minorem pons ampliſſimus, ſupra Muldauiam quadrato ſaxo conſtructus, in ſedecim magnos arcus, ſeu fornices porrectus, habens in aditu & in exitu duas inſignes turres peruias, quo ponte in tota Europa vix eſt celebrior alter, ſi robur ſpectes. Longitudo huius eſt 872. cubitorum Pragenſium, latitudo, quantum quatuor currus, iuxta ſe collocati, occupare poſſunt. Minori Pragæ ab vna parte coniungitur oppidulum Augezd: ab altera collis, in quo præter oppidum Hardezan, ſita eſt arx S. Venceslai, hodie Regum domicilium, palatio magnificentiſſimo, & templo S. Viti auguſtiſſimo maximè conſpicua: Palatium eſt ampliſſimum in longitudine 212. in latitudine 30. pedes continens: Superné miro artificio eſt cameratum, nulla interim columnari baſi, ſeu fulcro ſuſtentatum. Infernè pauimentum tam firmum habet, vt aliquot centuriæ equitum in eo conſiſtere, & haſtis concurrere poſſint, quale certamen, ſeu torneamen, eo in loco exercebatur anno 1549. præſente Mauritio, Saxoniæ electore. E ſublimi pendent quatuor candelabra, ex aurichalco fabrefacta, magnitudine & opere illuſtria, Senatus Norimbergenſis ad Cæſarem Ferdinandum honorarium munus. In templi adyto, hæc habetur inſcriptio. Anno Ieſu Chriſti ſal. 923. S. Venceslaus martyr, & Dux patriæ, poſt martyrium auiæ ſuæ Ludmillæ, primum hic B. Vito martyri templum ædificauit: quod S. V Volffgangus Epiſcopus Ratiſponenſis conſecrauit, & anno 968. Boleslaus Pius Epiſcopi ſedẽ fecit, cuius ſecundus Epiſcopus S. Adelbertus anno 996. apud Prutenos martyrio coronatus, & ex Gneſna ciuitate huc translatus, peculiare ſacellum adeptus eſt. Atque Spitigneus II. Dux, anno 1060. poſt S. Procopij obitum annis ſeptem, è templo S. Viti, ac item S. Adelberti vnum, idq; Auguſtum conſtruxit, ſed cum hæc omnia, Anno 1142. hoſtili arcis direptione corruiſſent, Rex Ioannes primus, anno 1344. chori huius fundamenta iecit, atque in metropolitanam Eccleſiam erexit. Filius autem Carolus 4. Rom. Imperator, etiam S. Sigiſmundi Regis & martyris, multorumque Sanctorũ reliquijs, anno 1366. ditauit, & muneribus auxit. Quibus Rex Venceslaus, eiuſdem Caroli filius, anno 1392. poſteriorem templi huius partem adiecit, deinde caſu publico, anno 1541. exuſta, Ferdinandus I. Romanorum, Hungariæ, & Bohemiæ Rex anno 1555. eadem hæc & inſtaurauit, & ornauit. Hactenus inſcriptio. In hoc templo videre eſt buſta regia, in quibus iacent, Imperator Carolus 4. eiuſque coniuges, Blanca, Anna vna, & altera Elizabet, & filius Venceslaus, Rom. ac Bohemiæ Rex, necnon Ladislaus, & Georgius, Bohemiæ Reges: Regina Anna, inuictiſſimi Cæſaris Ferdinandi coniunx. Denique Maximilianus II. Anno ſalutis 1557. eò Ratiſpona translatus. Et hæc conditoria ſunt contigua. In alijs autem ſacellis & diuerſis locis, eiuſdem templi, extant varia monumenta Epiſcoporum, Principum, & Regum, & in his quoque Ottogari Regis, qui cum Imperatore Rodolpho prælio decertans, victus & trucidatus eſt. Animoſus ſane Rex, qui maluit cadere, quam cedere illi, quem antea habuit miniſtrum aulæ ſuæ præfectum. Adde tumulum Barbaræ coniugis Sigiſ

mundi

P R A
PRAGA, BOHEMIAE
METROPOLIS ACCV
RATISSIME EXPRESSA.

E G R A
EGRA urbs à fluuio, cui
adiacet, dicta, olim imperio Ro
mano, hodie verò Bohemiæ
regno subiecta: Ptolemæo Mo
nosgada vocatur

PRAGA
METRO
RATISS
HEMIAE
LIS ACCV
EXPRESSA.
G A.

R A.
Cum Priuilegio

PRA GA.
PRAGA, BOHEMIAE METROPOLIS ACCU RATISSIME EXPRESSA.

EGRA.
EGRA urbs à fluuio, cui adiacet, dicta, olim imperio Romano, hodie verò Bohemiæ regno subiecta: Ptolemæo Monosgada vocatur
Cum Priuilegio

mundi Cæſaris; iuxta quem viſitur ſacellum, memoratu dignum, ab Imperatore Carolo 4. magnificentiſſimè extructum, lapidibus viridibus, & puniceis, inſtar gemmarum relucentibus, & auro intertexto, ornatiſſimè variegatum, in quo ſacello corpus S. Venceslai, Bohemiæ Ducis, & martyris tumulatum quieſcit. Et tanta priſcorum Regum in hunc Sanctum tutelarem fuit obſeruantia & religio. vt corona Regni, non alio loco, quam in ſepulchro, & ſuper capite huius ſancti Martyris repoſita ſeruaretur Atque hæc conſuetudo ab aliquot ſæculorum ſerie, perſtitit immota, vſque ad turbulintiſſima Ziſcæ tempora, vbi cum propter ciuiles factiones, tumultus cumularetur, corona in arcem Karlſtein, vt pote in tutiorem cuſtodiam, tranſlata eſt. Non longè à Cathedrali Pragenſi templo, verſus Orientem ſolem, ſitum eſt Monaſterium Deo dicatarum Virginum, toto regno vetuſtiſſimum. Nam à Duce Vratislao, S. Venceslai patre erectum eſt, D. Georgio ſacrum, in quo templo ipſe Vratislaus, cum matre ſua S. Ludmilla, & nepote Boħuslao Pio quieſcit. Sacerdos huic cœnobio præfecta, paſtorali baculo vtirur, & Principis defungitur honore, quin etiam ipſius præſentia requiritur, in coronanda Regina. Eſt & ab alia arcis huius templi parte, aliquantò remotius monaſterium, vulgò Strahovv, alias mons Sion dictum, quod iuxta ipſa vrbis mœnia, in admodum arduo colle, Retzin dicto, ædificatum, ſepultura Vladislai primi Bohemiæ Regis, qui ipſum condidit, celebre eſt & clarum. Nec ſilentio prætereundus eſt Regius hortus amœniſſimus, iuxta foſſam arcis altiſſimam ſitus, varijs arboribus, ac ſtirpibus, non tantùm domeſticis, ſed & peregrinis ex Italia, Hiſpania, & alijs longinquis regionibus, huc allatis, & plantatis inſtructiſſimus, opereque topiario fragrantiſſimus. Hic videas mala Punica, Citria, Limonia & Aurantia, non infeliciter prouenire, olera & herbas exurgere intra laminas ferreas, inſtar literarum formatas, & apto contextu orationem dominicam exprimentes. In hoc horto aluntur Leones, intra ligneos cancellos incluſi, nec non mirandum ex India animal, quod anteriore parte ceruam, reliquo corpore camelum mentitur, adeò vt clariſſi. D. Andreas Matthiolus græca voce Ἐλαφοκάμηλον rectè appellari poſſe, teſtetur. In penitiore huius viridarij ſeceſſu, habetur domus elegantiſſima ſaxea, ad refectionem, deambulationem, & omnem proſpectum concinnatiſſima, nam duos habet ambitus, inferiorem & ſuperiorem. Inferior eſt porticus, columnis teretibus æquali interſtitio circumquaque poſitis. Superior eſt ſubdialis, cuius extremitates ſunt continua ſeries lapidum, in quibus variæ imagines, ex veteribus hiſtorijs & Poetis artificioſiſſimè exciſæ, iucundiſſimum præbent ſpectaculum. Ab hoc horto vnius ſtadij interſtitio, extat viuarium Regium, muris longo circuitu ſeptum, ſed non eſt conferendum ad nouum illud, quod Sereniſſimus Archidux Ferdinandus quatuor à Pragenſi Caſtro ſtadijs diſsitum, condidit, & ſpacioſiſsimo murorum ambitu cinxit, in cuius meditullio magnificentiſsimum, cultiſsmumque ſtat palatium, ad figuram ſtellæ fabricatum, vnde ei nomen datum. Pauimentum habet ex marmore teſſellato, nitidiſsimum, & conclauia multa picturis elegantiſſimis ornata. Quin etiam illud, Pragenſium ornamentis adnumerandum eſt, quod Collegium ſocietatis Ieſu habeant, inſtitutum à Ferdinando Cæſare A. qui pietatis, & eruditionis fructu, ex eiuſdem ſocietatis Collegio Viennenſi, promanante, commotus etiam Pragenſe inſtituit, & dotauit, cuius prima initia, & fundamenta iecit, D. Petrus Caniſius, Eximius ſocietatis Ieſu Theologus. Varias huius vrbis fortunæ conditiones & caſus, quos temporis ſucceſſu, ſub Regibus Principibuſque diuerſis pertulit, breuitatis cauſa omitto. Eos Georgius Handſcius à Limuſo, ex Pragenſium Annalibus, ex quibus & hanc deſcriptionem excerpſimus, admodum diligenter collegit. Sed quas noſtro tempore vidit mutationes, & mirabiles ſunt & miſerabiles: quum à Friderico Palatino, vt & ferè totum regnum, occupata, paullo poſt in Ferdinandi II. Imperatoris, ditionem redacta, inde iterum à Saxoniæ Electore recepta, & mox deſerta, extremam pænè fortunam ſubijt.

EGRA.

EGRA, inter alias Bohemiæ vrbes, neutiquam infima, ad initium ſyluæ in veteri Nariſcorum patria maxime fertili, & longe amœniſſimo agro eſt, quondam Imperij ciuitatibus annumerabatur, deinde imperij deſeruit ordinem, & Bohemiæ Regi obtemperat; non aliam ob cauſam, quam quod hypotheca eſt regno Bohemico facta. Sita eſt in amœniſſima valle, ad collem, cuius decliui maior ciuitatis pars ſuperædificata incumbit. Eſt duplici muro fortiſſimo circumquaque, aliquibus etiam locis, præſertim à flumine non ambitis, triplici: ampliſſima item foſſa, ac muro concluſa, turribus verò plurimis, magnificè cincta & communita. Fluuium eiuſdem nominis, ex monte Pinifero ortum, habet ampliſſimum ac nauigabilem ad meridiem ferè, verſus quam plagam arx etiam vrbis condita eſt, quæ ſuas quoque ſingulares muros, munitiones, foſſas, ac turres habet. Eſt in vrbe magnificum templum S. Nicolai cum duabus altis, ac orienti ſoli obuerſis turribus, ſunt & alia pari elegantia templa & monaſteria. Inſignem & magnum Senatum conſtituunt veter. Rom. more viri centum, ex quibus XIX. de antiquiſſimis ſunt viri familijs, patricio ſanguine nati: Ex quibus ſolent eligi IV. Conſules; XIII. alij vocantur Iudices & Scabini, & hi ius dicunt, non ex ſcriptis legibus: ſed ex receptis ac longo vſu comprobatis Reipub. Egranæ conſuetudinibus. Reliquos LXVIII. ſenatores plebeios vocant. Ab huius ſenatus conſtitutionibus nemini liberum eſt ad ſuperiorem magiſtratum prouocare. Habet quoque frumentarias ædes, omni frumentorum genere refertiſsimas: Armamentarium item, bellicorum inſtrumentorum apparatu inſtructiſsimum, molendina, Xenodochia, balnea publica, portas maiores tres, & totidem paruas, quæ Conſulibus tantum publicorum negotiorum cauſſa nocturno tempore patent: habet ſuburbia lata, iuxta portam acidi ſaporis fontem. Arces XII. pagos inſignes plurimos, ac aliud oppidum Revvitzium, tribus lapidibus ab vrbe ad Coſſenium montem ac fluuiolum ſitum, & propriam denique monetam, quæ in Egrana tantum ditione valet. Hæc Gaſparus Bruſchius. Eſt ſanè Egra tota ornatiſsima, tota pulcherima. Intus pulchris ædificijs, ciuili vrbanoque populo, magnificis & eximia virtute præſtantibus viris illuſtris, foris vero amœniſsimis hortis, fecundiſsimis agris varijsque fructuum & pomorum generibus luxurians, & piſcoſo flumine gaudens.

PARTHENOPOLIS.
MAGDEBVRGVM.

MAGDEBVRGVM, olim Parthenopolis, à Venere Parthenia, quæ ibi colebatur, sic dicta, Metropolis ac primaria est vrbs Saxoniæ, sita ad Albim fluuium. Veneris simulachrum in curru stantis, cum tribus Gratijs hic colebatur, vnde nomen natum est loco, vt Parthenopolis, id est puellarum vrbs, diceretur, quod & Magdeborg, vox Germanica sonat. A Ioanne Capnione viro vndecunq; doctissimo, Dmoadum Pyrgum dictum: dicitur autem à Græca dictione. Dmoades enim puellas ancillares Græci ferũt, quas per Aphæresim, seu Endiã, prima littera sublata, Maid dicimus, & πύργον pyrgum Burgũ, vt πύξος buxus. *Hæc ille.* Æneas Syluius Magdeburgensẽ vocat, & Virginopolim metropoliticam insignem vrbẽ inter Saxones, opibus & authoritate memorabilẽ scribit. Ligurinus Virginis vrbẽ dixit, ἀπὸ τῆς παρθενικῆς, ἢ παρθένε, id est, à virgine, ἢ ἀπὸ τοῦ παρθενῶνος Virginum habitatione, καὶ τῆς πόλεως ciuitate, Ptolomeus μοεούνον, si litera non est falsa, lib. 2. hanc vrbem Moeuium dixit. Hanc ciuitatẽ Otto primus condidit, ductu coniugis Edithæ reginæ, regis Echtmundi Anglorum filiæ, quæ ibi & sepulta est, inquit Lupoldus cap. 13. Otto Magdeburgum auxit, & ibi requiescit, vt scribit Otto Frisingẽsis li. 6. cap. 20. Hactenus *Franciscus Irenicus.* Hæc inclyta vrbs, Imperatorum Pontificumq; honesta sedes, tres in partes diuiditur, estq; munita mœnibus, ac propugnaculis, turribus quoq; ac fossis excellit. Sunt in ea magnificæ domus, perpolitæ plateæ, ampla & ornatissima templa. Imprimis verò nobile illud D. Mauritij fanum, ex quadrato lapide structuræ magnificentia conspicuũ, Ottonum Cæsarum insigne opus. Magistratus ius ciuile Romanorum Saxonica lingua conscriptum, non sine reuerentia custodit, quod Caroli Magni auctoritate firmatũ tradunt, eoq; in decisione causarum vicinæ gentes recurrunt, magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur. Est in hac ciuitate summo ingenio elaborata Rolãdi imago, qui Caroli ex sorore nepos fuit, præstans fortitudine vir, & post ingentem hostium cædem in prælio, cùm de Hispania victa exercitum in Galliam reduceret, à Vasconibus interijsse dicitur. Hic est Rolandus, qui (vti fama est) tempestate sua corporis robore & animi magnitudine longè alijs præstitit, cuius fortia facta per vniuersum orbẽ celebrantur. Carolus Magnus celebrẽ hic Episcopatum instuit. Confecto enim Longobardorũ bello, potentissimo Rege capto, nullam moram interponẽdam putauit, quin in Galliam confestim rediret. Saxonicum quippe intermissum bellũ eũ domum reuocabat. Saxonum gens longè maxima erat, ac etiam bellicosissima penè Germanorum omnium. Hi falsos colentes Deos, cùm neq; diuini, neq; humani iuris quicquã pensi haberent, nihil æquè ac religionẽ Christianam, hominesq; ei deditos, oderant. Proximi erant Francis, cum quibus continenter bella gerebant. Hæc palma, cùm quasi diuino munere, Carolo Magno reseruata videretur, sic renouatũ est cum Saxonibus bellum, quo nec maius vllum, nec grauius diuturniusque à Carolo gestum fertur. Tres enim & triginta annos cum ferocissimis gentibus certatum constat. Tãdem penitus Saxones victi, se, suaq; omnia potestati Caroli permisere. Victis impositæ leges, vt patrijs cæremonijs, falsisq; dijs posthabitis, Christianã fidem profiterẽtur, magnum numerum obsidũ darent, modicis terminis septi. Et ita tota reformata Saxonia, decẽ Episcopatus in ea instituit, quorum omniũ celeberrimus fuit Magdeburgẽsis, cuius sedes ex primitiua fundatione in Styde fuit, tũ ad Valersleue, tertiò in Vrese

translata.

MAGDEBVRGVM
S. Niclaus
MAGDEBVRGVM,
A VENERE
QVÆ HIC QVONDAM
COLEBATVR PARTHE:
NOPOLIS DICTA,
Metropolitica Saxoniæ vrbs,
opibus et authoritate memora:
bilis, peraugusto murorum
ambitu, & Albis
fluuij vicinitate
illustris.

RGVM.
Vnser lieben
Frawen kirch
S. Niclaus
Der Dom
S. Paul
S. Sebastia
Cum Priuilegio

MAGDEBVRGVM.
MAGDEBVRGVM, A VENERE QVÆ HIC QVONDAM COLEBATVR PARTHENOPOLIS DICTA, Metropolitica Saxoniæ vrbs, opibus et authoritate memorabilis, peraugusto murorum ambitu, & Albis fluuij vicinitate illustris.
S. Niclaus
Unser lieben Frawen kirch
S. Niclaus
Der Dom
S. Paul
S. Sebastian
Cum Privilegio

translata. Tandem per Ottonem primum, Anno ſalutis triceſimo ſupra nongenteſimum ad Mågdeburgum mutata, eiuſque auſpicio in primatum Germaniæ ſublimata (Hæc ex magno Chronicorum codice anonymo.) Quanquam tamen Saltzburgenſis, cæterique Archiepiſcopi Electores, primam hanc dignitatem Antiſtiti Magdeburgẽſi non tribuant, vt Krantzius in Metropoli tradit Fuit primùm in **Magdenburch** munitiſſimum arcis receptaculum, circumpoſitis caſalibus piſcatorum, in morem vici, aut oppidi non clauſi. Arci præerat nobilitas Burggrauiorum, qui origine Saxones, an Wandali fuerint, incompertum eſt. Hoc conſtat, poſt Ottonem, iuſſu Imperatorum, erectũ ibi Burggrauiatum, numeratumq; inter quatuor Burggrauiatus Imperij. Huius vrbis Antiſtes ſeu Archiepiſcopus omnium Epiſcoporum Germaniæ primas eſt. Hîc in honorem S. Mauritij, ex quadrato lapide, diues templum, Othonum nobile opus, & in eo S. Florentij corpus. Credunt quoque vnam è ſex hydrijs ibi eſſe, in quibus vinum ex aqua factum à D. Saluatore, Euangeliſtarum tradit hiſtoria, hanc plebi oſtendunt. materia marmorea eſt, ac pellucida, vini capax, quantum equus ferre poſſet. Alteram, ac minorem, apud Hildeſienſes affirmant. Tertiam, Coloniæ Agrippinæ ex candido marmore, in peraugusto D. Vrſulæ phano, aliquoties vidi. Vexillum quoque S. Mauritij Magdeburgi quotannis oſtenditur. Magiſtratus vrbis ius ciuile Romanorum abbreuiatum, & Saxonica lingua conſcriptum, non ſine reuerentia cuſtodit, quod Magni Caroli auctoritate firmatum, tradunt, eoque in deciſione cauſarum circumvicinæ gentes recurrunt. Magna & venerabilis earum legum auctoritas habetur. Sed eheu! Multas quidem calamitates, multas clades, multas ſtrages noſtrum vidit æuum; ſed nullam Magdeburgenſi luctuoſiorem. Quum enim anno 1631. à Tillio tum ſupremo Cæſariani exercitus duce obſeſſa eſſet, dici ſane vix poteſt, quanto animi ardore ciues, Proteſtantium ad vnum fere addicti religioni, ſe contra vim defenderint; quantaq; induſtria ijs in locis quibus neceſſarium videbatur, valida propugnacula excitârint: exhortantibus eos & ipſo Adminiſtratore Principe Brandeburgico, & Falckenbergio Suecorum Regis Legato. Tillius quidem multis vltro citroque ſcriptis litteris Senatum ac ciues inſtantiſſime vrſit, vt Cæſaris militem recipere eiuſque imperio ſe ſubdere non grauarentur: verum illi multis alijs, tum inprimis hoc ſeſe excuſabant, quod abſque Saxoniæ Electoris conſilio hac in re nihil præcipitandum ſibi exiſtimarent. Aſſenſit tum Tillius: ac Legatis tutum iter ſua ex parte pollicetur: interim verò & tormentis vrbem vehementiſſimè verberari, & ad oppugnationem neceſſaria comparari iubet. Quia vero tam multis adeoque fere innumeris ictibus nihil proficiebatur: Tillius 9. Maij anni 1631. tormentorum magiſtros ceſſare iubet: mox conuocatis belli conſiliarijs de oppugnatione conſultat, ac legionum ducibus ſuam cuique ſtationem ſeu partem inuadendam aſſignat. Oppugnatio verò tam tecte cœpta eſt, vt qui in excubijs erant oppidani nihil ſenſerint antequam hoſtis iam in mœnibus eſſet. Verum quidem eſt, tum tam milites quam ciues ad repellendam vim promtos accurriſſe: ſed nimis ſero. Iam enim hoſtis, ſuperato vallo, in ipſa vrbe graſſabatur: & occiſo Falckenbergio, ipſoque Adminiſtratore vulnerato & capto, promiſcua vbique cædes edebatur: quæ tanta fuit, vt maiorem vix vlla capta vrbs viderit. Sed omnium miſerrimum fuit in ipſo militum furore exortum incendium, quod totam vrbem corripuit, & omnia ferè tam publica quam priuata ædificia in fauillas & cineres redegit; ac innumeros vtriuſque ſexus & omnis ætatis homines in cellis & cauernis ſubterraneis latitantes ſuffocauit & extinxit. Captiui in caſtra ducti quo quiſque poterat lytro redimere ſe coacti ſunt. Cæſorum cadauera in Albim abiecta aquam cruentam reddiderunt: atque ex eo tempore Magdeburgum non verbis, ſed lapidum acerui faciem habuit, immò vrbis cadauer fuit. Tillius nihilominus ruderibus bonum militum numerum impoſuit: quos non multo poſt Suecis obſidionem minantibus, Pappenhemius eduxit, & vrbis ruinas Suecis reliquit.

NVRNBERGA.

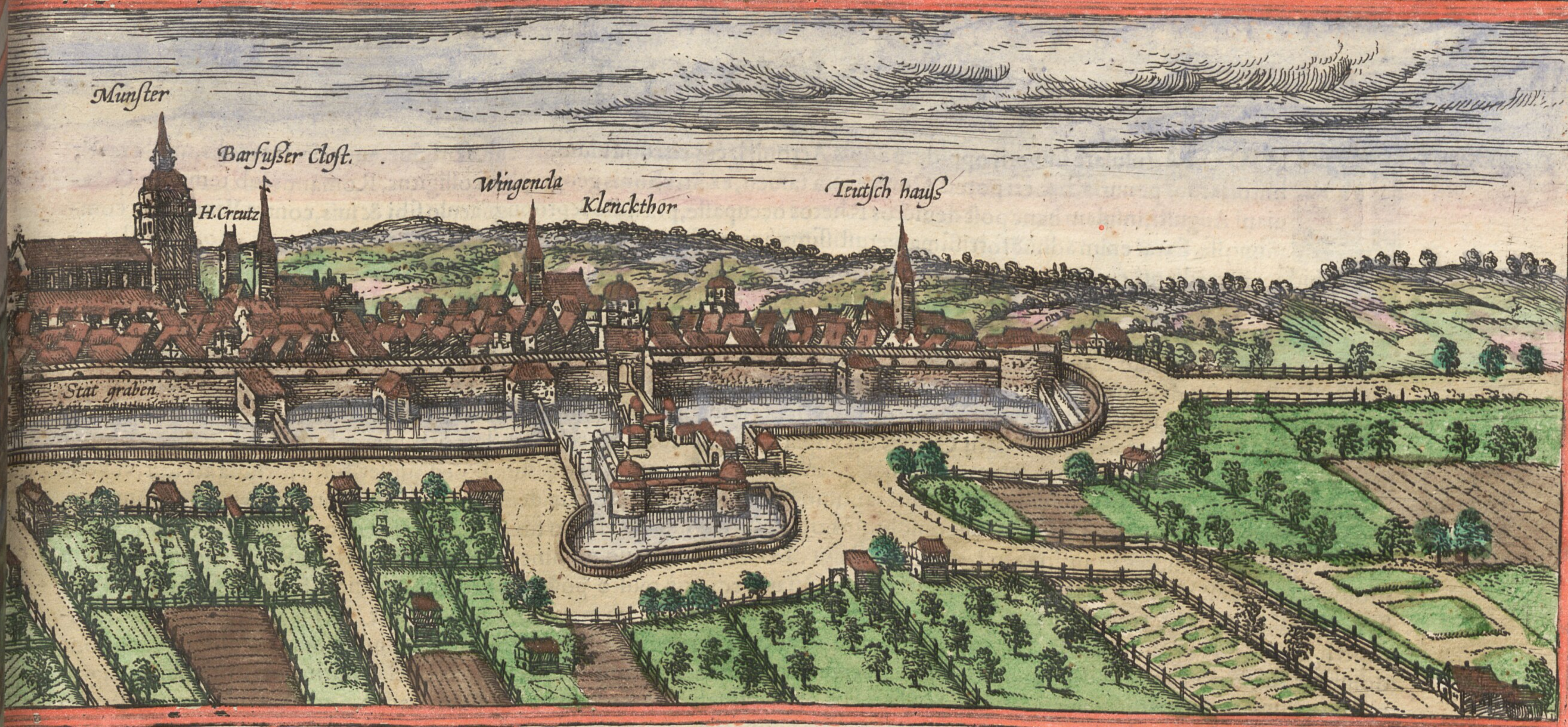
NVRNBERGA, vrbs tota Germania & Europa celeberrima, Emporium Germaniæ amplissimum, magnificisque operibus publicis & priuatis ornata. Arcem habet Regiam in colle vrbi imminenti sitam vetustissimã, ex qua in vrbem & extra patet prospectus, à qua ciuitati nomen inditum putatur. Vetusti codices eam arcem Castrum Noricum appellant, quod vrbs huc vsque pro custodia habuit. Pius II. in Europæ descriptione, dubium esse inquit, Norimberga Franconiæ an Baioariæ cedat. Norinberga summæ nobilitatis Resp. non quæ veterum imaginibus constet, quæve maiorum
opinione tantum nitatur, aut sanguine propagetur, cui nihil, vel parum cum virtute commune est: verùm quæ pro-
pria virtute paratur, & ex proprijs egregijs facinoribus constat. Quæ enim genus, & prauos, & quæ non fecimus ipsi,
Vix ea nostra volo. Viget illis Respubl. nulli Germaniæ vniuersæ, conferenda, cuius laudi accedit, quod hæc non su-
toribus, quibus vltra crepidam non licet, consita sit, verùm viris partim, quibus rerum cognitionem experientia, ac
longa peregrinatio peperit; partim, qui sese nobilioribus doctrinis, totos destinauerunt, & quia primis cunabulis,
aut teneriorībus annis, multorum hominum mores viderunt, & vrbes. Illic itaque Senatores administrandæ, conser-
uandæ, propagandæ Reipubl. causa nati, hoc vnum agunt negotium, hoc vnum curant, vt egregiè Reipubl. consu-
lant, nullis alijs occupati negotijs. Ambiguum esse arbitrro, an vrbs Senatui, an Senatus vrbi præponatur. vna illic
omnium mens, vnus animus, vna denique μοναρχία. Vidimus ante multos annos, nullas partes aut simultates, inter ci-
ues ac Senatores obortas: Senatus plebi congruit, plebs primatibus conuenit: & demum res illa non aliam habet
rationem, nisi quòd vno alteri auscultante, beatissimam & locupletissimam, ex ciuitate ignobili, erexerunt vrbem,
tantis opificibus præditam, vt quod multis alijs priuatis vrbibus proprium, cuilibet vni soli concessum est, tantum
huic vrbi diuinitùs relatum, ac veluti in vnum fascem, complicatum esse videamus. Si verò, quicquid hominum
manibus elaboratum, & quod natura homini concessit, inuestigare in animo tibi est, huc concede, patebunt tibi æ-
dificia, non tantùm in foro, verùm in modestissimis vicis, ac triuijs vrbis, omnium vrbium Germaniæ honestissima,
plus tamen in recessu, quam fronte pollicentia. Nec diuinus illic cultus delitescit, tot delubra, tanta sacerdotum
corona, tantas etiam delitias pratum, Hallerense dictum, præ se fert, tot consitum lilijs, tot coruscans fontibus, cœ-
lestis loci speciem, de se præbet: illic latam ac diffusam planiciem, natura effinxit, graminibus & fluminibus, specio-
sissimis, irriguam. Siphunculi horrent plures, à quibus clara aquarum multitudo scatet, quæ à cauato lapide rursus,
grato murmure resonante, suscipitur. Post altissima mœnia, & propugnacula profunda, ac lata fossa cingitur: tur-
res quinque & sexaginta, supra trecentas, intra ipsa mœnia habet: plateis exornatur viginti octo, vltra quingentas:
Fora decem sunt, quæ nundinis propemodum quotidianis frequentantur. Est præterea tanta mercatorum stipatio,
tantus negotiatorum numerus, quibus India, ac vltima Thule cognita est: tanta etiam opinio rerum familiarium
de ijs obtinuit, vt, si sapientem virum, siue diuitijs præditum definire voluerimus, de Norinbergensium ordine pro-
fectum esse, iudicemus. Horum amplitudinis argumentum, natura loci expressit, qui vrbi huic sedem perfectionis,
hoc est, medium, ac vmbilicum totius Germaniæ tribuit. Non est in tota vrbe, quod contemnas. Ne tamen ab hu-
ius vrbis origine recedamus, cætera, quæ requiruntur, annectemus. Vrbs illa, dum Vngari Germaniam inuaserunt, à
vicinis condita dicitur, vt Germani, eo loco tuto, ad transuehendas res, vterentur Alij, dum millesimus supra cente-
simum, quadragesimus annus agebatur. Ecclesiam ab Henrico Bauariæ duce constructam, Norinbergæ, in honorē
S. Egidij, cum ciuitatis erectione, tradunt, ac opus ciuitatis, anno ab illo decimo fuisse completum. Tunc autem
vnica tantùm arx, muris circundata, superfuit. Cunradus Cæsar, sui nominis secundus, anno salutis 911. ad imperium
hanc ciuitatem detulisse, fertur. Henricus autem tertius, ipsam graui obsidione angustatã, accepit, ab incarnationis,
sæculo millesimo, ac vigesimo sexto: filius huius Cunradi, dum contra partem mouerat, Norenbergam penè de-
leuit. Henricus etiam filius Friderici secundi, nuptias illic celebrauit, qua tempestate, sex ac quinquaginta viri, tres
ac viginti mulieres, aqua absorpti sunt. Seditio tantùm vna inter ciues oborta legitur, Caroli quarti Impera. æuo.
Et tunc in manus patritiorum, omnia ciuitatis iura, peruenerunt. Hæc ferè omnia, lib. 3 Exegeseos, Germaniæ Frã-
cisci Irenici, excerpsimus, plura in Norinbergensium chronicis & Pij secundi Europa, studiosus lector inueniet. In-
terluit vrbem amni Pegnicius, cum multis pontibus lapideis duas vrbes coniungentibus. Est autem in agro sterili &
arenoso condita, atque ob eam rem industrio gaudet populo. Omnes enim plebeij homines sunt opifices ingenio-
sissimi, aut plerunque negotiatores prudentissimi, repertores & magistri subtilium operum, quæ hominibus non
parum conducunt. Et licet hæc ciuitas non sit peruetusta, cùm nulla in ea antiquitatis inueniantur vestigia, nec à ve-
teribus mentio de ea fiat, tamen castrum eius est antiquum. Hæc Munsterus. Vide etiam Chronica Argẽtoratensia,
Celtem Poetam, qui Nurnbergam eleganter descripsit, & Æneæ Syluij Europam. Bello quod hodieque flagrat, in-
signem mutationem vrbs hæc experta est, dum Cæsariano & Suecico exercitibus vndique circumsessa, Sueciæ Regi
& Protestantium partibus sese adiunxit: qui 21. Martij 1632. vrbem ingressus, sequenti die statim inde discessit.

VLMA.

VLMA insignis Sueuiæ ciuitas, ad vlteriorem Danubij ripam sita, vbi Hylerus & Blauus amnes Danubio miscentur, redditurque inde idem Danubius nauigabilis. Putatur autem ab vlmis seu vlmetis hoc nomen adepta, quòd scil. constructa sit in terra vligine plena, & apta vlmetis Olim Abbati Augiæ maioris parebat, ad quem Caroli Magni donatione peruenerat Anno salutis D. CCC XIII. Sed ab ista iurisdictione circa tempora Friderici tertij libertatis amore, Vlmenses sese exemerunt. Magnificum est in hac vrbe templum, tanto sumptu ædificatũ, vt eius impensæ nonies centena millia au-
reorum superasse dicantur. Incolæ partim ex mercatura, partim ex opificijs viuunt. Panni genus faciunt, cuius tela
linea

NVRNBERGA florentissimum Germaniæ Emporium, Rempublicam optima politia illustrem, et in Burggraiuiorum S. Imperij ordine, alterum dignitatis locum habet.
Das Spitler thor
S. Iacob
Weiß Thorn
Das Pfleng haus
Das Zeug haus
Ratthaus
Cum Priuilegio
VLM.
Genßthor
Zu H. Geist
Predi. Clost.
S. Peter
Vertpruckthur
Strasthur
Vns Frau thor
VLMA Imperialis in Sueuia vrbs, fortissimo aquæ et murorum ambitu, magnifico templo, et Danubij propinquitate illustris.
SALTZBVRG.
VRBIS SALISBVRGENSIS GENVINA DESCRIPTIO.
Salza flu.

VRNBERG.
S. Lorent
S. Sebalt
Thiergergner thor
Das Schlos
Lugins land
Das Iner lauffer thor
New thor
Das Frauen thor
Egidien
Das Euser lauffer thor
Saltzhaus
Werder Thurlin

Münster
Barfusser Clost.
H. Creutz
Klenckthor
Teutsch hauss
Stat graben

LIN
DAW
LINDOIA, oppidum Imperij insulare, vndique aqua
Acromi lacus circumfusum.
S. Steuens Pfarkirch
Die burgh
S. Peters Thurn
Barfusser Clost.
Diebs Thurn

NVRNBERGA florentissimum Germaniæ Emporium, Rempublicam optima politia illustrem, et in Burggrauiorum S. Imperij ordine, alterum dignitatis locum habet.
NVRNBERG.
Das Pfleghaus
Das Spitler thor
S. Iacob
Weiß Thorn
Das Zeug haus
Ratthaus
New Saltzhaus
Das Frauen thor
S. Lorent
New thor
S. Sebalt
Thiergergner thor
Das Schlos
Lugins land
Das Iner lauffer thor
Egidien
Das Eusser lauffer thor
Werder Thurlin
Cum Priuilegio

VLM.
VLMA Imperialis in Sueuia vrbs, fortissimo aquæ et murorum ambitu, magnifico templo, et Danubij propinquitate illustris.
Genßthor
Zu H. Geist
Predi. Closter
S. Peter
Ratthaus
Münster
Barfüsser Clost.
H. Creutz
Wingencla
Klenckthor
Teutsch hauß

SALTZBVRG.
VRBIS SALISBVRGENSIS GENVINA DESCRIPTIO.
Salza flu.

LIN DAW.
LINDOIA, oppidum Imperij insulare, vndique aqua Acromi lacus circumfusum.
S. Steuens Pfarkirch
Die burgh
Barfusser clost.
S. Peters Thorn

linea est, intextum bombycinum, seu gossapinum, Barchat illud vocantes: faciunt & totum lineum, quod Golsch appellant. Compertum est apud Vlmenses, vtriusque generis pannos parari quotannis centum milia, qui ad remotissimas nationes transuehuntur, & maximè bis in anno ad Emporium Francfordense. Hæc ex Munstero delibauimus. Hodie, bello flagrante, ita munita est, vt nullum hostem facilè timeat.

SALTZBVRGVM.

SALTZBVRGVM, vetustissimum Norici oppidum, nunc cultissimæ Bauariæ Metropolis, Iuuauia dicta, à iuuando, eò quòd sal iuuet. Alij à Iuuano fluuio, Teut. die Saltz/ vnde Otto lib. 1. cap. 3. Virgilium quendam vocat Episcopum Iuuauiensem. Dicitur & Petreia: Ptolem. Gamanadurum nuncupatur. Hanc ciuitatem Iulius, victis Germanis, ac secundum aliquos, arcem ibi, Teut. Helffenburg/ condidit. Attila hanc destruxit, verùm à Ruperto eorum Episcopo, Anno Domini octuagesimo supra quingentesimum instaurata est. Hic Episcopus, quem Patriatcham nos vocamus, residet, & altare, cuius simile non videri credunt, cernitur. Æneas Iuuauietensem, & Arnimensem dici, ait; Metropolicam insignem inter Bauaros, opibus & authoritate memorabilem vrbem, Antoninus pius in Itinerario, huius ciuitatis meminit, eam Iuuauiam dicẽdo, alij etiam hanc vrbem Budacum dictam fuisse, asserunt à Ptolem. Hæc Franciscus Irenicus, lib. 11. exegeseos Germaniæ. Alij sic dictam asserunt Iuuauia, quod Germanos Iulius Cæsar aggressurus, in faucibus montium arcem munitissimam extrui curauit, vt milites ex ea refugium, & satellites iuuamen haberent: & inde Castrum iuuauense, Germanicè Helffenburgh/ appellatum est, Fluuius quoque cui adiacet, Iuuarius dictus, arci nomen dedisse à quibusdam putatur, à quo & ciuitas Iuuauia dicta est. Ptolemæo ex sententia Auentini Pœdicum appellatur. Habet paludes, planiciem, colles, & montes. Paludes præbent pascua, montes aucupia, & venationes. Eam Attila Hunnorum Rex destruxit, & à Roberto Saltzburgensi Episcopo restaurata est, Anno Domini D.LXXX. Franciscus Irenicus ex quinque Episcopatibus Bauariæ, Saltzburgensem primum vocat, eiusque vrbem Cathedralem: quam Æneas Syluius Metropoliticam vrbem opibus & auctoritate memorabilem dicit.

LINDOIA.

LINDOIA, Insulare imperij oppidum aquis Acronij lacus circumfusum, de cuius origine, aut primis incolis, nihil exacti, historiarum penuria, haberi potest. Coniectura tamen, ex Strabonis geographia colligitur, Romanos sub tempore Octauiani Augusti, insulam hanc post deuictos Rhetos occupasse, præsidio & propugnaculo sibi & suis, contra Vindelicos communijsse. Extat enim adhuc fortissima, vetustissimaque, ac semidiruta turris, ex quadrato silice à dextris, mox pedestri itinere oppidum ingredienti, constructa, vulgò, murus gentilium (Die Heyden maur) dicta, quæ testatur, Tiberij Neronis, vitrici sui legati, & non barbarorum industria, opus illud exædificatum. Subsequentibus tempestatibus quid rerum hic loci actum sit, iterum planè nescitur, non ambigendum tamen, Traianum, Aurelianum, Constantinos duos, & reliquos Romanos Imperatores, quibus cum Rhetis & Alemanis ad Brigantinum lacum, negotia haud incruenta fuere, insulam præfatam, tanquam inexpugnabile refugiũ, non facilè vllo pacto deseruisse, donec inclinante imperio, Germanicæ nationes omnia regna vastare cœperunt, etiam insulam hanc, Romani nominis odio, in solitudinem versam, vix gauijs & mergis incubandi nidum esse permiserunt. Posteriori dein æuo, quum D. Albertus, Caroli magni cognatus, & Palatij Comes, ob vndarum periculosas procellas, quibus in lacu amplo obrueretur, D. Virgini Mariæ in eum portum, quocunque saluus adpulisset, ædem & monasterium extructurum se deuouisset, fortè fortuna accidit, vt vento propitiore, in insulam hanc, quæ diu iam vicinis tantum, anserum pascua erat, naui deijceretur, ibi protinus pius vir, aream purgans, phanum promissum erigi curauit, simul ac cœnobium nobilibus virgunculis, de suo fundauit, portum quoque istum, à voto & euentu deinceps, Lendoam, vel, vt antiqua instrumenta habent, Lendaugiam nouo nomine, quo nimirum etiamnum proprio idiomate propinquioribus Rheni accolis vocatur, adpellari fecit. Quam rem non multò post Imperator Lodouicus secundus Anno Domini 856. certis immunitatibus confirmauit, necnon & Comites à Borbach, dictum monasterium dotarunt, vt incrementa non parua acceperit. Sed & ingruentibus ad D. Virginis templum hoc votiuis peregrinationibus denuo tam locuples fieri, hominum deuotione donisque cœperit, vt non modò Abbatissæ loci illius cum cæteris Romani imperij ecclesiasticis Prælatis, principis obtinuerint dignitatem, verumetiam palatij sui præfectis (qui Hydropirgi olim residebant) modum præscribere coactæ, ob illorum prodigalitatem sunt, ne videlicet hi, dum Lendoiam proficiscerentur, vltra duodecim equites secum adducerent amplius. Defunctis simul Anno Domini 1051. Lindoense & Buchaimense, abbatissæ, is referente H. Contracto, Iuota nobilis & religiosa vidua, ab Imperatore Henrico III. vtrique domui restaurandæ, præfecta est. Vestales dicti monasterij, nobilitatis ipsarum stemmata, ab vsque proauis ostentant, nec Moniales, sed Canonicæ, nostro sæculo, appellari gaudent, habitu non vtuntur monastico, nec cœlibatus voto obligantur. Horas canonicas consuetis in Ecclesia horis, decantãt. Augustum est ipsius cœnobij templum atque magnificum, cuius pilæ, seu testudinem fulcientes columnæ, singulæ è singulis saxis integris coagulatæ sunt; nec pluribus lapidum iuncturis constant. Oppidum paulatim ex villa, Cœnobij fœlicitate erecta, excreuit, totius Podamici lacus nominatissimo portu, illustre. Id circa eam ætatem, qua duces Sueuię, Romani imperij habenas moderabantur, in aduocatiam & Mundiburdium (sic tunc tutela, id est, Castvogtei, dicebatur) susceptum, dexteritate & obedientia ciuium, multa vtilia ac digna laude priuilegia, etiam haud aliorum imperialium liberorumque municipiorum prærogatiuis minora, aut viliora, vnà cum superioris siue capitalis iudicij administratione, cudendæ monetæ facultate, necnon tiliæ viridis, in albo clypeo imaginibus Reipubl. suæ apud succedentium Romanorum Cæsarum, ac Regum clementiam impetrauit. Hæc partim Achilles Gassarus apud Munsterum, partim Gasparus Bruschius, de Germaniæ Monasterijs. Cæterum oppidum hoc nulla sui parte continentem tangit, nisi vbi lapideo ponte, qui ducentos nonaginta passus in longitudine habet, terræ annectitur. Locus est admodum amœnus & salubris, ventis omnibus peruius, aquam fontanam & viuam, agrum circumcirca fertilem, necnon omnia quæ ad victum pertinent, facilè comparatu habens, adhæc ædificijs satis splendidis ornatus, nulli non negotiatorum generi oportunus existens, natura firmus, aduersus inopinatas hostium incursiones tutus: in cuius Occidentaliori latere haud minor ambitus, adhuc magna vinearum copia colitur: & spatium illud mœnijs & fossa duabusque tum portis tum sublicijs pontibus à præfato oppido discretum, Insulæ nomen ex antiquo, etiam apud vulgus, obtinet, in quo hodiè piscatores solùm, nauiumque architectones cum paucis aliquot textoribus habitant. Communem cum alijs Germania oppidis fortunam; bello hoc, quod (heu!) etiamnum durat, ne Lindoia quidem effugere potuit. Quum enim Constantia à Gustauo Hornio obsideretur, periclitanti ciuitati magna inde auxilia summissa sunt; adeo vt illius conseruatio non minimam partem huic oppido debeatur.

TIGVRVM.

TIGVRVM, proximis aliquot seculis Thuregum dictum, vulgò Zürch/ Heluetiæ vetustissima est vrbs, sita in amœno loco, ad exitum lacum magni, qui hic desinit, excluditque amnem Lymagum, vulgò Limmad dictum quem haud procul â Glarona recipit, & diuidit vrbem in duas ciuitates, maiorem & minorem, quæ tamen, tribus coniunguntur amœnis pontibus, in quibus frequentes ciuium fiunt deambulationes. Solum per circuitum ciuitatis est valde fœcundum feraxque vini, & frumenti plurimi. Frumentarium habet forum amplissimum, in quo ingens frumenti copia hebdomadatim diuenditur. Incredibilem piscium copiam lacus Tigurinus huic vrbi suppeditat. Forum annonæ illic locuples est, & lacus subuectioni idoneus. Quamuis porrò Tigurum quinto demum loco Heluetico fœderi accesserit, nihilò tamen minus propter vrbis celebritatem, & potentiam, princeps locus, omnium consensu illi datus est, quem hodie quoque, aucto fœdere, in concilijs, legationibus, alijsque publicis actionibus retinet. De origine, antiquitate, Republica, & administratione huius vrbis præter Stumpfium, omnium exactissimè Iosias Simlerus anno superiore M.D.LXXVI. quemadmodum & de vniuersa Heluetiorum Rep. libros duos conscripsit.

VRSINA.

VRSINA ciuitas, vulgò Berna Heluetiæ, si annos numeres, non admodum vetus est, si situm & cultum, si mores & ciuilitatem, si leges & instituta, si potentiam ac virtutem cognoscas, nulli vrbium cedit. Eam Bartholdus dux Zeringensis, quintus eius nominis, construxir, & ab vrso, in venatione capto, denominauit. Huius ciuitatis situs est in peninsula, quam facit Arola amnis nauigabilis: solum habet omnium rerum, præterquam vini, ferax. Tres item plateas ab Oriente in Occidentem decenti ordine perpetuas, & quia hæc vrbs ab vrso nomen accepit, solet perpetuò aliquot vrsos nutrire. Hanc autem vrbem primus eius conditor Bartholdus, nobilitati offensus, cuius fraudibus filij ipsius necati erant, Imperio Romano attribuit, libertateque donauit; Quam eius voluntatem Fridericus II. Imperator ratam habuit, & ab obitu Zeringij, Anno 1218. nomine Imperij vrbi præfectum dedit, Otthonem Rauenspurgium: sed aliquot annis pòst, propter fortem & fidelem operam, quam ciues eius vrbis Imperatori nauarant, maioribus priuilegijs, & immunitatibus ab ipso donati sunt, & à iure præfecti exempti. Cæterum, in illis turbis, & Anarchia Imperij, Kyburgius Comes, Burgdorffij Dominus, libertatem vrbis opprimere conatus est, coniuncta sibi vicina nobilitate, & Friburgo oppido. Bernates, vt aduersarijs pares essent, sese in clientelam Sabaudiæ Comitis dederunt, hic conatus Kyburgij repressit, & pace parta, mœnia vrbis ampliauit. Bello deinde, inter Sabaudum, & Burgundum orto, Bernatibus Sabaudus pollicetur, si strenuè auxilium ferant, se, re benè gesta, præmium quodcunque petierint, daturū. Illi igitur fortiter pugnantes, victo hoste, præmij loco, veterem suam libertatem à Sabaudo reperiere, idque illis bona fide, ab eo præstitum est, fœdus tamen, & amicitiam ab eo tempore, perpetuò cum Sabaudo coluere. Vrbs libertati restituta, antequam in fœdus Helueticum veniret, varia & difficilia bella gessit, cum pro libertate tuenda, tum pro finibus ampliandis. Quæ omnia Simlerus, libro primo, eruditissimè conscribit.

LVCERNA.

VRBS LVCERNA, quam Meyerus Lacocernam nominat, sita est ad fluuium Rusam, qua is effluit ex lacu amplo, & per quem ad tres pagos nauigatur, ad pedem altissimi montis, quem fractum montem, & Pilati montem vulgò nominant. Locus vrbi commodus est, quòd hac iter sit in Italiam, per Alpes Lepontias, quem montem S. Gothardi hodie nuncupant: hinc merces ad Alpes subuehuntur, indeque in Italiam clitellarijs iumentis, & vicissim Italicæ merces per lacum & Rusam flu. in Rhenum, ac porrò in Oceanum descendunt. Origo vrbis incerta est, vtrinque ad flumen extitisse castella singula traditur (hodie sunt ciuium ædes) quæ ab Alemanis extructa creduntur. Vrbs nomen accepisse videtur à Lucerna, quæ fortè illic in vsum nauigantium noctu ponebatur, atque huic rei credibile est, inseruijsse turrim illam vetustam, quæ ad superiorem pontem, hodie ab aquis, nomen habet, Pharos, antiqui turres huius generis appellarunt. Tradunt annales domestici, Lucernates Carolo Magno aduersus Saracenos militasse, & ab eo, cum priuilegia quædam consequutos, tum cornuum vsum, quibus adhuc classicum, tempore belli, canunt. Penes Canonicorum collegium maxima hic quondam potestas fuit. Quod in potestatem deinde Abbatis Murbacensis, ex donatione Pipini Regis peruenit. Tum Albertus Austrius Imperator, Lucernā à Murbacensi Abbate emit. Sed nō ita maltò post, Lucernates sub Austriorum imperio, grauibus oneribus pressi, pacis & libertatis amore, fœderi nomen subscribunt.

VRSELLA.

VRSELLA, quartum in syluanorum fœdere, obtinet locum, situ & natura loci oppidum munitissimū. Habet enim à meridie Gothardi montem, ab ortu Crispaltum, ab Occasu frigidissimum illum, & ascensu difficilem, Furcam, hoc est, montem bicornem, à Septentrione lacum Lucerinum respicit. Celebri Heluetiæ fluuio, Vrsa, vulgò Ruſs, alluitur.

SVICIA.

SVICIA, oppidum vniuersæ Heluetiæ nomen communicat, nam ab ijs primum ædificatum est, qui nouis quærendis sedibus ex Sueciæ regno, huc profugerant. Ex tribus pagis est vnus, qui contra nobilium insolentiam fœdere coniuncti fuerunt, robustos, belloque potentes homines edit, qui frequenter hostibus incusserunt terrorem. Ex ijs rebus, quæ terra compascua ex se fundit, ferè omnes vitam sustentant. Ab hoc oppido, siue pago, exteri Heluetios Suitzeros nuncupant, vel, quòd primò pro libertate in ipsorum agro pugnatum sit: vel quia diutissimè cum Eremitanis contenderunt, & primi omnium ex pagis tribus Austriorum irruptioni expositi fuerunt, & inter tres pagos maxima eorum fuit potentia, nomine eorum, vt celebriori, reliqui etiam pagi sunt comprehensi, & ab his deinde nomen, ad omnes confœderatos dimanauit.

SYLVANIA.

SYLVANIA, liberæ conditionis pagus, mutuo societatis fœdere Suiciæ & Vraniæ iunctus, Anno salutis M.CCC.XV. naturali Alpium valo circumseptus, pascua habet amœna pecoribus alendis perquam idonea, vnde magnas opes Syluaniæ incolæ percipiunt. F. Nicolaus, summæ pietatis eremi cultor, hic vixit, cuius vitam Ioannes Stumpfius, Henricus Wœste, & alij descripserunt.

DECEM ET TRIA LOCA CONF

OEDERATORVM HELVETIAE.

Cum Priuilegio.

DECEM ET TRIA LOCA CONFOEDERATORVM HELVETIAE.

SVICIA Schwytz. *Ad foederis societatem recipitur, Anno Salutis, M. CCC. XV.*

SYLVANIA Underwalden M. CCC. XV.

TVGIVM Zug. M. CCC. LII.

GLARONA Glaris. M. CCC. LII.

BASILEA Basell. M. D. I.

TYGVRVM M. CCC. LI. Zurich.

CIVITAS VRSINA M. CCC. LIII. Bern.

LVCERNA M. CCC. XXXII. Lucern.

VRSELLA. M. CCC. XV. Uri.

FRIBVRGVM. M. CCCC. LXXXI. Fryburg.

CIVITAS SOLOTVRENSIS. M. CCCC. LXXXI. Solothurn.

SCHAPHVSIA M. D. I. Schaffhusen.

APPENCELLA. M. D. XIII. Appenzell.

Cum Privilegio

TVGIVM.

TVGIVM, vulgò ZVG, oppidum, eiusdemque nominis regio, versus Septentrionem, Suitiam vicinitate attingẽs, in pede pascui, & vitibus consiti mõtis, lacui piscoso adiacet, cui à ciuitate nomẽ Lacus Tuginus, qui ad Meridiẽ versus Artense oppidũ extenditur, vnde Myconio lacus Artensis dicitur, bellicosos viros producit, quos Glareanus ob singularem animi constantiam Camillos nominat, Agrum compascuum, vini, frumentique feracem habet. Eius cultores Tugini, Straboni verò lib. 7. Toygeni dicuntur, qui cum Tigurinis & Cimbris, inito fœdere, Romanis se opposuere. Plutarchus in vita Marij, & Eutropius lib. 5. Paruit Tugium aliquando nobilibus, postea in Austriorum potestatem peruenit, hi, bello Heluetico, perpetuò præsidia illic aluere, qui Suitios & Tigurinos infestabant. Itaque anno 1352. Mense Junio, Tigurini cum quatuor alijs pagis expeditionem aduersus Tugium suscepere. Præsidiarij, qui diffiderent munitionibus oppidi, ante aduentum Heluetiorum eo deserto, Bremogartum, & vicina loca Verbigeni pagi se contulerunt, ciues tamen, qui fidem Austrio seruare vellent, obsidionem per dies 15. sustinuerunt, sed cum aliquoties summa contentione Heluetij oppidum oppugnassent, tandem deditionem fecere, & Heluetijs sacramentum dixerunt, hac conditione: Si intra præfinitum tempus Dux Austrius eos, exercitu adducto, obsidione liberaret, ab Heluetico sacramento liberi, in eius obedientiam redire possent, eaque de re legatos ad Ducem, auxilium petentes, miserunt. Erat tum Dux Albertus in Monasterio pagi Verbigeni, quod Campum regium vocant. Cùm autem Tuginorum legati mandata sua exponerent, accidit fortè, vt Princeps in peristylio obambulans, ab aucupe quæreret, An accipitres cibum cepissent, Ibi legationis princeps, Ah, inquit, clementissime Princeps, An non tuorum clientum potior tibi, quam auium ratio est, præsertim cum ita ab hoste vrgeamur, vt ni auxilium feras, deditionem facere cogamur? Cui Princeps: Agite, deditionem facite, breui omnia, quæ nobis ablata sunt, recuperabimus. Quare Tugini, cum viderent sibi nullam in Austrio spem esse, Heluetico fœderi se iunxerunt.

GLARONA.

VALLIS non admodum ampla iuxta Limagum fluuium, longitudine trium milliariorum Germanicorum, Latinè GLARONA, vulgò Glaris dicitur. Eius Regionis caput Glarona, altissimis cingitur montibus, Vranorum montana, ab occasu autem Suicerorum montes attingit. A Septentione olim clausa fuit muro extenso per transuersum vallis à monte ad montem. Confœderauit se reliquis Heluetijs anno Christi M.CCC.LII. Viuunt incolæ lacte, caseo, butyro & carnibus, pisces lacus, aues & carnes ferinas, syluosi montes subministrant. Natus hic est Henricus Glareanus, Laureatus Poeta, & Mathematicus insignis.

BASILEA.

BASILEA, vrbs inclyta, omnium confœderatarum amplissima, ex Augustæ cineribus, instar Phœnicis, orta, vtramque Rheni complectens ripam, maiore Basilea in littore Gallico, minore verò in Germanico sita. Maior vallem occupat à Meridie versus Septentrionem, inter duos colles ad Rhenum desinentes, extensam, fluuioloque Byrseca irrigatam, minor verò fundum habet planum, libertimo recreatur Basilea aere: solum fœcundum, scaturigines multorum fontium, concursus multorum amnium; Rheni, Byrsæ & Wiesæ. Pio II. institutore, celebrem habet Vniuersitatem. Amplissimis immunitatibus & priuilegijs olim à Romanis Imperatoribus donata Basilea, Episcopatu etiam clara. Meminit eius Ammianus Marcellinus, qui Basileam nominat, & Gratianum propè hanc propugnaculum contra Germanos construxisse, perhibet. Ac sunt, qui à Basilina Iuliani Imp. matre, denominatam, existimant. Meminit etiam Phlegon libertus Adriani Cæsaris Basiliæ, An autem de nostra hac in Rauracis loquatur, dubium est.

FRIBVRGVM.

FRIBVRGENSIS ciuitas apud Nuitones sita, vulgò Nuchtland, qui terræ tractus hodie Vchtland appellatur, à Bertholdo Principe Zeringensi IV. ædificata, mirabilem situm obtinet. partim enim imposita est monti præcipitibus petris suffulto, partim iacet in valle accliuis montibus clausa, circumfluitque montem in imo per desidentem ciuitatem amnis, Sana, mediocris magnitudinis. Prætorium situm est in præcipite rupe, vbi olim arx fuit, à qua temporum successu creuit ciuitas ipsa supra & infra. Oppositi montes sustentant mœnia, tametsi in Orientali monte nullæ ferè domus præter munitiones, existant. Quocunque pergis in ciuitate, est tibi vel ascendendum, vel descendendum. Profert terra omnia necessaria præter vinum.

SOLVTVRVM.

SOLVTVRVM, siue Salodorum, vna ex præclaris & vetustissimis Heluetiæ ciuitatibus, ad Arolam fluuium auriferum sita, Treuirorum soror dicitur, & Nini sæculo conditam, vetusti Annales tradunt. Antiquitatem vrbis indicant veteres inscriptiones Romanæ, quarum aliquæ adhuc Salodori extant. Antonino in Itinerario Solothurum vocatur, qui verò eam scribunt Soluturnum, putant eam sic dictam ab antiqua turri, quæ adhuc in medio ciuitatis videtur, vt sit idem quod solis turris: sita est in agro plano & satis culto, nisi, quod ægrè fert vites. Reliqua omnia abunde fert tellus.

SCHAPHVSIA.

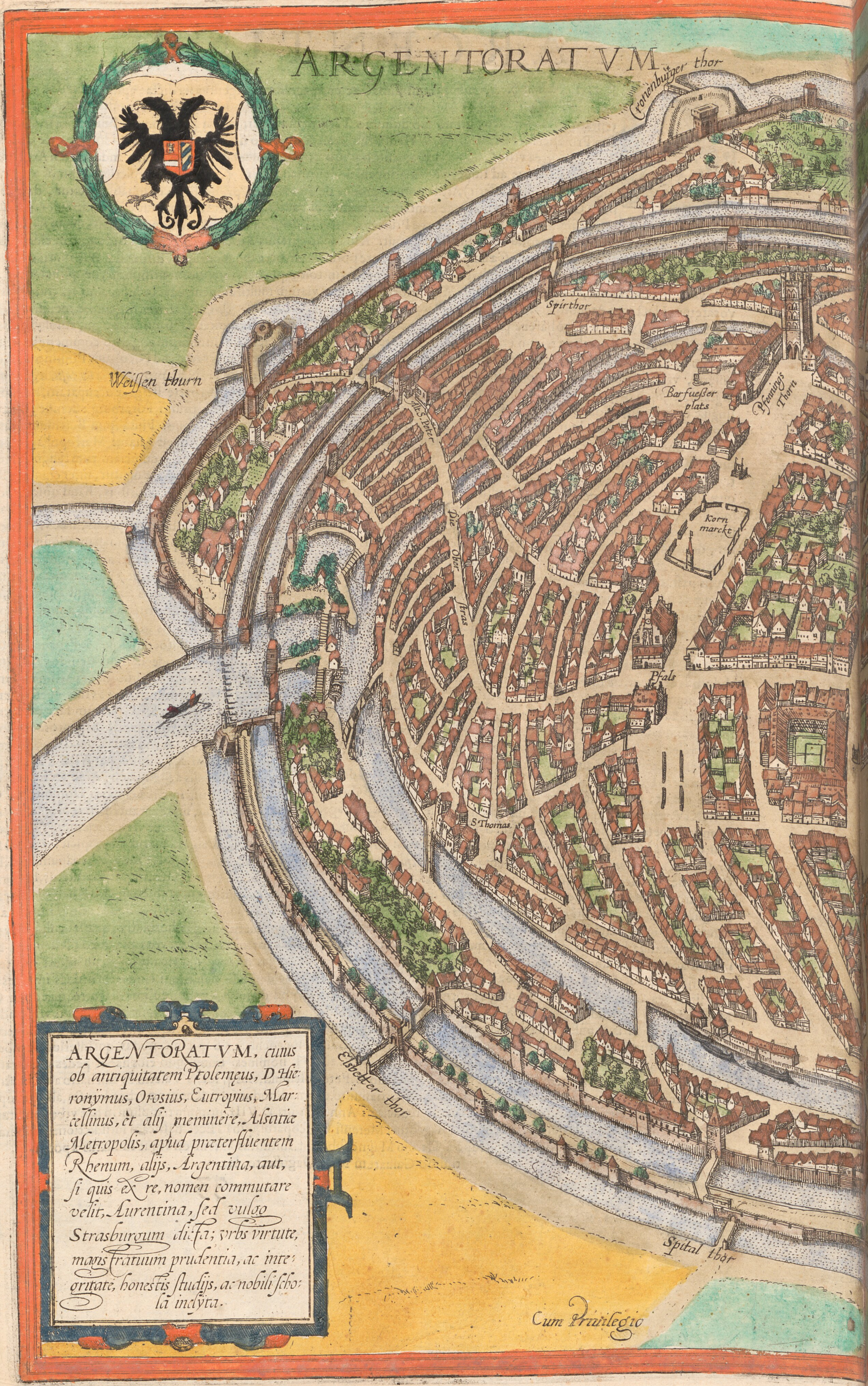
SCHAPHVSIA, vulgò Schaff siue Schiffhausen, Myconio Probatopolis, Platinæ, Schaphusa, Glareano & alijs, Arietis vrbs dicitur, Quod Stumpfius omnino improbans, Scaphusam à Scapha denominari asserit, hic enim nauium statio erat, quòd nullæ omninò vltrà Scaphusam, ob atrocem spumantemque cataractam septuaginta quinque pedes altam, descendere poterant, quare omnes naues, quæ ex Acronio & Veneto lacu, secundo Rheno, descendunt, necesse est Schaphusiæ exonerari, ob hanc causam, creditur vrbi nomen impositum, vt, vel à Scapha, Scaphusia, vel etiam à nauis Germanico nomine, Schiffhusia nominaretur. Oppidum est ad dextrum Rheni latus elegantissimum, tertio Rheni ponte Heluetiorum terræ coniungitur, rebus omnibus necessarijs, & limpidissimis abundat fontibus. Amplissimum Benedictinorum cœnobium, Anno Domini M.L I. fundatum, huius oppidi magnificentiæ occasionem dedisse dicitur. Sicut & S. Galli oppidum, & Lucerna, & multa alia oppida Germaniæ cœnobijs suam originem acceptam referunt.

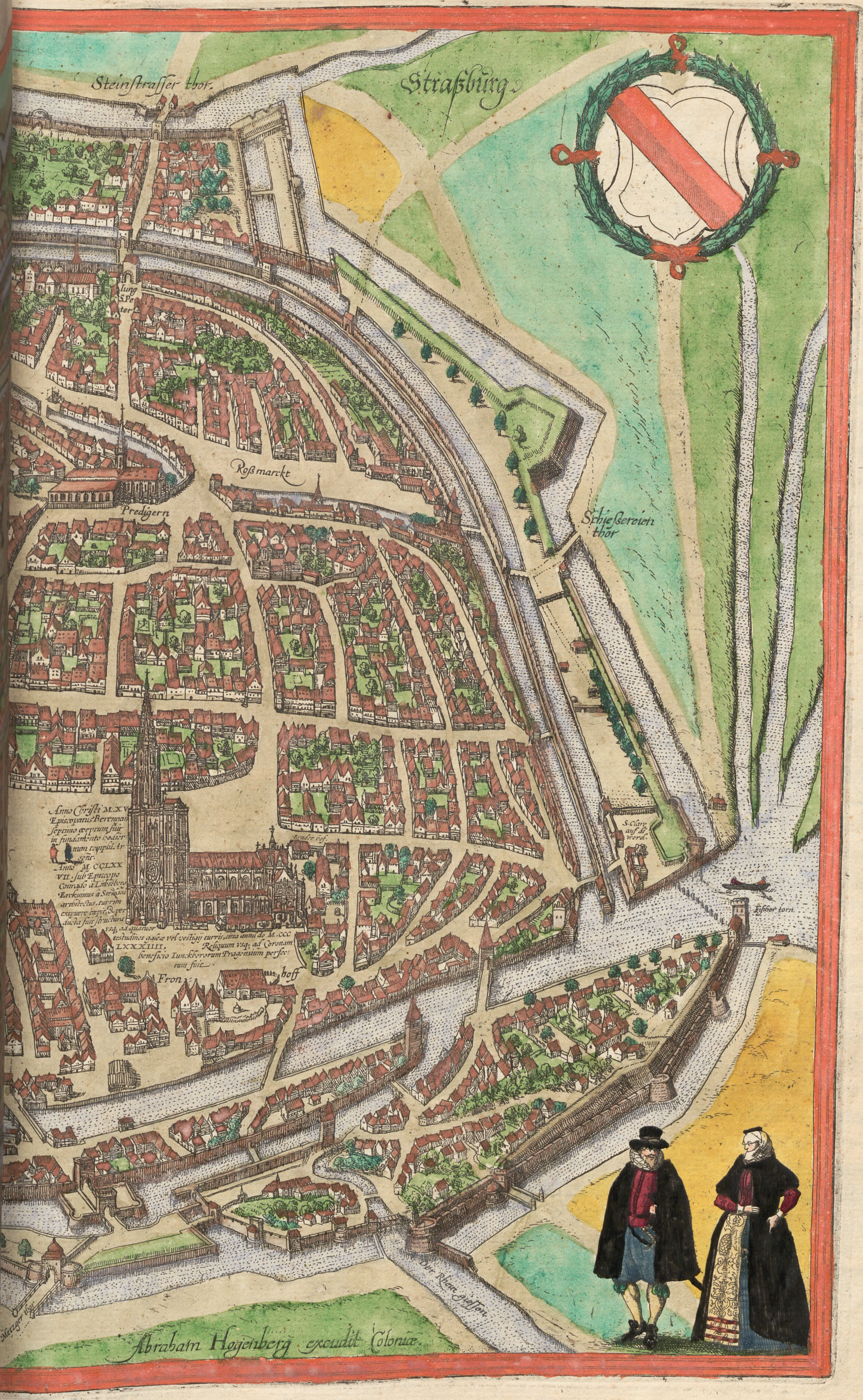
APPENZELLA.

APPENZELLA, siue, Abbatis cella, regionis, & vici nomen, habuerunt enim hic Benedictinæ societatis Abbates arcẽ, Clanx nominatam, tutissimum quouis tempore, refugium, quorum auctoritas paulatim adaucta, non huic tantum pago, sed vniuerso territorio appellationem dedit, quod Marti atque Bellonæ peridoneos homines producit, eamque ob causam, ad Helueticum fœdus, Anno salutis 1513. admissi, Decimumtertium in ordine locum obtinent.

ARGENTINA.

ARGENTINA, ciuit s vetustissima, ac permagnifica, Argentuaria dicta, apud Heluetios propè Rhe-
RGENTINA, Cum Treueris Metropolis Belgicæ prouinciæ, temporibus Abrahæ construi cœpta sit, inde po-
num sita. Cum Treueris primò sub dominio Treuirensium fuit, quam postmodum Iulius Cæsar, cum vniuer-
tentatu aucta hæc vrbs primò sub dominio Treuirensium fuit, quam postmodum Iulius Cæsar, cum vniuer-
sam Prouinciam Heluetiorum, & Heduorum, traiecto Rheno fluuio, subiecit. Cui Consulem, & Quæstorem
dedit, qui in ea vrbe Cameram Romanorum pro tributis soluendis instituerunt, inde nomen Argentinæ as-
sumpsit, qui vsque ad Imperij inclinationem ibidem manserunt. (Quod tamen plerisque minùs verum vide-
tur, vt Munsterus asserit) Attila posteà egressus de Sicambria, primò Illyricos inuasisse dicitur, deinde omni
penè Germania peruagata, ac cunctis ciuitatibus & castris, quæ occurrebant, subuersis: intrauit tandem in re-
gnum Constantiæ, cui Sigismundus Rex, eiusdem terræ Princeps, circa Basiliam, cum exercitu magno occurrit, quem Attila, cum o-
mni expeditione contrito & fugato, suo dominio subiugauit. A loco illo egressus Attila, iuxta Rhenum Argentinam ciuitatem mu-
nitissimam, quam nullus Romanorum Cæsar penitus expugnare potuit, obsedit, expugnauitque, diruendo eius murum diuersis in
locis, vt cunctis aduenientibus sine difficultate via libera, & patens introitus præberetur, edicens firmissimè, ne ipsius murus, Rege
ipso viuente, repararetur, vt eadem ciuitas, non Argentina, sed propter viarum multitudinem, quas in muro eius fecerat, Strasburch
vocaretur. Hactenus Argentinensium Chronica. Gratianus in decretis XXXIII. *Quæst. 2. Latorem.* Argentinæ meminit, sed cor-
rupto nomine. Nam cùm probaret, priscam Ecclesiæ consuetudinem fuisse, vt enormiter flagitiosi, Romam, absolutionis causa,
transmitterentur, vbi presbyterorum erat multitudo, quos & vitæ sanctitas, & sacrarum litterarum cognitio commendabat, refert,
quomodo Ratholdus Argentoratensis Episcopus, presbyterum quendam occisæ matris reum, ad Nicolaum Pontificem Romam
miserit, vt ex responso Pontificis patet, in quo mendum inoleuit in omnibus codicibus. Nam pro *Argentea Retensis*, legendum est,
Argentoratensis, ab Argentorato, quam Germani maiores nostri, transito Rheno, cum magna parte Belgicæ occupatam, mox pro suæ
linguæ commoditate, duabus prioribus syllabis spoliantes, &, Torato, Burgum adiicientes, primo Toratburg: deinde, Stratiburg
appellarunt, quemadmodum in antiquis codicibus adhuc legitur. Hodiè Strasburgum vocamus. Plura apud Buschium, commen-
tario de Episcopatibus Germaniæ, de Argentinensium vrbe atque Repub. inuenies. Hodieq; est Alsatiæ Metropolis, sedes vete-
rum Tribotorum siue Tribucorum, qui ante Iulij Cæsaris Octauij Augusti tempora, in hanc prouinciam cum reliquis Germanis
transgressi sunt, posteaquam Romanis parere cœpit, ac vnà cum Imperio, Latinum vocabulum habere meruit, inter ciuitates Rheni,
quæ Treuirorum latissimè patentem iurisdictionem agnoscebant, sub primis Romanorum Imperatoribus, haud obscuri nominis
fuit, sub posterioribus Comitem habuit, qui Tractum Argentoratensem gubernabat, in Germania prima. Sequens ætas Alsatiam à
flumine irrigante vocauit. Quo tempore subinde à Transrhenanis gentibus Romanorum hostibus perpetuis, hæc vrbs infestaba-
tur, donec sub Galliarum occupatoribus Francis indigenis illis & veteribus Germanorum populis, Romanam administrationem,
quoad fieri potuit, retinentibus, (id quod à Theodoricho Ostrogotho Cæsare, quem Veronensem appellamus, atque cæteris huius
gentis primis inter Germanos Romanorum regibus, in Italia ac prouinciis id temporis obseruabatur) post deuictos Alemanos,
nouum & hoc nomen, vt etiam Francorum, donec, inquam, Rege Ludouico Magno, siue Clodoueo iam Christiano facto, religio
nostra publicè, & absque metu passim ab omnibus susciperetur, atque pace firma constituta, sacricolæ dominicam illam domum,
tantum non totam ex regia liberalitate dona acciperent, sacello etiam dilatato, Virginisque Matris Mariæ, titulo adscripto. Quibus
subsecuti Francorum Reges post ordinata pridem Scotorum cœnobitarum Xenodochia, Gerontocomiaque, & Ptochotrophia, ad-
iunctis nosocomiis, instituto etiam Episcopo per totam Caroli Magni posteritatem, nihil non concesserunt. Deinde verò Diuis O-
thonibus & Henricis imperantibus, libertas ciuitati multò plenior contigit, vrbe iam pridem ita amplificata, vt partim nouam, par-
tim antiquam, vulgus diceret. Hunis Attila duce, è Catalaunico illo conflictu domum reuertentibus, huius vrbis euersionem An-
nales tribuunt. Hinc Sidonius Apollinaris Attilam Rheni hostem dixit. Huiusmodi sunt vrbium & Regionum fata per vtramque
fortunam, quando hic mundus nihil firmum & perpetuò stabile continet, assiduis mutationibus obnoxius. Argentoratum insuper,
templo eleganti structura, & præcelsa turri conspicuo, illustratur. Quod haud immerito inter totius vniuersi stupenda, octauum obti-
net locum. Cœptum est autem augustissimum hoc templum, in fundamento, Anno Christi M.XV. Episcopatus Berengarij septimo.
Anno autem Domini M.CCC.LXXVII. sub Episcopo Conrado à Lichtenberg. Erckuinus à Steinbach, Architectus turrim ex-
truere cœpit, & perducta fuit structura vsque ad quatuor testudines galeæ, & fastigij turris, circa Annum Domini M. CCC.
LXXXIV. reliquum vsque ad Coronam, beneficio Iunkerorum Pragensium, perfectum fuit, suprema autem ista corona, in circum-
ferentia hisce sententiis sacris Germanico idiomate, veluti gemmis quibusdam pretiosis decoratur versus orientem: *Christus clari-
ficat: Christus singulis sua dona largitur.* Septentrionem versus: *Christus in æternum coronat.* Quà autem meridiem respicit: *Christus Impera-
tor, Christus renouat omnia.* Ad occasum denique: *Rex Christus triumphat. Christus æterna in secula Rex*, &c. Vide B. Rhenanum lib. 3. Rerum
Germanicarum accuratissimè de huius vrbis appellatione differentem. Incorporata est hæc vrbs, inquit Munsterus, Imperio, nu-
meraturq; hodie prima inter liberas ciuitates. Abundat autem omnibus bonis, excellitque in opibus cunctas Rheni ciuitates. Ha-
bet miram vini & frumenti copiam, vtpote quæ situm habet in optimo fundo. Inueniuntur in ea vrbe aliquot centeni hortulani, qui
annuatim magnum faciunt quæstum ex rapis, cepis, raphanis, napis, caulibus, papauere, aliisque hortalitijs, quæ felicissimè ibi proue-
niunt, atque in tanta crescunt vbertate, vt nullus ei in Germania comparandus sit locus. Habet vrbs ipsa præter Rhenum, & alios
multos accurrentes amnes. Ab oriente enim venit ex Martiana sylua Kintzgus fluuius, qui secum magnam adfert vim trabium
ædificijs aptarum. Ex Sunggoia atque ab austro, affluit Illa, amnis: & ab occidente Bruschus, qui ciuitatem in duas impares tamen
diuidit partes. Sed nihil hanc vrbem magis exornat, quam de qua iam aliquid diximus, sumptuosissima illa turris, quæ anno Christi
M.CC.LXXVII. inchoata est, atque XXVIII. annis ferè vsque ad fastigium consummata. Hæc ab ipsis fundamentis vsque ad supre-
mũ culmen, quadris, & pulchrè figuratis lapidibus est erecta, vbiq; aeri, & vento peruia, patetque ascensus eius quatuor cochleis.
Vbi verò crassitie, eius in fastigium incipit acuminari, ibi octo consurgunt cochleæ: Supremus nodus, qui interius vix modij ma-
gnitudinem habere videtur, tantus est, vt capacitas eius recipiat V. aut VI. homines. Longitudo eius habet pedes geometricos D
LXXIV. Hæc Munsterus. Potentissima hæc vrbs, à S. Materno B. Petri discipulo, eiusq; socijs Valerio & Euchario ad Christi fidem
conuersa est, deinde, circa annum Domini CCC.XXX. Arrianismo, quemadmodum aliæ Rhenanæ vrbes, infecta, ab Episcopis tan-
dem Metensis Ecclesiæ in pristinam veritatis viam reducitur. Anno Christi D.VIII. primum templum in hac vrbe conditum est, à
Clodoueo Galliarum Rege. Tum temporis Argentina Metensi Episcopatui, quoad Ecclesiasticam iurisdictionem, suberat: ac
demum Moguntino Archiepiscopo à Carolo Magno subditur. Institutus autem est atque fundatus à poten-
tissimo Galliarum Rege Dagoberto, &c.

ARGENTORATVM
Cronenburger thor
Weissen thurn
Spirthor
Barfuesser plats
Pfennings Thurn
Korn marckt
Pfalz
S. Thomas
Elsletter thor
Spital thor
Cum Priuilegio
ARGENTORATVM, cuius ob antiquitatem Ptolemeus, D Hieronÿmus, Orosius, Eutropius, Marcellinus, ĕt alij meminēre, Alsatiæ Metropolis, apud præterfluentem Rhenum, alijs, Argentina, aut, si quis ex re, nomen commutare velit, Aurentina, sed vulgo Strasburgum dicta; vrbs virtute, magistratuum prudentia, ac integritate, honestis studijs, ac nobili schola inclÿta.

Steinstrasser thor.
Straßburg.
Roßmarckt
Predigern
Schiessereien thor
S. Clare auf dē werd.
Fischer torn.
Anno Christi M.XV Episcopatus Berengarii septimo ceptum fuit in fundamento hodiernum templum Argent.
Anno M.CCLXXVII. sub Episcopo Conrado à Lichtēberg Erckuinus à Steinbach architectus, turrim extruere cœpit, & perducta fuit structura vsq; ad quatuor testudines galeæ vel vestigij turris, circa annu do M.CCC LXXXIIII. Reliquum vsq; ad Coronam beneficio Iunckherorum Pragensium perfectum fuit.
Bruder hof.
Fron hoff
Metzger thor
Der Rhein giessen
Abraham Hogenberg excudit Coloniæ.

ARGENTORATVM
Straßburg
Steinstrasser thor
Weissen thurn
Spitthor
Kernmarckt
Roßmarckt
Predigern
Schiesserrein thor
S. Thomas
Elsbetter thor
Spital thor
Metzger thor
Der Rhein giessen
ARGENTORATVM, cuius ob antiquitatem Ptolemeus, D Hieronÿmus, Orosius, Eutropius, Marcellinus, et alij meminere, Alsatiæ Metropolis, apud præterfluentem Rhenum, alijs, Argentina, aut, si quis ex re, nomen commutare velit, Aurentina, sed vulgo Strasburgum dicta; vrbs virtute, magistratuum prudentia, ac integritate, honestis studijs, ac nobili schola inclÿta.
Cum Priuilegio
Abraham Hogenberg excudit Coloniæ.

HEIDELBERGA.

HEidelberga, ad Neccarum sita, Illustrissimorum Principum Comitum Palatinorum Rheni sedes, Ptolemæo, vti putatur, Budoris. Nomen oppido datum existimant, à Gentium colonia, quæ ante multos annos hic habitasse, multis indicijs conuincuntur. Vocant enim Germani, gentilem hominem, Heiden. Vel, vti Franciscus Irenicus, à nigrorum vacciniorum, Teutonicè Heidelber, multitudine. Olim Vangionum imperio subdita, solum habet rerum omnium ferax, vini boni, frumenti, fructuum arboreorum, & castanearum. Est & florentissimum Heidelbergæ gymnasium, à Marsilio, primo Rectore primitus institutum, & à Ruperto Palatino, Anno M.CCC.XLVI. multis priuilegijs donatum. Mons illic omnium sanctorum, olim arcem præ se tulit. Referunt templũ illic fuisse, quod Græci vocant τὸ πάνθεον, vbi antiquitus, omnes dij colebantur. Oppidum hoc Volaterranus lib. 7. Ettelburg vocat, corrupto nomine, linguæ Germanicæ ignarus. Hæc Franciscus Irenicus. An. partæ salutis; M. D. LXXVI. Fridericus Comes Rheni Palatinus, Elector, Heidelbergæ XXVI. Octobris die, à prandio, intra tertiam & quartam horam, in hoc mundi theatro, viuere desijt. Sub Friderico V. qui Bohemiæ regnum acceptarat, toto Palatinatu à Spinola subiugato, Heidelberga anno 1622. post mediocris temporis obsidionem à Tillio Ligistici exercitus ductore 1. Iulij in ditionem redacta, & expugnata, est, non paucis ædibus incensis. Sed in tanta clade nihil miserabilius accidit quam incomparabilis Bibliothecæ direptio, quæ partim directa, sed magna ex parte Romam auecta est: cuius jacturam non Palatinatus modo sed & tota Germania sensit, & in æternum sensura est. Eadem deinde, Sueco magnos in Germania progressus faciente, obsessa vel inclusa potius, tandem anno 1633. 5. Maij. arx vero 23. eiusdem mensu, recuperata fuit: hodieque sub Comitum Palatinorum imperio manet.

SPIRA.

SPIRA, Ciuitas episcopalis Germaniæ, ampla, quam Rudigerus tricesimus eiusdem vrbis Episcopus, ciuitati addidit: alij verò altiorem originem afferunt. Conradus II. Ecclesiam ibi fundauit, & filio suo Henrico, ad perficiendum reliquum opus reliquit, Est autem hæc ciuitas penè ab omnibus Imper. dotata: multi etiam Imperatores illic sua ossa condiderunt: veluti Henricus, Conradus, Rudolphus, & alii, quorum memoria in quadam tabula choro inserta, prorogatur, & ab Ottone Frisingensi in Chronicis adducuntur, Lotharius hanc vrbem obsedit, anno 1126. authore Sigeberto. Ecclesia illic, post mortem Ottonis Episcopi Frisingensis, igne populabatur, vt collegit Radeuicus, l. 2. c. 3. de gestis Friderici. Plura præterea, de eius flagratione Aeneas Syluius protulit. Conradus II. Ecclesiam Guidonis construxit, priùs ad S. Ioannem dictam, & reliquias eius huc traduxit, autore Episcopo eorum Sigbaldo. Est & illic Ecclesia S. Germani, cuius canonici olim in Sintzheim Wormatiensis diœcesis residebant, à Dagoberto constituti, hos Ioannes Episcopus Spirensis huc traduxit. Venit tempore Conradi III. S. Bernhardus ad Spirenses, cuius vestigia in Ecclesia adhuc supersunt. Recens autem nomen est Spira, & quod nulli veterum constabat ante Henricorum & Ottonum tempora. Otto enim Frisingensis l. 7. c. 16. & Ligurinus inter antiquissimos referuntur, qui Spiræ mentionem fecerunt: priscorum enim omnes Spirenses, Nemetes dixeruut, quemadmodum Cæsar in primo, Cornelius Marcellinus l. 6. Pl. l. 4. c. 17. Ptol. l. 2. c. 8. Strabo: etiam recentiores, veluti Orosius, Eusebius, Hieronymus dist. 12. epist. 3. Nunc verò Spira, vt Peutinger asserit, mola nuncupatur. vnde Sebastianus Brant:

Der Hylig geist
NECCARVS FLV.

SPIRA celebris admodum Imperij & episcopalis in Germania ciuitas cuius olim incolæ Nemetes et vrbs ipsa Nemetum dicebatur. Arnoldo Wesalio Neomagus et Nemetum atque Vangionum terminus fuit.

WORMATIA.
Nideck
S. Cecilia
Munster
Frauwen thurn
S. Veltin
Augustiner closter
S. Andres stift
S. Mang
S. Iohan
Thumstifft
S. Paul stift
S. Ruprecht

Cmu Priuilegio

HEIDELBERGA.
Florentissimæ ciuitatis HEIDELBERGENSIS Palati-
natus Metropolis iuxta Neccarum posita, situs et
genuina pictura, tam arcem Illustrissimorũ Principũ
Comitũ Palatinorũ Rheni, residentiam: quàm reliqua
illius loci insigniora ædificia pulchrè intueti ob oculos sta-
tuens.
Geiss berg.
S. Peter
Prediger
NECCARVS FLV.
Der Neccar
SPIRA celebris admodum Imperij & episcopalis in Ger-
mania ciuitas cuius olim incolæ Nemetes et vrbs ipsa Ne-
metum dicebatur. Arnoldo Wesalio Neomagus et Neme-
tum atquè Vangionum terminus fuit.
SPIRA.
Das Münster
Cum Priuilegio
WORMATIA.
WORMACIA vetustissima Vangionum ciuitas, ad Rhenum optimo et fertilissimo loco sita, vnde et fabulis
locum dedit, nimirum Barbarorum olim incursionibus ob agri foecunditatem sæpius vexata. Theodoricum Veronẽ-
sem nugatur hoc loco Gigantes occidisse qui hortũ rosis consitum illic extruxerat, in quem nulli phas erat absq; capitis peri-
culo subingredi, que res nil aliud, quã à Gothis interfectos hic Hunos, aliasq; barbaras et crudeles nationes indicat. Atq; à
Theodorico illo Gothor. rege, qui Veronensis cognominabatur, eò, quod Veronã regni sui sedẽ elegisset. Quod autẽ hortũ hic fu-
isse fabulãt, id ipsũ significat Wormatiã amoenissimo ferè totius Germanię loco, atq; adeo in meditullio ferè sitã esse. Fuit autẽ Atti-
las Hunor. rex Theodorici Regis tẽporib. qui multis deuastatis prouinciis, tandẽ etiã ad Germaniã Galliasq; anhelabat. Huic Theodo-
Gothor. rex, adiut. ab Aetio Romanor. consule occurrẽs, ipsũ ex tota Gallia, Germaniaq; eiecit. Ex supputione miliarior. que in
Itinerariis habentur, satis cõstat hanc vrbẽ olim Borbetomagũ siue vt alij Brethomagũ, dein Rufimanã appellatam fuisse.
S. Cecilia
Münster
Frawen thurn
S. Veltin
Augustiner closter
S. Andres stifft
S. Mang
S. Johan
Thumstifft
Predicatores
Frawen bruder
S. Lamprecht
S. Sixt
S. Martins stifft
Porta S. Martini
S. Amandus
Mentzer port
Vnser frawen stifft
New Thurn
Rhenus flu.

Inter Germanos quondam celeberrima Spira,
Quondam hæc à molis, nomen habere ſtudens.

Vnum, quaſi inter mundi miracula, recenſendum adducere placuit, vt opus in Germania non alibi viſum, Oliueti montem, Chriſti paſſionem referentem, quod planè tanto ſumptu indigebat, quanto olim aliquod paruum oppidum. Huc vſq; Franciſcus Irenicus. Eſt in hac vrbe ſocietatis Ieſu Collegium, à Capitulo Canonicorum cathedralis Eccleſiæ inſtitutum, atque dotatum. Spira recens vetuſtæ ciuitatis nomen, quod hac ratione obtinuiſſe putatur. Rudigerus Epiſcopus, ex clara Spirenſi familia natus, hanc Nemetenſem vrbem adauxit, & pagum (Spira) tum extra muros, ad eiuſdem nominis fluuiolum ſitum, mœnibus incluſit, ac totam vrbem, iam amplam atque magnificam, turribus, ac foſſis egregè munitam, Spiram, ab adiecto pago ac fluuio, nuncupauit, Anno ſalutis M. LXXXIIJ. Sic vetus vrbis appellatio exoleuit, & noua illa, in hunc vſque diem vſura pata, in conſuetudinem venit. Hoc tempore epiſcopatu in Imperio celebris. Ab Imperatore Conrado II. Francorum Duce, tanta munificentia aucta, & illuſtrata fuit, vt ſecundus Nemetenſium fundator dici meruerit. Nam inſignem illam, ac longe ampliſſimam Baſilicam Spirenſem, quæ in hodiernum adhuc diem conſpicua, & multorum Germaniæ Imperatorũ & Imperatricum habet auguſtiſſima Mauſolæa, in honorem B. Virginis: & præclarum S. Ioannis in ſummitate vrbs ſitum templum, foriſque in agro Nemetum, ex caſtro ſuo Limburg, in quo nuper adeo Conradum filiolum, ex præcipitio quodam decidentem amiſerat, magnificum cœnobium maximis ſumptibus ac impenſis conſtruxit. Venerandus in hac ciuitate Aduocatorum ordo videtur, qui in publico totius Imperij conſiſtorio, à Carolo V. inſtituto, quò præcipuorum tribunalium appellationes diriguntur, Cæſareæ Maieſtatis, Electorum, aliorumque procerum nomine, iuſtitiam adminiſtrant. Spirenſium agri, optimo vino rubeo, quod Anſerum pedes vocant, frumento, & amygdalis abundant.

VV O R M A T I A.

VVOrmatia ad Rhenum, vetuſtiſſima Vangionum ciuitas, originem ſumens, vti ſcribitur, à Treuirenſibus, quibus tributum annuum pendit. Deinde Romanis, ad Attilam vſque ſubdita, ab eo, cum multis aliis Rheni vrbibus ſubuerſa: iterum à Galliarum Rege Clodoueo inſtaurari cœpta, à Brunhilde Regina venuſtè illuſtrata eſt, ac Galliæ Regum ſedes efficitur, qui caſtrum regium ibidem conſtruxerunt, ea forte parte, qua nunc noua Wormatienſis curia conſpicitur: quod tempore Caroli Magni, edax flamma in fauillas redegit. Fuit & tunc temporis VVormatiæ Archiepiſcopatus, qui anno incarnatiouis Dominicæ, DCCXXIX. Moguntiam translatus, ita tamen, vt Epiſcopatus hic manſerit, antiquitate, cum reliquis Germaniæ certans. Aliquot hic Concilia, & comitia celebrata fuere. Hæc partim ex Archiuis VVormatienſibus partim ex Franciſco Irenico, ita Munſterus ſcribit: Peruetuſta vrbs VVormatienſis, ſita ad Rhenum in loco amœno, habet in orbem fundum nobilem, qui & generoſum producit vinum, atque frumenti copiam, habet circum circa plus minus ducenta oppida, & villas, quorum incolæ quotidie forum frequentant VVormatienſe, eſculenta inferentes: Et qui ante Solis occaſum domum redire queant Populi, qui olim per circuitum huius vrbis ad duo, vel tria militaria, verſus pagum Altzheimmenſem habitauerunt, dicti fuerunt Vangiones, fuitque VVormatia Metropolis eorum, magni nominis, tam apud Romanos, quam apud Francorum priſcos Reges, atque apud ſucceſſores eorum Germanorum Cæſares, qui & multa ibi celebrauerunt comitia, conſilia, nuptias, aut alios habuerunt ſolemnes conuentus, in quibus de magnis tractarunt rebus, id quod huius vrbis teſtantur annales.

FRANCFORTVM AD MOENVM.

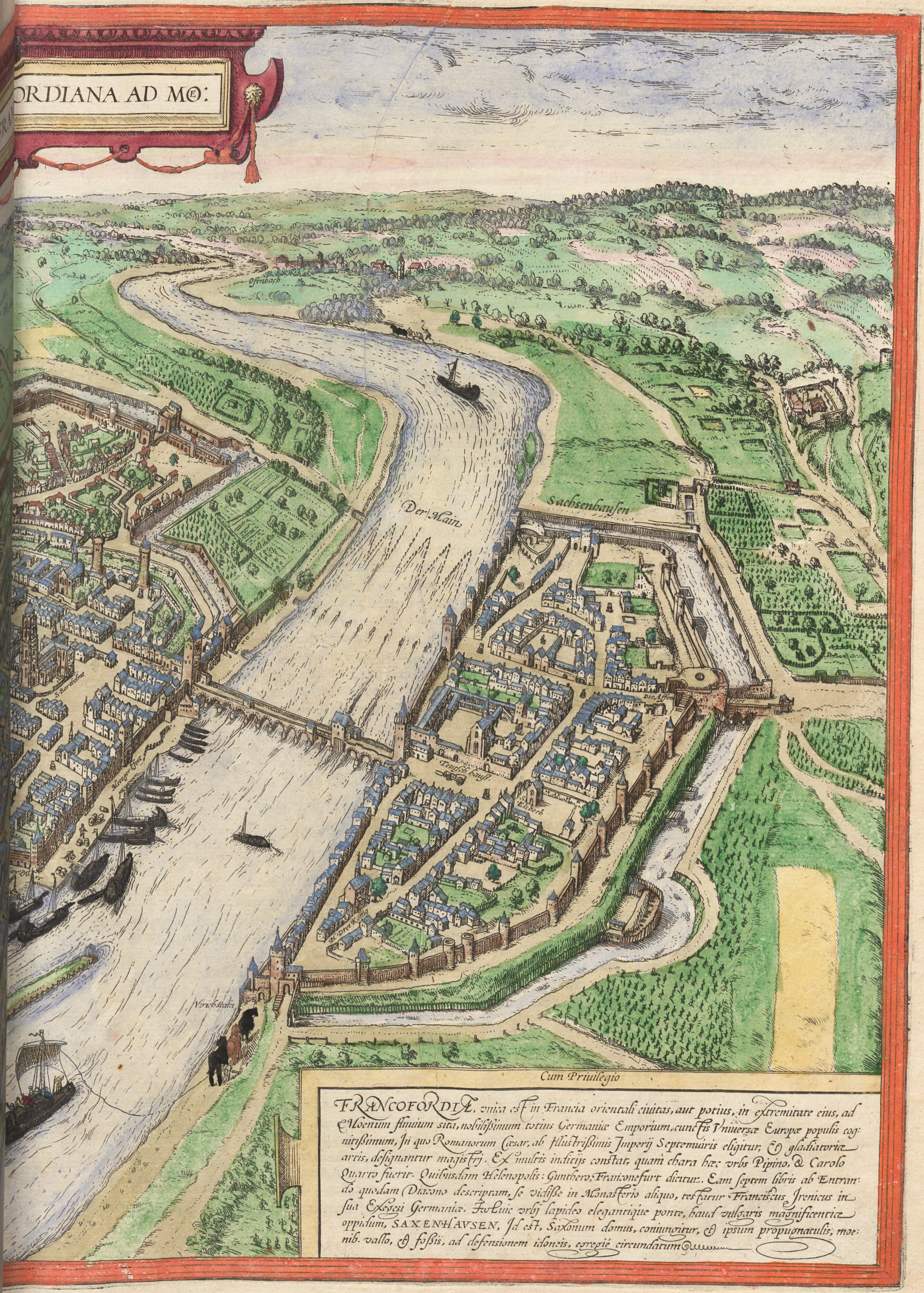
CIVITAS hæc in extremitate Franciæ orientalis ad Mœnum fluuium sita, nomen antè Helenopolis, ad Francorum vsque in eam aduentum, obtinuit, à quibus postmodum Francofortum, siue Francfordia, vel ab eius instauratore Franco, Regis Marcomiri filio, appellata fuit, quasi Francorum furt, id est, vadum, & à Francorum digressione Michael Ricius, libr. 1. de Franciæ Regibus nuncupat. Otto enim Frisingensis Carolum Saxones debellantem, huc Francos deduxisse tradit. Gunthero Franconefurt. Celti, libro odarum tertio Francophora, Ligurino, Francofordia dicitur.

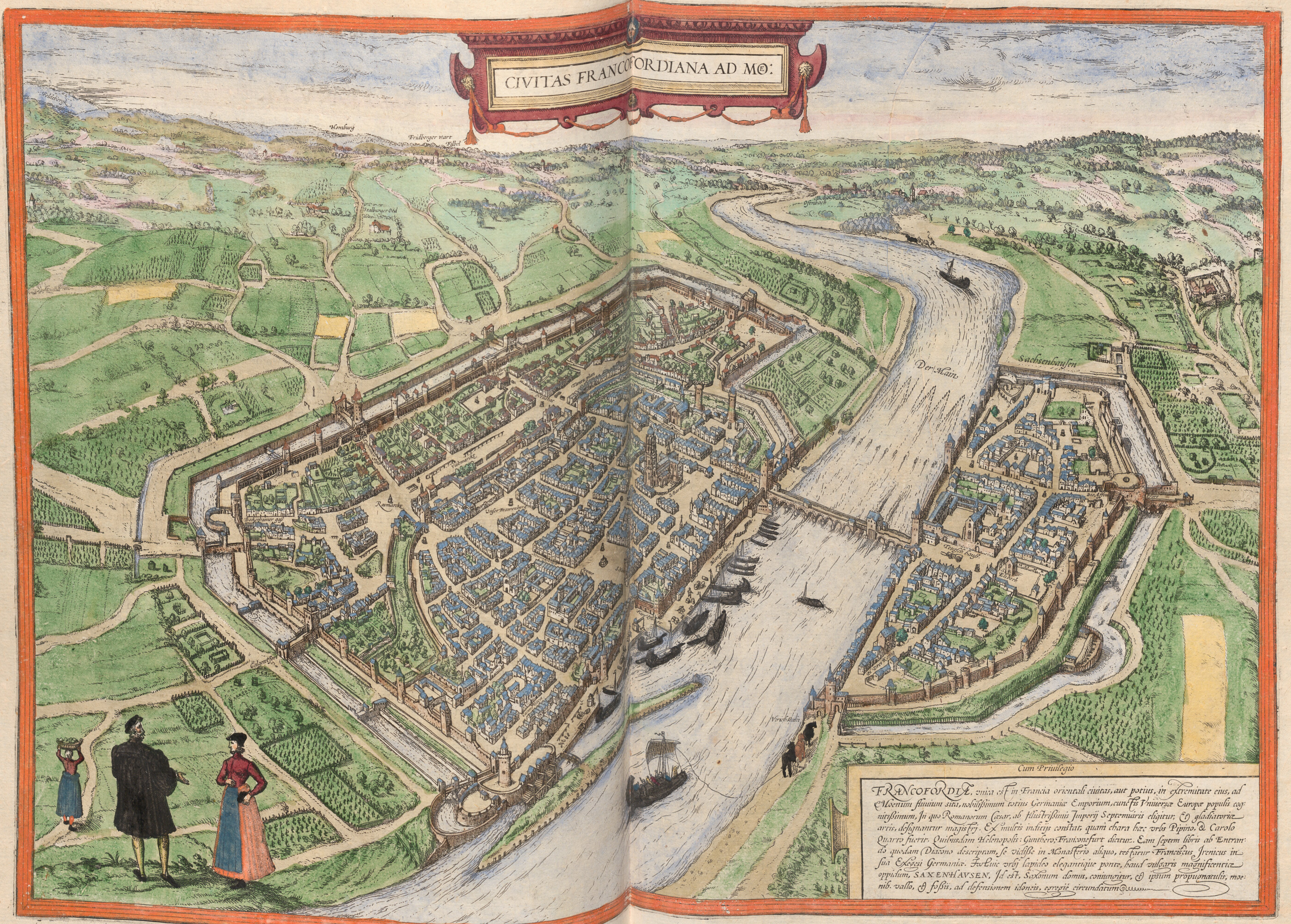
Rapido quæ proxima Mogo,
Clara situ, populoque frequens q; virisq; decora:
Sed rude nomen habet, Nam Teutonus incola dixit,
Franconefurtum: liceat sermone Latino,
Francorum dixisse vadum.

Abantiquis temporibus Imperialis ciuitas extitit, electioni noui Imperatoris consecrata: Primus ibi Arnolfus Imperator, est designatus. Intersecat hanc vrbem Mœnus fluuius magnus, & nauigabilis, qui in monte Vichtelbergio scaturiens, per Francorum terram delabitur, ac multos recipiens amnes, nobile hoc emporium alluit, & ex Moguntiæ opposito, Rheno commiscetur. Hunc traiectum ac vadum Mœni, Franci olim sub Carolo Magno possidebant, à quo ciuitati Francfordianæ, per eam occasionem natæ, datum esse nomen plerique existimant: Altera pars, & ea quidem maior, atque splendidior, Francofortum: altera autem, que & ipsa muris, ac foueis cingitur, Saxenhausen, hoc est, Saxonum domus, vocatur. Vtraque autem præstantissimi & arcuati operis ponte, longa serie constructi, iungitur, eiusdemque Amplissimi Senatus gubernaculis regitur, Ciuitas hæc nundinaria, & quasi commune, non modò Germaniæ, sed totius Europæ Emporium est, certis siquidem anni temporibus, in Quadragesima nimirum, atque Septembri, negotiatores huc ad celebrem mercatum, ex Superiore & Inferiore Germania, Italia, Gallia, Anglia, Polonia, Ostlandia, cæterisque orbis partibus conueniunt, omnisque generis merces conferunt, quas partim parata moneta, partim aliarum rerum commutationibus, distrahunt, atque diuendunt. Pipinus Caroli Magni parens, in hac vrbe sacrum Saluatori templum, & Canonicorum Collegium (quod tamen hodie ad S. Bartholomæum, vocatur) ædificauit. Quod postea Carolus Magnus, paternæ pietatis & singularis erga hanc vrbem affectionis insecutus vestiga, compluribus villis, censibus annius, prædijs, decimis & iuribus, magnificè dotauit. Quem pari pietate & posteri aliquot Imperatores, & Reges Rom. deinde sunt imitati. Carmelitarum fanum præstantissima nobilitatur tabula, D. Virginem in cœlum emigrantem repræsentante, quam magni illius Alberti Dureri, immortalitate dignissima manus, summo artificio deliniauit. Eam optimi quique pictores, non sine admiratione, frequentissimè sunt contemplati. Anno Christi. D.CC.XCIII. Carolus Magnus Francofurti generale congregauit Concilium, in quo communibus suffragijs Fœlicina hæresis condemnata fuit, quæ (vt Abbas Vrspergensis commemorat) Christum Redemptorē nostrum, secundum humanitatem, adoptiuum saltem esse Dei filium, stultè asserebat. Non minore beneuolentiæ affectu, Carolus IV. Rom. Imp. hanc vrbem est prosecutus. Quapropter electionis Romani Regis, futurique Imperatoris, per Septem Germaniæ Principes Electores fiendæ locum in perpetuum constituit, Bullaque sua aurea confirmauit. Nam antea, quantum ad ipsum electionis locum, variè obseruatum erat, quanquam prius etiam vt plurimum electio Francofurti fuerit celebrata. Vnde & mos inoleuit, vt cûm in dissensione Electorum, duo pariter in Rom. Regem nominarentur, alter in agro Francofurtensi iusto exercitu consideret, alterumque sesquimensis spatio, cum eo conflicturus expectare consueuerit, qui cū vel prælio, vel aliàs cedente aduersario, superior extabat, tum demum in vrbem recipiebatur, & pro Rege agnoscebatur. Ita accidit inter Henricum Landgrauium Thuringiæ, & Conradum Friderici Secundi filium. Item inter Lodouicum Bauarum, & Fridericum Austrium. Similiter inter Guntherum Comitem à Schvvartzenburg, & Carolum Quartum. Porrò, in nundinis Francofurtensibus illi, qui in arte gladiatoria excellunt, magistri titulo, si id ambiant, à magistris eiusdem artis, ciuibus tamen huius vrbis, ex speciali Romanorum Imperatorum & Regum priuilegio, insigniuntur. Id quod alibi non licet.

Flagrante intestino, quod etiamnum durat, & Germaniæ funestissimo bello, ciuitas hæc senatus prudentia & ciuium industria mirum in modum muniri cœpit, ita vt, quoad exteriora, vix prioris vrbis faciem agnoscas. Nihilominus quum Gustauus Adolphus Suecorum & Gothorum Rex, plerisque superioris Germaniæ tam Ducatibus quam vrbibus occupatis, Francofurto exercitum admouisset, & oppidi deditionem non sine minis postulasset, 17. Nouembris 1631, intromissus fuit: quæ res multis mutationibus deinde occasionem præbuit.

CIVITAS FRANCOF
RDIANA
Homburg
Fridberger wart
Filbel
Stalburger Oed

ORDIANA AD MŒ:
Der Main
Sachsenhausen
Cum Priuilegio
FRANCOFORDIÆ, vnica est in Francia orientali ciuitas, aut potius, in extremitate eius, ad Moenum fluuium sita, nobilissimum totius Germaniæ Emporium, cunctis Vniuersæ Europæ populis cognitissimum, In quo Romanorum Cæsar, ab Illustrissimis Imperij Septemuiris eligitur, & gladiatoriæ artis, designantur magistri. Ex multis inditijs constat, quam chara hæc vrbs Pipino, & Carolo Quarto fuerit. Quibusdam Helenopolis: Gunthero, Franconefurt dicitur. Eam septem libris ab Entrando quodam Diacono descriptam, se vidisse in Monasterio aliquo, testatur Franciscus Irenicus in sua Exegesi Germaniæ. Huic vrbi lapideo elegantique ponte, haud vulgaris magnificentiæ oppidum, SAXENHAVSEN, Id est, Saxonum domus, coniungitur, & ipsum propugnaculis, moenib. vallo, & fossis, ad defensionem idoneis, egregiè circundatum.

CIVITAS FRANCOFORDIANA AD MŒ:
Der Main
Sachsenhausen
Cum Priuilegio
FRANCOFORDIÆ, vnica est in Francia orientali ciuitas, aut potius, in extremitate eius, ad
Moenum fluuium sita, nobilissimum totius Germaniæ Emporium, cunctis Vniuersæ Europæ populis cog:
nitissimum, In quo Romanorum Cæsar, ab Illustrissimis Imperij Septemuiris eligitur, et gladiatoriæ
artis, designantur magistri. Ex multis indicijs constat, quam chara hæc vrbs Pipino, & Carolo
Quarto fuerit. Quibusdam Helenopolis: Gunthero, Franconefurt dicitur. Eam septem libris ab Entran:
do quodam Diacono descriptam, se vidisse in Monasterio aliquo, testatur Franciscus Irenicus in
sua Exegesi Germaniæ. Huic vrbi lapideo elegantique ponte, haud vulgaris magnificentiæ
oppidum, SAXENHAVSEN, Id est, Saxonum domus, coniungitur, et ipsum propugnaculis, moe:
nib. vallo, et fossis, ad defensionem idoneis, egregiè circundatum

TREVERIS.

TREVERIS, magnitudine rerum geſtarum, & vetuſtate præclara ciuitas, Galliæ Belgicæ caput, ante Chriſti aduentum 1947. temporibus Abrahæ, à Trebeta, Nini filio condita, qui à Semiramide matre, ex Aſſyria profligatus, Vel, vti annales Treuirorum perhibent, effrenem & iniquam matris libidinem fugiens, ex regno, cum magno Aſſyriorum agmine, ſeceſſit, & poſt varios errores itinerũ, ad amœnam quandã vallem natura loci munitam, iuxta Moſellam deuenit, vbi à ſuo nomine, ciuitatem hanc condere cœpit. Cuius antiquitatem, trecentis & mille annis, ante vrbem Romanam, perſcrutatus eſt Aeneas Syluius. Hæc, quantum olim potentia, opibus, alijſque ornamentis floruerit, ſuperbiſſimorum ædificiorum ruinæ, manifeſtè oſtendunt. Videtur enim ibi ſtupendi operis palatium, quod inſtar Babylonici muri, ex coſto latere factum, tantæ firmitatis hodie manet, vt nulla arte frangi queat. Proprium ſemper Ducẽ habuit. A Iulio expugnata, vt in commentarijs habemus. A Materno lege Chriſtiana imbuta eſt, inde ab Attila diruta, concidit. Vltimus eorum Dux luxurioſiſſimus, à Lucio occiſus eſt, & Clodoueo Francorum regi, vrbs tradebatur. Inde, tempore Iouiniani, iterum deſtruebatur, & per Ottones, & Henricos, ad imperium redacta eſt. Ante Iulium ſemper in amicitia Romanorum degit, vt Cæſar lib. 2. ſcribit, inde Neruijs auxilium miſerunt contra Cæſarem. iratus Iulius, T. Labienum cum equitatu, contra ipſos deputauit, & dum Cæſar è Gallia egreſſus eſt, Treueri ſolicitabant Ciſrhenanos, & tunc duos duces habuerunt, Cingetoricem Cæſaris amicum & Induciomarum, vt libro 5. Comment. teſtatus eſt ipſe Cæſar. Vltimò autem, Labienus ipſos cepit duabus adiunctis legionibus, & 15. auxiliaribus copijs Germanorum, vt lib. 6. Cæſar aſſerit. Franci etiam Treuerim incenderunt, tempore Theodomiri Francorum Regis, Hunibaldo teſte. Plura vide apud Franciſcum Irenicum. Antiquiſſima totius Germaniæ Vniuerſitate, Treuerenſium ciuitas inſignitur. Archiepiſcopum, in Electorum ordine, agnoſcit dominum. Treuirorum fines, olim Rhenum attingebant, & etiamnum attingunt. Vnde Cæſar illos Rheno proximos eſſe ait. Qui eodem auctore, longè plurimum totius Galliæ equitatu valebant, magnasque habebant copias peditum. Pomponius Mela, clariſſimos Belgarum tradit eſſe Treuiros, & horum opulentiſſimum oppidum, Auguſtam Treuirorum vocari, cuius & Ptolemæus meminit. Corn. Tacitus Coloniam Treuirorum ſubinde nominat. Scribit Cæſar Treuirorum ciuitatem propter Germaniæ vicinitatem, cottidianis exercitatam bellis, cultu & feritate, non multum Germanis abſimilem fuiſſe, neque imperata vnquam, niſi exercitu coactam, feciſſe. Hoc tempore ampliſſimo Archiepiſcopatui Treuirenſi appellationem præbet. Treuirorum ciuitas, authore Cæſare, longè plurimum totius Galliæ valebat equitatu, magnaſque habebat copias peditum. Pomponius Mela, clariſſimos Belgarum tradit eſſe Treuiros, & horum opulentiſſimum oppidum Auguſtam Treuirorum vocari, cuius & Ptolem. meminit. Cor. Tacitus, Coloniam Truirorum ſub inde nominat. Scribit Cæſar, Treuirorum ciuitatem propter Germaniæ vicinitatem, cottidianis exercitatam bellis, cultu & feritate, non multum Germanis abſimilem fuiſſe, neque imperata vnquam, niſi exercitu coactam, feciſſe. Paulini Treuirenſis Metropolitani Galliarum Epiſcopi, qui contra Arrianos egregiè pugnauit, Theodoritus meminit, in Hiſtoria tripartita. Hic etiam Athanaſius Alexandrinus exulauit. Vrbem Treuirorum Auſonius Burdegalenſis hoc epigrammate celebrauit.

Armipotens dudum celebrari Gallia geſtit,
Treuericæque vrbis ſolium quæ proxima Rheno,
Pacis vt in medio gremio, ſecura quieſcit.
Imperij vires quod alit, quod veſtit, & armat.
Lata per extentum procurrunt mœnia collem.
Largus tranquillo prælabitur amne Moſella,
Longinqua omnigenæ vectans commercia terræ.

Litterarijs ornamentis hæc vrbs mirificè decoratur, idque larga Reuerendiſſimi olim Treuirenſis Archiantiſtitis D. Ioannis à Petra munificentia, & liberalitate, qui collapſæ propemodum Vniuerſitati, Dominos de Societate Ieſu maxima, & ſtudiorum gloria, & iuuentutis Treuericæ vtilitate, & haud pœnitendo denique religionis cultu, præfecit. Cuius quidem inſtituti fructu Reuerendiſſimus, Illuſtriſſimuſque eius Succeſſor, D. Ioannes ab Els, eiuſdem vrbis Archiepiſcopus incitatus, Collegij fundationem auxit, atque dotauit. Porro inſignem hæc ciuitas mutationem experta eſt, quum anno 1682. Archiepiſcopo, Suecorum metu, ad Galliæ Regis patrocinium confugiente, poſt aliquot dierum obſidionem, Gallicum recepit præſidium.

CONFLVENTIA.

CONFVENTIA, oppidum Galliæ, inter Moguntiam & Coloniam, Epiſcopo Treuerenſi paret. Hic Moſella, quæ Ptolemæo Obrinca, ex Vogeſo monte oriens, multis admiſſis amnibus, Rheno magno cum impetu commiſcetur, vt longiſſimo tractu, diuerſa vtriuſque fluminis aqua, ob diuerſitatem coloris, conſpici, & diſcerni queat, læuam Moſella, dexteram Rheno obtinente. Oppidum hoc commendat antiquitas, ſicut & reliquas omnes confluentes vrbes, quarum non paucæ iuxta Rhenum inueniuntur. Studuerunt enim veteres in huiuſmodi confluentijs condere ciuitates & arces, quòd ea loca tutiora ſint, ac muni-

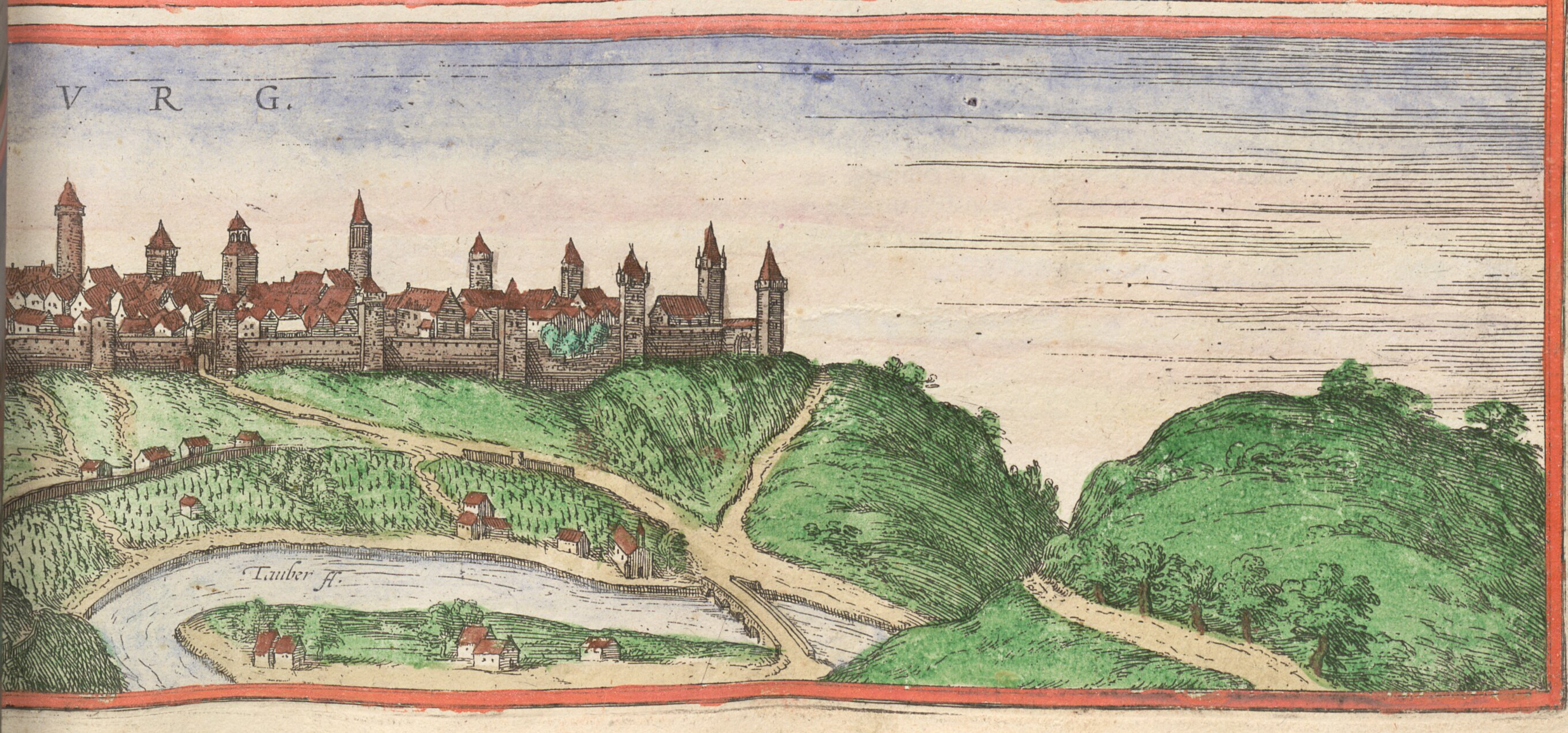

TREVERIS.

COBOLE

ROTENBVRGVM ad Tubarum, elegans Franconiæ oppidum, Hierosolomytanæ vrbi, situ respondere dicitur, à turrium et tegular. rubore, nomen habens, olim proprijs ducibus paruit, nunc imperio, post Friderici primi secula, accessit.
ROTEN

TYPVS AC SITVS ANTIQVISSIMÆ
ET PRÆCIPVÆ MEDIOMATRI-
CVM CIVITATIS TREVIRENSIS.

Situs ciuitatis CONFLVENTINÆ,
Germanis Koblentz vbi Mosella
fluuius Rheno miscetur

Tauber fl.

TREVERIS.
TYPVS AC SITVS ANTIQVISSIMÆ
ET PRÆCIPVÆ MEDIOMATRI:
CVM CIVITATIS TREVIRENSIS.

COBOLENTZ.
Situs ciuitatis CONFLVENTINÆ,
Germanis Koblentz vbi Mosella
fluuius Rheno miscetur

ROTENBVRGVM ad Tubarum, elegans Franconiæ
oppidum, Hierosolomytanæ vrbi, situ respondere dicitur; à tur:
rium et tegular: rubore, nomen habens, olim proprijs ducibus
paruit, nunc imperio, post Friderici primi secula, accessit.
ROTENBVRG.

munitiora, & deinde multas commoditates ab amnibus habeant. A confluendo datum oppido nomen. Iuxta Mosellam habitatoribus frequens, pulcherrimarum ædium serie, ad pontem vsque summo ornatu deducta, egregiè nitet. Bina Canonicorũ Collegia habet, ædes sacras augustas, Teutonicam domũ, aliaque cœnobia, Palatium item Principis amplum, & homines (afferente Doctore Richuuino) emunctæ naris, ingeniisque benè dotatos & excultos, qui nescio quid Atticũ omnes spirant. Vtraque Mosellæ ripa eximij operis ponte coniungitur, qui ex quadratis lapidibus pilis longo ordine arcuatim constructis, innititur, & ex inferiore Germania in Superiorem tendentibus transitum, per hoc oppidum, præbet. Ex opposito ad dexterum Rheni latus, in summo montis culmine Reuerendiss. Treuerensis Castrum est, Erenbretstein, validis munitum saxis ac turribus, omnisque generis machinis bellicis, puluere item, ac globis instructissimum, ex quo Confluentini in officio retineri, ex Rheno etiam atque Mosella, ingrati hospites percommodè arceri possunt. In montis radice, Molhemia pagus est, in quo Monachorum cœnobium, & acidi saporis fons vberrimus, qui solus huic oppido potum largitur. Complures historicos, qui huius oppidi meminerunt, Franciscus Irenicus lib.11. Exegeseos Germaniæ recenset: vide etiam eius descriptunculam Doctoris Richuuini in Munsteri Cosmographia. Oppidum hoc eamdem quam Treueris, fortunam subijt, dum anno 1632. 20. Iunij, Ehrenbreitstæno iam occupato, à Suecis expugnatum, & Gallis fuit traditum.

ROTENBVRGVM.

BINA huius nominis oppida Germania habet, Alterum in Sueuia ad Neccarum flumen, ob occisum ibidem Episcopum Argentinensem, euersum, ac dirutum: Alterum, in Franconia Imperiale, ad Tubarum amnem, cuius hoc libro topographica pictura proponitur.

MOGVNTIA.

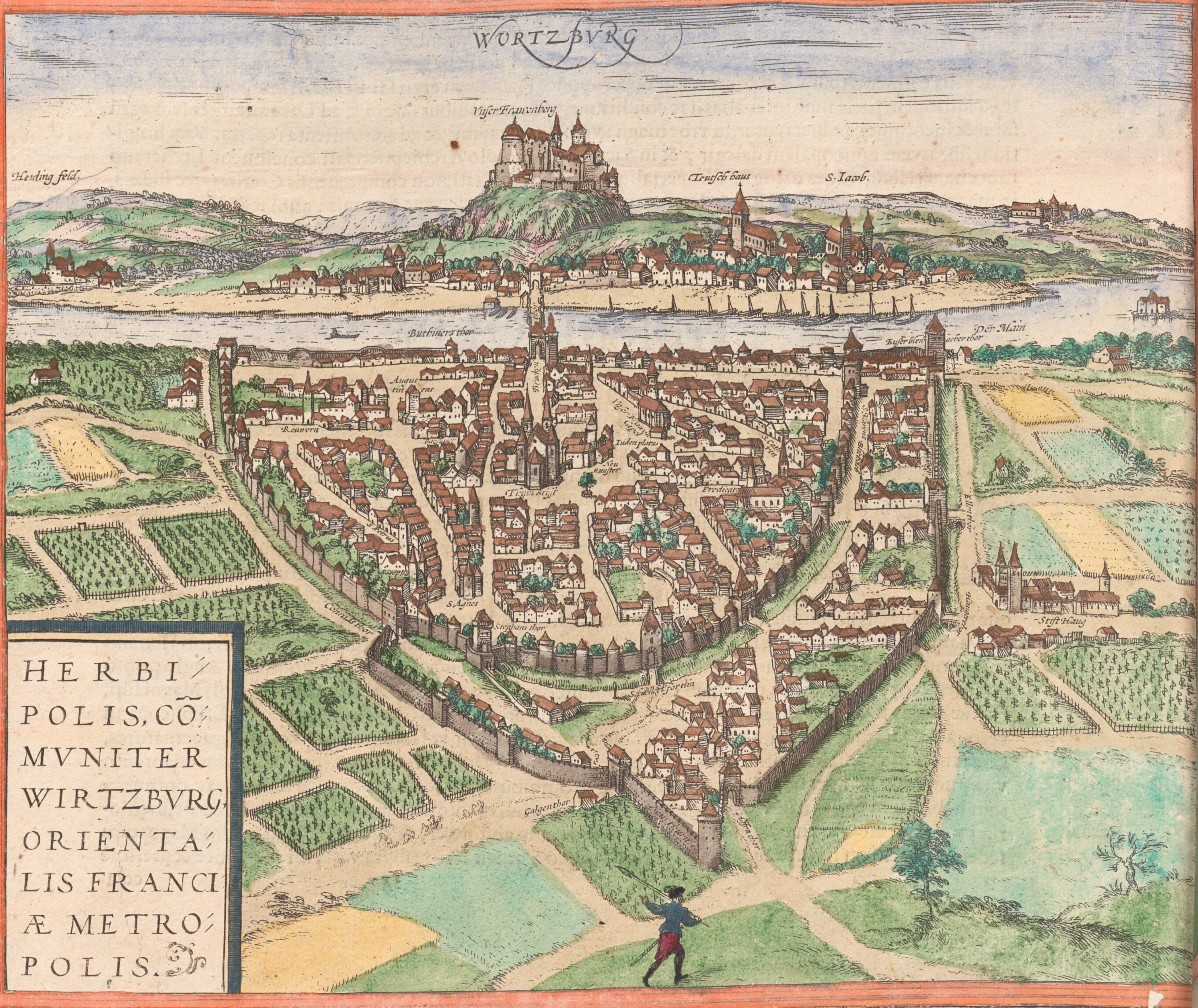
MOguntia, metropoliticarum Germaniæ ciuitatum præcipua, Ptolemæo Neouagus, vt Irenico placet, nomen sortitur à Mogano fluuio, & Cia, vti cum aliis perhibet Celtes. Hanc Troianus quidam Moguntius condidit, Carino scribente. Olim hic Romanorum munimenta fuerunt contra Alemannos, ad ipsam Rheni ripam. Moguntia vetus, paulò remotior à Rheno fuit, quemadmodum adhuc ruinę testantur. In loco admodum amœno iacet, vbi Mœnus fluuius, quem alij Moganum vocant, ex Franconia descendens, Rheno commiscetur. Agrum habet ab vtraq; Rheni ripa fœcundum, & præstantissimo vino luxuriantem. magna est, bene munita, & spissa, tum populosa ea parte, quam Rhenus aluit, ex alio vero latere, rarum habitatorem habet, immensa est longitudine, in lato angustior. Ædes amplissimæ sunt, Romanorum more. Basilicæ & Collegiatæ Ecclesiæ magnificæ, & perornatæ, cum arce Episcopali. Nulla est in Rheni tractu ciuitas, quæ plura quam Moguntia antiquitatis monumenta ostendat. Archiepiscopum ex septem virorum Imperij ordine dominum, & moderatorem agnoscit. Vniuersitatem habet circa annum Christi M.CCCC.LXXXII. à Deiethero Isenburgo Archiepiscopo institutam. In qua hoc tempore Artium & Theologica studia vigent. Huic vrbi Typographicæ artis debetur inuentio, quæ plusne boni, an mali attulerit, probabiliter disputari potest. Quantam vero mutationem vrbs hæc bello hoc Suecico senserit, dici vix potest, & vix credet posteritas. Postquam enim rex Sueciæ, expugnata Herbipoli, & tota fere subacta Franconia, Aschaffenburgum ordinarium fere Moguntinorum Archipræsulum sedem vti & Steinhemũ, Francofurtum denique celeberrimum illud tota Europæa emporium, ac deniq; Hochstam ad Rheni & Mœnia confluentiũ situm oppidũ incredibili celeritate sui iuris fecisset: Elector Moguntinus, se quoq; peti nihil dubitans, nihil eorũ quæ ad prohibendũ Sueco Rheni traiectũ & vrbẽ defendendã pertinent, omisit; sed quum ingentẽ Sueci apparatum & felicẽ successum videret, iamq; etiã Hassiæ Landgr[illegible]ius cum x. millibus militum Sueco se coniuncturus, in itinere esse diceretur: vrbi quidem duo Hispanorum millia, aut circiter præsidio imposuit, ipse conuasatis rebus preciosioribus vna cum VVormatiensi Episcopo, naui conscensa, Coloniam descendit. Magna præsidio Moguntino in Ringouia spes erat: qui tractus vini optimi fertilissimus & natura & militaribus præsidiis firmus, etiam magnam vim aliquamdiu sustenturus, immò elusurus videbatur. Sed Suecis per auia irrumpentibus, præsidiarij oppidi VValfij, adiunctis aliquot rusticanis ad defensionem sese compararunt: mox vero oppido à Suecis vi expugnato, omnibusq; qui in armis deprehensi erant cæsis, reliqui incolæ quadraginta & quinque Imperialium millibus pacem redemerunt. Suecis Rhenus obstabat, quo minus MOGVNTIAM, vti cupiebant, omnibus viribus oppugnarent: Rex interim 3. Decembris Francofurto per Darmstadiense territorium versus Rhenum profectus, totum fere districtum quem Montanum vocant, eiusque oppida & arces in Palatinatu occupauit, Mox autem ad Rhenum exercitu, 7. Decembris 1631. inaudita pæne felicitate, aliquam eius partem in conspectu Hispanorum, & stellatum propugnaculum & ipsum oppidum Oppenhemum in potestatem redegit. Sine vlla dein cunctatione, totum exercitum Moguntinæ vrbi admouit, ac momento ferè sub ipsos muros subijt, vt ex vrbe tormentis parum ei & exercitui noceri posset. Præsidiarii ergo saluti suæ in tempore prospicientes, deditionem pacti sunt, inter alias hac conditione, vt cum omnibus sarcinis, ad Lucemburgensem agrũ salui & incolumes deducerentur, In vrbe magna vis belli apparatus, & ad 80. tormenta reperta. Rex hospitium sibi arcem Episcopalem delegit, & in Sacello seu templo Archiepiscopali concionem Lutherano more haberi iussit. Ciues octoginta Imperialium millibus multati, non comprehensis Clericis, nec Iudæis, in magnas angustias coniecti sunt, adeo vt multi relictis omnibus pæne fortunis, alibi sedes sibi quæsiuerint, & Coloniam præsertim commigrarint: Quæ deinde sequuta sint, hodierna vrbis docet facies, ab ea quæ olim fuit longe diuersa: inprimis vera in absentium domos & bona sæuitum. O aurea pax, quando nos vises, vt suis quisq; penatibus fruatur!

HERBIPOLIS.

HErbipolis, Francorum Orientalium caput, atq; metropolis, Germanicè Wirtzburg/ à dulci musto, quod Herbipolensis ager suppeditat, nomen obtinere videtur. Vrbs est in plano sita, extra vndique circumiacentibus monticulis, & collibus vitiferis, amœnis hortis, interpositis pratis ornata, præterea fossis, vallis, mœnibus, turribus & propugnaculis bene munita. Intus autem populosa, pluribus templis, monasteriis, & Ecclesiis, ac non solum clericorum, sed & ciuium amplissimis ædibus extructa, atque alibi apertè labentibus, alibi subterraneis fluuijs, à fœtore & putredine, aeris clementiam, nusquam non corrumpentibus, semper mundissima seruatur. Habet enim plures puteos viuis & dulcibus laticibus perpetuo scaturientes, ad quosuis vsus satis vtiles. Ad occasum Mœnus proximè vrbem præterlabitur. Vtrãque ripam ingens pons iungit lapideus, fortibus nitens pilis. Vltra Mœnum proximus mons, pulchram & loci natura munitam arcem, B. Virginis nuncupatam continet, eiusdemq; nominis templum, ab Hettano Francorum Duce constructum. Arx Episcopo sedem præbet. Cuius dignitas à S. Bonifacio Anglo primo Archiepiscopo Moguntino, præcipuo Germanorum Apostolo, auxiliis Pipini patris, ac Caroli Magni filii, Galliæ Regum, consensu item Zachariæ Pontificis instituta est, anno Christi circiter DCC. L. Episcopatui vero incorporarunt Ducatum Orientalis Franciæ: quo factum est, vt Herbipolensis Ecclesiæ gubernatores, non tantum Ecclesiastico titulo Episcopi, sed seculari etiam, Duces Francorum (penes quos ius etiam cum vitæ, tum necis) semper sint adhæc vsq; tempora ab omnibus Sacri Romani Imperij statibus, ac ordinibus tum habiti, tum appellati. Mirum quod de S. Macario primo Scotorum apud Herbipolim Abbate, memoriæ proditum est: Qui, cum à vino, pro Dei amore, penitus abstineret, & die quadam in medio Magnatum sedens, ad mensam habere aquam non potuisset, signo S. crucis facto, supra vas vini magnificè & pretiosè

cela-

MOGVNTIA, Germaniæ Me-
tropolis, ad Rheni ripas Vrbs cele-
berrima, mercatorum frequentia,
clero, et Vniuersitate claret.
MEN
Carthusers
S. Alban Coll.
Zum h. Creuts Coll.
S. Ignaes
S. Mauricy Coll.
Piramis Drusi
S. Iacobs berg
S. Augustine closter
S. Maria zum grade Coll.
S. Martens Dom
S. Iohan

WURTZBURG
Vnser Frauenberg
Hending feld
Teutsch haus
S. Iacob
Der Main
Stifft Haug
HERBI-
POLIS, CŌ-
MVNITER
WIRTZBVRG,
ORIENTA-
LIS FRANCI-
Æ METRO-
POLIS.

Cum Priuilegio.

Cum Priuilegio.

celatum, in mensa cunctis appositum, vinum in aquam mutauit, præsentibus multis summi templi
canonicis. Ob cuius præclarissimi signi perpetuam memoriam, ad posteritatem transmittendam, Embri-
cho Præsul, de communi totius cleri consilio & assensu, in maiori Ecclesia Herbipolensi, plenam & perpe-
tuam præbendam Monachis Scotis dicti monasterij, eorumque successoribus in perpetuum tradidit & as-
signauit, quam in præsentem vsque diem possident, auctore Guilhelmo Eysengrein, catalogo de Ecclesia-
sticis scriptoribus. Erfordia à Succiæ Rege post Lipsiacam victoriam occupata, magnisque vndique con-
tractis copijs, Rex 26. Septembris partem Gotham misit, quæ non exspectata vi deditionem fecit, ipse vero
Arnstadium profectus, ea nocte à Gunthero Comite Schvvartzenburgio hospitio exceptas, ibi pernoctauit.
Postridie facto tridui per Syluæ Herciniæ ijs locis partem itinere, ac toto comitatu Hennenbergensi, iam
ante misere deuastato, in ditionem redacto, totum exercitum Königshofio (est id totius Franconiæ firmissi-
mum oppidum & quasi clauis) admouit. Præsidiarij & rusticani, quorum multi præsidio adiuncti fuerant,
deditionem facere iussi, tormentis tam maioribus quam minoribus responderunt. Rex ergo quamprimū
aggeres excitari & oppidum compluribus machinis verberari iussit: quarum vim obsessi veriti, deditio-
nem ita pacti sunt, vt hosti incredibilem vim annonæ, armorum, vt & supellectilis aureæ & argenteæ reli-
querint. Magnam tam subita & inopinata toni satis muniti & ad multas res opportuni occupatio per to-
tam Franconiam sparsit, vt plerique res suas ad tutiora, vti putabant, loca asportari curarint: quinetiam ipse
Episcopus in naues impositis, quantum in tanta festinatione fieri poterat, rebus preciosioribus Aschaffen-
burgum, ac deinde Moguntiam, secundis Mœno & Rheno fluminibus, descendit. Suinfurtum inde Rex
petijt, vnde præsidium non exspectato Succorum aduentu, Herbipolim se proripuit. Nihil moratus Rex,
ordinatis Suinforti rebus ad Herbipolim celeriter profectus est: & Suburbio vi capto & direpto, oppido
tamen deditionem recusante, ciuibus noctis vnius spacium deliberandi quid facere vellent, concessit. In-
terea ditiores & qui Suecis parum fidei haberent, charissima quæque in arcem, natura & arte munitissi-
mam comportant. Ciues oppidani, rebus suis diffidentes Regem intromittunt. Arx adhuc supererat, cuius
expugnationem non difficilem sed quasi impossibilem multi existimabant. Est enim rupi præcelsæ impo-
sita, & ab aliis montibus tam longè dissita, vti nullus in eam ritus pateat. Tum aggeribus, loricis, fossis mi-
rum in modum profundis ita munita, vt vel in plano loco vel validissimam hostium vim elusura videri
possit. Et præsidiarii quidem continuo missilium globorum imbre in Suecos detonare non cessabant: qui
quamuis per quatriduum & vltra non exiguas strages suorum senserint, nihilominus cœpta strenuæ mo-
liebantur: donec tandem 8. Octobris superatis muris, arx expugnata, & direptis quæcunque in ea reportæ
erant rebus, præsidiarii plerique clerici, monachi, & quicumque viui deprehensi, etiam sacra loca sanguine
suo fœdarunt: alii capti, & ad lytran seruati. Funestum sane tam nobili loco diem! Sed ô vtinam vel iam
tandem finis calamitatum esset? quas tu, qui solus potes amolire, ô Deus.

SEDVNVM.

SEdunum, Valesiæ metropolis, Germanis Sitten/ Gallis Siun, vtraque enim ligna
familiaris est ciuibus, vrbs est splendore ædium elegans, adiacet monti, qui in me-
dia planitie inter altissimos montes vallem claudentes, sensim versus ortum con-
surgit, bifurcaturq; in duo petrosa fastigia, seu eminentes colles. Qui dextram te-
net, alluitur in subiecta valle Rhodano, vocaturque Valeria, quæ olim fuit arx be-
ne munita, nunc Cathedralis Ecclesia. A sinistra vero ciuitatis, & à residentia Epis-
copi, quæ Meierem dicitur, est mons valde angustus, & ascensu difficilis, in cuius fa-
stigio arx est amœna ac fortis, temperatum aerem habens. Quare illic princeps cū
familia sua se recipit, quando calores in inferiori castro inualescunt. Est ager Se-
dunorum per ciuitatis circuitum fertilissimus, abundans vino, frumento, croco,
caseo, pomis, pecore, piscibus, alijsque vitæ necessariis. Altissimi montes vicini, venatorem frequentissimè
lætum remittunt donum: Ferarum siquidem & auium permagna hic inuenitur copia. Mirifice etiam op-
pidum hoc Sedunense commendat, quod amplissimum & magnificum virum Matthæum Cardinalem
Sedunensem ediderit, cui maxime gloriosum fuit Francisci, Francorum Regis iudicium: Cùm asseueraret,
aliquanto plus sibi sumptus atque periculi Sedunensis facundiæ indomitam vim, quam tot legionum eius
gentis cuspides attulisse.

COLONIA AGRIPPINA.

COLONIA AGRIPPINA, potentissima, amplissimique nominis Germaniæ ciuitas, ad citeriores Rheni ripas sita, Vbiorum sedes fuit, qui grauiter à pugnaci Sueuorum gente bellis & obsidione lacessiti, Romanorum implorantes auxilium, à Iulio Cæsare in amicitiam S.P.Q.R. recepti fuerunt. Cæs.li.4. Augusti verò tempore, nè multarum nationum, ac potissimùm Sueuorum illac in Galliam incursiones facientium, iniurijs perpetuò forent obnoxij, in vlteriorem ripam, Treuirorumque partes, Vbiorum gens transgressa, nouum ibidem oppidum condere, atque in eo, circumque illud habitare cœpit: Illas in fidem suam recipiente M. Agrippa, Augusti genero ac auo Agrippinæ Germanici filiæ, quam C. Cæsar in coniugem adsumpsit, aucto cognomento Augustæ: quæ, quò vim suam socijs quoque nationibus ostentaret, in oppidum Vbiorum veteranos, coloniamque deduci, à Claudio Cæs. impetrat, cui nomen inditum ex vocabulo ipsius, atque eo tempore Colonia Agrippina, ciues verò Agrippinenses dici cœperunt. Tacit. & Suetonius. Sichardus verò, Cremonensis, ab Agrippina Claudij vxore, hanc vrbem dictam existimat. Marlianus illam, primo ab Agrippa ædificatam asserit, & tempore Iulij Cæsaris Marchionatum Cleuensem sortitos fuisse Agrippinenses, quos Ptolemæus lib.2.cap.8.tabula 3. Agrippinenses appellat Conuincit hanc ciuitatem Agrippinæ nomen assumpsisse Peutinger authoritate Cornelij lib.12.historiarum, ab Agrippa Claudij vxore. Plinius lib. 4.cap.17. Agrippinam Coloniam hanc facit, similiter Rhegino. Ammianus Marcellinus lib.15. hanc in secunda Germania, ampli nominis vrbem esse putat. Sextus quoque Aurelius, Agrippam esse asserit, nobilem Galliæ vrbem. Strabo lib.4. hos Vbios & Vibios dixit. Vbios Cornelius. Peutinger, Cæsar, & Ptolemæus. Plinius verò lib.4. nat. histo. illos Incubos vocat. Hermolaus Barbarus ad hodiernum diem, ait vicum ibi Vbium dictum, à quo forsitan dicti sunt Vbij. videri dicitur Colonia ex sententia Sicardi Cremonensis, à quodam Traiano colono. Alij Coloniã Romanorum dixerunt, vt Peutinger & Chrono. Argentinensia tradunt, ab Hilderico Rege, qui huc Romanos deduxerat, vt & Otto scribit lib.4. cap.32. Hi Rhenum ingressi, vt eos arcerent, non vt custodirent. Est autem ad ripam Rheni sita vrbs illa lunæ similis imperfectæ. Otto lib.7. Chron.c.12. Coloniam magnitudine, ædificijs, omnibus Galliæ & Germaniæ ciuitatibus prætulit, ex quo Treueris deficit. Cæsar lib.4. florentem & amplam ciuitatem testatur, & caput Germanorum Paulus Pataujanus L.vlt.ff.de cen. Agrippinenses in Germania inferiori, iuris Italici esse scribit. Germaniæ inferioris metropolim eam nominat. Auctor est Sextus Aurelius Victor, Traianum imperiũ apud Agrippinam nobilem Galliæ Coloniam, suscepisse. Franciscus Petrarcha Florẽtinus: Agrippina, inquit, situ & flumine clara, mirum verò quanta populi ciuilitas, quæ vrbis species, quæ virorum grauitas, quæ munditiès matronarum. Peruetustum gentis Coloniæ ritum esse vulgò persuasum, præsertim fœmineo. Porrò insigne spectaculum in vigilia Ioannis Baptistæ, Petrarcha se vidisse scribit. Cũ sol ad occidenrem vergit, omnis ripa præclaro & ingenti mulierum agmine tegitur, & incredibilis sine offensione concursus erat, vicissimq; alacres pars herbis odoriferis intinctis, reductisque post cubitum manicis, candidas in gurgite manus, & brachia lauant, & tradunt omnem totius anni calamitatem imminentem, fluuiali istius diei ablutione, purgari, & deinceps lætiora succedere. Itaque lustrationem esse annuam, inexhausto semper studio cultum colendumque. O nimium fœlices Rheni Accolæ, quorum ille miserias purgat Germaniæ superioris. nec Hister, nec Albis: Italicorum nec Padus vnquam valuit purgare nec Tiberis. pigriora sunt hæc flumina. Hæc ille. Vrbs Coloniensis, scribit Franciscus Irenicus, nomen beatæ sibi asciuit, quia reliquiis nulla profectò sanctior ciuitas est. Hic enim S. Gereon sub Maximiano & Diocletiano martyr euadens, coruscat. Hic D. Vrsula, cum virginibus pro Christi fide occisa, quiescit. Huc & tria Magorum corpora translata sunt. Huius vrbis etiã Antoninus Pius meminit. Et Vlpi. ff. de cẽsibus li. vlt. vbi & Glossa, Volaterranus, & multi Panegyricorum: Hæc ille. Mantuanus etiam florentissimæ Coloniæ laudes literarum monumentis commisit. Quemadmodum & ex recentioribus Hermannus Buschius Flora sua docto, & eleganti carminc, eandem descripsit, Præstitit hoc idẽ simili dicendi genere, Rodolphus Langius: Ioannes Murmelius Ruremundanus: Antonius Liberius: & Petrus Rauennas, Iuris quondam, in Vniuersitate Coloniensi Professor. Soluta verò oratione clarissima, passim extant grauissimorum virorum, huius vrbis encomia, Æneæ Syluij: Antonij Robergii in Chronicis Norinbergensibus: Erasmi Roterodami: Hadriani Barlandi: Guilhelmi Insulani: Francisci Irenici: D. Iacobi Middendorpij, S. Theologiæ & Iuris L. doctissimi, qui hanc vrbem, ipsamque Vniuersitatem, in libris suis de Academijs totius vniuersi omnium accuratissimè descripsit. Romanorũ viribus sensim contritis ac debilitatis, Galli, ductore Childerico Rege, anno Domini 462. ijs omnibus profligatis & pulsis, Coloniam vi occuparunt, eamque ad Ottonis I tempora, suis habenis moderati fuêre. At verò anno à C.N.949. Otto Imp. Aug. Coloniam armorum strepitu Francis ereptam, Romano imperio reddidit. A quo tempore in hodiernum vsq; diem, libera Imperialis ciuitas existit. Prima eius forma, quemadmodum & vrbis Romanæ, quadrata fuit, cuius iam adhuc muri, turres, ac fossæ, plerisque in locis videntur. Ac deinde, Anno Christi 1180. amplificata, multa cœnobia, templa atque suburbia, quæ extra mœnia posita erant, ambitu suo comprehendit, vt à primordio penitus mutata, semilunaris eius nunc facies appareat. Splendore & elegantia summa est, validissimis, & arcuatis cingitur muris, qui opportunas ad defensionem turres LXXXIII. in circuitu colligunt. Duplici fossa, vtrinque muro vestita, lata, atque præcipite, multarum arborum vmbra, & proceritate amœna cingitur, quæ iucundam obambulatiunculæ, meditationibus & studijs commoditatem, æstiuo tempore præbet. Intra mœnia passim amœna conspiciuntur loca, quæ pomi, vineæ, aliæque fructiferæ arbores, venustè conuestiunt. Præclarissimis etiã magnificisque ædificijs, tam pietati, quàm priuatorum hominum necessitati paratis, pulcherrimè nitet. Ac primum quidem, vt à religione exordiar: Est maximum fanum, re ac nomine summum, ex lapide viuo: admirabili arte elaboratum, D. Petro dicatum, cui si extrema artificum esset addita manus, nullum omnino vniuersæ Germaniæ templum, elegantia & magnitudine non superaret, meritoq; inter stupenda Europæ annumerandum veniret. Intus, multorum Principum. Episcoporum & Ducum ex cupro & alabastro tymbis, atque adeò trium magorum, Item Fœlicis. Naboris, & Gregorij corporibus, illustratur. Quid de perpolito ac nitido Machabeorum tẽplo, de XI. millium virginum basilica referam? Quarum sacratissimo sanguine irrigata, imò verò sanctificata, historiarũ documentis perhibetur Colonia, vt venerari eam magis, quàm commendare libeat. Reliquarum sacrarum ædium & Monasteriorum permagnus est numerus. Plebanica censentur templa X X. Collegiata X. Virorum cœnobia XV. Virginum, quorum VIII. velatas habẽt, XXII. Monialium & vetularum conuentus LIX. Sacella XXX. Loca item alia misericordiæ & pietati consecrata plurima Colonia habet. Xenodochia II Nosocomia, in quibus rerũ necessariarum abundantia, summa pietatis officia egenis præstantur, II. Gerontrotophia, VIII. Brephotrophium I. Mente priuatorum ergastulum I. Prætoriæ ædes hanc vrbem mirificè ornant, quæ magna cũ delectatione spectantium, præcelsam & rari operis turrem ostentant, ex quadratis & formatis ad regulam saxis, venustè erectam, quæ artificiosissimis statuarum signis, circumquaque decoratur, quorum suprema, summo tamen in loco posita infimorum proportioni tam aptè respondent, vt omnes eiusdem magnitudinis esse videantur: Speculares in apice habet fenestas, per quas visus in omnes ciuitatis partes panditur. Hoc anno hilarula & concinna meniana, singulari artificum industria fornicata, eximio mirificoque opere constructa, quæ XVI. columnis politè sectis, ambulacrum tecto clausum sustentat, magnis Reip. sumptibus, non parum ornatus prætoriæ domui accessit. Ex opposito sacellum est, vbi quondam Iudæorum Synagoga fuit: Quod anno salutis 1426. D. Virgini nuncupatum, Hierosolyma dicitur: In quo tabula tanto artificio facta conspicitur, vt eam excellentes pictores, summa cum voluptate contueantur. Ab ea parte, qua solis exortum Curia spectat, Antiqui fori latus ambulacrum apertum ex candido lapide, cum artificioso horarum indice, exornat. Forũ hoc præstantissimis ædificijs vndique cinctum, frequentissimo populi conuentu hebdomadatim ternundinis frequentatur. Iuxtà est forũ fœnarium multò magnificentius, & ipsum pulcherrimarum ædium ordine decenter circundatũ. vrbis plateæ latæ, amplis directæ spatijs, magnis sunt stratæ lapidibus, & pulcherrimis ædificijs nitent. Præ cæteris autem egregiè culta est domus Nobilissimi viri D. Constantini Liskirchij, Amplissimæ quondam huius Reipub. D. Consulis, cuius magnificentissimæ, & sumtuosa structura ædificatæ ædes.

præcelsa

ORIENS.
RHENVS
COLONIA A
OCCIDENS
DE PONTE ET INSIGNI-
bus Reipub. Coloniensis
M. F. Val. Constantinus: Max. Imp.
Constantij filius, pro Imperij digni:
tate et limitis ornatu, Coloniæ ponte
lapideum factu sic satis difficilem, vsui
verò destinatū sempiterno aduersus
Francos, vti eis transitū in Gallias im:
pediret, cōstituit, Circa annū Dom:
310. Panegy. Const: Hunc verò ponte
Bruno Archiep: Colon: Ottonis I Imp:
frater, ne Francis occidentalib. pate:
ret, circa Annum Domini 962 deie:
cit. Florentiss. huius vrbis insignia
sic habet. Scutū est argētei coloris, sed su:
perior eius pars, quā Feciales, vulgò ca:
put appellāt, tres aureas regū Coronas
in campo rubro seriatim dispositas conti:
net Quas ppter tria Magorū corpora,
Anno D. 1162. pro tribus apicib. vsurpa
re coepit; Regalia vrbis significāt, nimi
rū ius apphensionis, clauiū portarū Et
fidei pub. Reliqua coronarū ornamēta
lapilli ptiosi, vniones, et margaritæ
multas immunitates alias, priuilegia,
atq; indulta Coloniensium denotant.

DIVITENSE MVNIMENTVM, quod nunc corrupte Tuitium, vulgo Deutz nominatur: Quod Constantinus Max. Imp. Constantij filius pro militib. illic in tutelam Galliar. collocandis erexit. A quo praesidij loco Diuitenses milites nomen traxerut. Quor. Ammianus Marcellinus libro. xxvii. meminit. Tuitium hoc tempore magnifica Benedictinae societatis Abbatia claret. In qua S. Rupertus natione Germanus, Philosophus, orator, poëta, Astronomus & Theologus exercitatissimus, multorum librorum scriptione, Anno Christi, M. C. xxiii. floruit.
FLVVIVS.
RIPPINA.
MERIDIES.
Cum Privilegio
DEVS RHENI.
COLONIA AGRIPPINA vrbs ampla, florens, atque magnifica, Inferioris, siue secundae Germaniae Caput & metropolis, Vbiorum oppidum initio fuit. Qui cum Romanis ciuib. postq. esset a M. Agrippa Octauiani genero, Colonia huc primum deducta, et deinde ab Agrippina nata Coloniae, aucta, mixtim hic habitarunt. Ei a meridie Bonna ciuitas, a Septentrione Nouesium ad Rheni ripas proxime adiacet. In mediterraneis occidentem versus, proximum Tiberiacum fuit; quod nunc Berchë corrupte vocari, ex Antonini Itinerario conijci potest: Riuulus ex occidente hanc vrbem illabit. qui frangendo frumento, molisque agitandis sufficere posset, quem Rhenus deinde absorbet. Situ, flumine Rheni, templor. nitore atq. frequentia, numerosa populi multitudine, in tres et viginti trib. distributa, Amplissimo Senatu, Clero et Vniuersitate insignita est, et celeberrima S. Petrum, vti Roma tutelare vrbis, sacrorumq. patronu habet. Iuris est Italici. Primu in publico Imperij couentu inter vrbes locu obtinet. In peraugusto et celebri Hanseatico foedere septuaginta duar. ciuitatu, inter quatuor praecipuas recensetur. Aut et cum Belgis, Burgundicaq. natione ppetuu foedus. Potens opu ciuitas et principu vicinor. et Regum amicitijs, et armis. Septemuiro S. Romani Imperij Principi Electori Archi Episcopo, tuta firmaq. sedes delecta et constituta est, cui Suffraganei & Episcopi comprouinciales Monasteriensis, Leodien: Traiecten: Mindensis, Et Osnaburgen: antiqua fidei religione clarent.

COLONIA AGRIPPINA
RHENUS FLUVIUS
ORIENS
OCCIDENS
MERIDIES
DIVITENSE MVNIMENTVM, quod nunc corrupte Tuitium, vulgo Deutz nominatur: Quod Constantinus Max. Imp. Constantij filius pro militib. illic in tutelam Galliar. collocandis erexit. A quo praesidij loco Divitenses milites nomen traxerut. Quor. Ammianus Marcellinus libro. XXVII meminit. Tuitium hoc tempore magnifica Benedictinae societatis Abbatia claret. In qua S. Rupertus, natione Germanus, Philosophus, orator, poëta, Astronomus & Theologus exercitatissimus, multorum librorum scriptione, Anno Christi, M. C. XXIII floruit.

præcelsa turri conspicuæ, totum forum nouum venustè condecorant. Pari elegantia est domus Strenui ac clarissimi viri, D. Arnoldi à Siegen, armatæ militiæ Senioris ad Rheni flumen, Equitis aurati, atque Cæsareæ Maiestatis D. Consiliarij, cuius siue amplitudinem siue magnificentiam spectes, vel Imperatore, vel Regibus, Principibusque viris liberaliter excipiendis, peropportuna est, quibus & tecta frequenter suppeditauit.

Huius porrò vrbis politia florentem Reipub. Romanæ gubernationem apprimè refert. Etenim si Consulum, Proconsulum, Censorum, Tribunorum, vigilum, Quæstorum, Annonæ Præfectorum dignitatem consideres, si rectum, & inflexibilem iustitiæ baculum fascium loco, vti vulgò existimatur, receptum: Si tribuum ordines, si ciuilem Senatorum authoritatem, si denique Capitolium instar Romani ædificatum obserues quasi effigiem, & viuum quoddam simulachrum Romanæ vrbis, hanc Agrippinensem videbis Remp. vt non immeritò, natiuo quodam iure, Romanorum dicatur. Præstantissima etiam antiquitatis monimenta, cùm ipsa passim vrbe, tum apud doctissimum Virum D. Ioannem Helmannum LL. summum vetustatis admiratorem, inueniuntur. Est & hic optimarum quarumque disciplinarum Vniuersitas, anno à C. N. 1388. ab Amplissimo Senatu instituta, primarum facultatum, Artium, alijsque insuper Collegijs, ad studiosorum subleuandam inopiam, ab optimis viris fundatis, ornatissima. Ex qua Louaniensis pari dignitate filia anno post C. N. 1426, prodijt. S. Maternus D. Petri discipulus primus Coloniensium fuit Apostolus, Anno post CH N. M. D LV. in florentissima hac Coloniensi vrbe, Societate Iesu nouum, trium coronarum collegium, ab amplissimo Senatu concessum est, primo eius instituti, in hanc vrbem introductore, Patre Leonardo Hesselio Louaniensi primoque Gymnasij Regente, R. D. Ioanne Rhetio, patritio Agrippinensi, Theologo, omnis humanitatis, pietatis & mansuetudinis nitore, ornatissimo, cuius quidem præstantissimi viri, miseranda cædes, quia à multis tam integræ, quàm adulterinæ Religionis hominibus, non vnò modo narratur, placuit verissimã eius rei historiam hic paucis subiungere.

Accidit Coloniæ hoc anno 1574. 26. Octobris, tristis & acerbus casus, cæde trium Sacerdotum, ex Societate Iesu, quorum duo, nõ solùm in illa ciuitate, sed & per Germaniam, atque adeò per exteras Europæ gentes, prætertim inter Societatis homines, celebres habebantur. Primus enim Leonardus Hessel Louanij natus, in vrbem Coloniensem, Societatem, non solùm inuexit, sed & inter multa aduersa sine vlla dotatione, diuino potius, quam humano consilio, in summa paupertate administrauit, & sustentauit. Quanto autem cum fructu spiritali, vt nihil dicatur priuatim de singulorum profectu qui sub eius magisterio didicere declinare à malo, & facere bonum, nihil etiam de studijs litterarum, quæ in antiquissima & celeberrima Coloniensi Academia, hac occasione excitata, refloruerunt; vel ex eo perspicuè intelligere licet, quod pleraque per Germaniam, Poloniam, nonnulla etiam in Galliam Societatis collegia, de Coloniensi potissimum seminario, aut nata sint, aut amplificata. Secundus, Ioannes Rhetius Doctor Theologus, ex clarissima & consularì familia, Coloniæ ortus, tum in patria, tum apud externos principes de pietatis & literarũ studijs, deq; Catholica Religione, egregiè meritus, vbique se, & semper fortissimè, aduersariorum conatibus obiecit, eorumque occulta, & perniciosissima consilia inuestigauit, patefecit, & vt dissiparentur, perfecit, multisque annis disertissimis concionibus, & prudentissimis consilijs, populum Coloniensem instituit. Tertius, Nicolaus Faber, Leodiensis natione, Ministri & Procuratoris munere, diu cum diligentiæ & industriæ laude functus, perutilem Collegio, & conuictorum familiæ, quæ sub optima & sanctissima disciplina, in literis, & pietate informatur, operã nauauit Hi tres breuissimi temporis spatio, ac veluti momento, indigna morte quam longinquis peregrinationibus, pro Christi gloria susceptis, sæpè effugerunt, domestica sunt securitate perempti. Nam quidam Gerardus Peschius Kempensis, quod oppidum est Diœcesis Coloniensis, ante annos plus minus 14. ad probationem Societatis Iesu est admissus, vbi cùm in studijs Rhetoricæ, Philosophiæ, Theologiæ, neque modo Latinæ linguæ, sed & Græcæ, & Hebraicæ enituisset, tandem ante quatuor annos, occulto & iusto Dei iudicio, in mentis errorem lapsus, cumque hominis phrenesis, & illi, & alijs periculosa, iudicaretur, consilio Consulis & Medici, in domesticam custodiam est inclusus. Sed insania, quo magis coerceretur, eò magis cœpit exagitari, vt laceratione vestium, diurnis nocturnisque clamoribus, non modo Collegium, sed & viciniam perturbaret. Quamobrem cùm per interualla se furor remitteret, & ea interdum diceret, ac faceret, quæ disciplinam viderentur nonnullam admittere, maximè, quod esset animaduersum, virgarum comminatione, posse eum commoueri, & ad officium, aliquo modo cogi, laxata est custodia, & paulatim eò est adductus, vt refectorij cura susceptа, etiam ad mensam legeret, & nonnihil operis aliquando faceret. Atque hoc modo sine cuiusquam iniuria, ac sine omni maleficio, ad triennium, inter fratres liberrimè versatus, ad arcularios, qui tum forte in eo hypocausto, in quo ipse, ante quadriennium inclusus fuerat, ad hiberna studia, & ad refectorij vsum accommodando occupati erant, die supra memorato, nempe 26. Octob., circa horã 4. pomeridianam accessit, & ab ijs, propter nugas & ineptias, vt soler, repulsus, molestè id tulit, præsertim cum alter arculariorum, se ad Ministrum Collegij eum delaturum, minaretur: Ministrum enim & omnes superiores, ob id videbatur odisse, quod ijs obtemperare cogeretur, & cùm se summum Pontificem & Imperatorem esse persuasum haberet, præter se superiorem neminem agnosci volebat. Itaque commotus, propter hanc comminationem & ministri factam mentionem, adeo, vt responderet arculario, si ita loqui pergeret, breui futurum, vt humi iaceret (ijs enim verbis, Germanicè vsus fertur) atque ita reuerendæ memotiæ, D. Leonardum, cum D. Ioanne Rhetio, Gymnasij Regente, in horto proximo inambulantem, & literas legentem, accessit, eique minas arcularij renuncians, & respõsum, non quale volebat, referens, solet enim præcipere, & Ministro se præberet obedientem, siue, vt ipse, magistratui interroganti, postea respondit, quod eo die, quo feriatum esset à studijs, non fuisset cum magistris, & discipulis extra Collegium egressus, quod tamẽ à toto quadriennio non fecerat: siue denique, nam certo constare non potest, quod videret laborari in eo hypocausto, in quo se ante annos 4. circa illud tempus, inclusum esse meminerat, & paulò antè, apud arcularios narrauerat. Sed quicquid fuerit, vel ab eo dictũ, vel à D. Leonardo responsum, illud satis constat, escarium cultrum, ex ijs, quorum vsus fuerat in refectorio, in latus sinistrũ sub costis circa cor, ab eo ad actum, tanta vi, vt intestina paulò post sequerentur, & tam occulto vulnere, vt eum vulneratum, nemo ante animaduerteret, quam ille paululum progressus, defluentibus à manibus literis, in terram corrueret. Interea fortè interueniens Minister, hominem furiosum in se conuertit, & dum clauibus paulisper se defendit, crebris ictibus, cultro in costis, circa cor fracto, deinde fronte cruenta, paulò post concidit etiam ipse. Tertius, Doctor Rhetius, cùm eodem ferè loco adhuc esset, in quo cum P. Leonardo legerat literas, & cerneret Ministrum sanguinolentum, accedit ad hominem insanum, blandè ilum, vt sæpe consueuerat, cohibiturus. In quo officio ipse quoque vulnus simile accepit in pectus lethale: Et tamen, dum conuersus, vidit clarissimum suum P. Leonardum concidisse, ad illum festinat, in quo conatu, animi & corporis viribus deficiens, & paulò post ex aceto recreatus, in propinquum hypocaustum defertur, ibique confessionis, quam propter quotidianam, salutaris victimæ, dispensationem, non mustò ante fecerat, desiderium testatus, antequam ea fieri, & chirurgus accersiri posset, inter pias suas, fratrumque voces & manus, spiritum ad Deum, cum reliquis patribus festinantem reddidit, caducamque & momentaneam hanc vitam, cum immortali commutauit. Hic exitus fuit optimi & sanctissimi viri, Patris Leonardi, vitæ corporalis ab eo, quem ipse in Societatem, ad vitam spiritualem receperat: talis finis reliquorum patrum, inter quorum vulnera, vix tantum temporis intercessit, quo psalmus Miserere pronunciari potuisset.

AVGVSTA.

AVGVSTA Vindelicorum, in Vindelicia, aut Rhetia vetustissimum Romani imperij municipium, vulgò **Augspurgk**, primùm, nullius famæ aut nobilitatis vicus, ad Lichi flumen fuisse perhibetur. De primis autem huius vrbis initijs, atque progressu, hæc Argentinensium chronica perhibent. Augustæ originem aliqui quam vetustissimam ostendere cupientes, Gentē Sueuorum à Iaphet descendentem, eam primò inhabitasse prouinciam, scribunt, ibique eam condidisse, vbi abundantia aquarum, salubris aer, & aliæ commoditates facilè haberi possent. Venientes enim Sueui ad Rhetiam, locum aptum considerantes, & ad tuendum, natura munitum, ob concursum duorum rapidissimorum fluuiorum, Vindi, & Lici, hanc vrbem primò ædificauerunt, eamque Vindeliciam, à Vindo & Lico, appellabant. Ea enim regio, postea ad Alpes, Vindelica appellabatur, vniuersaque montana, pars in Orientem & Austrum vergens, à Rhetis Vindelicisq; tenetur, vt Strabo scribit. Eam autem, more vetusto, vallo ac fossa cinxerunt Amazones, postquam Europam inuaserunt, Sueuos sub Marsepia, insuetis armis, & securibus præactis, ex hac vrbe cedere, vsque ad Alpes coegerunt, & desolatam reliquerunt. Cùm hæc ante cladem Troiæ peracta sint, hanc ciuitatem; ante Troiam fuisse, existimant. Et temporibus exitus filiorum Israel de Ægypto, ante Romam quingentos & quinquaginta annos, conditam asserunt. Quam quidem à Troianis ortam dicunt. Eligentes autem sibi deam Kizam, quam Cererem fuisse opinantur, à qua hæc vrbs Zizaria dicta, cuius templum vsq; ad tempora Romanorum inuiolatum permansit, iam vetustate collapsum, nomen collis seruauit, qui ab incolis, **Eisenberg** hodiè vocitatur. Per Vindelicos inde ac Rhetos, florentissima cum muris ac propugnaculis facta. A Romanis plurima bella perpessa est, cùm libertatem semper optaret, se à Romanis Vindelici alienarunt. Ideò Diuus Octauianus Augustus, Titū Ennium Prætorem, cum legione Marcio, ac alijs ducibus, in eos misit, in qua Auar, Bogudis Regis filius, adolescens, in armis apud Græco-Latinos peritus, & Varro, Tribunus militum, claruerunt. Hi ciuitatem in fine æstatis, multitudine Romanorum obsessam, varijs affecerunt incommodis. In ea oppugnatione; Auar, Græcus, occiditur. Et in vico, Criechisaueron, vbi sepultus fuit, eiuscemodi epigramma, reperitur:

His nomen terris, Bogudis dat regia proles,
Græcus, Auar, pecudis, de Sueuis, more, litatus.

Perijt & Prætor cum legione Marcia, vt pauci superessent in ea clade, qui rem gestam recitarent. Locoque cædis nomen dedit perdita legio, in media nunc ciuitate, Perleich, dicta. Ideoque heic legitur:

Indicat hic collis, Romanam nomine cladem.
Marcia quo legio tota simul perijt.

Varro, quem Verrem nominant, amne transmisso, in paludibus se occultans, lacui, Vernense nomen dedit. Is postea Consul Siciliæ, infœliciter obijt. Et vt Suetonius refert, quod Octauianus Augustus, omnes graues ignominias, cladesque duas omnino, nec alibi, quàm in Germania accepit, Lolianam, atque Varrianam. Varrianam penè exitiabilem tribus legionibus, cum duce legatisq;, & auxilijs communibus, cæsis. Deinde Augustus per Tiberium Neronem (cum Drusus frater eius Rhenales regiones aggressus est) post Varrianam cladem, effluxo triēnio, Vindelicos deuicit; atque vrbem eorum immunitam reddidit, & vt verba Strabonis lib. 4. affirmant, Tribus Romanorum militibus Cæsar Augustus missis, vrbem Augustam habitādam tradidit, quo in loco Varro castra iam habuerat, Claudius Drusus tamen eam postea instaurauit, muris ac turribus ampliauit Cumq; auspicijs Augusti victa & aucta erat, in honorem Augusti Octauiani, Augustam appellauêre. De his bellis Horatius in odis mentionem facit. Videre Rheti bella sub alpibus, Drusum gerētem Vindelici. Quibus mos, vnde ductus perenne tempus Amazonia securi dextras obarmat, &c. Tum autem Sueui, qui potentia & hominū frequentia, reliquos antecellunt, hanc vrbem pertutissimè elegerunt: Deinde in Romano imperio stabilis ac fidelis permansit, magnum incrementum habuit, ac multa priscæ vetustatis monimenta in ea relicta sunt. Anno autem salutis quarto & quinquagesimo, supra nongentesimam & vltra, Vngari Germaniam & Sueuiam vastantes, Augustā obsederunt: varijsque

AVGVS
TA IVXTA
1 Rot thor
2 Gegginger th.
3 Einlaß.
4 Klencker th.
5 Gsundbrunn.
6 Wertachbruck.
7 Fischer th.
8 Luginßland.
9 Steffinger th.
10 Olblater th.
11 Jacober thor.
12 Vogel thor
13 Schwiboger th.
14 H. Creütz th
15 Unser frawē th.
16 Parfusser th.
17 S Vlrichs klost.
18 Prediger klost
19 S. Moritzē kir.
20 H. Grab.
21 S. Vrsula klost.
22 S. Kathrina klo.
23 S. Anna klost.
24 S. Steffans kl.
25 Parfußer klost.
26 Heil. ✠ kloster.
27 S. Iorgen klost.
28 S. Otmars kirch
29 S. Veyts kirch
30 S. Johañs kirch
31 S. Gilgen kirch
32 Vnser frawen ki.
33 Jacober kirch.
34 Das Spittal.
35 S. Peters kirch.
36 Stern kloster.
37 Raissamer hof.
38 Saltz stadel.
39 Wein stadel.
40 Sigelhauß.
45 Der Fugger ha.
46 Dz dantzhauß.
47 Eichhauß.
48 Kornschrand.
49 Stat Cantzleij.
50 Burger stuben.
51 Kaufleut stub.
52 Rathauß.
55 Die Metzg.
57 Pfriendhauß.
58 Schlachthauß.
54 Katzenstadel.
65 Ob dem Creütz
66 Zeughauß.
67 Juden kirchof.
68 Kornhauß.
70 Kalck hutt
71 Blaterhauß.
72 Die Fuggereij
73 Zur sackpfeiffn
75 Spittelhof.
76 Am Eser.
77 Ritzen marckt.
78 Weitgaß.
79 Zwerchgaß.
80 Kirchgaß.
81 Beckengaß.
82 S. Affra gaß.
83 Am Schwal.
85 Clesattels gaß.
86 Schonanrgaß.
89 Findelhauß.
92 Am Iudenberg
94 Berleberg
97 Staingaß.
99 Opsmarckt
100 S. Iohans gaß.
101 Schmidgaß.
104 Fronhof
105 Die Pfaltz.
106 Hirschengrab.
108 Lang gaß.
110 Fischergäßlin.
111 Rautzēgäßlin.
113 Steffans platz
114 Pulvergaß.
115 Genßbuhel
116 Lauterlech.
117 Hasen gaßlin
118 S. Iaco. gart.
119 Rosen gaßlin
120 Rappenzipfel.
122 Prielbruck
124 Rosmarckt
125 Ober newgang
126 Mittel gang
127 Vndrer gang
130 Sachssen gaß.
132 Meitings gaß.
133 Maurberg

HABET DELINEA
TA
QVAM HIS
MPORIBVS.
Cum Priuilegio
Augustam Vindelicorũ, celiberrimam, et peruetustam, Superioris Germaniæ vrbem, post funestam, variamam cladem, subactis Vindalicis, Octauianus Aug: expugnat, restaurat, auget, & tribus Romanorũ millib. habitãdam tradit, Strabo lib. 4. Hinc Augusti est nomen sortita. Vngari, tum eam inuadut, quibus ab Ottone I. graui prælio fusis, Romano Imperio, restituitur. Sumptuosissimis ædificijs, plateis amplis, ac nitidis, moenijs, aggeribus,q̃, munitissimis; celeberrimis negotiorum commertijs, polytiæ idea, incolis opulentissimis, diligenti pauperum cura, Episcopatu, &c. nobilitatur.

AVGVSTA IVXTA FIGVRAM QVAM HISCE TEMPORIBVS HABET DELINEATA.
1 Rot thor
2 Gegginger th.
3 Einlaß.
4 Klencker th.
5 Gsundbrunn.
6 Wertachbruck.
7 Fischer th.
8 Luginßland.
9 Steffinger th.
10 Olblater th.
11 Jacober thor.
12 Vogel thor
13 Schwiboger th.
14 H. Creütz th
15 Onser frawe th.
16 Parfusser th.
17 S Vlrichs klost.
18 Prediger klost
19 S. Moritze kir.
20 H. Grab.
21 S. Vrsula klost.
22 S. Kathrina klo.
23 S. Anna klost.
24 S. Steffans kl.
25 Parfußer klost.
26 Hail. + kloster.
27 S. Iorgen klost.
28 S. Otmars kirch
29 S. Veyts kirch
30 S. Johans kirch
31 S. Gilgen kirch
32 Vnser frawen ki.
33 Jacober kirch.
34 Das Spittal.
35 S. Peters kirch.
36 Stern kloster.
37 Raissamer hof.
38 Saltz stadel.
39 Wein stadel.
40 Sigelhauß.
45 Der Fugger ha.
46 Dz dantzhauß.
47 Eichr hauß.
48 Kornschrand.
49 Stat Cantzleij.
50 Burger stuben.
51 Kaufleut stub.
52 Rathauß.
55 Die Metzg.
57 Pfriendhauß.
58 Schlachthauß.
64 Katzenstadel.
65 Ob dem Creütz
66 Zeughauß.
67 Juden kirchof.
68 Kornhauß.
70 Kalck hutt
71 Blaterhauß.
72 Die Fuggereij
73 Zur sackpfeiffn
75 Spittelhof.
76 Am Eser.
77 Ritzen marckt.
78 Weitgaß.
79 Zwerchgaß.
80 Kirchgaß.
81 Beckengaß.
82 S. Affra gaß.
83 Am Schwal.
85 Clesattels gaß.
86 Schonawrgaß.
89 Findelhauß.
92 Am Iudenberg
94 Berleberg
97 Staingaß.
99 Opsmarckt
100 S. Iohans gaß.
101 Schmidgaß.
104 Fronhof
105 Die Pfaltz.
106 Hirschengrab.
108 Lang gaß.
110 Fischergäßlin.
111 Rautzegaßlin.
113 Steffans platz
114 Puluergaß.
115 Genßbuhel
116 Lauterlech.
117 Hasen gaßlin
118 S. Iaco. gart.
119 Rosen gaßlin
120 Rappenzipfel.
122 Prielbruck
124 Rosmarckt
125 Ober newgang
126 Mittel gang
127 Vndrer gang
130 Sachssen gaß.
132 Meitings gaß.
133 Maurberg
Cum Priuilegio
Augustam Vindelicorum, celiberrimam, et peruetustam, Superioris Germaniæ vrbem, post funestam, variam cladem, subactis Vindelicis, Octauianus Aug. expugnat, restaurat, auget, & tribus Romanorum millib. habitandam tradit, Strabo lib. 4. Hinc Augusti est nomen sortita. Vngari, cum eam inuadūt, quibus ab Ottone I. graui prelio fusis, Romano Imperio, restituitur. Sumptuosissimis ædificijs, plateis amplis, ac nitidis, moenijs, aggeribusq; munitissimis; celeberrimis negotiorum commertijs, polytiæ idea, incolis opulentissimis, diligenti pauperum cura, Episcopatu, &c. nobilitatur.

varijsq; cladibus Noricos, Rhetos, ac Sueuos afflixerunt. Otto primus Imperator, aduersus eos pluribus diebus
decertauit, eosq; tandem, ad internecionem, prope Augustam, deleuit. Tres quoq; in eo prælio eorum regulos
captos, à militibus suis ad eum perductos, cùm ob clementiam seruare conaretur, Sueui (eo nolente) suspendio
necârunt. Cecidit in eo bello Diopoldus comes, frater Sancti Vdalrici, & Regniboldus, filius sororis suæ. Deinde
diuus Vdalricus Episc. opus vrbem illustriorem fecit, & Ecclesiam Sanctæ instaurauit, quæ olim ab Attila, & tunc
ab Hunis læsionem sensit. Et Ecclesiam sancti Ioannis & Sancti Stephani construxit Ornaturque hæc Imperialis
ciuitas publicis & priuatis ædificijs pulcherrimis, & præsertim Basilica Episcopali ampla, beatæ Mariæ virgini
dicata. De Politica huius vrbis Achilles Gassarus Medicus, hunc in modum: Ciuitas nostra, celeberrima habet
omnis generis Panoplia, præcipuè æneorum tormentorum, quæ bombardas vocamus, aliquot domos elegan-
tissima copia refertissimas, simul & publicas aliorum artificum, tum tabernas, tum officinas operosissimas, quibus
non tam toti orbi vsitatissima, quàm mercatorum suorum nummosissimis monopolijs notissima, paucis retrò
annis euasit Adhuc, pauperum curam vnicè gerit. Extant enim præter Xenodochia, ægrorum ac orphanorum
hospitalia, speciales adhuc ædes, quibus gratis vel peste infecti, suo fouentur tempore, vel Gallica hic laborante,
curantur, vel denique leprosi seorsim adseruantur. Denique, ingenti eleemosyna, tum reliquos inopes passim li-
beralissimè leuat, tum studiosos pueros, non parum multos, ex his domi humanoribus literis emancipat, forisq;
stipendijs non pœnitendis alit. Quin vel soli Fuggari penuria laborantibus, sed frugi municipibus, Anno 1519. su-
pra centum habitationes, tanquam iustam ciuitatulam, de suo apud Iacobinum suburbium fundarunt. Iam qua
æquitate, clementia & prouidentia Magistratus, quàm policitè hic polleat, quave prosperitate, industria, huma-
nitate, & virtute reliqui ciues inter sese, aut cum alijs, tum in negotijs, vel apud Antipodes, ac vtrumque mundi
polum gerundis, tum in educandorum liberorum honestissima liberalitate, tum deniq; in domesticæ supelle-
ctilis nitore, ad insolentiam vsque certent, nemo facilè dixerit. Sunt enim plerumque homines (imprimis blandæ
fœmellæ) forma pulchri, vestitu splendidi, victu voluptuarij, congressu & verbis ceremoniosi, actionibus astuti,
moribus exotici, & opulentia φίλαυτοι. Ex quibus hodie sedula opere, & quæstu officiosissima, sorte sua contenta
existit. Mercatores verò aliquot & Patricij, magno munere natalibus sunt restituti: multi Baronum nobilitate e-
minent, nonnulli etiam Comitum prærogatiuis gaudent, sed & integrum regnum, quidam apud Indos possidēt;
adeò, vt in vniuersum S. P. Q. Auspurgensis instar Alabandæ fortunatissimi (vt Prouerbio habetur) conseri planè
debeant, possintque. Quibus redditibus verò aurique & argenti diuitijs, ærarium ciuitatis locupletatum sit, vel
inde conijciet Lector, quòd Senatus, exceptis annuis fabricarum (vt sic loquar) publicarum conducti famulitij,
certorum officiorum, adeoque belli maximi infinitis impensis, pro sola obtinenda pace, supra trecenta millia
aureorum Rhenensium, citra priuatas ciuium contributiones, proximis exposuerit, prompta pecunia, Comitijs.
Vt autem, tanquam condito lustro, etiam ciuium capita, curiosus aliquis, ceu per transennam obiter queat æsti-
mare & colligere, sciendum pro certo, quòd anno 1594. mille septingenti quinque infantes, Baptismo adhibiti,
ac communibus Cœmiterijs, mille ducenta viginti septem humana cadauera, nulla Epidemia grassante, sepulta
Auspurgi fuerint Porrò, etsi multos præclarissimos viros, qui rei literariæ ornamento fuerunt, Augusta protule-
rit, primum tamen, eo potissimum nomine, laudis meretur, quod Conradum Peutingerum, Iuris peritissimum,
S Cæsareæ M. à consilijs, eruditorum turbæ ediderit, cui non modò patria, sed & vniuersa Germania, tanquam
occupatæ regionis adsertori, plurimum debet, quòd peculiari libello, Argentoratum, Nemetes, Vāgiones, Mo-
guntiacum, Agrippinenses, & pleraque loca alia citra Rhenum, Germaniæ, non Galliæ adscribenda, conuicit.
Porrò quum vrbs hæc, in qua Confessio Augustana primùm fuit exhibita ad annū vsque 1629. floruisset, iamdicto
anno magnam mutationem experta est, dum instituta generali reformatione non solùm ad restitutionem bo-
norum Ecclesiasticorum adstricta, verumetiam ad dimissionem Ministrorum Augustanæ Confessionis, clausis
templis, coacta & milite Cæsariano infessa fuit, non sine ingenti omnium & ciuium & exterorum Augustanæ
Confessioni addictorum dolore. Saxo quidem Elector apud Cæs. Maiestatem non semel sedulò intercessit, & vt
ciuibus in hoc religionis negocio parceretur rogauit; sed frustra: sicq; vrbs ab eo tempore in Romano-Catholi-
corum potestate permansit. Anno 1632. quum Rex Sueciæ, occupata Franconia ad Danubium copias suas admo-
uisset, & Tillij exercitum à Norimbergæ obsidione digressum insequens, Donavverdum & pleraq; alia minorū
gētium ad dictum fluuium sita oppida occupasset, Bauarus Elector Augustæ sex vexilla peditum reliquo præsidio
sed Tillio sex vexilla peditū reliquo præsidio addidit exarmatis ciuibus ad Licū profligato, & è vulnere Ingolsta-
dij mortuo, Sueciæ Rex de pręsidi vacillatione & ciuium voluntate admonitus, ad vrbem cum exercitu venit, ac
deditionē seriò, immò seuerè, postulauit. Senatus populusq; Augustanus apud Regē de recepto præsidio diligen-
ter sese excusauit; & ne res ad extremum discrimen veniret, rogauit: Id verò commodè fieri posse, si præsidiarijs &
eorum duci cōmodæ & tolerabiles conditiones proponantur. Quod quidem Rex non recusauit, interim tamen
machinas tormētarias muris admonit, & copias ad oppugnationē instruxit. Dux præsidiariorum (quem Commē-
dantē vulgò vocant, qui & præcipuā vrbis custodiā habebat) vim veritus, in conditiones consensit, & x. Aprilis cum
copijs & impedimētis egressus, à Suecis ad Ingolstadium vsque deductus est. Posthæc Rex euocato ad se Senatu
& ciuiū primoribus, de futura Reipublicæ administratione disposuit Inde xiv. Aprilis, Friderico Electore Palati-
no, Augusto Duce Neoburgico, Gulielmo Saxone Vinario, Ioanne Holsato, Christophoro Marchione Badensi,
multisque alijs Comitibus, Baronibus & Nobilibus comitantibus vrbem ingressus, concionē Euangelicorum ritu
in primario templo haberi iussit, eique cum prædictis Principibus & infinita quasi ciuium multitudine, ipse
interfuit: qua finita, à ciuibus fidelitatis iuramentum accepit. Post prandium Rex, Senatu, & publicis
muneribus ex sententia constitutis, Lechhausam reuersus est; magna cum sui apud
Protestantes admiratione & singulari amore.

MONACHIVM.

MONACHIVM. Germanicè München / Ptolemæo Abadiacum, Vrbs est præclarissima Bauariæ, & totius Germaniæ nitidissima, ab Atterno condita, ab Henrico quarto ampliata est, iuxta Isarum fluuium (qui non procul à Pletlingia Istro associatur) sita, reducta inde per Ernestum. Sunt tamen, qui primitus salutis anno M.C.LXXV. muro hanc vrbem inuestitam fuisse, ab Ottone Duce Bauariæ, scribant. Habet situm amœnum, & arcem in plano ornatissimam, vbi Principes Bauariæ nostro æuo residere solent, vbi etiam continuò nutriuntur leones, solentque leænæ ibi paere catulos. Hæc partim ex Irenico, partim ex Munstero. Ioannes Auentinus, diligens rerum Bauariæ scrutator lib. 6. histor. suarum ita de Monaco oppido scribit: Henricus duodecimus Bauariæ Dux, oppidum Monacense construxit, in fundo Monasterij Schefflarn, atque inde Monacum est dictum, habetque Monachum pro insignibus. Fuit autem eo tempore oppidum quoddam aliud, Vering nomine, infra Monacum, ad ripam Isaræ situm, vbi pons erat vltra fluuium, quo omne sal, quod ex Reichenhal deferebatur, tendebat, traijciebatque pontem; vnde Episcopatus Frisingensis, cuius erat oppidum illud, magnum habuit quæstum. Hoc autem oppidum Dux Henricus exussit, pontem fregit, direxitque viam ad Monacum, eaque ratione vniuersa negotiatio, & vectigal salis ad suam ciuitatem peruenit. Est hoc tempore Monaci societatis Iesu collegium celebre, ab Alberto vtriusque Bauariæ Duce informatum, & dotatum.

Verum vt est in humanis rebus nihil stabile, bello hoc inteslino Monachiuæ magnam mutationem subijt, dum Anno 1632. die Maij 7. in potestatem Regis Sueciæ concessit: qui vnà cum Comite Friderico Palatino, multisq; alijs Principibus & Polemarchis in Principali arce hospitum sumsit, & post triduũ non siue opimis spolijs inde discessit.

INGOLSTADIVM.

INGOLSTADIVM, initio Oppidum fuit haud magnum, forma ferè in oblongum quadrata, nimirum ijs limitibus circumscriptum, quos hodiequo turres vetustæ tres; Campanaria, in D. Virginis cœmiterio, Strigilaria, malefactorum custodiæ addicta, & Iudæa, vti vulgo nuncupantur. Item arx antiqua euidenter demonstrat. Anno salutis M.CCC. XII. prolatis primum pomœrijs, in duplum fermè ampliatum fuit, figura fermè oualii nducta, nisi, qua à meridie, angulusnus, & alter incurrit. Inde verò, cùm sedem & domicilium in eo Oppido haberet Illustrissimus Princeps, Ludouicus, cognomento Barbatus Bauariæ Dux, & Comes Mortanij, opus istud ampliati mœniorum circuli, tandem ipsius dominatu absolutum est, Anno salutis M. CCCC. XX. Idem anno post quinto, die Maij 18. primum lapidem D. Virginis templo, vt noua esset Parochia, extruendo ipse collocauit, donarijsque illud preciosissimis, hodie quoque extantibus locupletauit. Anno M.CCCC. LXXI. Ludouicus Dux Bauariæ, Comes Palatinus Rheni, Princeps suo sæculo, belli pacisque artibus longè clarissimus, Magnique nomen, non magis corporis proceritate, quàm ingentibus gestis rebus, promeritus, idem oppidum, fundato liberaliter Gymnasio publico omnium disciplinarum studijs exornauit, ædem quoque D. Virginis Canonicorum collegio aucturus, nisi ei operi, iam penè consummato mors ipsum eripuisset. Arcem nouam à parte Orientali huius filius Georgius Princeps opulentissimus, incredibili impensa adiecit, domicilium, ob multas insignes commoditates, amœnitatesque, quouis profecto Monarcha dignnm. Huius quoque ætate, riuulus, è Danubij proximiore alueo, distante ab oppido paulum vltrà passus mille, qui & maior erat, ad mœnia defluens, paulatim ita ampliatus est, ob euidentes oppidanorum vtilitates, vt iam annis plurimis, hic tertius fluminis alueus, sit omnium maximus, solusque nauigabilis. Denùm verò Illustrissimus Princeps VVilhelmus, vtriusque Bauariæ Dux, & Comes Palatinus Rheni, Anno salutis M.D.XXXVIII. idem oppidum ea munitione circumuallare cœpit, ac maxima iam ex parte, sumptu incredibili, opus perfecit, cuius similem rerum periti, in Europa extare, non putant. Oppidi situs, vndequaque in plano est, præterquàm, quod Danubium versus, à meditullio aliquantum in decliue vergit. Regio item adiacens vniuersa, planitiem habet, nisi, quòd in Septentrionem, quacunque abeunti, emenso ferè miliari Germanico vno, collis non excelsus, ad Syluestria subeundus est, riuo, seu fossa verius, eadem ex parte benè profunda, & limosa, aqua voraginosa, ad millia passuum duo ab oppido intercurrente. Magnam hoc oppidum laudem consecutum est ex eo quod Bauaria magna ex parte debellata, à Rege Succiæ se defendit: vt nunquam in hostium concesserit potestatem.

FRISINGA, OLIM FRVXINVM.

FRISINGA, ciuitas Episcopalis Bauariæ, vt Aeneas ait, condita putatur eo tempore, quando Romani per præfectos, & prouinciarum Præsides tenebant & administrabant eam Bauariæ regionem, quæ à Danubij ripa transcurrit ad Alpes. Siquidem habet locus iste elegantem & amœnum in colle situm, etiamsi vicinus ager, iuxta terræ illus ingenium, asper sit. Præterfluit Mosacus amnis, qui haud procul hinc Isaræ fluuio miscetur. Scribit Beatus Rhenanus in Bibliotheca D. Corbiniani, se reperisse librum insignem Euangeliorum Francicè, hoc est, Germanicè scriptum, ex eoque collegit, veteres Francos, qui transito Rheno, nobile in Germania regnum constituerunt, Germanica vsos fuisse lingua. Illic B. Corbinianus in cella habitasse, annalium memoria perhibetur, & à Gregorio creatus Episcopus, per Tridentinam vallem descendens, à Tassilone Duce susceptus, montem Frisingensem occupauit, ibique Ecclesiam S. Benedicti construxir, & monasterium amœnissimo loro, vbi Ysara & Ambra fluminibus intercluditur.

NORDLINGA.

NORDLINGA, Rhetiæ inferioris oppidum, trito incolarum sermone Nereling, Exteri eam Nordeling, nuncupant, Aræ Flauianæ, inde Ptolemæo dicitur, quod circa annum Christi septuagesimum secundum, Flauius Vespasianus Germanos oppugnans, atque parta victoria triumphans, hoc loco aras extruxit, atque dijs gratias agens, nouum & gentilitium ciuitati nomen imposuit. Nec id Flauio Claudio adscribi potest, qui tricesimus fuit in ordine Cæsarum, atque circa annum Domini ducentesimum septuagesimum est rerum potitus. Ptolemæus autem longè ante, nempe circa annum Christi centesimum sexagesimum tertium huius nominis mentionem facit, quando Flauiorum Romæ familiæ,

MONACVM, NOMINATIS-
SIMA BAVARIÆ CIVITAS.

FRISINGENSIS Episcopalis ciuitatis icon.

RATISPONA antiquissima Bauariæ
vrbs, Danubij ripis adiacet.

INGOLSTADIVM

NORDLINGA Ciuitas imperialis sita in
Rhetia inferiori transdanubiana, vulgo,
Rieß dicta.

STRAVBINGA oppidum Bauariæ.

MONACVM, NOMINATISSIMA BAVARIÆ CIVITAS.

INGOLSTADIVM

FRISINGENSIS Episcopalis ciuitatis icon.

NORDLINGA Ciuitas imperialis sita in
Rhetia inferiori transdanubiana, vulgo,
Rieß dicta.

RATISPONA antiquissima Bauariæ
vrbs, Danubij ripis adiacet.

STRAVBINGA oppidum Bauariæ.

familiæ, adhuc recens erat memoria, & tres Cæsares, Vespâsianus, Titus, & Domitianus Flauiāni fuesint. Quod autem
aliqui per Aras Flauianas alia loca, quam Nerolingam intelligere volunt, cum illis contendere nolumus, hoc tamen
certo certius scimus, in tota regione non esse, aut olim fuisse locum aliquem commodiorem, & mansioni humanæ conuenientiorem, quam
Nerolingæ sit area, & circumiacens ager. Situ enim perquam amœno excellit, fontibus, & ijs, quæ ad hominum victum ex se terra producit,
abundat. Sed quia nihil firmum & perpetuum est in terra, omnisque conatus humanus nihil præualet contra Dei prouidentiam, & quando
ille non custodit ciuitatem, frustra vigilat, qui custodit eam, factum est anno Christi, M.CC.XXXVIII. vt tota ciuitas, cum ingenti ciuium
damno, igne conflagrarit, vt non modò ædificia, fortalitia, possessionesque omnes amiserint, verùm & diplomata, instrumenta, literas con-
tractuum, regalia, priuilegia, immunitates, iura, & leges. Ilico tamen, & eodem anno, succurrente beneficio Clementissimi Imperatoris, Fri-
derici secundi, cœpta est ciuitas reædificari, singularique eius fauore, atque filij eius Conradi Regis & reliquorum successorum beneficentia,
liberata fuit aliquandiu, donec respiraret, & ab omni exactione, seruitute & contributione, & post instaurarionem suam, immunitate, &
magnis gratijs, & priuiegijs donata: Sed, quia primus restitutæ ciuitatis circus, non multum amplus fuit, nec capax omnium eorum, qui
temporis successu vel nati, coloniam adepti fuerunt, factum est posterioribus annis, imperantè Ludouico tertio, Anno scilicet M.CCC.
XXVII. vt omnia suburbia, vnà cum oppido ipso in vnam contraherentur circumferentiam, mœnibusque nouis, & amplioribus cingeren-
tur, & ciuitas ipsa iam duplo maior fieret, quàm antea fuit, omninoque in orbem disponeretur, vt sui similes, non multas in Germania alias,
inuenias. Habuit ab antiquis temporibus patricios, & multas nobiles, atque diuites familias, insignesque alios ciues, quos & ob egregia ip-
sorum facinora, domi forisque gesta, Cæsares magnis prosequuti sunt beneficijs, ac gratijs. Quàm varias porrò oppidum hoc Nerolingense
calamitates, Bellonæ, Vulcanique rabiem senserit, Wolffgangus Vogelmannus, copiosè apud Munsterum prosequitur. Eius mœnia pri-
mùm in monte ad S. Emeranum locata fuerunt, ac temporum successu ob aquarum penuriam & Vulcani sæuitiam, à colonis ad ripam Egræ
amnis translata sunt, qui ciuitatem ferè mediam intersecat. Habet maior domorum pars in hoc situ, suos proprios, & salubres fontes, cellas
varias, atque alias multas commoditates, quas in monte habere non potuit, &c. Vrbem hanc copiose describit Wolfgangus Vogelmannus
apud Munsterum.

STRAVBINGA.

STRAVBINGA, Bauariæ oppidum, conditum est à Ludouico Duce Bauariæ, Lodouici Imperatoris nepote, aut patre, anno Christi M.
CC.VIII, vti Bauariæ testantur annales: Danubij vicinitate illustratur, Augusta Acilia Auentino. Quanquam idem alio in loco dicat, esse
extra Straubingam eam, quæ nunc Azalburg vocatur.

RATISPONA.

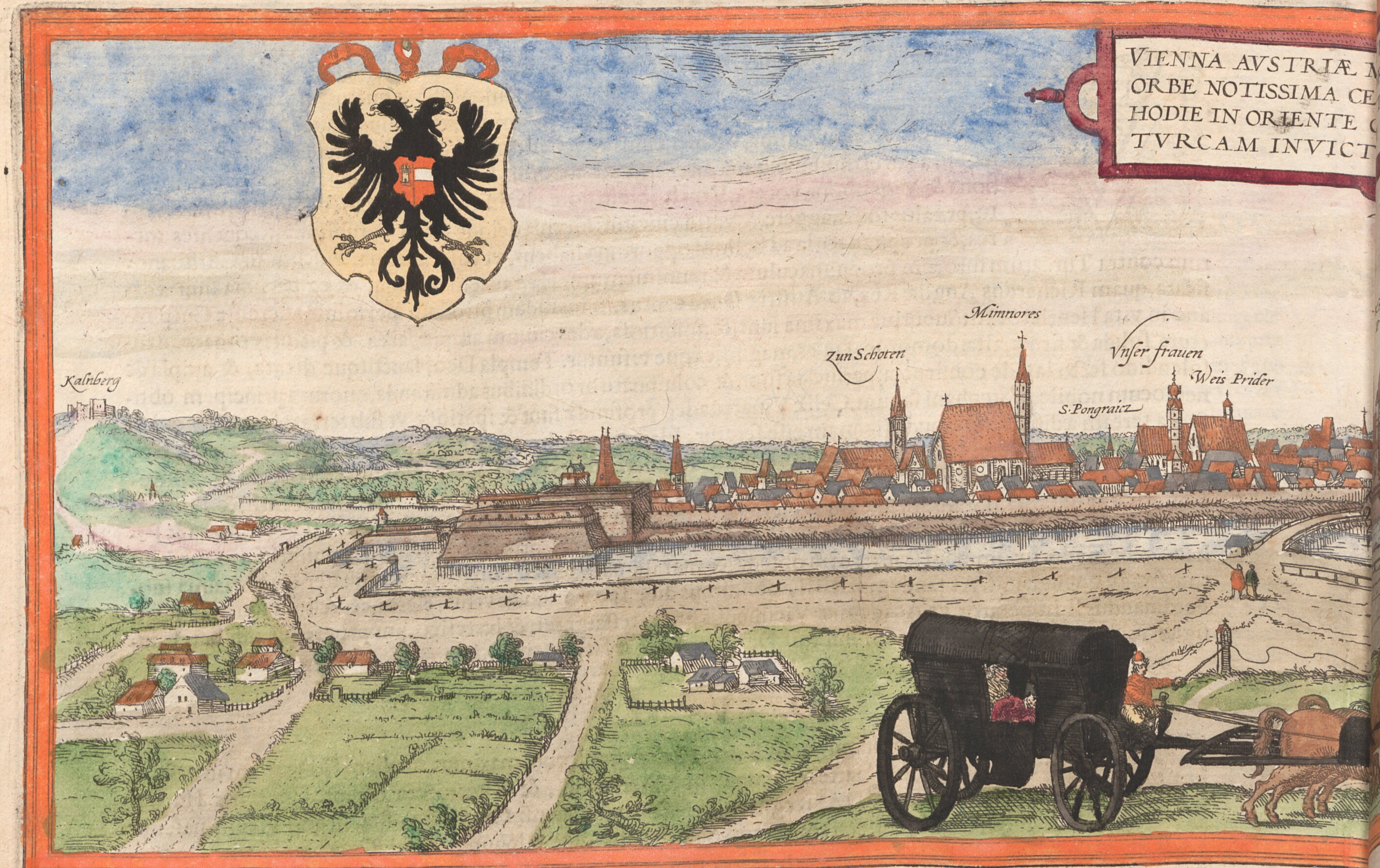
RATISPONA, quæ Reginoburgum alijs, insignis & vetusta Bauariæ vrbs, ad ripas Danubij sita, iacet in commodissimo
loco, vbi quatuor concurrunt flumina. Suprà enim vrbem Lubar & Nab, ingrediuntur Danubium, & infrà, amnis Re-
gen. Augustam Tiberiam à primo conditore hanc Auentinus nominat. Quondam metropolis Romanorum militum
excubantium in Imperij limitibus, vnde & Colonia Quartanorum dicebatur, quòd quarta legio Italica hic stationem fir-
mam haberet. Quam Theodo. Dux Nortgoiæ vnà cum Christianis, expugnata Ratispona, auno salutis 508. dissipauit
& perdidit. Deinde verò Arnolphus Imp, restauratam adauxit. Firmissimo ponte lapideo plurimorum arcuum, ciuitas
hæc cum suburbio iungitur. Vide Munsterum & Argentinensium Chronica, quæ septem appellationes diuersas huius vr-
bis recensent. à Tiberio Nerone condita, anno quo Christus Iesus pro salute humani generis passus est. Baioraiæ olim metropolis. Hanc re-
gionem antiquitus Norici tenuere. Cuius adhuc portio, trans Danubium sita, Noricum appellant. Noricis autem Baioarios successisse, &
cum reperiam vetustissimos codices. hanc Baioariam appellant, quam Moderni Bauariam dicunt, & à Bois Bôioaricum nomen descendis-
se persuasum est. Cui Strabo vires adhibet, Romani Boios Gallorum gentes è finibus eiecerunt. Inde migranres circumiacentes Histro lo-
cos, cùm Thauristis habitarunt. Constat igitur eos in Pannonia consedisse, & inde facilè in Noricum continuam regionem migrasse. Quan-
quam olim deserta, vt Strabo tradit, nunc cultissima est, magnas & ambitiosas ciuitates habens, & oppida nobilissima. Ratisbona verò or-
natu cæteras excellit. Pontificiles vrbes in ea quinque sunt: quarum nunc Metropolis est Salcemburga. Ratisbonensis autem Episcopatus
olim clarissimus fuit, cui tota Bohemia subiecta erat, hæc vrbs septem nominibus insignita fuit, quibus in suis iuribus & libertatibus cla-
ruit. Primò, à sui conditore Tiberina vel Tiburina dicebatur, Tiberius enim Liuiæ, Augusti vxoris filius, & ipsius Augusti priuignus, quem
cum Augustus in filium adoptasset, mox magno exercitu comparato, contra Noricos & Vindelicos misit, qui eos in prælio superauit, & hanc
vrbem apud Noricos ædificauit. Secundò, vrbs quadrata, longo tempore dicta, cum ad quadratam figuram & quadratis lapidibus magnis,
muro circundata fuit, vti in reliquijs veterum murorum, retro S. Paulum cerni potest. Tertiò hyatospolis, vel hyaspolis, ob ruditatem popu-
li agrestis, qui ore hiante, vt rutales finitimi faciunt, verba hiantia proferebant: vel, ab hiantium aquarum prope ciuitatem confluxu, cum
Danubius, Naba, & Imber, & cæteri fluuij, in latere aquilonari confluait. Quartò, Germensheim, à populo Germaniæ, qui eam frequen-
tare solebant, vel à Germanico, qui ciuitati præfuit. Quintò, Reginopolis, ob frequentes conuentiones Principum & Regum, vt hodie areæ,
turres, ac excelsa ædificia magnatium ostendunt Sextò, Imbripolis à fluuio, cum Imber fluuius, Septentrionem versus, in Danubium fluit,
& vernacula lingua, hoc nomen Regenspurg, adhuc seruat, cum in tali fluxu olim ciuitas incepta fuerit. Septimò, Ratisbona dicitur, cùm
rates ob mercimonia, & tempore Caroli Magni ad bella ibi confluebant, & tanquam firmiter sita, & ædificijs roborata, hodie Ratisbona
appellatur. Basilica decoratur episcopali, summo in honore tandem S. Petro dicata, prius ob fraternitatem canonicorum Ratisponensium,
& Remensium Ecclesia S. Remigij appellata. opus præclarissimum in vrbe nondum completum; & cœnobio S. Emmerammi, ordinis S.
Benedicti amplissimi, Monasteriaque dominarum plura habet, præcipuè superius Monasterium virginis gloriosæ, Iuferius, in quo D. Er-
ha dus episcopus quiescit. Plures etiam domus consecratas & ecclesias, & proprios sacerdotes. Arnolphus autem Imperator, qui hunc lo-
cum, præ cæteris imperij locis, summè dilexit, murum ampliauit, & Monasterium S. Emmerammi inclusit, & plurimum adornauit. A cæde
enim Nortmannorum rediens in Baioariam, ossa S. Dionysiij Ariopagitæ in fine suæ ætatis cœnobio tradidit, cum libro Euangeliorum or-
natissimo, ac literis aureis perscripto, & demùm apud eos sepultus. Fuit autem hic sanctus Dionysius Atheniensium Episcopus, qui vnà cum
Apollophane Sophista, in Ægypto Heliopoli, quando Christus Iesus passus est, solem vidit præter naturam obscuratum, & terram noctem
subitò terris obductam, cognouitque mox verum omnium Deum, eodem Sophista respondense, (vt ipse ad Polycarpum scribit) rerum has
diuinarum vicissitudines esse. Ornatur & Ratisbona glorioso martyre S. Emmerammo Episcopo. Et S. Wolffgango, eius loci vndecimo
Antistite, qui monasterium S. Pauli construxit. Albertus quoque Magnus omnium doctrinarum peritissimus, apud eos episcopatum rexit.
Hæc ferè omnia Argentinensium Chronica suppeditarunt. Quòd si porrò Ratisponensium Archiuis credendum, constat eam vrbem, flo-
rente Romano Imperio, populi frequentia potentissimam totius Imperij atque Germaniæ fuisse. Cincta enim erat suburbijs admodum la-
tè patentibus, quæ Perbingam, Pruelam, Pruefeningam, & Wentingam vsque frequentibus ædificijs extendebantur: Alere hæc vrbs po-
tuit vnum & viginti annos supra quingentos, delectorum peditum sex, & equitum millia quinque, quibus ditiones vicinas armorum terro-
re & defendebat, & in populi Romani officio & obedientia retinebat. Hi quartam legionem Italicam constituerunt. Lapideo denique
ponte, decem & quinque arcubus fornicato, vtraque Danubij ripa, hoc loci coniungitur, cuius prima fundamenta, Anno Christi M.C.
XXXV. posita. Et XI. annorum tempore, ea pulchritudine, & amœnitate, tam vastum opus perfectum fuit, vt vel ea tantum moles, Ratis-
bonam commendabilem reddat. Quòd si quempiam ea disputatio iuuet, qua probabiliter vtranque in partem disputatur, an D. Dionysij
Atheniensium Antistitis reliquiæ, in Gallia, secundo lapide à Parisiensium vrbe, an verò Ratisbonæ contineantur, is Conuiuiales de Ger-
mania sermones, consulat. Nobilis hæc vrbs à Bauaris primum hoc bello intestino occupata, non multo post, nempe 4. Nouembris 1633. à
Bernardo Saxoniæ Duce occupata fuit.

VIENNA.

VIENNA, Australium ciuitatum, regionisque Metropolis, ad flumen Danubium sita, qui medius Austriam secans, sexaginta amnibus ferè nauigabilibus auctus, in pontum vastis sex fluminibus euoluitur, memorabiles & maximi nominis vrbes alluit, quarum omnium opulentissima, ac vetustissima Vienna, cuius appellationem alij ab antiquo eius nomine Flauiana, alij à paruo flumine, quod inter ciuitatis suburbia labitur, deducunt: Olim etiam Iuliobona & Vindobona vocata, Vrbs hoc tempore clarissima, inexpugnabili murorum ambitu, præaltis fossis, aggere, & vallo cingitur: Mœnia deinde spissa & sublimia, frequentes turres, & propugnacula ad bellum opportuna habens, vt sola Vienna, vnicum sit Christianorum contra Turcarum furorem propugnaculum & munimentum. Hæc autem mœnia, ex ea pecunia sunt ædificata, quam Richardus Angliæ Rex, ab Austriæ Duce captus, in sui redemptionem persoluit, asserente Cuspiniano in vita Henrici Sexti. Suburbia maxima sunt, & ambitiosa, ædes ciuium amplæ, area, & picturis ornatæ, structura solida & firma, altæ domorum facies, magnificæque visuntur. Templa Deo, sanctisque dicata, & ampla & splendido secto lapide constructa, perlucida sunt, & columnarum ordinibus admiranda, quorum principem obtinet locum nobile. S. Stephani fanum. Cellæ Vinariæ adeò profundæ sunt & spatiosæ, vt sub terra non minùs, quàm supra terram ædificiorum apud Viennam esse feratur. Platearum solum stratum lapide duro, vt neque plaustrorum rotis facilè conteratur. Annonæ, & potissimùm vini, incredibilis copia, adeò quidem vt ducentos & mille equos quadraginta dierum vindemia exerceat. Omnium facultatum Vniuersitate, in quam honorum, & Poeseos conferuntur insignia, nobilitatur: quam Fridericus II. Imp. Aug. Anno salutis M. CC. XXX. VII. ex Romana & Parisiensi instituit. Anno Domini M. D. XXIX. Solymannus, ferox Christianorum hostis, confertissimo exercitu hanc vrbem adortus, immani sæuitia eam obsedit, & muralibus labefactatam tormentis, quater cum maxima suorum strage oppugnauit. At tandem XXIIII. obsidionis die, spe potiundæ vrbis reiecta, exercitum suum abduxit. Ferdinandus II. Imperator, vt Academiæ Viennensis studia restauraret, & hæreticorum progressus inhiberet, insigne Societatis Iesu Collegium ibi instituit. De hac vrbe vide latius Lazium.

BVDA.

DANVBIVS omnium, quos Europa habet, fluuiorum maximus, mediam Hungariam interfluit, eamque in duas partes, nempe in Citeriorem, & Vlteriorem scindit. Citerioris Hungariæ caput est BVDA, Regni auita sedes, in Pilissiensi Comitatu, sita, in quo vinum nascitur sulphureum, ebrietatem vetans. Suntque ibi aquæ sulphureæ calidissimæ, quibus lanij vtuntur ad depilandos porcos. Ranæ multæ in balneis. Olim Sicambria dicta à Sicambrorum Legione, id est prima auxiliatrice, quæ ibi locata fuerat. Hanc cùm Attila fratri Budæ, mandasset instaurandam, & de suo nomine vocandam, is contra, proprium imposuit nomen, vnde iratus Attila germanum suum, regnique consortem, proprijs manibus nefarié interemit, ac in Danubium præcipitari iussit. Et vrbi nomen Attilæ imposuit, Alemani, qui eius iugum ferebant. Ethelburgk, vocarunt. Alij Offen, à fornacibus calcis, quarum olim còmplures ibi inueniebantur. Alij in vetitum nisi sunt. Sunt etiam qui Budæ nomen, à Budinis populis, quorum Herodotus meminit, descendere existimant. Eius vrbis ea est conditio, vt nec quicquam munitius, nec certè amœnius, in tota ferè Hungaria inueniri possit. In hac vrbe, Sigismundus Rex superbissima statuit ædificia, exædificauit quoque in arce Palatium, multum Romanæ referens antiquitatis: muro arcem obduxit, ambulacrisque amœnissimis exornauit, in media ferè arce, turrim amplissimam fundauit ex quadrato lapide, sed morte præuentus, initum opus non absoluit. Ex altera Danubij ripa, in Pestana ciuitate, quæ è conspectu est, molem posuit, in arcis obiectæ speciem, vt hinc supra Danubium perpetuo ponte arcem vtramque coniungeret. Verùm mors inuida tam superbi operis initium intercepit. Quod si facere potuisset, Traiani pontem, quem in superioris Mysiæ ripa quondam ille fecerat, proculdubio superasset. Porrò, Pestum 30. millibus passuum à Vatia, in eadem ripa, atque in Budæ nouæ conspectu situm, à Pestanis fortasse militibus, vigente quondam Imperio Romano, ædificatum est. Hæc Munsterus: Si vrbis situm inspicias, ex parte montosa, & validis est propugnaculis firma, vt nec quicquam munitius, nec amœnius, in tota fermè Hungaria inueniri possit. Publicis, priuatisque ædificijs ornatissimis, præ cæteris in ea regione vrbibus, clarissima. Agrum habet variorum fructuum vbertate luxuriantem. Nunc vero, non sine maximo Christianorum detrimento, à Turcis Buda tenetur, qui eam Anno Domini M.D.XXIX. inuaserunt.

Cum Priuilegio

ETROPOLIS, VRBS TOTO
LEBRATISSIMAQ. VNICVM
ONTRA SÆVISSIMVM
VM PROPVGNACVLVM.
S. Steff an
S. Augustins
Hemel: Porten
S. Clara
S. Ieroni mus.
S. Iohans.
S. Dorothea
PVRG

fen, prima & regia
as, ad Danubium
eus Curtam, vel, vt alijs
n nominat. Fran: Ire:
Aula Regia
Aula marmorea

Cum Priuilegio

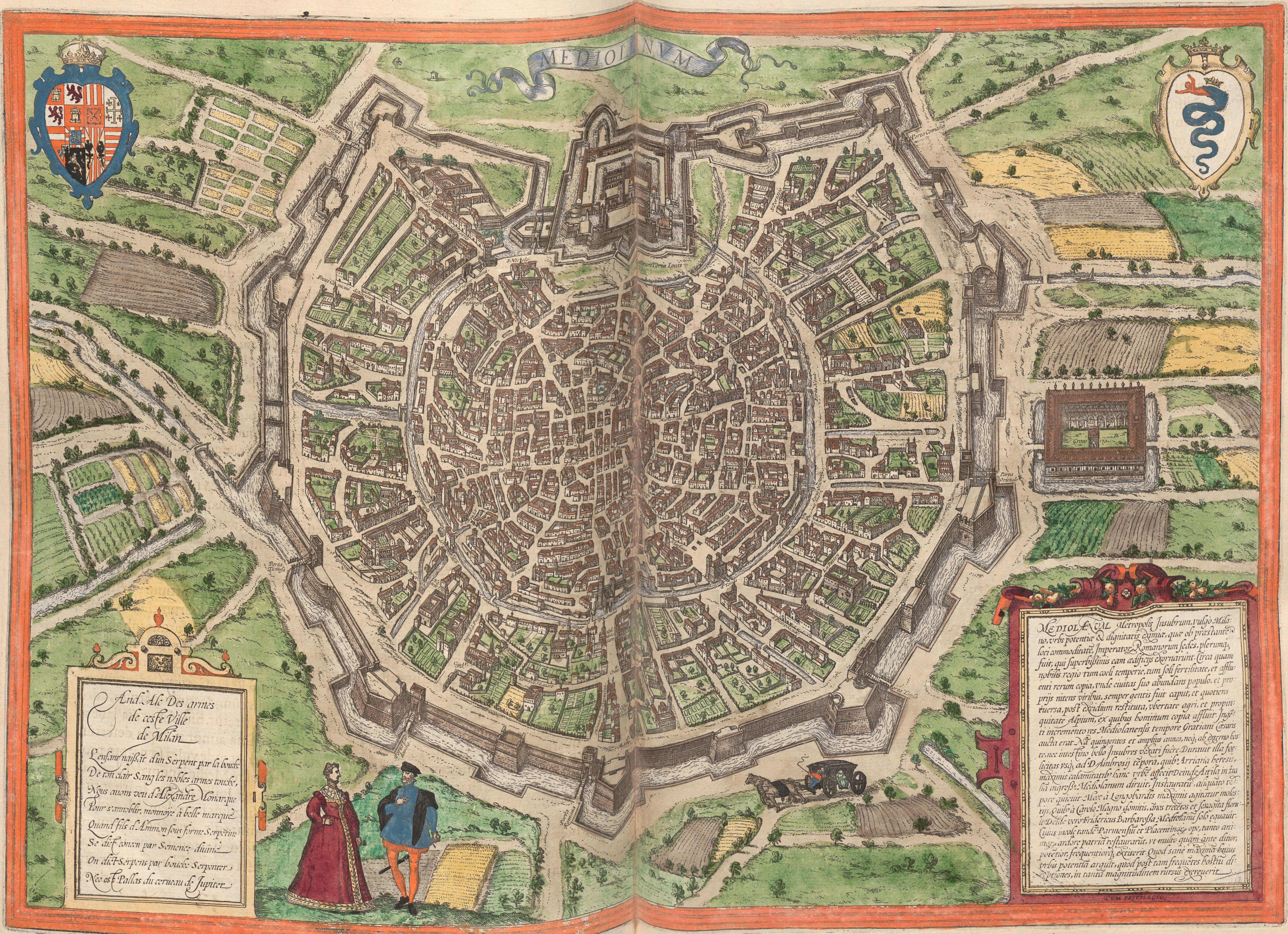
MEDIOLANVM.

MEDIOLANVM, potentissima ciuitas, vniuersæ Galliæ Cisalpinæ Metropolis, à quo cōdita, & vnde sit eius appellatio ducta, variè ab historiographis proditum est. Originem eius Gallis Liuius tribuit: nonnulli, & quidem veriùs, Gallorum in Italiam aduentum, Bellouesum ex vico eximiæ dignitatis, finitimam Alpibus ciuitatem, Mediolanū ædificasse, eumq; Regis sibi nomē sumpsisse, tradunt. Quidam Mediolanum dictū putauêre, quòd inter duos amnes, ipsi Lames vocant, vrbs posita sit, Adduā, scilicet, & Ticinum. Alij, ab animali media parte lanato, in ipsis fundamentis inuento. Cato, priùs Olanam ait dictam, à Thuscorum duce: dein ab Insubrium Principe, Medo, adauctam nomen accepisse, Mediolani. Aliter Alciatus in Emblematis, aliter alij scribunt. Vrbs est Mediolanum opportuno admodum situ, quò præter agri ipsius vberrimas fruges, è Gallia Cisalpina, necessaria quæuis comportari possunt. Hinc quàmplurimos Imperatores, contra Gallos atque Germanos bellandi opportunitate ductos, hic consedisse, legimus. Sæpius etenim Mediolani Cæsar constitit, frequenter Nerua. Nam valde Traiano placuit locus, vt Regiā hic ædificârit, quod nunc palatium dicitur. Habitauit hic etiam Adrianus, Item Maximianus Herculeus, qui mœnibus hanc vrbem ornauit, murum secundum adiecit, eamque amplificauit, & ædem Herculi in ea posuit, quæ nunc D. Laurentio Martyri est dicata. Iuxta quam columnis XVI. marmoreis domum sumptuosissimam Imperatorum vsui ædificauit, quam incendio perijsse scribit Merula, vt solæ columnæ sint relictæ. Philippus etiam Imperator Christianus, hac in vrbe resedit, & post eum Constantius, Constantinusq;. Item Iouinianus, Valens, Valentinianus, & Theodosius.

Scribit Alexander V. eius nominis Pontifex summus, hanc vrbem physico ac naturali situ, ab incendijs caumatum, & frigorum rigoribus æqualiter abesse, & locū totius orbis temperatissimum, aeremq; serenissimum, & aquarum in puteis, ac fontibus salubritatem obtinere. Quodq; lacus pulcerrimi decem, & septem, & sexaginta quatuor flumina, terræ superficem irrigantia, in illius agro reperiantur. Porrò quantum templorum magnitudine, regalium domorum amplitudine, clarissimarum ædium nobilitate, & vicorum nitore, nec non & omnium artium præstantia floruerit, nostraque ætate floreat, tum potentissimorum dominorum, Ducis maiestati obsequentium: tum vtriusque sexus contubernium religiosorum inhabitantium, ac caterua huius vrbis equestris ordinis virorum, ac doctorum, nec non & armorum, & pannorum, & omnifariam vestimentorum officinæ, & mercatura declarant. Est & Mediolani Societatis Iesu Collegium, à R. D. Cardinale Boromæo, auctum & amplificatum. Mediolanum amplissimum complectitur spatium, adeò quidem, vt maximis totius Europæ ciuitatibus annumeretur. Eius suburbia latæ aquarum fossę cingunt, per quas vndiq; nauigijs, maxima annonæ copia defertur. Tam multa sunt hic, tamque diuersa artificum genera, vt inde vulgi sit natum prouerbium: Qui Italiam reficere totam velit, eum destruere Mediolanum debere, nimirum, quòd ex his sedibus, artificū examina, per omnes Italiæ partes, spargantur. Quin etiam liberales disciplinæ hîc cultæ fuerunt. Virgilius siquidem, Mediolani literis operam dedit. Summam huius Reip. potentiam arguit, quòd post frequentissimas hostium direptiones, quibus vniuersa diruta, soloque æquata fuit, in tā vastam magnitudinem rursus excreuerit. Varia, & funesta eius excidia, Gibellinorū etiam,

MEDIOL
And. Alc Des armes
de ceste Ville
de Milan
L'enfant naissãt d'un Sèrpent par la bouche
De ton clair Sang les nobles armes touche,
Nous auons veu d'Alexandre Monarque
Pour s'annoblir, monnoÿe à belle marque
Quand fils d'Ammon sous forme Serpètine
Se dict conceu par Semence diuine
On dict Serpens par bouche Serpenter
Née est Pallas du cerueau de Jupiter

NVM
MEDIOLÆNVM Metropolis Insubrum, vulgò Milano, vrbs potentiæ & dignitatis eximiæ, quæ ob præstantē loci commoditatē, Imperatorū Romanorum sedes, plerumq; fuit, qui superbißimis eam ædificijs exornarūt. Circa quam nobilis regio tum coeli temperie, tum soli fertilitate, et affluenti rerum copia, vnde ciuitas suo abundans populo, et proprijs nitens viribus, semper gentis fuit caput, et quotiens euersa, post excidium restituta, vbertate agri, et propinquitate Alpium, ex quibus hominum copia affluit. Ingēti incremento res Mediolanensis tempore Gratiani Cæsaris aucta erat. Nā quingentos et amplius annos, neq; ab externo hoste, nec intestino bello Insubres vexati fuêre. Durauit illa foelicitas vsq; ad D. Ambrosij tēpora, quib⁹ Arriana heresis, maximis calamitatib⁹ hanc vrbē affecit. Deinde Attila in Italiā ingress⁹, Mediolanum diruit, Instauratū, aliquāto tēpore quieuit. Mox à Longobardis maximis agitatur molestijs, Quib⁹ à Carolo Magno domitis, ānos trecētos et sexagīta floruit. Deīde vero Fridericus Barbaroßa Mediolanū solo equauit. Cuius incolę tandē Parmensiū et Placentinorū ope, tanto animorū ardore patriā restaurarūt, vt multo quām ante ditior, potētior, frequentiorq; extiterit. Quod sanè maximā huius vrbis potentiā arguit, quod post tam frequētes hostiū direptiones, in tantā magnitudinem rursus excreuerit.
CVM PRIVILEGIO.

MEDIOLANVM
Arid. Alc Des armes
de ceste Ville
de Milan
L'enfant naissãt d'un Serpent par la bouche
De ton clair Sang les nobles armes touche,
Nous auons veu d'Alexandre Monarque
Pour s'annoblir, monnoye à belle marque
Quand fils d'Ammon sous forme Serpẽtine
Se dict conceu par Semence diuine
On dict Serpens par bouche Serpenter
Née est Pallas du cerueau de Jupiter
MEDIOLANVM Metropolis Insubrum, vulgò Milano, vrbs potentiæ & dignitatis eximiæ, quæ ob præstantẽ loci commoditatẽ, Imperatorũ Romanorum sedes, plerumq; fuit, qui superbissimis eam ædificijs exornarũt. Circa quam nobilis regio tum coeli temperie, tum soli fertilitate, et affluenti rerum copia, vnde ciuitas suo abundans populo, et proprijs nitens viribus, semper gentis fuit caput, et quotiens euersa, post excidium restituta, vbertate agri, et propinquitate Alpium, ex quibus hominum copia affluit. Ingẽti incremento res Mediolanensis tempore Gratiani Cæsaris aucta erat. Nã quingentos et amplius annos, neq; ab externo hoste, nec intestino bello Insubres vexati fuère. Durauit illa foelicitas vsq; ad D. Ambrosij tẽpora, quib' Arriana heresis, maximis calamitatib' hanc vrbẽ affecit. Deinde Attila in Italiã ingress', Mediolanum diruit, Instauratũ, aliquãto tẽpore quieuit. Max à Longobardis maximis agitatur molestijs, Quib' à Carolo Magno domitis, ãnos trecẽtos et sexagita floruit. Deĩde verò Fridericus Barbarossa Mediolanũ solo equauit. Cuius incole tandẽ Parmensiũ et Placentinorũ ope, tanto animorũ ardore patriã restaurarũt, vt multo quàm ante ditior, potẽtior, frequentiorq; extiterit. Quod sanè maximã huius vrbis potentiã arguit, quod post tam frequẽtes hostiũ direptiones, in tantã magnitudinem rursus excreuerit.
CVM PRIVILEGIO.

etiam,& Guelphorum exitiabiles vniuersæ Italiæ factiones, Mediolani Anno Domini M. CCC. X. natas, Munsterus in Cosmographia sua recenset. Habet vrbs ædificia mirè splendida, atque magnifica, præcipuè verò, ædem peraugustam, quã Domum vocant, immenso sumptu ac tam admirabili arte factam, vt paucis omnino orbis terrarum templis conferri possit, siue magnitudinem & artificium, siue precia marmorum ac ornamentorum spectes. Etenim, non solùm vndique foris intusque crustis niuei marmoris intecta nitet, verùm etiam mirabilibus ex marmore statuis arte summa elaboratis, est exornata. Sunt & nobilia fana permulta, inter quæ Gratiarum ædes. Cœnobium huic fano insigne cohæret Prædicatorum, cum præclara Bibliotheca, celeberrimis Italiæ totius addenda. Priuatorum etiã in vrbe domus amplissimę permultæ cõspiciuntur. Est & arx Portæ Iouiæ munitissima, inexpugnabile ac præcipuũ totius Europę propugnaculũ, quod vlla profectò vi capi, nunquam potuit, quanquã per annonæ, rerumque necessariarum inopiã, id aliquando contigerit, vt in Ephemeridibus Latinis Leander demonstrat. Insuper, est curia vetus, vbi modicum D. Gothardi fanum, nobilibus aliquot Vicecomitum sepulchris decoratum. Italiæ Reges, tum etiam Imperatores Augusti, Imperij solennia, coronam ferream, ab huius vrbis præsulibus sumere solent, idque ex constitutione Theodorici Ostrogothorum Regis. Alexander Quintus eius nominis Pontifex summus, Barnabam D. Pauli condiscipulum, primum fuisse Mediolanensis Ecclesiæ Antistitem scribit. Cui interpositis alijs pijs, doctisque viris, D. Ambrosius successerit, clarissimum Ecclesiæ lumen, qui D. Augustinum celeberrimum illum Doctorem Theologum Mediolani ad fidem Christi conuertit, & deinde anno post N. C. trecentesimo nonagesimo tertio, ex eadem hac ciuitate, ad æternam beatorum patriam emigrauit.

VENETIA.

De primis Venetiarum initijs, diuersa Historiographi tradunt. Sabellico Leander subscribit, prima huius inclytæ
transgressuros Danubi-
vrbis initia, in annum à C.N.CCCC.XXI. incidere, quo tempore fama iam erat sparsa, & ob vrbium
um Hunnos, Italiæ inuadendæ causa. Itaque Aquileienses, & Patauini, ferocissimi hostis terrore, prima Ve-
suarum interitum, Adriatici Maris insulas fuga occuparunt, & initio in Riuum altum se recipientes, (adiectis tandem
netiarum vrbis fundamenta iecere. Sitæ sunt in intimo sinus Adriatici recessu, insulas ferè LX. Maris
alijs duodenis) paruo inter se spatio disiunctas, intercurrentibus euripis, continent. Quas à vehementiori Maris interruptus,
impetu, agger tenuis, littus vocant, artificio prouidæ naturæ, prætentus, tuetur. Is curuus, instar arcus, & ostijs quinis interruptus,
quæ singula modicum portum efficiunt, nauigijs & aquis marinis aditum in æstuaria præbent. Opportuna habet flumina, quibus
res omnes, cùm ad hominum vsum, necessitatemque, tum ad delicias ac voluptates vtiles, inuehuntur, vt (quod dictu mirabile) in
qua vrbe nihil fermè gignitur, in ea omnium maxima & incredibilis exuberet copia. Quare non immeritò à Iasone, *L. Si insulam. ff.
de verb. Oblig.* paradysus deliciarum appellatur. Quid de piscium abundantia, de ædificiorum splendore, de sacratissimarum ædium
ornamentis, de venerandorum Patrum prudentia, referam? non immeritò ingenuè fatentur omnes, tam potentem, tam nobilem,
tam illustrem, tam opulentam Rempublicam, Deorum immortalium nutu fundatam, eorùmque prouidentia, in hodiernum vsque
diem conseruatam esse. Quæ quidem, ad tantum maritimæ fortunæ culmen euecta fuit, vt Domina ac Regina Maris, ab omnibus
semper habita, & ab Illustrissimo Ioanne Austriaco Cæsaris Caroli V. summi omnium imperatoris filio, ac Philippi Catholici, ac
maximi Regis fratre, sit salutata eo tempore, quo anno superiore 1572. die 7. Octob. Augustini Barbarij Patritij Veneti, prudentis-
simis instructus consilijs, innumerabilem Turcarum exercitum fudit, vniuersam ferè classem cepit, ac tandem de immanissimo ac
fœdifrago hoste, in Epiro, ad Echinadas triumphauit. Innumera hic mortalium, varijs ex orbis partibus, corporum vario cultu,
multitudo negotiatur. Ciuitas tota triplici ordine populi constat. Patritij sunt, Ciues, & plebs artificum. Imperij ac Reipub. aucto-
ritas apud Patritios consistit, qui cùm ipsam vrbem, tum ciuitates oppidaque ditionis Venetæ, moderantur. Vrbs in regiones est
diuisa senas, proinde sextaria vocant. Plebanicas congregationes habet 72. Cœnobia 43. quorum decem & septem conuentus mo-
nachorum sunt, quatuor & 20. virginum Fora habet coniuncta tria. In capite, quod littus spectat, columnæ peringentes binæ cer-
nuntur, quarum vna D. Marci leoninum alatum signum, altera, D. Theodori statuam sustinet. In ipso intercolumnio, supplicia de
condemnatis sumuntur. Exornatur forum sumptuosissimo ac mirabili templo D. Marci, è nobilissimo preciosissimoque marmore,
non minore artificio quàm sumptu constructum: cuius maximi & stupendi precij thesaurus, hoc loci explicari non potest. Integro
D. Marci corpore exornatur. Vicos riui diuidunt, at transitus vbique pontibus coniungitur, vel ligneis, vel lapideis, quorum in vni-
uersum, tam publici, quàm priuati, CCCC. censentur. Nauicularum numerus, quibus ciuitas peragratur, 8. millium amplius esse
putatur. Est etiam intra vrbis ambitum Nauale, locus mœnibus vndique validis munitus, & cum opportunis ad custodiam turribus
quem Arsenale nominant. In quo perpetuò CCCC. occupantur homines, triremibus, ijsque rebus, quæ ad nauigationem requi-
runtur, conficiendis intenti, quorum stipendia M.CC. in hebdomadam aureorum nummùm sunt. In ipso nauali, nauium longa-
rum, quæ in pontibus, ad omnem occasionem paratæ perpetuo sunt, numerus, ad CC. est, præter alia nauigia minora, vnde vires,
opesque, & amplitudo rei Venetæ, quæ profectò nunc Italici nominis gloria, decusque sola est, facilè possunt intelligi. Præpoten-
tem hanc vrbem eiusque ditiones ac regna, Centuriones, atque Tribuni, ad annum Christi Septingentesimum gubernarunt, dein-
de Ducis auctoritate administrari cœpit. Qui tam subtili sortitione eligitur, nullus vt ambitiosus, vanæque gloriæ cupidus, in tan-
tam se dignitatem intrudere queat. Sed quid plura? Certe de hac velut omnium vrbium domina ac regina dici potest quod Ma-
crobius in l. Saturnal. de Marone his verbis scribit: Eius, in quit, gloria hæc est, vt nullius laudibus crescat; nullius vituperatione mi-
nuatur: Cumque doctissima, eruditissimorum virorum scripta, de amplissima Venetorum Rep. literarum monumentis sint tradita, à
longiore eius enarratione nunc abstineo, auidumque Lectorem ad Leandri Italiam, ad Egnatium, & ad Danielis Barbari Com-
mentaria, quibus Vitruuij de Architectura libros illustrauit, remitto. Qui hunc in modum de Venetorum vrbe scribit: Erant, inquit,
olim in vrbe Romana Theatra, & Circi, & amphitheatra, nunc vrbes ipsæ totæ theatra sunt, & Circi, & amphitheatra. Videban-
tur illæ moles ingentes, quoniam magnitudo illarum videntibus imminebat. At oppida & munimenta nostrorum ideo maiora il-
lis, & præstantiora sunt, quia vel animo metiuntur, vel ambitu, & circumitione mensurantur. Cæterùm, me ab his nationibus auo-
cat amplitudo Venetorum naualis, triremium, & nauium apparatus, instrumentorum omnium copia, tormentorum & machina-
rum multitudo, munitionum, & armorum omnis generis thesaurus, infinitorum artificum series, rerum ordo, facilis vsus, prompta-
que ad omnes necessitates expeditio. Quæ omnia maritimæ rei præstantiam, & excellentiam illis merito tradidere. Nolo autem
quod illius loci admiratione capiamur, proprerea quòd res mira omnibus aduenis, & hospitibus videatur, sed propterea, quod illa
à re longè admirabiliori orginem ducit, quam maximè optare non habentes, & summa cura seruare habentes debent. Diuturna, &
inuiolata Reip. libertas eam peperit amplitudinem, vsusque rerum maritimarum, & præclaræ occasiones fecerunt, vt eæ copiæ
cum ciuitatis, Genio quasi succrescente, ad eam dig nitatem, & maiestatem peruenerint. Quare constare omnibus illud debet, nulla
vi, nulla facultate quippiam breui effici posse, in quo tempus ius suum exercet, vnde non tam magni & ampli Imperij, quam liberæ
& perpetuæ administrationis opus illud est. Quòd si gladiatores & belluæ, in arenam, histriones in scenam, quadrigæ in circos non
inducuntur, in Venetorum tamen nauali acquirendarum prouinciarum & regionum rutandarum apparatus extruitur, & alijs illis
nocendi voluntas cohibetur, & quemadmodum eius vrbis securitatem diuina prouidentia architectata est, vnde nec mœnia, nec
portus habet, ita, quicquid homines pulchri feccrunt, ab eadem prouidentia ducti, fecerunt. Accessit eò charitas, quam ciues erga
patriam habuere, cùm in ea ornanda, & amplificanda, nulli periculo, nulli vnquam labori pepercerint. Vnde in eo loco, & rerum
copiæ, & ordo mirabilis videtur, vt vno oculi ictu, quicquid ad instruendam iustam classem opus est, facillimè educatur. Vela, re-
mos, funes, anchoras, tormenta, machinas, organaque omnia, vnico nutu in eductas triremes imposita videres. Memorabile est,
quod Egnatius l. 6. c. 5. de magnifico Venetorum templo prodidit. Veneti, inquit, Sebastiani Ciani Ducis auspicio, cùm ex alijs or-
bis partibus extruendis nouis ædificijs insignes præfectos, tum ex Constantinopolitana vrbe, vnum amplissimis præmijs inuita-
runt, qui omnium iudicio, omnibus alijs, ea tempestate, præferebatur, vt auream D. Marci ædem, omnium quæcunque extarent
celeberrimam, ab ipsis fundamentis extrueret. Quod cum Græcus homo præstiturum sese polliceretur, ea tamen conditione, vt
absoluto ab se opere, ad æternam sui memoriam, pateretur Dux ipse senatusque in oculatissima templi parte, statuam marmoream
sibi poni: non dubitauit cianus Dux ipse, & patres id pro certo polliceri: Inchoato igitur ab se opere, quum iam præcipuam templi
partem absoluisset, quum Dux & reliqui Patres adessent, nimia quadam ingenij leuitate, elabi sibi ex ore passus est, se quidem mul-
tò celebrius templum ipsum fuisse extructurum, nisi inter ipsum opus occurrissent plura, quæ illum prudentiorem fecissent. Ad
quem subridens Dux, Nec nos, inquit, contra, omnia, quæ de statua petieras, integra tibi dabimus. Quare illi in vestibuli fronte
marmoream statuam collocarunt, manu ad os obiecta, quasi illum dicti sui pœniteret. Illud interim, hoc in loco præterire minimè
possum, templi ipsius apparatum tantum, talemque hodie extare, vt nemo sit, qui quum omni diligentius perlustrarit, non fateatur
omnibus antiquissimis operibus & recentiotibus cum ipsa Tarpeia arce esse anteferendum. Quod etsi parergon videri multis
possit, non dubitem tamen plures fore; quibus quàm gratissima templi ipsius sit futura explicatio. Est igitur templum ipsum, non
tam

VENETIA
S.Segondo frati
S.Maria monache
Ighisuati frati
Canale de della Giudeca
La Croce monache
S.Gio Battista frati
La Giudeca
S.Clemente frati
S.Spirito frati
Chioza Vescouado e podestaria
Malamocho Podestari
NOME DE I RII PRINCIPALI
I Rio della Trinita
II Dei Saloni
III Del Spirito santo
IIII De san Vio
V De san Tronaso
VI De san baseio
VII De santa maria maggiore
VIII Della croce
IX Rio marin
X De san giouanne decola
XI Della pergola
XII Dalle doi torre
XIII De san caßan
XIIII Della beccaria
XV De san siluestro
XVI Della madona
XVII De san polo
XVIII Della frasca
XIX Da cha foschari
XX Della mal paga
XXI Di canareglio
XXII De san marcola
XXIII De san felixe
XXIIII De santo Apostolo
XXV Del fontego di todeschi
XXVI De san saluador
XXVII Rio menudo
XXVIII Dall'alboro
XXIX Rio menudo
XXX De palazzo
XXXI Dei schiauni
XXXII Della pieta
XXXIII Dell'arsenal
XXXIIII De castello
XXXV De santo Isepo
TVTTE LE CONTRA DE OVERO Parochie di Venetia
1 S. Piero da castello patriarcato
2 S Biasio preti
3 S Martin preti et anco hospedale
4 S. Giouanni in bragola preti
5 S. Antonin preti
6 S. Seuero preti iuriditiom delle monache di san lorenzo.
7 S. Prouolo preti iuriditio dele monache de san zaccaria.
8 S. Trinita preti
9 S. Giouanne nouo preti
10 S. Marco off. da canonici a sel Ill. Sig.ria
11 S. Baßo preti
12 S. Giulian preti et e Su la marzaria
13 S. Maria formosa preti
14 S Lio preti
15 S. Marina preti
16 S. Maria noua preti
17 S. Cantian done e il tragheto di mur: p.
18 S. Gio grisostomo preti
19 S. Apost: pti qui e un trag.to de rialto
20 S. Sophia pti qui e il trag.to che buta alla pescaria de rialto
21 S. Felise pti qui e il trag. che buta alla calle de i botteri
22 S. Fosca preti.
23 S. Maria madalena preti qui e un tragheto che buta a san stai
24 S. Marcuola preti qui e un trag.to che buta al pal. del duca di ferrara
25 S. Lonardo preti
26 S. Hieremia preti qui e un tragheto che buta a riua de biasio
27 S. Moise pti qui e un trag.to che buta alla trinita
28 S. Paterniano preti
29 S. Luca preti
30 S. Frantin preti
31 S. Beneto preti qui e un trag.to che buta a san polo
32 S Anzolo preti
33 S Maria giubenigo pti qui e un trag.to che buta a san gregorio
34 S Mauritio preti
35 S. Vidale pti qui e un trag.to che buta alla carita
36 S. Samuello pti qui e un trag.to che buta a san barnaba
38 S. Giouanne de rialto pti.
39 S. Matthia de rialto preti
40 S. Caßan preti
41 S. Siluestro preti qui e un trag.ta che buta alla riua del carbo
42 S. Apponal preti
43 S. Maria mater doi pre
44 S. Stai preti
45 S. Giacomo dall'orio p
46 S. Giouan decola preti
47 S. Augustin preti
48 S. Polo preti
49 S. Boldo preti
50 S. Giemmiano preti
51 S. Simeon grande preti
52 S. Stin preti
53 S. Simon picciolo preti
54 S. Pantalon pti doue sta il clar.mo Andra loredan il qual a gra qualita d'anticaglie de marmi bronzi et d'ogni sorte medaglie che sono miracoloso da nedere si che par esser in un altra roma
CVM PRIVIL
Corno cornu
Secretarij
Cappellano.
Catedra
Cußino
Il Canlillier Magnus Canz
Serenißimus Venetorum Dux, cuius honor perpetuus, hoc habitu e Curia in publ
præferuntur octo ex serico, bina cyanea, totidem alba, cætera rubentia.
et fax cum ense.

Torcelo Vescouado e Podestaria
S. Bernardo monache
Matthia frati
S. Giac.mo de Paludo frati
S. Nicolo de Lio frati
Mazorbo
Buran
S. Franc.o del deserto
Muran Podestaria
S. Christoforo frati
Lazaretto nouo
S. Andrea da lio frati certosini
S. Helena frati
frati et Badia
S. Lazaro
S. Seruolo monache
Lazaretto Vecchio Hospedal della sanita
Il Serenissimo
Ombrela
Oratores diuersorum Principum
Ambiciatori di varij Principi
55 S Margherila preti
56 S Barnaba preti
57 S Raphal pti don e il trag.to di lizafosina
58 S Nicolo preti
59 S Tronaso pti qui e il trag.to che buta alla giudeca
60 S Tamao pti qui e vn trag. che buta a S. stephano.
61 S Basegio preti
62 S Agnese preti
63 S Vido preti
64 S Saluador frati qui e la scola grando di S todoro.
65 S Borttolamio preti.
66 S Gregoria preti
67 S Marciliano preti
85 S Iustina monache
101 S Lucia monache
109 S Crose monache
ff S Fumia
ALTRE CHIESE
71 Anna monache
72 Leuergine monache
73 Daniele monache
74 Dominico frati
75 Bartolamio hospedale
76 Isepo monache
77 Iesu Christo hospedale
78 Antonio frati
79 La madona de l'arsenale
80 La ca de dio
81 S. Sepulcro monache
82 La pieta
83 La celestia monache
84 S Francesco della nigna frati
85 S. Giouan de furlani priorado
87 S Giorgio di greci preti greci
88 S Lorenzo monache
89 S Zacharia monache
90 S Gioane polo frati
171 Scuola grande de san marco
172 S Gio lateran monache
91 L' hospidal di san gioanne polo
92 Madona di miracoli monache
93 I crosachieri frati
94 S Catterina monache
95 S Maria della valuerde detta la misericordia scuola grade et priorado
96 S Maria dell'orto frati
97 S Aluise monache
98 I serui frati
99 S Hieronimo monache
100 S Iob frati
102 Il corpus domini monache
DELLE COSE PIV NOTABILI
131 Arsenale nuouo
132 Arsenale vecchio
133 Porta dell'arsenale
134 Il signor bartholamio coglione
135 La bocca della marzaria sotto il reloio
136 Le due colonne doue si fa la justitia
137 Il campanil di san marco
138 La percuratia noua de san marco
139 La ceca
140 La pescaria di san marco
141 Il fontego di todeschi
142 Li magazini dal sale
143 La doana da mare
144 Ghetto doue stano li hebrei
145 Le case da ca moro
146 Bersaglio doue si esercitan li bobardieri
147 Pescaria di rialto
148 Il ponte da castello et è di legno
149 Il ponte di bareteri su la marzaria
150 Il ponte di rialto è di legno cō molte boteghe sopra dall'vna et l'altra parte et si apre due parte
151 Il ponte di canaregio è di legno
152 Il ponte da la paglia
153 Campalto.

VENETIA
S. Secondo frati
Murano Podestaria
Mazorbo
Buran
Torcelo Vescouado e Podestaria
S. Francesco del deserto
Lazareto nouo
Canale de della Giudeca
La Giudeca
S. Lazaro
Lazareto Vecchio Hospedal della sanita
S. Seruolo monache
S. Spirito frati
S. Andrea da lio frati certosini
S. Helena frati
Chioza Vescouado e podestaria
Malamocho Podestaria
NOME DE I RII PRINCIPALI
ALTRE CHIESE
DELLE COSE PIU NOTABILI
CUM PRIVILEG

tam magnitudine, & vastitate sua, vt pleraque alia, quàm ornatu insigne, & inprimis augustum. Quod si primum ingrediare, crucis
figuram præferre videatur: cuius anguli in altissimas consurgunt testudines. Quarum fastigia, vt reliqua templi facies, plumbeis te-
gulis operta, ad centum viginti stadia, ex alto ad vrbem nauigantibus inter eminentissima vrbis ædificia occurrant. Superbissimi
ad id fornices, mira inter se arte coeuntes, totam molem fulciunt. Illud non possum non vehementer admirari, vnde tanta vis auri
Venetis ipsis adfuerit, quod tanto operi impenderent. Nam quicquid operis est, à media templi parte purissimo fulget auro, quod
mussiuo opere. ita variatum est, vt quocunque oculos vertas, insigne inprimis occurrat: Recedunt tantùm in ipso testudinum con-
nexu Græcanici operis vetustissimæ imagines mœsta quadam venerabilique præsentia, horrorem cum religione mixtum, spectan-
tium animis inferentes. Quòd si ad alias spectandas templi partes animum conuertas, marmoreæ vndique tabulæ, ad pauimentum
vsque ipsum, varij marmoris occurrent Quæ tanto artificio sunt sibi adinuicem compositæ, vt eædem inter se similes videri possint.
Sed illia quoque ipsa circum ædem marmorea ita distinctas, vt defatigato tibi iam cuncta perlustranti, quietem & ociũ parent, Hic
tibi pauimentum liceat intueri, vermiculato opere, marmoreis frustis ita distinctum, vt tantum exstruendi templi studium, in cœ-
lum merito tollas Columnæ verò complures parij lapidis, vel Tapsici, aut Numidici tibi interim assurgunt iure optimo admirabi-
les, cum duplici suggestu marmoreo, vnde Sacerdotes sæpè emineant. Sic enim cautum publico decreto fuerat, vt quicquid egregij
operis Veneti ipsi nauigantes, quocunque terrarum ambirent, non dubitarent idipsum Venetias deferre, ad æternam templi aurei
memoriam, vtque nulli impensæ omnino parcerent. Quod si ex templo egrediare, vestibulum ipsum subeas, quis per immortalita-
tem Deum, stupor non te inuadat? Cuius aurei fornices trecentis & amplius fulciuntur columnis, non magnitudine sua magis,
quam colorum varietate conspicuis: intercolumnia, & quicquid in area ipsa operis est, cum ipso pauimento marmoreis tabulis pro
tectorio renitet. Quòd si superiorem vestibuli partem, ex area ipsa conspicias, ecce tibi equi quatuor ænei, diuerso statu, varioque
occurrunt: qui veteris operis insignia planè referentes, studium insigne ciuitatis ipsius secum præ se ferant. His operosum templi
supercilium incubat, senis sese pinnaculis explicans: quorum singula, in tabernaculi speciem surrecta, singulas habent ex candido
lapide statuas, nudi genij: aliaqua verò splendidissimi aspectus simulachra, suo quæque statu operibus inserta, miro quo-
dam modo, ipsam primarum exornant intercapedinem. Idem opus excellentissimum, ean-
demque speciosissimam materiam, tam dextrum, quàm læuum latus habet.

Hæc de vrbe plane admirabili.

GENVA

GEnua Ligurum in Italia caput, Ligustico adiacet mari, potens, superba, atque antiquissimæ orginis ciuitas, vel à Iano Italiæ Rege, ac deinde à Iano Troianorum Rege aucta, vel à Iano Genio Prisco, vel à Genuino Aegyptio, vel à Genuo Saturni filio, primùm ædificata, vel denique à situ, curuaturæ genu respondente, denominata perhibetur. Situ tali est: Fronte meridiem spectat, amplissimè circa littus consurgens, dorso Septentrioni obuerso, leniter in planitiem, veluti ad quiescendum descendens, montium innixa radicibus, quorum à tergo contra sæuorum Septentrionum afflatum vallo munitur, non tota montosa, nec vicissim tota plana. Insigni portu fortissima mole, securæ stationis causa præmunito, mercatuque amplissimo, nobilis est. Semper autem & in negotiando industrios, & ad res summas, tam terra, quam mari gerendas, summos homines genuit. Qui sæpius infideles Christianorum hostes armis suppresserunt, sæpè item à Venetis alijsque potentissimis populis, & Regibus spectabiles retulerunt victorias, vt plurimas ciuitates & insulas ditionis suæ fecerint. Vnde tantis incrementis, tum populi ac ædificiorum, tum opum creuit hæc ciuitas, vt nomen adepta sit Genuæ superbæ. Porro nobilissimum hoc emporium est, quò non modò vicini, sed & remotissimarum nationum mercatores confluunt, vbi etiam diuersorum, & longissimè dissitorum Regnorum negociatores, certa domicilia ac sedes suas habent. Portu atque tutissima nauium statione, ædificijs superbissimis, cæterisque nitidissimarum vrbium ornamentis, cæteras Italiæ ciuitates maritimas (præter Venetias) longè superat. Atque adeo etiam naualis belli peritia semper floruit, vt præstantiores, aut etiam æquales, eius belli gerendi Duces perpauci inuenti fuerint, qui tam multas vrbes expugnarint, tam multas insulas ac barbaras nationes subegerint, tam frequenter hostium spolia, ac naues triumphantium specie, in patriam læti adduxerint, ita, vt de Genuensium Renpubl. idem iure optimo dici posse videatur, quod de Scipionum gente, scriptores antiqui perhibent: Eam fuisse stirpem, vt ipsi loquuntur, fatalem, ad hostes mari vincendos. Vrbem hanc præclarissimis laudum elogijs Leander immortalitati consecrauit. Idem Augustinus Iustinianus, Nebiæ Episcopus ingenti volumine, de Genuensium rebus lingua vernacula condito, præstitit, Iacobusque *B*racelius, qui loca situmque Liguriæ diligenter persecutus est. Magnificum in hac vrbe collegium habet Societas Iesu, opera R. Domini Iacobi Lanies institutum, Anno partæ salutis M. D. LIV. Quod quidem collegium, cum aliorum ciuium, tum verò Pauli Doriæ insigni liberalitate & beneuolentia auctum est, & amplificatum.

FLORENTIA.

FLORENTIA, nobilissima, inclyta, præcipua Hetruriæ vrbium, cuius primordium, afferente Kobergio, Sillanis militibus, (quibus is ager à Silla assignatus erat) adscribitur, (negat tamen Volateranus) Et, quia primas hi sedes ad Arni fluenta ceperunt, Fluentiam primum hinc dictam, existimant. Itaque Plinius populos Arno oppositos, Fluentinos nuncupat. Hinc plerique colligunt, Anno ante natum Christũ octuagesimo tertio, Florentiam cepisse initium. Quæ quidem vrbs, fœlicibus fundata auspicijs, vicinas passim vrbes dignitate atq; præstantia excellere, mirisque modis imperium propagare cœpit, vt Florentiæ nomen non immeritò consecuta putetur. Gothorum furoribus multis est agitata incommodis. Totila siquidem immunitam ipsam, desolatamque reddidit. Quam Carolus deinde Magnus restauratam,

La bastia
Ol Castelaszo
La bastia de permenton
S. Contra
Il Palazo
Il Arcenal
Ponto de Calna
Ponto do mercansia
Ponto do Calna
Il molo
La lanterna

FLORENTIA urbs est insignis Hetruriæ, olim Fluentia dicta, quod sita sit ad fluentum Arni fluminis. Et populi ipsi Fluentini, quorum meminit Cato in originib: vt refert Angelus Politianus in quadam Epistola ad Bartholomæu Scalam. Pulcherrimis tam publicis, quam priuatis ornata ædificijs, et montibus vndiq; septa, ex quibus, dictu mirum, quanta oblectatione visus in hanc vrbem pandatur. Nobilium hominium sedes est, & præstantißimorum ingenior feracißimus ager
Cum priuilegio

Cum Priuilegio.

Cum Priuilegio.

ratam, & ampliore murorum ambitu ornatam, immunitatibus, & priuilegijs plurimis decorauit. Atque ita temporis successu, ad annum vsque salutis quartum & vigesimum supra millesimum, opibus, ac gloria, mirandum in modum est aucta. Quo item anno Henricus primus Imperator Ecclesiam S. Miniatis ad Florentiæ muros ædificauit. Præter cætera porrò Florentiæ ornamenta præclarissima, etiam ædes sacra in celebriori vrbis loco, S. Ioanni *Baptistæ* dicata, habetur, quam *Baptisterium* vulgò nuncupant. Cuius valuæ, ex solido ære conflatæ, noui ac veteris instrumenti historias, mirabili opere sculptas, continent. Florentia etiam cum ob pulchritudinem ædificiorum, & ob raram incolarum vrbanitatem, omnium Italicarum vrbium flos nuncupatur. Tum summos etiam viros tam multos produxit, qui natale hoc solum doctrinæ splendoribus illustrarunt, vt prolixitatis euitandæ gratia, eos recensere non libeat. Hos ferè omnes, quemadmodum & reliquas Florentiæ laudes, Leander accuratissimè complexus est, & ante eum Leonardus Aretinus, Landinus, Nicolaus Macciauellus, qui historiã Florentinam conscripsit. Consecuta est Societas Iesu, amplissimum in hac vrbe Collegium, Leonoræ Ducis, Ferdinandi Imperatoris benignitate, anno ab orbe redẽpto, M.D.LI. Porrò vrbs hæc Arno medio secatur, & quatuor eximijs coniungitur pontibus, ab Oriente ac Septentrione collibus amœnissimis, & vndiq; fructiferis arboribus vestitis cincta, medij theatri instar, Occidentali latere pulchram in planitiem incedens, Apennini aliquot brachijs contra vim externã & incursiones est munita, videturq; ferè vmbilicum Italiæ tenere. Nobili gente frequens perpetuò fuit, & si cui familias honestas, hinc tanquam è seminario in alias vrbes Italiæ profectas cognoscere libebit, cõmentationes in Dantẽ Christophori Landini adeat, is enim operis eius initio multis hac de re tractauit. Florentiam duplices habuisse muros, eosdemque à Fesulanis & Barbaris esse deiectos, ac ciues deserta vrbe in vicina oppida concessisse, author est id. Landinus. Desolatam ita vrbem ad annum post C.N. DCCCII. iacuisse, quo Carolus Magnus Roma, vbi tum Imperator Cæsar Augustus appellatus erat, in Galliam tendens, hic dies aliquot constitit, captusque loci conditione, mœnium nouorum fundamenta, longè prioribus ampliora iussit inchoari, proposito etiam edicto, vt passim dispersi ciues, ad instaurandam vrbem redirent. Hoc itaque tempore nouis muris cincta fuit. Adeò splendidis, magnificisque ædificijs, sumptuosissima structura ornatis, tam diuino cultui, quàm ciuium vsui summa cum voluptate spectantium ornatis Florentia nitet, vt quemadmodum Venetiæ diues, Mediolanum magnum, Genua superba, Bononia fertilis, Rauenna antiqua, Neapolis nobilis, ac Roma sancta, Jta Florentia tanquam flos ac pulchritudo Italiæ, *Florentia bella* sit nominata. Nobilissima vrbis fana, in primis admirabile illud D. Mariæ Floridæ, totum ex marmore crustatum, cum hemisphærio stupendi operis, iuxtà turris stat eximia tintinabulorum, tota item marmorea, modicoque post interuallo veterrimum Martis templum, forma rotunda, magno ingenio constructum, & nunc D. Ioanni *Baptistæ* sacrum. Valuas habet ex ære, fusili opere, tam raro artificio factas, eas præsertim quæ contra fanum D. Mariæ *Floridæ* sunt, vt omnes omnino, quibus ingenij vis est vlla, reliqua in Europa tota similes esse nusquam arbitrentur. Reliquas misericordiæ ædes, vti Xenodochia, Expositorum brephotrophium, cæteraque loca pietatis ergò constituta prætereo, qualia tricena septena esse dicuntur. Aedes censentur Plebanicæ XLIIII. Prioratus XII. Conuentus virorum mulierumque sacri LXXVI. Collegia puerorum IX. quas Fraternitates vocant, virorum sodalitates maximo numero.

ROMA.

ROMA Domina & Regina vrbium, totiusque mundi caput, quem ferè vniuersum fortissimorum virorum rebus præstantissimè gestis, suo imperio subegerat, in Latio ad Tiberim sita, qui à Septem trione vrbem ingressus ex latere meridionali Ostiam versus effluit. De primis eius conditoribus tam multæ & variæ sententiæ, quam diuersi sciptores inueniuntur. Sunt, qui existimant Euandrum ex Arcadia fugientem, ea occupasse loca, vbi nunc Roma conspicitur, ibidemque opidulum inuenisse aliquod, Valentiniana dictum, quod ab ipso amplificatum, Romæ nomen deinde sit consecutum. Alij tradunt, Remum & Romulum Æneæ filios vrbis huius conditores fuisse, quos tamen alij Æneæ nepotes ex filia dicunt. Verùm Dionysius Halicarnasseus ante Troianorum & Æneæ in Italiam aduentum Romam extitisse, ex antiquo scriptore Antiocho Syracusano docens, hæc eius verba recenset: *Postea quam Italus consenuisset, Morges pro illo regnauit, ad quem vir quidam nomine Siculus Roma profugus venit.* Hac oratione satis indicauit, Romam aliam excidio Troiano superiorem extitisse. Communior ferè omnium sententia est, Romam à Romulo dici. Quippè cũ is Romam viribus & robore iuuenum affatim à se munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, si eandem consilij ope fulcisset, ex venerandæ senectutis ciuibus, qui tunc aderant, centum elegi, quos ob honorem, *Patres*, ob ætatem *Senatores* appellauit, portas designauit, trib. diuisit, præsidiarios conuocauit, tribunos, Celerum creauit, & nouam denique Reip. formam instituerit. Ita vt Romulus inclytæ huius verbis augustissimum fœlicissimumque principium collocasse videatur. Quæ temporum deinde successu, tot senatores eximios, tot clarissimos fortissimosque Duces, tot egregios Imperatores vniuersi propemodum orbis domitores tulit, vt iure *Mundi caput*, & à Cicerone oratione pro Sylla, *arx Regum & nationum exterarum, lumen gentium, & Imperij domicilium* sit appellata. Eius ambitum Plinius ex traditione Augusti scribit, millia passus viginti. Flauius Vopiscus Aurelium Imperatorem ambitum vrbis ad triginta millia passuum auxisse refert. Tota deinde eius area, ed tantam amplitudinem deuenit, vt in circuitu collegisse dicatur viginti millia passuum quæ quinque ferè milliaria Germanica efficiunt, Regionib. XIIII. quondam diuidebatur. Portas suburbiorum & vrbis in vniuersum numero XXIIII. fuisse, refert Plinius. Liuius autem ponit XXXVII. Turres imperio florente circum vrbem erant DCCXXXIIII. In quibus cùm ita res ferret, præsidia collocabantur. Nunc turres solummodo CCCLXV. Portæ XX. supersunt. Nec quæ nunc extant turres, itemque muri, veterum operum fundamentis insistunt, neque materia eadem constant. Sed quia frequentissimis Barbarorum incursionibus vrbis planè vastata atque subuersa fuit, omnia mutata sunt ac conuersa, reparatorum pro tempore arbitrio. Quod si vrbem ad nostræ ætatis consuetudinem metiri volemus vix passuum millia quatuordecim, omnis Romæ, & Ianiculæ, siue Transtyberinæ regionis, & Vaticani ambitus, implebit portas suburbiorũ & vrbis, in vniuersum nu. XXIV. fuisse refert Plinius. Liuius tamen, vt passim in illius historia legere est, XXVII. ponit. Portæ autem vrbis, quæ ad præsens extant, hæ sunt. Ac primum quidem ab Occidente, Popolaris. Deinde per radices collis Hortorum, spatio P. mille Pinciana, piscis, Collatina dicta. Tum senis stadijs abest Salaria, quæ olim Quirinalis, Agonensis, item Collina & Quinqueceps, vt Varro tradit, nominabatur. Exortum solis æstiuum spectat porta D. Agnetis, hæc olim Viminalis, Figulensis etiam, tum & Nomentana appellabatur. Sequitur D. Laurentij, stadijs XII. à D. Agnetis, olim Tiburtina & Taurina dicta. Succedit porta maior, olim Neuia dicta. A maiore stadijs XII. versus hybernũ solis exortũ, porta D. Ioannis sequitur, olim quidem Cælimontana dicta. Ab hac stadijs V. Gabiusa quæ nunc clausa est. Proxima Latina. Ab hac stadijs, à superiore V. semper id nominis retinuit. Sequitur, spatio paulò amplius, D.P.S. Sebastiani porta, veteres Capenam, Camæniam, & Appiam dicebant, nec desunt, qui & Triumphalem, denique & Fontinalem dictã tradant. Est deinde D. Pauli spatio ab Appia P. mille, meridieq; similiter, vti & illa spectat, vteribus, vt quidã existimant, Trigemina, & Ostiensis vocitata. Transtyberim, intra stadium medium. Ripensis, ad vernum Occasum est, olim Portuẽsis dicta. Hinc paulò minus, mille P. in Ianiculo D. Pancratij sequitur, antiquis Aurelia. Versus Septentrionem deinde, occurrit, Septimiana, quam aliqui Fontinalem, ab initio dictam volunt. Succedit porta Turrionis, aliter etiã Pusterula dicta. Sequitur deinde pertusa, pauloq; vlterius, iuxta nobilissimos hortos, ædesq; Beluiderij splendissimas, Iulia. Postrema hinc, Castello S. Angeli vicina Castellana, quæ prius Æneia vocabatur, & hæ nostris temporibus, vltra, citraq; Tyberim. vrbis Romæ portæ sunt Tiberis ripa, octo quodam, pontibus iuncta fuit, quos ita P. Victor recenset Miluius, quem vulgus nunc perperam, Mollem vocat. Ælius nunc pons Castelli S. Angeli dicitur. Vaticanus, qui & Triumphalis. Ianiculus, qui hoc tempore pons Sixtus est, Fabricius, vulgò de Quadro Capi, seu Quadriceps, Exquilinus: Item Cestius, nunc S. Bartholomæi. Succedit deinde Senatorius, & item Palatinus iam D. Mariæ Ægyptiacæ appellatus Infra deinde locus apparet, vbi pons vltimus extitit quem tota scriptorum cohors, Sublicium, & Æmilium nominant, Colles Septem citra Tyberim Romæ ab auctoribus descrihuntur, quorum nomina hæc sunt, Capitolium: Palatinus, Auentinus, Cælius, Exquilinus, Viminalis, & Quirinalis. Trãs Tyberim alij duo sunt, Ianiculus, & Vaticanus. Capitolium ab initio, Saturnij nomen habuit, postea Tarpeium, deniq; Capitolium vocari cœpit, humano capite, in Iouis templi fundamentis, reperto. Diuidebatur in partes duas, Arcem & Capitolium. Arcis ornamenta cunctis Ægyptiorum miraculis erant anteponenda. Circa Capitolium turres erant delubra, similiaq; loca numinibus consecrata plus LX. Mons, nostra ætate propemodum vacuus & inanis, Vix enim nunc ibi Senatoris, & Conseruatorum prætoria, nullius ferè momenti, cum Aræ cæli, familiæ Minorum, monasterio, cernuntur. Palatinus mons sequitur, in quo, vt Cornelius Tacitus perhibet, primum, vrbs Roma ædificata est. Et in eo Reges, deinde Consules, postea Imperatores, maiori ex parte sedem habuerunt. Qui plurima atque magnifica in eo exstruxere ædificia, quæ etsi iniuria temporum penitus sunt collapsa, eorum tamen ruinæ tot tantæque sunt, vt passim ab omnibus, summa cum admiratione conspiciantur. Habuit is mons Græcostasin, locum, vbi nationum maximè Græcorum, subsisterent legati, qui ad Senatum missi essent: Concordiæ ædem, Senatuum, & ædes Victoriæ, Iunonis hospitæ Penatium Orci, Fidei, Apollinis, & plurima alia ædificia, quæ Marcianus in topographia vrbis Romæ, Leander de eiusdem vrbis antiquitatibus studiosè describunt. Liuius quoq; inquit, Matrem Magnam Deum, ex Græcia aduectam, in ædem Victoriæ, quæ est in Palatio perlatam. Fuit & in Palatio, teste Plinio, Phanum, Febri dicatum, & templum D. Augusti, deinde incendio consumptum. C. Caligula, super templum hoc, ponte transmisso, Palatium, Capitoliumque coniunxit, cuius & reliquias adhuc conspicere licet. Idem Cæsar Augustus, templum Apollinis, in ea parte excitauit Addidit Porticus, cum bibliotheca Latina & Græca, quo in loco, iam senior sæpè Senatum habuit. Nunc præter S. Nicolai Ecclesiam à Calixto Pontifice ædificatam, nullum is celeberrimus mons ædificium habet. Qualis autem & quantus olim fuerit, peringentes ædificiorum ruinæ indicant. Nunc ad Cælium montẽ veniamus, in quo Vespasianus templum D. Claudij ædificauit. Fuit & in eo phanum Veneris, & Cupidinis, item Palladis, aliorumque deorum ædes, aræ, & templa, quorum omnium ruinæ ita confusæ sunt, vt paucis certum locum assignare liceat. Macellum magnum, Antrum Cyclopis, Lupanaria, cohortes quinque vigilum, castra peregrina, & Armamentarium. Medio in eius dorso bini Aquæ ductus, superbissimi operis conspiciuntur. Nunc Ecclesijs Christianis, mons totius perornatus, conspicitur. Qua ad Palatinum vergit, Monasterium D. Georgij sustinet, ex ædib. paternis, ab eo constructum. Inde Sanctorum, Ioannis & Pauli, Ecclesia visitur

ROM
Vallis inferni
PORTAE
A Porta Flaminia nunc populi.
B P. Collatina nunc Pinciana.
C P. Collina nunc Salaria.
D P. Viminalis nunc S. Agnetis.
E P. nunc clausa iam Querquetulana.
F P. Esquilina. nunc S. Laurentij.
G P. Prænestina, nunc Maior.
H P. Cælimontana, nunc S. Ioannis.
I P. nunc clausa iam Gabiusa.
K P. Latina.
L P. Capena nunc S. Sebastiani.
M P. Ostiensis, nunc S. Pauli.
N P. Naualis, nunc Portuensis.
O P. Ianiculensis nūc S. Pācratij.
P P. Fontinalis nūc Septimiana.
Q P. S. Spiritus
R P. post erulā Pertulā et Vaticani.
ideo obmisimus q̃ quū recetiores sint.
in āt̃iquo urbis pomærio nō fuerunt.
S P. S. Petri.
T P. S. Angeli alias Castelli.
MONTES
1 Mons Palatinus dicitur palaº maggiore.
2 M. Tarpeius dicitur capitolium.
3 M. Auentinus vbi est Eccl. S. Sabinæ.
4 M. Cœlius vbi est Eccl. S. Io. et Pauli.
5 M. Esquilinus vbi est Eccl. S. P. ad vincula.
6 M. Quirinalis dicitur Monte Cauallo
7 M. Viminalis vbi est Eccl. S. Lau. in palisperna.
8 M. Ianiculus vbi est Eccl. S. P. in montorio
9 M. Vaticanus vbi est Basilica S. Petri
10 Collis Hortulorū vbi est Eccl. S. Trinitatis.
11 M. Acitorius.
12 M. Iordanus.
13 Doliolum vulgo M. Testaccio.
PONTES.
14 Pons AElius vulgo S. Angeli.
15 P. Vaticanus alias Triumphalis.
16 P. Ianiculus vulgo S. Sixti.
17 P. Fabritius vulgo de quatro Capi.
18 P. Cestius vulgo S. Bartholomei.
19 P. Palatius vulgo S. Mariæ.
20 P. Sublicius alias AEmilius.
AQVÆ. ET AQVAE DVCTVS.
21 Aqueductus Claudię.
22 Aquæd Marciæ.
23 Aq. Augustæ.
24 Aq Virginis vulgo Fons Triuij.
25 Aq. Cabra vulgo la marana.
26 Aq Sabatina.
THERMAE.
27 Th. Agrippe vbi est la Ciambella.
28 Th. Antonini caracalle vulgo Autoniana.
29 Th. Diocletinæ vulgo Termini.
30 Th. Constantinianæ in M. Cauallo.
31 Th. Neronis alias Alexādrinæ prope Agonē
32 Th. Seuerianæ in trāstiberi ppe P. Septimia
33 Th. Olympiadis in Esquilij.
34 Th. Titianæ vulgo le sette Sale.
35 Th. Traiane prope S. Martinū in mōtib.
36 Th. Philippianæ prope S. Mathæum.
AMPHITHEATR. ET THEATR.
37 Amph Vespasiani dicitur Coliseo.
38 Amph Castrense apud S. ✝. in Hierusalē.
39 Thea. Marcelli, nunc est domus Sabellorū.

M A.
CIRCI.
40 Circus maximus vulgo cerchi
41 Circus Flaminius appreßo le botege scure
42 Circus Agonalis dictus Agone
OBELISCI.
43 Ob: Vaticanus vulgo la guglia
44 Ob. Campi Martij qui indicabat horas sola res, cuius extat fragmēta in cellario quodā
45 Ob. duo ad Mausoleum Augusti ex quibus alter fractus in via iacet, alter prope latet
45 Ob ad portam collatinam cuius extant in Vinea reliquię
47 Ob. prope Amph Castren extra muros in vinea.
48 Ob. in circo prope S. Sebastianum via Appia.
Plerique alij extant in vrbe Obelisci quos breuitati studentes, omisimus.
ARCVS.
49 Arcus Titi Vespasiani.
50 A. Constantini.
51 A. L. Seueri Septimi.
52 A. Iani quadrifrōtis prope Sanctum Georgium.
53 A. Claudij dictus di Portogallo.
54 Arcus Gallieni d. Sancto Vito.
COLVMNAE.
55 Columna Traiani.
56 Columna Antonini.
TEMPLA.
57 Pantheon vulgo la Rotonda.
58 Templum Remi & Quirini nunc S. Cosmæ et Damiani.
59 T. Faustinæ.
60 T. Pacis.
61 T. Cai & Lucij
62 T. Portuni
63 T Fauni, nunc S. Stephani rotondi.
64 T. Lateranense.
65 T. S. Mariæ Maioris.
66 T. S. + in Hierusalem.
67 T. S. Augustini.
68 T. S. M. super Mineruam.
VARIA.
69 Castellum Aq. Marcię.
70 Septizonium Seueri.
71 Forum Romanum.
72 Forum Boarium.
73 Velabrum.
74 Turris Comitum
75 Turris Melitiarum.
76 Locus castri prætorij.
77 Viuarium.
PALATIA.
78 Pal. Papæ in Vaticano.
79 P. Papæ ad S. Marcum.
DOMVS INSIGNES.
80. D. S. Laur. in Damaso.
81 D. Camerarij.
82 D. Farnesiorum.
83 D. Capi ferreorum.
84 Columnesium ad S. Apost:
85 D. Auita Maximorum.
86 D. Mattheiorum.
87 D. Riariorum.
88 D. Augustini. Chisij.
89 D. Card: Pisensis.
90 D. Saluiatorum
91 D. Card. Cæsij
92 D. Card: Belaij
93 Hic D. Alcuitorū dirupta fuit à Papa Paulo IIII. ne castro S. Angeli obesset.
94 D S. Marcelli
95 D. Campegiorum
96 D S. Apollinaris
97 Sepulc: Adriani vulgo C. S. Ang
98 Sepulchrum C. Cesij
99 Templum Iouis feretrij. vulgo S. M. ara celi.
100 Vico de Sassoni, vbi est ecclesia et hospitale S. Spirit.
101 S. Maria pop: a Papa Sisto facta.

ROMA.
Vallis inferni.
PORTAE
A Porta Flaminia nunc populi.
B P. Collatina nunc Pinciana.
C P. Collina nunc Salaria.
D P. Viminalis nunc S. Agnetis.
E P. nunc clausa iam Querquetulana.
F P. Esquilina. nunc S. Laurentij.
G P. Prænestina, nunc Maior.
H P. Cælimontana, nunc S. Ioannis.
I P. nunc clausa iam Gabiusa.
K P. Latina.
L P. Capena nunc S. Sebastiani.
M P. Ostiensis, nunc S. Pauli.
N P. Naualis, nunc Portuensis.
O P. Ianiculensis nūc S. Pācratij.
P P. Fontinalis nūc Septimiana.
Q P. S. Spiritus
R P. post erulā Pertulā et Vaticani
S P. S. Petri.
T P. S. Angeli alias Castelli.
MONTES
1 Mons Palatinus dicitur palaº maggiore.
2 M. Tarpeius dicitur capitolium.
3 M. Auentinus vbi est Eccl. S. Sabinæ.
4 M. Cœlius vbi est Eccl. S. Io. et Pauli.
5 M. Esquilinus vbi est Eccl. S. P. ad vincula.
6 M. Quirinalis dicitur Monte Cauallo
7 M. Viminalis vbi est Eccl. S. Lau. in palisperna.
8 M. Ianiculus vbi est Eccl. S. P. in montorio
9 M. Vaticanus vbi est Basilica S. Petri
10 Collis Hortulorū vbi est Eccl. S. Trinitatis.
11 M. Acitorius.
12 M. Iordanus.
13 Doliolum vulgo M. Testaccio.
PONTES.
14 Pons AElius vulgo S. Angeli.
15 P. Vaticanus alias Triumphalis.
16 P. Ianiculus vulgo S. Sixti.
17 P. Fabritius vulgo de quatro Capi.
18 P. Cestius vulgo S. Bartholomei.
19 P. Palatius vulgo S. Mariæ.
20 P. Sublicius alias AEmilius.
AQVÆ, ET AQVAE DVCTVS.
21 Aque ductus Claudię.
22 Aquæd Marciæ.
23 Aq. Augustæ.
24 Aq Virginis vulgo Fons Triuij.
25 Aq. Cabra vulgo la marana.
26 Aq Sabatina.
THERMAE.
27 Th. Agrippe vbi est la Ciambella.
28 Th. Antonini caracalle vulgo Antoniana.
29 Th. Diocletinæ vulgo Termini.
30 Th. Constantinianæ in M. Cauallo.
31 Th. Neronis alias Alexādrinæ prope Agonē
32 Th. Seuerianæ in trāstiberi ppe P. Septimia
33 Th. Olympiadis in Esquilij.
34 Th. Titianæ vulgo le sette Salē.
35 Th. Traiane prope S. Martinū in motibs.
36 Th. Philippianæ prope S. Mathæum.
AMPHITHEATR. ET THEATR.
37 Amph. Vespasiani dicitur Coliseo.
38 Amph. Castrense apud S. ✝. in Hierusalē.
39 Thea. Marcelli, nunc est domus Sabellorū.
CIRCI.
40 Circus maximus vulgo cerchi
41 Circus Flaminius appreßo le botege scure
42 Circus Agonalis dictus Agone
OBELISCI.
43 Obe. Vaticanus vulgo la guglia
44 Ob. Campi Martij qui indicabat horas solares, cuius extat fragmēta in cellario quodā
45 Ob. duo ad Mausoleum Augusti ex quibus alter fractus in via iacet, alter prope later
45 Ob ad portam collatinam cuius extant in Vinea reliquię
47 Ob. prope Amph Castren extra muros in vinea.
48 Ob. in circo prope S. Sebastianum via Appia.
Pleriqui alij extant in vrbe Obelisci quos breuiari studentes, omisimus.
ARCVS.
49 Arcus Titi Vespasiani.
50 A. Constantini.
51 A. L. Seueri Septimi.
52 A. Iani quadrifrōtis prope Sanctum Georgium.
53 A. Claudij dictus di Portogallo.
54 Arcus Gallieni d. Sancto Vito.
COLVMNAE.
55 Columna Traiani.
56 Columna Antonini.
TEMPLA.
57 Pantheon vulgo la Rotonda.
58 Templum Remi & Quirini nunc S. Cosmæ et Damiani.
59 T. Faustinæ.
60 T. Pacis.
61 T. Cai & Lucij
62 T. Portuni
63 T Fauni, nunc S. Stephani rotondi.
64 T. Latheranense.
65 T. S. Mariæ Maioris.
66 T. S. ✝ in Hierusalem.
67 T. S. Augustini.
68 T. S. M. super Mineruam.
VARIA.
69 Castellum Aq. Marcię.
70 Septizonium Seueri.
71 Forum Romanum.
72 Forum Boarium.
73 Velabrum.
74 Turris Comitum
75 Turris Melitiarum.
76 Locus castri pretorij.
77 Viuarium.
PALATIA.
78 Pal. Papæ in Vaticano.
79 P. Papæ ad S. Marcum.
DOMVS INSIGNES.
80 D. S. Laur. in Damaso.
81 D. Camerarij.
82 D. Farnesiorum.
83 D. Capi ferreorum.
84 Columnesium ad S. Apost.
85 D. Auita Maximorum.
86 D. Mattheiorum.
87 D. Riariorum.
88 D. Augustini Chisij.
89 D. Card. Visensis.
90 D. Saluiatorum
91 D. Card. Cæsij
92 D. Card. Belaij
94 D. S. Marcelli
95 D. Campegiorum
96 D. S. Apollinaris
98 Sepulchrum C. Cesij
99 Templum Iouis feretrij. vulgo S. M. ara celi.
100 Vico de Sassoni, vbi est ecclesia et hospitale S. Spirit.
101 S. Maria pop. a Papa Sisto facta.

ſitur, vbi quondam Curia Hoſtilia extitit, in qua Tullius Rex Regiam ſedem, Liuio aſſerente conſtituit. Sequitur Hoſpilale Saluatoris: & Eccleſia B. Mariæ in Dominica alteraque S. Stephani Eccleſia circulari ſorma, multis per ambitum columnis adornata, olim Fauno ſacrato, vt ex titulo quodam ibi reperto, omnes conſentiunt. Cernitur ad huius montis ſiniſtram SS. Quatuor coronatorum Eccleſia, & Eraſmi monaſterium. Proximũ noui operis, in monte Cælio, eſt Xenodochium Lateranenſe, & in eiuſdem montis extremo Baſilica Lateranenſis, ſic cognominata, quòd in Lateranorum nobiliſſimæ gentis ædibus, ædificata fuerit. Ea, ſanctiſſimis Apoſtolorum capitibus, venerabilis, & nobiliſſima ſtructura, toto orbe celeberrima, à Conſtantino data B. Syluestro, Conſtantiniana Baſilica, appellatur, Pontificum Romanorum primaria ſedes. Viſitur quoque in monte Cælio, porta maior, Neuia dicta. Et Amphitheatrum à Statilio Tauro Auguſto poſitum, ſemidirutum. Et alia S. Crucis Baſilica ab Helena Conſtantini matre conſtructa. Eo loco, vbi templa erant Veneris & Cupidinis, coniunctumque eſt monaſterium, quod Carthuſienſibus nunc incolitur. In Auentino monte, lociſque circumiectis, multa cum templa celebria, tum alia ſummi ſplendoris ædificia fuerunt, videlicet, Ara Herculi ab Euandro poſita, phanum Iunonis, Dianæ, Mineruæ, & Lucinæ. Et in vertice, Lauretum, Ioui ſacratum eſt. Libertatis ædes, Nunc B. Sabinæ Bonifacij & Alexij Monaſterium habet, alioquin totus vinetis contectus. Exquilinus mõs ſequitur, quem Varro duas in partes diuidit, nobiliorem eſſe ſcribens eam, quæ à foro, poſtea Traiani vocato nunc à turre Comitum, ac Militiarum incipit, & per montem Caballinum, perque Thermas Diocletiani, ad D. Laurentij portam vſque protenditur. Altera pars ea loca continet, quæ inter Diocletiani Thermas, & Marij Trophæa interſunt. Et ea celeberrimam Eccleſiam, S. Mariæ maioris ſuſtinet. Habuit Exquilinus olim ædes, cum Deorum, tum hominum ampliſſimas & magnificentiſſimas. A turri Militarium aſcendendo, ruinæ Thermarum Conſtantini cernuntur, & ingentes ſeminudorum marmoreæ ſtatuæ. Inde loco penè contiguo, Caballi marmorei, quibus viri ſeminudi, lora tenentes, inſident, magno artificio, facti, quorum alter, Praxitecletiani, & aliorum clariſſimorum virorũ Thermæ. Fuit in eodem colle Macellum, vbi nunc Eccleſia S. Viti conſpicitur, cuius vicinus eſt Arcus triumphalis Galieni. Plurimæ ſunt in hoc monte Eccleſiæ veterum ædificiorum ruinæ, quæ omnia abſq; tædioſa verboſitate, referre minimè poſſumus. Collis Viminalis. Aram Iouis Viminalis, quondam habuit templum Syluani, Lauacrum Agrippinæ matris Neronis, Thermas Olimpiadis & Nouati, in eo loco, vbi nunc D. Pudentianæ eſt Templum. Et Bibliothecam Vlpiani, in qua libri lintei atque elephantini, Principum geſta, & S. Conſulta continentes ſeruabantur. Alijs inſuper ædificijs, hunc montem exornatum quondam fuiſſe, ingentes ruinæ teſtãtur. Mons Quirinalis, longitudine, Viminali eſt ſimilis, at amplius in latum patet, ſunt enim qui collẽ illi alium, inter portã Collinã, & Collatinam adiungãt, vbi characteribus Ægyptijs inſcriptus, Lunæq; quondam, vt nonnulli prodiderunt, dedicatus, iacet obeliſcus. In valle Quirinali fuit, Fortunæ Publicæ ædes. Paulò altiùs, Turris Militiarum, in qua Traiani milites olim ſtationem habuere. Thermæ Conſtantini Dominus Corneliorum. Domus Pomponij Attici, fuit in ea Quirinalis parte, quæ ædi nunc D. Vitalis incumbit. Templum Quirini: Horti Saluſtiani, Campus ſceleratus, in quo Veſtales, inceſti reæ, viuæ defodebantur. Habuit & plurimas alias ædes ſacras hic mons, ſed quo in loco fuerint, non ita explorarum habetur. Poſtularet nunc ordo, vt vrbis quoque planæ ædificia & celebriora loca diligentius perſcrutaremur, cæterum cum ob incredibilem, tam publicarum, quam priuatarum ædium frequentiam, commodè id fieri nequeat, quin in immenſum, lectorum etiam tædio, excreſceret oratio. Itaque Publ. Victorem ſequuti, Laconia breuitate, quæ ab alijs integris etiam libris, pro rei magnificẽtiã deſcripta ſunt, recenſebimus. Aquæ, & Aquæ ductus per varias vrbis regiones XIX. inueniuntur, Tabernæ XI. Amphitheatra & Theat. III. Curiæ XXXV. vt D. Auguſt. in Pſal. 12. Circi III. Obeliſci. VII. Arcus marmorei XXXVI. Campi VIII. Fora XI. Bibliothecæ XXIX. Obeliſc. V. Viæ XXIX. Capitolia II. Coloſſi duo Columbæ cochlides duæ. Macella II. Ludi IV. Naumachiæ V. Nymphea XVI. qui magni XXIII. Deaurati LXXX. Eburnei LXXXIV. Ædes CCCC.XXIV. Vicomagſtri DC. LXXII. Vici CCCCXXIV. Caratores XXIV. Inſulæ per totam vrbem numero quadraginta ſex millia ſexcentæ duæ. Domus M.DCC.LXXX. Balnea DCCC.LVI. Lacus M.CCC.LII. Piſtrina CC.LIV. Lupanaria. XLV. Latrinæ publicæ. XLIII. Cohortes prætoriæ X. Vrbanæ IV. Vigilium VII. quarum excubitoria XIV. Vexilla communia II. Caſtra æquitum, Salgamatiorum, peregrinorum. Quam multis autem, magnificis, ac penè immortalibus ædificijs, multo labore, ſumma arte, & infinitis ſumptibus vrbs Romana exornata fuerit, explicari vix poterat. Quæ, etſi maiore ex parte, iniuria temporum (vt in hominum vita nihil eſt perpetuum) intériere: reliquiæ tamen, & ruinæ illorum, quæ hodiæ extant, adeò ſunt immenſæ, & mirandum in modum ſe extollunt, vt ab extremis orbis partibus, plurimos ad ſe viſenda iugiter, & alliciant, & attrahant, qui eas contemplantes rerum magnitudine ita obſtupeſcunt, vt ab illorum contemplatione vel inuiti abſcedant, contendantque, fieri non poſſe, vt, aut ciuium Romanorum opera, aut Regum potentia, aut vllis principum diuitijs, ſed vel gigantum manu, vel diuina potius virtute, ædificia illa fuerint excitata. Quæ cum Georgius Caſſander, anno ſalutis M.D.XLIII. cum ſtupore videret, hoc ex tempore carmen luſit.

Qui miſeranda videt veteris veſtigia Romæ,
Ille poteſt meritò dicere, Roma fuit.
At qui celſa nouæ ſpectat pallatia Romæ,
Hic poterit meritò dicere, Roma viget.

Præterea alia plurima, religioſorum hominum, ampliſſima cœnobia, iam hoc tempore habet in vrbe Romana veneranda nominis Ieſu Societas, domum Profeſſorum, ipſius ſocietatis quaſi patentem, ex qua velut ex matrice quadam ciuitate, P. Ignatij, primi Societatis inſtitutoris opera, & conſilio, Coloniæ ſunt, in diuerſas mundi nationes deductæ, & propagatæ. Tum etiam eiuſdem ſocietaris collegium eſt Romæ, Franciſci Borgiæ, Ducis Gandiæ impenſis, primo Anno Domini M.D.LI. inſtitutum. Deinde Pij IV. Pontificis auctoritate & hortatu, à nobiliſſima D. Victoria Tolfia, Pauli IV. ex ſorore nepte, Anno ſalutis M.D.LX. magnificis eſt amplificatum ædibus. Quinetiam eiuſdem ſocietatis alumni, Germanico, in vrbe Collegio Anno Chriſti M.D.LII. præficiuntur à Iulio III. Pont. inſtituto, & poſtremò à Gregorio XIII. Pont. Max. Anno ab orbe redempto M.D.LXXIII. fundatione D. adoleſcentum ſtudioſorum, Germaniæ nationis, adaucto. Domum inſuper nouitiorum S. Andreæ, in vrbe, eadem Ieſu Societas habet, ſub Pio IV. liberalitate Illuſtriſſimæ Duciſſæ Columnenſis dotatam. Et Pœnitentiaria domus, S. Petri Romæ à Pio V. Societati eſt attributa. Seminario denique Romano, ex inſtituto Concilij Tridentini, à Pio IV. magnificè dotato, Domini de Societate Ieſu præficiuntur. Sed quid plura de tanta, tamque magnifica vrbe commemorem? In qua legitimus & ordinarius S. Petri ſucceſſor, Maximus Eccleſiæ Catholicæ Pontifex reſidet, venerandæ Sanctorum Apoſtolorum, & Martyrum cernuntur reliquiæ, vbi ius Chriſtiano orbi præſcribitur. In qua denique ſuauiſſimæ Muſæ, vniuerſam Græciam deſerentes, ſedem ac domicilium inuenerunt, vt veriſſimè Cicero lib. 3. de Nat. Deor. tradat: Quemadmodum nihil in vniuerſa rerum natura mundo, ſic in terris nihil Roma melius, nihil præſtantius inueniri. Ampliſſima etiam Vniuerſitate inter quam plurima ornamenta, vrbs Romana nitet, de qua D. Iacobus Middendorpius, in ſuo de vniuerſitatibus libro, copioſè diſſerit.

ANCONA.

ANCONAM, prius Picenam vocabulo Hetrusco, simul & Aboriginum dictam, perhibet Cato. At Strabo, Græcam vrbem, & à Syracusanis, qui ob Djonysij tyrannidem, Sicilia profugerant, conditam, Plinio, Solinoque probante, scribit. Iuuenalis, eam originis esse Doricę, velle videtur, cùm ait: Ante domum Veneris, quam Dorica sustinet Ancon. Putat Leander, hanc Auctorum varietatem conciliari posse, vt Dorios Græcos vrbem, à fundamentis primum incœpisse, posteaque Syracusanos, aut Siculos, eam auxisse: Vel, Anconitanum portum, Doriorum esse opus, dicere liceat, vt innuere Iuuenalis videtur, oppidum verò ipsum, Siculorum. Quidam, vt Papias, Catinusque historici scripserunt, Anconem Dolopes Thessaliæ populos, alij Ancum Martium, Regem Romanorum, ædificasse prodiderunt. Ancona igitur, in ea Italiæ parte ciuitas, quæ quondam Picenum, iam verò, Marchia Anconitana, vocatur, sub promontorio, qua se ad Adriaticum torquet mare, iacet. Ab oræ huius flexu, cubiti formam, vt Plinius Melaque testantur, efficiente, denominata, nam is ἀγκὼν Græcis dicitur. Oppidum hoc, priscum Italorum & Gallorum discrimen, est habitum. Etenim vt Mela tradit, Italia hic finiebatur, incipiebantque Galli Senones, cum Gallia togata. Tam præstanti, opportuno, atque capaci est portu ornata, vt in vniuersa Italia nullus conspiciatur amplior, tam loci natura, quàm arte, & industria hominum, ab omni insultu hostium tutissimus, vt non immeritò tritum vetustate habeatur prouerbium: *Vnicus Petrus Romæ, vnica turris Cremonæ, vnicus portus Anconæ.* Hunc Traianus Imperat Aug marmore, cum gradibus, per quos commodissimè naues onerantur, & exinaniuntur, adiecto etiam arcu magni, ac præclari operis, cum inscriptionibus huiusmodi. *Imperat. Traiano Cæsar. diui Neruæ F. Neruo optimo August. Germanic Daico. Pont. Max. Tr. Pot. XIX. Imp. XI. Cos. VII. P. P. prouidentissimo Principi, S. P. Q. R. quod adcessum Italiæ, hoc etiam addito ex pecunia sua, portum tutiorem nauigantibus reddiderit.* Et in dextro ipsius arcus latere: *PLOTINAE. Aug. Coniugi Aug. In læuo: DIVAE Marcianæ Aug. Sorori* Anconam, vt pote antiquissimam vrbem, scriptores multi, præter hactenus citatos, memorauere, nimirum Sempronius Procopius, Cæsar, Tacitus, Antoninus, Lucanus, cum inquit: Illinc Dalmaticis obnoxia fluctibus Ancon. Silius ita: Stat fucare colus, nec Sidone vilior Ancon. Itemque liber Coloniarum, his verbis: Ager Anconitanus, in limitibus Græcanicis, in centurijs est assignatus. Maximè, quantum ex historijs colligere possumus, sub Imperio Romano floruit, vsque ad Gothorum in Italiam aduentum, à quibus obsessa fuit, multisque oppugnata prælijs, tam fortiter tamen oppidanis, & Conone, præsidiorum Iustiniani Imperat. Aug. præfecto, eam defendente, vt quanquam deiectis ab hoste suburbijs, nunquam capi potuerit. Quemadmodum à Procopio Blondoque traditur. Qui etiam alibi referunt, apud Anconem Legatos Narsetis classem Gothicam vicisse nauium XLVII. è quibus, X. tantùm euasere cladem, cæteris omnibus, aut captis, aut submersis, cùm Romana classis, nauium XXX, solùm fuisset, Post tempora Gothorum, Anconem Longobardus tenuit, sedemque ac domicilium fecit Marchionatus, eapropter Anconitani appellati. Longobardis deletis, profligatisque, cum cæteris Italiæ ciuitatibus, hæc etiam, ad imperatorum Cæs. ex Germania ditionem, peruenit. A Sarracenis deinde, regnante Lothario, circa Sergium Pontif. Roma. direptam incensamque, Blondus auctor est. Post hæc à ciuibus, qui ex ea clade superfuerant, paulatim instaurata refectaque, simulque mox opibus ac populo aucta, consensione ciuium mirifica, suo iure vti, ac in sua potestate esse cœpit, vsque ad annum à C. N. M. D. XXXII. Ea autem libertate, tum Bernardini Barbæ Casalensis Episcopi, ac Ludouici Gonzagæ, Clementis VII. Pontif. legionum Præfecti artibus, est exuta. Castellum illi ædificarant, tanquam vrbi, aduersus Turcarum, itemque piratarum incursiones, propugnaculo ac præsidio futurum, hoc opere iam ita perfecto, vt habitationi aptum videretur, fraude, ne si præsidia militum tormentariasque machinas introducturi essent, vrbem ipsam occupant. Quod cùm ciuium Magistratus intelligerent, quia resisti iam nulla ratione poterat, in suas quisque priuatas ædes confugit, deserta curia, quam mox Barba, valido præsidio militum, & tormentorum occupat, relegatis in varia loca vrbis primoribus, & quibusdam euestigiò Romam missis, prætereaque callidissimo consilio, tota iuuentute, quæ tractare arma posset, à ciuitate abducta. Ita planè, in Summi Pontificis imperium, potestatemque Ancona deuenit. In qua Silij temporibus purpuram tingi solitam, ex his eius verbis, lib. VIII. intelligimus. *Stat fucare colus, nec Sidone vilior. Ancon, Murice nec Lybico.* Ad quem locum Marsus annotat, purpurã maximè tinxisse ternos populos, Phœnices, Lybios, & Lacones, quodque idem Anconitani facerent, vti à Silio proditur, id alios non tradidisse. Genuit etiã Ancon ingenia nobilissima magno numero, imprimis autem Augustinum, ordinis Eremitarum, eximium Theologum, quod scriptis in lucem editis probauit. Item Franciscum & Nicolaum Stalamontios, Iuris apprimè consultos, latinisque literis eruditos. Præterea Cyriacum totius Antiquitatis & rerum memorabilium per totam Europam, Asiæque & Africæ partem indagatorem. Qui mirifico studio, quæ literarum monumentis celebrata legerat, veluti Theatra, Amphitheatra, circos, templa, statuas, tymbos, obeliscos, pyramides, tabulas cum Epitaphijs, arcus, & id genus, curiosæ inuestigationis alia, non solùm ipse oculis conspexit, verumetiam diligenti & exacta pictura reddidit, expressitque. Rogatus autem, cur his in rebus tam studiose versaretur, *Vt mortuos excitem,* respondebat. Dicto herclè, tanto viro, conuenienti atque digno.

IL PORTO
ANCONA
Ancona ciuitas Pi
Adriaticum posita, nobili
non extat in tota Itali
Nomen habet à situ, qu
Mercaturâ est insignis
vino, reliquisq; ad huma
vetustatem vndiquè re
A Bauerdo del cassaro
B La Muccia
C Porta del calamo
D P. Vecchia S.to Pietro
E La citadella
F La Rocca
G Porta de capo d'monte
H Le fornaci
I Lazzaretto vecchio e nouo
K Porta d'lazzaretto
L Magazeni
M Portella Per nauilij
N Portella d S.to Agostino
O Baluardo d S.to ag.o
P La Piazza d'mercato
Q Il Pallazzo d'l gouernator
R La Piazza d Santo nicolao
S Il Palazzo del barzello
T La Piazza d mag.ci Anciani
V Il Palazzo d mag.ci S.ri Anciani
X Il Palazzo del S.r agelo ferretti
Y Monte guascho
Z Doue Si pone le mercancie Sospette
AA Larsenale
BB Cauaiero d'larsenale
CC Larco Traiano
DD La lanterna
EE Il bastardo reuelino del porto
FF La porta del porto
GG Cauaiero d S.to primiano
HH Palazzo d m.s Pasqual bonarelli
II Portella d pier grego
KK Palazzo di m.s nicolo todini
LL Del troglioni
MM Portella toroleoni
NN Portella noua
OO Portella
PP La loggia d mercanti
QQ Portella dlla loggia
RR Portella della beccaria
+ Porta Pia
1 S.to criaco domo vescou.
* Palazzo di m.s nicolo todini
2 S. Biasio
3 S. Maria loreto
4 Il Carmino
5 S. Girolamo
6 S. Bartolomeo nouo.

Cavaliero d'luzzero vecchio
ri celeberrima, ad mare
mo portu est ornata, quo
commodior neq; capacior.
cubiti flexuram refert,
frumento abundat et
um victum necessarijs,
olet
7 S. Bartolomeo vechio monast:
8 S. Maria noua.
9 S. Catarina
10 S. Tauolo
11 S. Antonio
12 S. Sebastiano
13 Lospitale dll c.a dla morte
14 S. Anna
15 S. Franc.o
16 Lospitale vechio
17 S Pelegrino
18 S Nesfasia
19 S. M.a dll misericordia
20 S. Spirito
21 S. Primian
22 S. Georgio
23 S. Pietro
24 S. Dnico
25 La Incoronata
26 S. Gilio
27 S. M.a dla Piaza
28 S. M.a misericod.a e morte
29 S. Nicolao
30 Il corpo d' Xpo
31 S Rocco
32 S Agostino
33 S Zeno
34 S Iacob
35 La nociata osp.
36 S Francesco zocoli
37 S Martino
38 S Maria bel verde
39 S Marco
40 S Lucia
41 S Claudio badia
42 S Giouanni
43 S. Allo
44 S. Giouani decola
45 S.to Chrispino.
Cum Priuilegio

IL PORTO
ANCONA
ANCONA ciuitas Piceni celeberrima, ad mare Adriaticum posita, nobilissimo portu est ornata, quo non extat in tota Italia commodior neq; capacior. Nomen habet à situ, qui cubiti flexuram refert, Mercaturâ ést insignis, frumento abundat et vino, reliquisq; ad humanum victum necessarijs, vetustatem vndiquè redolet
A Baluardo del cassaro
B La Muccia
C Porta del calamo
D P. Vechia S.to Pietro
E La citadella
F La Rocca
G Porta de capo d'monte
H La fornaci
I Lazzaretto vechio e nouo
K Porta d'lazzaretto
L Magazeni
M Portella Per nauilij
N Portella d' S.to Agostino
O Baluardo d' S.to ag.o
P La Piazza d'l mercato
Q Il Pallazzo d'l gouernator
R La Piazza d' Santo nicolao
S Il Palazzo del barzello
T La Piazza d' mag.ci Anciani
V Il Palazzo d' mag.ci S.ri Anciani
X Il Palazzo del S.r ageto ferretti
Y Monte guascho
Z Doue Si pone le mercancie Sospette
AA Larsenale
BB Cauallero d'larsenale
CC Larco Traiano
DD La lanterna
EE Il bastardo reuelino del porto
FF La porta del porto
GG Cauallero d' S.to primiano
HH Palazzo d' m. Pasqual bonarelli
II Portella d' pier grego
KK Palazzo di m. nicolo todini
LL Del trogioni
MM Portella toroleoni
NN Portella noua
OO Portella
PP La loggia d' mercanti
QQ Portella d'la loggia
RR Portella della beccaria
+ Porta Pia
1 S.to criaco domo vesco.
* Palazzo di m. nicolo todini
2 S. Biasio
3 S. Maria loreto
4 Il Carmino
5 S. Girolamo
6 S. Bartolomeo nouo.
7 S. Bartolomeo vechio monast.
8 S. Maria noua.
9 S. Catarina
10 S. Pauolo
11 S. Antonio
12 S. Sebastiano
13 Lospitale dll c.a dla morte
14 S. Anna
15 S. Franc.o
16 Lospitale vechio
17 S Pelegrino
18 S Nestasia
19 S. M.a dll misericordia
20 S. Spirito
21 S. Primian
22 S. Georgio
23 S. Pietro
24 S. Dnico
25 La Incoronata
26 S. Gilio
27 S. M.a dla Piaza
28 S. M.a misericod.a e morte
29 S. Nicolao
30 Il corpo d' Xpo
31 S Rocco
32 S Agostino
33 S Zeno
34 S Iacob
35 La nociata osp.
36 S Francesco zocoli
37 S Martino
38 S Maria bel verde
39 S Marco
40 S Lucia
41 S Claudio badia
42 S Giouanni
43 S. Allo
44 S. Giouani decola
45 S.to Chrispino.
Cum Priuilegio

NEAPOLIS.

NEAPOLIS, in Italia, Campaniæ ciuitas, à Cumanis condita, & Parthenope quondam
dicta fuit Quæ, cùm ob ſingularem loci amœnitatem, plurimùm frequentaretur, Cumani
veriti, ne Cumæ omnino deſererentur, Parthenopem, habito concilio, ſubuerterunt, quo
facto, mox immani peſtilentia vexati, oraculoque moniti, vt vrbem reſtituerent, inſtaura-
tam protinus, tanquam vrbem nouam, dixere Neapolim. Spatium complectitur mag-
num, inter mare amœniſſimosque colles ædificata, mœnibus firmiſſimis iuſſu Caroli V.
Imperat. munita, placidiſſimum aerem, iucundiſſimum agrum, delicatiſſimos fructus, ſa-
luberrimas aquas, Baijs & Puteolis erumpentes, habet. Extra ciuitatem autem, omne fru-
menti genus, ſummamque vini abundantiam, agri ex ſe fundunt & gignunt. Plin. vitium huius loci vbertatem
pro miraculo celebrauit. Tanta hoc loci eſt collium feracitas, venationis, aucupijque commoditas, hortorum
elegantia, dulciſſimorum riuulorum præſtantia, ſepimentorum, reticulatorumque parietum, omni florum fru-
ctuumque genere veſtitorum pulchritudo, vt huius paginæ anguſtia, ea omnia recenſere prohibeat. Et hæ qui-
dem commoditates, Romanos olim in hanc vrbem pellexere, qui ſtudiorum & ætate confecta quietis, otijque
cauſa, delitiarum etiam voluptatiſque gratia, Neapolim petiere. Itaque hic vitam degiſſe reperimus P. Virigili-
um Poetarum omnium principem, quem Seruius Georgica hic conſcripſiſſe aſſerit. T. Liuium Patauinum, Ho-
ratium, Claudianum, Franciſcum Petrarcham, Antonium Beccadellum cognomento Panormitanum, orato-
rem eximium, Laurentium Vallam Romanum, linguæ Latinæ reparatorem, Porcellium Romanum Poetam e-
legantiſſimum, Blondum Foroliuienſem, totius antiquitatis ſtudioſum indagatorem, & alios quoque eximios
Theologos. Quinetiam Principum, Ducum, Marchionum, Comitum, Equitum, Baronum, ac nobilium homi-
num, adeo plena hæc ciuitas eſt, vt nobilitatis nomen quaſi iure ſibi vendicet. Quorum frequentia factum, vt
quamplurimis Regum, ac Principum palatiis, fortiſſimiſque ædificijs, ſplendidiſſimis templis & ſepulturis, hæc
præ cæteris Italiæ ciuitatibus, ſit exornata. Inter hæc præcipua ſunt, templum D. Claræ, cũ virginio, mirabile o-
pus, ab Agnete Regina Hiſpana Roberti Regis coniuge factum. Sepulchra in eo multa conſpiciuntur eximia,
Regum Reginarumque, & regiorum liberorum, ex illuſtri Dyrrachiana domo, Carolique, qui D. Lodouici Re-
gis Franciæ frater fuit, progenie. Deinde inſigne D. Dominici fanum, in quo multorum Regum ac Principum, &
Illuſtrium virorum monumenta videntur. In delubro fratrum montis Olíueti, Ferrandi primi, & alterius Alfon-
ſi Regum effigies conſpiciuntur, opere ſingulari, vt viuere videantur, perfectæ. Sepultus ibidem eſt Alexander
ab Alexandris, Iuriſconſultus, qui multiplicis eruditionis volumen, Genialium dierum, conſcripſit. Multa etiam
alia non minus celebria ſunt templa, in quibus perelegantia Principum & magnorum virorum ex candido mar-
more, continentur ſepulchra. Sanctorum etiam hominum reliquiæ, quæ in diuerſis paſſim templis aſſeruantur,
hanc ciuitatem commendant. Gymnaſium etiam omnium diſciplinarum habet, à Frederico II. Imp. fundatum.
Aedes præ cæteris ampliſſimæ, ſunt Ducis Grauienſis, quanquam nondum præfectæ, alioqui nullis totius Jtaliæ
ceſſuræ, item Salernitani Principis. Viæ ciuitatis perelegantes, directæque Curiæ quaternæ, quas Sedes appellant,
Capuana, Nidenſis, Montana, Diuique Gregorij, quo principes, Duces, Marchiones, omneſque cæteri ordines,
ad conſultandum communiter, ac de rebus publicis conueniunt. Arces fortiſſimæ ſunt hæ, Caſtellum nouum,
firmiſſimis Europæ totius propugnaculis meritò annumerandum, Capuanum, Caſtellum oui, modico extra vr-
bem ſpatio, in ſcopulo cinctum mari, Santeremenſe in rupe mœnibus vrbis imminente, ſuperioribus annis à
Carolo V Jmp. mirificè communitum. Extra muros auſtrali parte, moles in mari conſpicitur, ad portus tute-
lam, nauibus ex omnibus orbis partibus perpetuò pleni. Poſt Ferrandi Regis Neapolitani obitum, Siciliæ, Nea-
polis, Arragoniæ, cæteraque Hiſpaniæ regna, ad Carolum Philippi filium. Imp. Maximiliani Aug. nepotem, de-
uoluta ſunt, per Iſabellam, matrem Ferrandi, quæ Iſabella Hiſpaniæ Reginæ filia fuit, Anno poſt C. N. M.
D. XVI.

Cæterum de etymo ſeu origine nominis Parthenopes Strabo, Plinius, Solinus, Virgilius, itemque Silius au-
ctores ſunt, ab vna Sirenum, Parthenope, quæ cùm omnes, vti eſt in fabulis, pro dolore, quòd Vlyſſem, eiuſque
ſocios cantu decipere haud potuerant in mare ſe præcipitaſſent, hoc in loco ſepulta eſt, vbi deinde Cumani vr-
bem condiderunt, Parthenopenque ab ea virgine, vel, vt alij dicunt, ſcorto, denominarunt. Jndicat id etiam Sili-
us his verbis:

Sirenum dedit vna tuum memorabile nomen,
Parthenope, muris Acheleias, æquore cuius
Regnauere diu cantus, cum dulce per vndas
Exitium miſeris, caneret non proſpera nautis.

Vrbs hæc Neapolitana, non otij modò & quietis, ſed delitiarum voluptatiſque domicilium priſcis temporibus
Romanis ſemper fuit. Tanta ſiquidem hoc loci, ſitus, hortorum, fontiumque amœnitas, tanta fructuum præſtan-
tiſſimique vini vbertas, tanta rerum omnium non ſolùm ad hominum, animaliumque neceſſitatem, ſed etiam
ad voluptates, atque delitit peroportune deſeruientium affluentia, & copia: tanta denique placidiſſimi aeris ſa-
lubritas, vt Tellurem matrem, hanc ſibi in mundo locum, delegiſſe, non immeritò dici queat, in quem omnes
naturæ dotes incredibili abundantia & amœnitate effunderet. Tanta loci opportunitas, cùm olim doctrina cla-
ros (quorum ſuperius meminimus) & natalium ſplendore illuſtres viros, in hanc vrbem inuitauit, tum
noſtra quoque ætate, Principes ſummique viri non minori frequentia, Neapolim concurrunt, quam quod Stra-
bo

Hæc est nobilis, & florens illa NEAPOLIS, Campaniæ ciuitas, antea Parthenope appellata ab vna Sirenum Parthenope, quæ cum omnes, vti est in fabulis, pre dolore, quod Vlyssem eiusq; socios cantu decipere haud potuerat, in mare se præcipitaßent, hoc in loco sepulta est. Nunc illustriu familiaru, & doctißimor hominum sedes, mira aeris clementia, situsq; amoenitate, templorum, priuatarum ædium, & arcium magnificentia, eximijs Regum, Reginarum, summorumque hominum sepulturis, omniumque disciplinarum gymnasio, clarißima
1 Il Molo grande
2 Il Molo piccolo
3 Porta del mercato
4 Porta Nolana
5 Porta Capuana
6 Porta S.to Genaro.
7 Porta S.ta M.a Costantinopoli.
8 Porta Reale
9 Porta Romana
10 Il Castel Nouo
11 Castel San Martino
12 Castel dell'Ouo
13 Torre San Vincenzo
14 Beruardo del Carmine
15 L'Arsenale
16 La Dogana
17 Il Vescouado
18 S.to Lorenzo.
19 S Pauolo
20 S Gio Mag.re
21 S Chiara
22 S Agostino
23 S Giorgio
24 S Domenico
25 L' Spedale dell'Anostiata
26 S Maria del Carmine.
27 L' Spedale di S. Alo.
28 S Giou. di Carbonara
29 S Pietro ad Aras
30 S Caterina formella
31 S. Seuerino
32 Il Giesu
33 S Pietro martire
34 Monte Oliueto.
35 Maria noua
56 La Incoronata
37 L' Spedale di S. Giac. de Spag.
38 L' Spedale di S. M.a d' Incur.
39 La Croce
40 S Luigi
41 La S.ma Trinita
41 S. Martino
42 Seggio Capua
43 Seggio di
44 Seggio di
45 Seggio di Po
46 Seggio di Po
47 Palazo della

Cum Priuile-
gio.
48 Palazo del Vicere
49 Pal.º del Duca di grauina
50 Pal.º del Pren.e di Salerna
51 Pal.º del Duca Matalone
52 Pal.º del Duca di Atri
53 Pal.º del Pren.e di Sulm.ª
54 Pal.º de Rauaschieri
55 Pal.º del Pren.e de Stigliano
56 Pal.º Pizzo falcone
57 Pal.º di Pardo Pappacoda
58 Pal.º del Tesoriera
59 Piazza del Mercato
60 Piazza dell' Olma.
61 Piazza de Lansieri.
62 Di S. Lorenzo Mer.to Vechio.
63 Strada della Salaria.
64 Stra. di Seggio di Nido.
65 Stra. di S. Lorenzo all Vicar.ª
66 Stra. di Pozzo bianco
67 Strada di Toledo
68 Strada della Incoronata
69 Fonte del Molo Grando
70 Fonte di Piazza dell' Olmo
71 Fonte di Seggio di Porto

Hæc est nobilis, & florens illa NEAPOLIS, Campaniæ ciuitas, antea Parthenope appellata ab vna Sirenum Parthenope, quæ cum omnes, vti est in fabulis, præ dolore, quod Vlyssem eiusq; socios cantu decipere haud potuerat, in mare se præcipitassent, hoc in loco sepulta est. Nunc illustriũ familiarũ, & doctissimor. hominum sedes, mira aëris clementiã, situsq; amoenitate, templorum, priuatarum ædium, & arcium magnificentia, eximijs Regum, Reginarum, summorumque hominum sepulturis, omniumque disciplinarum gymnasio, clarissima.
Cum Priuilegio.
1 Il Molo grande
2 Il Molo piccolo
3 Porta del mercato
4 Porta Nolana
5 Porta Capuana
6 Porta S.to Genaro.
7 Porta S.ta M.a Costantinopoli.
8 Porta Reale
9 Porta Romana
10 Il Castel Nouo
11 Castel San Martino
12 Castel dell'Ouo
13 Torre San Vincenzo
14 Beruardo del Carmine
15 L'Arsenale
16 La Dogana
17 Il Vescouado
18 S.to Lorenzo.
19 S Pauolo
20 S Gio Mag.re
21 S Chiara
22 S Agostino
23 S Giorgio
24 S Domenico
25 L' Spedale dell'Anostiata
26 S Maria del Carmine.
27 L' Spedale di S. Alò.
28 S Giou. di Carbonara
29 S Pietro ad Aras
30 S Caterina formella
31 S. Seuerino
32 Il Giesu
33 S Pietro martire
34 Monte Oliueto.
35 Maria noua
56 La Incoronata
37 L' Spedale di S. Giac.o de Spag.li
38 L' Spedale di S. M.a d' Incur.a
39 La Croce
40 S Luigi
41 La S.ma Trinita
41 S. Martino
48 Palazo del Vicere
49 Pal.o del Duca di grauina
50 Pal.o del Prenc. di Salerna
51 Pal.o del Duca Matalone
52 Pal.o del Duca di Atri
53 Pal.o del Prenc. di Sulm.a
54 Pal.o de Rauaschieri
55 Pal.o del Prenc. de Stigliano
56 Pal.o Pizzo falcone
57 Pal.o di Pando Pappacoda
58 Pal.o del Tesoriera
59 Piazzo del Mercato.
60 Piazza dell'Olma.
61 Piazza de Lansieri.
62 Di S. Lor.zo Merc.to Vechio.
63 Strada della Salaria.
64 Stra. di Seggio di Nido.
65 Stra di S. Lor.zo all Vicar.a
66 Stra. di Pozzo bianco
67 Strada di Toledo
68 Strada della Incoronata
69 Fonte del Molo Grando
70 Fonte di Piazza dell'Olmo
71 Fonte di Seggio di Porto

bo ſcribit, olim ſolebant. Etenim vniuerſi ferè regni, quod inter Adriaticum & Tyrthenum mare ac amne Truento & Fundis, vſque ad Fretum Meſſanæ continetur, partem Samnitium, totam Apuliam, Calabriam, Lucaniam, Campaniamque fœlicem amplectens, Principes & Reguli maiorem anni partem, hac in vrbe exigunt, ædeſque ſplendidiſſimas fermè omnes habent. Diuorum etiam phana ornatiſſima, ac ſplendidiſſima, arceſque penè inuictæ heic conſpiciuntur. Inter hæc præcipuum eſt D. Claræ templum, ſacra virginum ſocietate, & clariſſimorum hominum ſepulturis nobile. Dein eſt inſigne B. Dominici tanum, vbi ſimulachrum crucifixi viſitur, quod D. Thomam Aquinatem his verbis affatum eſt, *Bene ſcripſiſti de me Thoma.* Seruantur in eius ſacrario Alfonſi primi Arragoniæ, Hiſpaniæ, Siciliæ, Neapoliſque Regis: Ferrandi, item primi eius filij: Ferrandi ſecundi; Iſabellæ Ducis Mediolanenſis: Ferrandi Dauali Marchionis Piſchariæ belli fulminis, aliorumque multorum Principum, & illuſtrium hominum oſſa. Eſt & auguſtiſſimum Fratrum montis olueti, delubrum, modico in templo D. Ioannis in Carbonia fratrum Eremitarum, magnificentiſſimum Roberti regis, & Ioannæ primæ ſororis monumentum, ex marmore candido, cum eorum imaginibus artificiosè factis, ſupra ſummam aram conſpicitur. Poſt id, exiguo in ſacello Nicolai Caraccioli, qui magiſter equitum maximus in regno quondam fuit, ſepulchrum item perlegans excandido marmore, prætereaque ſacellum aliud in propinquo ornatiſſimum apparet. Paria celebritate ſunt hic templum Cathedrale, quod Epiſcopium vocant. Item D. Laurentij, fratrumque minorum, D. Franciſci, cum alijs, quæ omnia recenſere nimis longum foret. Venerantur hic plurima ſanctorum hominum corpora, præcipueque D. Aſperem Epiſcopi, item Agrippini, Eufemij, Athanaſij, Seueri, Ioannis Gaudioſi Epiſcopi, Ianuarii Antiſtitis Puteolani martiyrio coronati, Auelli Abbatis, Reſtitutæ virginis & martyris. Item Candidæ viduæ D. Petri diſcipulæ. Si quis autem claros & eximos homines, qui non modò huic vrbi, ſed & orbi vniuerſo decori ornamentoque fuerunt cognoſcere, imperii etiam, gubernationiſque huius Reipubl. formam ſcire deſiderat, is Campaniæ deſcriptionem Leandri Alberti legat, & quo auiditati ſuæ abundè ſatis fiat, inueniet. Eſt in hac vrbe Anno ſalutis, M.D.LI. perauguſtæ Societati Ieſu, ornatum exædificatum collegium, opera M. Alfonſi Salincrom.

PARMA.

PARMA, antiquissima Lombardiæ ciuitas, omnibus omnium sæculorum ætatibus nobi-
lium, & egregiorum ciuium flore, vti nunc quoque maximo, fuit vetus Romanorum Co-
lonia, quam Leander, variis aliorum enarratis sententijs, à Tuscis conditam, & à princi-
patu Coloniarum denominatam, arbitratur. Hæc autem vrbs amne inter currente, irriga-
tur, qui ex Apennino supra Beluiderium oriens, inde interrupta via Æmilia Parmaque
vrbe, à suburbiis diuisa, huc in Padum defluit, & illius transitus ponte lateritio iungitur.
Aedificijs splendida cum primis est, incolæ venusti, nobiles, animosi, ingenioque non so-
lum ad Reipub. moderationem, sed etiam ad literas, & rem militarem aptissimo. Rebus
ad vsum mortalium in primis abundat. Agrum habet optimum, amœnissimumque ac fœcundum, tritici, fabæ
cæterorumque fructuum & vini omnigeni, dulcis, acuti, albi, vermiculi, fertilem. Nec caret medicatis aquis ad
multa salubribus: vndique campi circa longè lateque sternuntur pascuis lætissimis fœlices, summa opportunita-
te pecuariæ rei, vnde in tantum mirabili abundantia lac, caseo figurando percipitur, vt copia fidem excedat, ni
videris, obtinetque summum tota Italia commendationis gradum caseus Parmensis cum Placentino ac Lau-
dense. Præterea quoque greges ouilli amplissimi hic aluntur, nobilitate vellerum in primis laudati, de quibus
Martialis: *Tondet & innumeros Gallica Parma greges.* Isidorus Clarius Episcopus Fulginas, secundo orationum
volumine commendans D. Ioannem Parmensem, qui primus eiusdem vrbis Cœnobio S. Ioannis præfuit, inter
cætera inquit, Parmam clarissimam esse Romanorum coloniam, &, quòd pleræque ibidem familiæ ab Roma-
nis originem duxerint, tum, quòd Parma ingenijs excellat, sit soli vbertate læta, cæli clementia salubris, & situ
iucunda, quam neque hyems, neque æstas affligat. Nam permultos celebres homines, & cùm literarum, tum ali-
arum virtutum armorumque gloria claros abundè tulit: in quo catalogo Cassius Poeta, item Macrobius, qui in
Somnium Scipionis à Cicerone descriptum, elegantissimè commentatus est: prætereaque Saturnalia scripsit,
quanquam non desint, qui negent eum Parmæ genitum. Iunguntur his Blasius Pelacanus excellens Philoso-
phus, & Astrologus: Albertus Calleottus, Iure consultus, qui multa literarum monumenta reliquit, nomina-
timque Margaritam quæstionum: Bernardus Parmensis, Canonicus in D. Petri Bononiæ, vbi & sepultus, qui ap-
paratum ad Decretales cõcinauit: Guilielmus Aremundus, Iurisperitissimus, qui circa M.CCC XXXVI. à C. N.
annum floruit, vt Corius auctor est: Iacobus Arenanus, qui in codicem, multaque alia docte scripsit, Ioannes o-
lim Generalis minister ordinis Minorum, cum alio item Ioanne, ex sodalitate prædicatorum, ambo summi
Theologi, vti editis sciptis probauere: Gregorius Anselmus, optimus Medicus atque Philosophus, Antonius
Camaldulensis Græcæ Latinæque literaturæ summè gnarus, cuius rei in Constantiensi Concilio documenta de-
dit amplissima, Franciscus Marius Grapaldus, qui de partibus ædium Lexicon itemque Syluam collegit: Tha-
deus Vgalettus, Nicolaus Brucius, qui Bononiam, libro edito celebrauit: Franciscus Carpesanus, qui peruenustè
nostrorum temporum historiam conscripsit. Alia item ingenia summa, hac vrbe orta, nostrum habet sæculum,
quæ partim Leander in sua Italia commemorat, partim etiam alijs celebranda relinquimus. Est etiam in hac vrbe
præclarum Societatis Iesu Collegium, ab Octauiano Farnesio Parmæ & Placentiæ Duce inchoatum atque do-
tatum.

SENA.

SENA nobilis Hetruriæ ciuitas, Polybio teste, à Gallis Senonensibus ædificata, & veteranis mi-
litibus, quò vitam ibidem quietè finirent, adscripta fuit. Iacet in colle præcelsis cincta crepidi-
dinibus tophinis, frequentia nobilium ædificiorum nitens. E quibus Aedes maxima D. Virgi-
ni Matri sacra, splendidis ac sumptuosis, quæ tota Europa sunt, fanis annumeranda, siue preti-
um marmoris, ex quo tota constat, siue excellentiam operis ac artificij, quo facta, spectes. Præ-
terea sunt ædes ampliss. quadrato lapide structæ, Pij II. Pont. opus, aliaque multa pernobilia
ædificia. Est item amplissima domus hospitalis, miserorum insigne & periucundum refugium,
Spatiosum ornatumque forum. Fons insignis Branda semper nitentibus aquis copiosus. Est hic denique omni-
um disciplinarum Vniuersitas, quamobrem excellentes viri hic plurimi extitere, qui non modo patriam, sed
vniuersam Italiam illustrarunt. Et in vniuersum Incolæ, Christianæ religionis cæremonijs admodum sunt ad-
dicti, ciuilitate, comitate, ac moribus elegantissimis insignes. Christi Seruatoris Euangelium ciuitati primus
tradidit D. Ansanus, Tranquilli Romani F. quem ad Arbiam amnem Calendarum Decembrium die Lysias
Proprætor ob fidem in Christum, securi percussit. Concilium hic generale Nicolaus II. Pont. Maxi. egit, centum
& triginta Episcoporum, quo statutum, quod in Decretis Patrum tertia & vicesima distinctione legitur, Ponti-
ficis Romani eligendi ius, penes Cardinalium Collegium esse tantum oportere. Viros illustres Sena, quorum
virtute, non solùm per Italiam omnem, verùm etiam alijs orbis partibus inclyta est, & qui beatorum ordini sunt
adscripti, plurimos edidit Pontifices etiam Romanos, Sena dedit Alexandrum III. quem sanctitate vitæ, patien-
tiaque singulari PseudoPontifices quatuor, aduersum se à Friderico Ænobardo suscitatos, gloriosissime supe-
rasse, Platina, Blondus, & Sabellicus, tradunt. Præterea duos Pios alterum & tertium ex eadem Picolominea
familia. Horum prior Aeneas Syluius ante dictus, vir eloquens & doctus fuit, excellentique virtute, viam sibi ad
illam dignitatem muniuit. Opera litteraria multa, cûm elegantia, tum erudita reliquit, nominatim aliquot epi-
stolarum libros, orationes, opusculum, quanquam imperfectum, quo de Constantini donatione disputat, cum
descriptione Europæ, ac historijs quibusdam. Vitam eius Platina perscripsit, ac item alius auctor quidam, admo-
dum exactè. Posterior Pius huius nepos fuit, vir doctus ac prudens: sed haud diu in Pontificatu superfuit, magno
sui apud omnes desiderio. Situs vterque est in sacello D. Andreæ apud D. Petrum Romæ. Cardinales Sena plu-
rimos habuit. Præterea tam multos Ecclesiæ Præsules, alios videlicet Archiepiscopos, Episcoposque, tam mul-
ta denique clarissima doctissimaque ingenia, hæc vrbs genuit, vt omnes memorare nimis longum foret. Agrum
habet bonum, amœnum, fructiferumque, ac frumento cæterisque frugibus vberem. Qua in mare vergit, mariti-
ma regio, dictus vulgo, copiam frumenti maximam præstat, quanquam infrequens colonis, præcipueque men-
sibus æstiuis, & autumno propter cœli vitium, ijs enim temporibus, homines hic frondium propè virentium co-
lore sunt, propter morbos corporum, qui maligno aere generantur. Est in hac vrbe societati Iesu collegium in-
choatum Francisci Mendozæ Cardinalis opera, Anno Salutis, M.D.LV.

PAN.

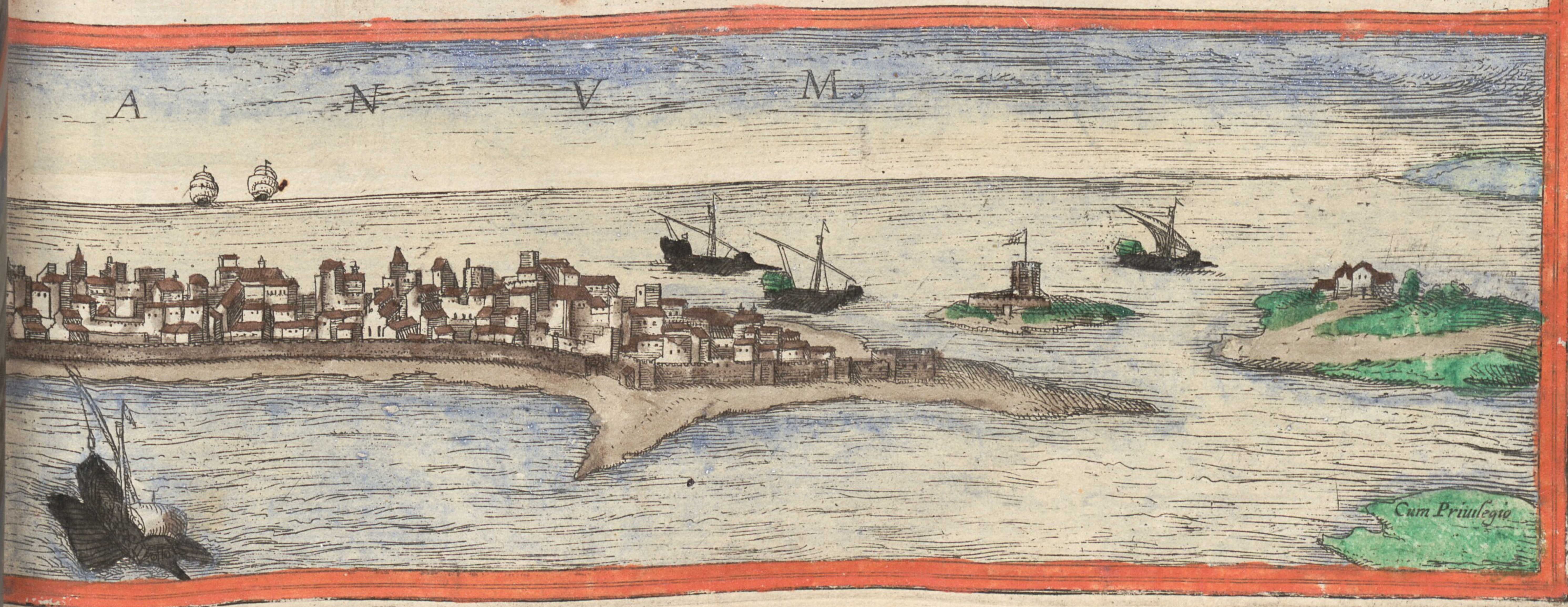

PARMA.

PANHORMVS, Palermo vulgariter, maxima & Metropolitica Siciliæ urbs, quam
preter antiquitatem, ædificiorum nitorem, et templorum magnificentiam, trucidatum
Gallorum presidium nominis celebritate famosam reddidit. Vnde tritum sermone prouerbi:
um est natum; Cum quis multorum interitum cupit, vt Vesperas Siculas commemoret. Vi:
de L. Marineu Siculum lib. XI. de Aragoniæ Regibus.
PAL

DREPA

S E N A.
El Carmini
Laiola
Tore del Palazzo de Signori
Monnasterio
S. Francisco
Cittadella
Pallazzo del diauoli
Porta de li Imperiali

E R M O.

A N V M.
Cum Priuilegio

PARMA.

SENA.
El Carmini
Laiosa
Monnasterio
Pallazzo del diauoli

PANHORMVS, Palermo vulgariter, maxima & Metropolitica Siciliæ vrbs, quam præter antiquitatem, ædificiorum nitorem, & templorum magnificentiam, trucidatum Gallorum præsidium nominis celebritate famosam reddidit. Vnde tritum sermone prouerbium est natum; Cum quis multorum interitum cupit, vt Vesperas Siculas commemoret. Vide L. Marineu Siculum lib. XI. de Aragoniæ Regibus.
PALERMO.

DREPANVM.
Cum Privilegio

PANHORMVS.

PANHORMVS, feracissimæ Siciliæ vrbs Metropolitica dignitate illustris, situ fœcundo excellit, pelago-
que Tyrrheno alluitur, muris septa perqua m altis, quod opus est Frederici Regis. Plures quibus cæmentitios
aggeres latis fossis cinctos augmento, ac ciuium securitati addiderunt. Secundum mare arx est, quod Ca-
strum ad mare nominant. Huius Castri quondam Præfectus Hieronymus Fuxa Panhormita, homo patrici-
us, qui dies octo æstiuo tempore sine potu agere potuit. Tres item antiquæ ciuitatis portæ, & veteres muri
multis cum turribus lapide quadrato constructi, & nunc manent. Patitillorum vna, vbi lapides literis inscrip-
ti, quibus Noe tempore fuisse Panhormum planè constat. Obscura altera nominata. Tertia est, quæ Bosuemis
porta ab ijs nuncupatur, ad eam vergens vrbis regionem, quam Brigariam, Vulgariam antiquitus vocant. Su-
pra murum ad Occidentem Rogerius Comes Tancredi filius, victis Pœnis turrim Rubeam, quam vocant, faciendam curauit:
Alteram Chirimbrim nomine. Vilielmus Rex, cognomento Malus: Tertiam demum (Turrim Pisanam vocant) qua palatium
perfectum, Vilielmus filius, quem bonum appellarunt. Intus sacellum marmoreum, ædificium totum diuo Petro dicatum, pul-
cherrimum & religiosum, cuius parietes Porphyrite Patioque marmore, vermiculatis ad hominum, & animalium effigies crustis
punctisque vestiti, pauimentumque structum. Ibi subterraneus carcer, quo primariæ nonnullæ mulieres, anno millesimo post
Christum ducentesimo, quadragesimo secundo, mense Martio, quod plurimi reguli tumultum fecerant, ab Frederico Imp. con-
iectæ, nec vnquam deinde visæ, quæ antiquo vulgi prouerbio, Donnæ, quæ malè venerunt, vocatæ sunt. Ducentos post atque no-
naginta quinque fere annos, quum locum fabricandi gratia, homines confoderent, tria earum cadauera, nulla putredine vitiata,
integris cum vestibus, sericisque Calanticis inuenta sunt. Templum quoque ingens Panhormi, exteriores parietes multò pulcher-
rimi, à Gualterio Archiepiscopo Vilielmi Regis affine dedicatum. Ibique quatuor sunt ex Porphyrio marmore Sepulchra, opus
sanè cunctis spectabile, Siciliæ Reges, in quibus sepultos aiunt, quorum medium locum tenet marmoreum quoddam, vbi Con-
stantia regina condita. Sacellum item D. Christinæ parietibus marmoreis, atque auratis laquearibus extructum. Ipso in templo
cautum est in statutis, ne priuatorum quisquam sepeliatur. Regibus namque duntaxat, & Episcopis concessum. Propè est ad Ori-
entem ferme, celebre Hospitale, nec multum ante Patrum nostrorum memoriam ædificarum. Cuius ministris curandi ægros,
atque infantes alendi, quos vel paupertas, vel mulierum verecundia clam exposuerit, maxima cura. Altera parte est locus, quod
Toccum appellatur, vbi aut vetere consuetudine, aut regia gratia aureas coronas reges accipere consuescere, ipsi Panhormitæ
euulgant, adducuntque illos, qui regio diademate donati, Rogerium, vtrumque Vilielmum, Tancretum, Henricum Imp. Cæsa-
rem, Fridericum filium, Manfridum, & Petrum Aragonum Regem. Insignis erat Panhormi regia ab Andrea Claramonte tempo-
re, quo plures reguli à regia fide defecere, ipsius defectionis auctore, extructa (Sterium tum vocarunt) quæ nostra ætate in merci-
um horreum, Doganam hodie appellant, vbi portitores, ad Regis vectigalia exigenda disponuntur, mutata est. Curia item est præ-
toria, vbi duæ statuæ ex marmoræ antiquissimæ, nec cui quidem dicatæ, scire possumus. Sunt enim nudæ atque altera manu, mor-
talium incuria mutilæ. Et propè fanum vetus, sacrum, è marmore, punctisque aureis, licet vetustate deletis, factum. Marturanam
Panhormitæ vocant, vbi virgines plures Deo perperuò dicatæ. Auctæ postea ciuitati, Tancredus primi Vilielmi spurius pomeri-
um protulit. Et Rogerius Comes ædem, quæ D. Ioanni sacrata est, eorum hospitium, qui Elephantia vitiati trans Oreti amnis
ostium, (flumen Migrale Panhormitæ vocant) vbi pons est lapideus insignis, ædificauit. Flumen in Panhormita valle oritur, in-
que agro Parco nomine. Ipsa Panhormi vallis, pluribus irrigatur fontibus. Huc vsque Cl. Marij Aretij verba & descriptionem re-
tulimus. Celebrem, ac perpetuam nominis gloriam & hinc oppidum hoc Panhormitanum consequitur, quod cùm superbum,
insolens, ac libidinosum Gallorum præsidium, à Siculis in vniuersa Insula delerentur, eius cædis, ac proinde huius quoque pro-
uerbij, quo vesperas Siculas commemoramus, occasio fuerit, cuius rei si quis accuratam historiam quærat, is Thomam Fazellum
libro suæ historiæ Siculæ octauo, & nominatim de vesperis Siculis eodem lib. cap. 4. legat. Et L. Marineum Siculum lib. 11. de
Aragoniæ Regibus. Panhormitani ciues, Anno Christi M.C.XLIX. Ioannis Vagæ Siciliæ Proregis consilio & authoritate, atque
adeò, pio Messanensis Collegij fructu incitati, Collegium Societati Iesu, erexerunt.

DREPANVM.

DRepanum, vrbs est Siciliæ trans Lilybæum promontorium, non procul ab Erice monte. De qua hunc in mo-
dum Cl. Marius in Siciliæ Chorographia scribit: Sub Erice monte Drepanum existit, quam ab Lilybæo pro-
montorio, decem circiter & octo milliaria seposito, Acinthius amnis diuidit, qui ex duobus in loco Marcanza
nomine, vbi pons est, vnus fit. Nomen non à Saturni falce deductum, quod fabulosum est, sed à curuo littore,
veluti Rhium promontorium im Peloponneso, quia curuum, Drepanum vocatur. Medio loco inter vtrunque
Caput S. Theodori, antiquitus Egitharsus, promontorium in Sardoo pelago protensum: Ptolemæus nomen
quoque ciuitatis fuisse ait. Igitur in falcato posita littore, quo portus efficitur vastus, pulchra vrbs ac diues, etiam spectat ad
Occidentem. Insulæ in prospectu, quæ veluti munitiones ad portus augmentum seriò factæ maximè surgunt, quatuor sunt, parua
vna atque propinquior, Columbaria vocata, vbi inexpugnabilis arx. Reliquæ Probatia, Egusa, & Sacra, hodie Fauignana,
Meretimum, & Leuasum vocatæ. Ea & portu, & salsis stagnis, quæ Solis ardoribus desiccata, incredibilem
salis emittunt copiam, propè consepta, expugnatu est valde
difficilis.

MESSANA.

MESSANA, præclara ac vetuſta Siciliæ, doctiſsimis, multorum ſcriptis, illuſtratæ ciuitas, Thucydidi, Straboni,& alijs,ob incuruatam loci flexionem, quæ falcis repræſentat figuram, prius Zancle vocata fuit. Siculi etenim, vt Polybius, Thucydidesque ſcripſerunt, falcem,atque res curuas, Zanclam vocabant. Diodorus Siculus, Zanclorum Regem, ibidem regnantem, de ſuo nomine, Zancle appellaſſe, narrat. Qua de re Thucydides lib.vj. Exiſtimant, & fabulantur alij, ab occulta Saturni falce, vel denique à Zanclo gigante, hanc Zancle denominationem fluxiſſe. Pari quoque ratione Meſſanæ primordium,in diuerſa hiſtorici trahunt. Strabo prima eius initia, Meſſenijs Achaiæ populis tribuit, vnde ciuitatis incolæ primùm Meſſanenſes dicti. At verò cùm Mamertini,natio Campana eò tranſmiſiſſent colonos,ipſi quoque Mamertini potius, quã Meſſanenſes, ſunt vocati. *Hinc Martialis: Amphora Neſtorea, tibi Mamertina ſenecta, Si detur, &c.* *Macrobius* primam Meſſanæ fundationem, Anaxilæ, ſiue Anaxilao Cretenei filio, Rheginorum tyranno,adſcribit. CL. autem Marius Aretius in *Siciliæ* Chronographia, Anaxilas, inquit, vrbem diripuit, nouamque erexit,deque ſuæ patriæ nomine *Meſſanam* appellauit (Meſſana vrbs Achaiæ) promiſcua lingua;inter Doricam & Ionicam,frequentem reddens. Meſſana igitur, ciuitas hodie ſatis proſpera,ſatisque pollens,ab Italiæ finibus Charybdis freto, portuque,non humana induſtria,ſed natura ipſa facto,diſcernitur. Ad maris littus, librata planitie, venuſtè extenditur verſus orientem,ab occaſu autem,collibus munitur. Iuxta littus,quod arcus obtinet formam,Charybdis eſt, fretum nauibus exitioſum; inter Meſſanam & Rhegium, quo breui ſpatio Sicilia à continenti ſeparatur. Tritici meſſem non habet,quia montibus, & pelago clauditur, nemoribus abundat, ſed tota propè eius meſsis, in mororum folijs conſiſtit, probatiſsima enim à Meſſaneis lana ſerica, in multas Europæ partes, mittitur. Quando autem hoc artificium in *Siciliam*, & primùm in Panormitanam vrbem, ſit allatum, Munſterus ex Aretio *Syracuſano* refert. Præſtantiſsimis antiquitatis monumentis, illuſtratur Meſſana. In ipſa etenim ciuitate,pars antiquiſſimi aquæductus,ante ædem D.Franciſci apparet. Fons etiam perennis,atque ſaluberrimæ aquæ iuxta portam,quem Læonis puteum ipſi vocant. Ac etiam inſignis pila, nec ante patrum noſtrorum memoriam facta, quo potum equos agunt, omnibus.quæ in toto ferè orbe, pulchrior. Effigies lapideæ duæ, *Scipionis*, & Anibalis,antiquitate ferè corroſæ, in maioris templi porta viſuntur. *Sanctæ* Prophoniæ templum, Caſtoris & Pollucis, vti ferunt, antiquitùs fuit. Enimverò vrbem, Veneris ædiculam, quæ propè portam,gentilium mœnium nominatam, in radicibus montium, Sanctæ Veneæ,religio dicauit Chriſtiana. Ac etiam fama eſt, Neptuni id fuiſſe templum, quod Diui Nicolai, in lingua Phari ruinis propemodum affectum hodie vocant. Domusque erat regia, tribus millibus paſſuum,ab Meſſana ad meridiem,cuius adhuc extant veſtigia, locum regis Caſtagnitum vocant, vbi fons. Latus vrbis, quod vergit ad meridiem, amœnis, ac locupletiſsimis pagis ſtipatur, per Valeriam viam, author eſt Strabo, Meſſana Lilybæum pergebatur. Fuit Meſſaneus quidam ciuis homo nobilis,maximè locuples, minimeque auarus, cuius domus erat optima Meſſanæ, quam modò venuſtate affectam, contra propemodum antiſtitis palatium, eſt videre,& in ea ſacrarium perantiquum,in quo ſigna pulcherrima quatuor,vnum Cupidinis marmoreum,Praxitelis opus: Parte ex altera Hercules, egregiè factus ex ære, quem Myronis fuiſſe fama vulgabat. *Erant* prætereaduo ſigna ænea, non maxima, verùm eximia venuſtate virginali habitu, quæ manibus ſublatis, ſacra quædam repoſita in capitibus ſuſtinebant, Canephoræ ipſæ vocabantur. Sacrarium, hodie vetus eſt ædicula, Diuo Michaeli dedicata. Aedes in ea vrbe,vt ſuprà memorauimus, Sanctæ Mariæ, quæ proximis annis pulcherrima columnis, celebrique pauimento exſtructa, inſignis Archiepiſcopi ſedes.

Florentiſſima etiam Vniuerſitas, multò illuſtriorem Ciuitatem Meſſanam reddit, quam Raphael Volaterranus magnam *Siciliæ Scholam*, vocat, ex qua, velut ex equo Troiano, complures doctiſſimi viri prodierunt. Nec præter hoc, haud parum dictæ vrbi tum vetuſtatis, tum vtilitatis accedit ex optimè conſtituto Societatis Ieſu Collegio, quod Pontificis Maximi iuſſu, & miſſi erexerunt M.Hieronymus Natatalis Hiſpanus, Andreas Fruſcius Gallus: Petrus Caniſius Germanus, Benedictus Polonus Italus, atque nonnulli alij ex varijs nationibus, domo, magiſtratus benignitate commodè inſtructa, Anno Domini M.D.XLVIII.

1 Arsenale
2 Banchi
3 Braccio di S Raineri
4 Bottare
5 Borgo di S Giouanni
6 Castello Matagrifoni
7 Castello Gonsaga
8 Castello del Saluatore
9 Conuento di S. Frãcesco
10 Conuẽto del Carmino
11 Conuento S. Agostino
12 Conuẽto di S. Dominico
13 Conuẽto di S Gironimo
14 Con. di S. Maria Giesu
15 Con della Maddalena
16 Conuẽto de Scapuccini
17 Domo S. Maria la noua
18 Forte de lo Spirito Santo
19 Forte dell' Alterone
20 Forte di S. Maria dell' alto
21 Forte di Basico
22 Forte di S Francesco
23 Forte di S Vincenzo
24 Forte di S. Iacomo
25 Forte di S Gio regio
26 Forte di S Giouanni
27 Forte di Sante Clara
28 Forte di Bocca d'Oro
29 Fontana del domo
30 Font. de la dog. vecchio
31 Fontana del pozo lione
32 Fontana di S. Giouan.
33 Font. della Porto reale
34 Fornace di pignatte
35 Monasteri di donne
36 Monasterio S Clara
37 Monast. Santo Lio
38 Mo. S Cateri. di Beluerde
39 Mo. Santa Barbara
40 Mo. del Spirito Santo
41 Mo. di S Maria dell' alto
42 Mo. di Basico
43 Mo. delle ripẽtite
44 Mo. del mõte di vergine
45 Mo. di S. Maria della
46 Macelli di fora della Giudeica
47 Macelli della Gideica
48 Macelli di S Maria della porta
49 Marcelli di fora della porta
50 Macello della porta del Sale
51 Orto del Messinele
52 Orti di diuersi
53 Orto di S. Giouãne habitato
54 Porta della Bozetta
55 Porta del Pertuso
56 Porta di Gentilmene
57 Porta delle Gauitelle
58 Porta della Giudeica
59 P. di terra noua nella marina
60 Port. di terra noua di Spagnola
61 Porta piccola del Palazzo
62 P. del Ponte nel palazzo
63 P. di S. Maria del Piliere
64 P. della Conzaria vecchia
65 P. del Campo
66 Porta della Pescaria
67 Porticella
68 P. della doga. noua
69 Porta del Sale
70 P. della dogana vecchia
71 P. del martoriare
72 P. de Gẽtilhuomini
73 Porta del Pozzo
74 P. delle Cocule
75 P. di Cannizzari
76 P. delli Tintori
77 P. di S. Giouanni
78 P. del Borgo
79 Porta Reale
80 P. Imperiale
81 Pōte di porta imp
82 Ponte della Giud
83 Pōte di porta Rea
84 Palazzo Regio

85 Palazzo di Giouan Galego
86 Pal. di d. Christofo la rocca
87 Pal. di d. Filippo la rocca
88 Pal. di Mercurio
89 Pal. della Scaletta
90 Priorato di S. Giouanni
91 Piano di S. Giouanni
92 Piano di S. Francesco
93 Piano dello Pileri
94 Piano del Palazzo
95 Piano della Giudeica
96 Piano di S. Maria
97 Piazza del Borgo (porta
98 Piazza di S. Maria della
99 Piazza dello Gilatore
100 Piazza di S. Tomaso
101 Piazza del Tarzana
102 Piazza delli Greci
103 Piazza della Brigaria
104 Piazza della Giudeica
105 Santo Vincenzo
106 Santo Giouanni
107 S. Leonardo
108 Santa Marina de Greci
109 S. Giouanni di Greci
110 S. Luca
111 S. Pietro
112 S. Iacomo
113 La Nuntiata
114 La Catolica
115 S. Nicolao del Vescouato
116 S. Angelo degli orfanelli
117 S. Gioseppe
118 S. Crispino
119 La Gonia noua
120 S. Giorgio
121 San Marco
122 S. Filippo
123 La gonia vecchia
124 S. Biasio
125 S. Giuliano (tini
126 S. Nicolao de Tie:
127 S. Maria della carita
128 Tutti li Santi
129 S. Antonio
130 S. Lucia dell'alterone
131 S. Paulo della mōta:
132 S. Sebastiano. (gna
133 Lo Spedal grāde
134 Strada Mastra
135 La Giostra
136 Li Fornari
137 Li Tintori
138 Li Caldarari
139 Li Rotellari
140 Lo incanto
141 Li chiauari
142 La Marsatania
143 La Zicca
144 Li Camilari
145 Lo scarcatore de formēti
146 Lo Campo
147 La Dogana Noua
148 La Marina del vino
149 Il forte dele cānizare
150 Il Torrione del Salua: tore
151 Terra Noua
152 L'Alterone
153 Biueratora del ospital
154 Beuratora del spō stō
155 Forte del Castellazzo
156 Torrete delle Gauitelle
157 Torrente della Buzet: ta
158 Torrente della gratia
159 Giardino del Vicere
160 Torre della Lanterna
161 Torre Mozza
162 Saline di S. Ranieri
163 Il Vescouato
164 Strada della Giaera
165 Reggio cita di Calabria
166 Torre di Pendimele
167 La Catona

MESSANÆ, Vrbs est Siciliæ
maxima, situ, opulentiâ, et tu-
ta nauium statione, in qua
mirabilis naturæ vis apparet,
celeberrima: ab Italia, seu à
Charybdi discreta, ab occasu mõ
tib9 firma, publicis priuatisq; ædib9
egregiè cultis, fonte perenni, an-
tiquissimis statuar, signis, & se-
ricarum vestium textrinis,
nobilissima
Cum Priuilegio.

CALARIS.

SARDINIA, maris Mediterranei Insula, frumenti ferax, vtcunque populosa, ciuitates non paucas habet, quarum Calaris vulgo *Cagler*, sita in monte iuxta mare, Africam respiciens, magnum & pulcherrimum habens portum, in quo semper varia nauium genera inueniuntur vltro citroq; in orientem & occidentem volitantia, mercesque portantia. Diuiditur in quatuor partes: media, quæ fortissimo septa est muro, propriè vocatur Calaris: ea vero quæ orientem spectat, nouum oppidum: quæ vero meridie, la Gliapola, seu la Marina: & quæ ad occidentem vergit, Stampax nominatur. Residet ferè semper in ea Prorex, vnà cum Baronibus, Comitibus, & multis diuitibus. Habet autem ciuitas ipsa suam Reipub. administrationem, in quam nec Rex Arragoniæ, neque Prorex eius se intomittit, sed ex ipsis ciuibus quotannis sorte quinque eliguntur consules, qui soli Rempub. administrant, eiusque reditus, qui multi sunt, dispensant pro sua prudentia, vtentes ciuium consilio. Habent in quibusdam casibus legum condendarum potestatem, possuntque pœnam mortis, & mutilationis membrorum statuere.

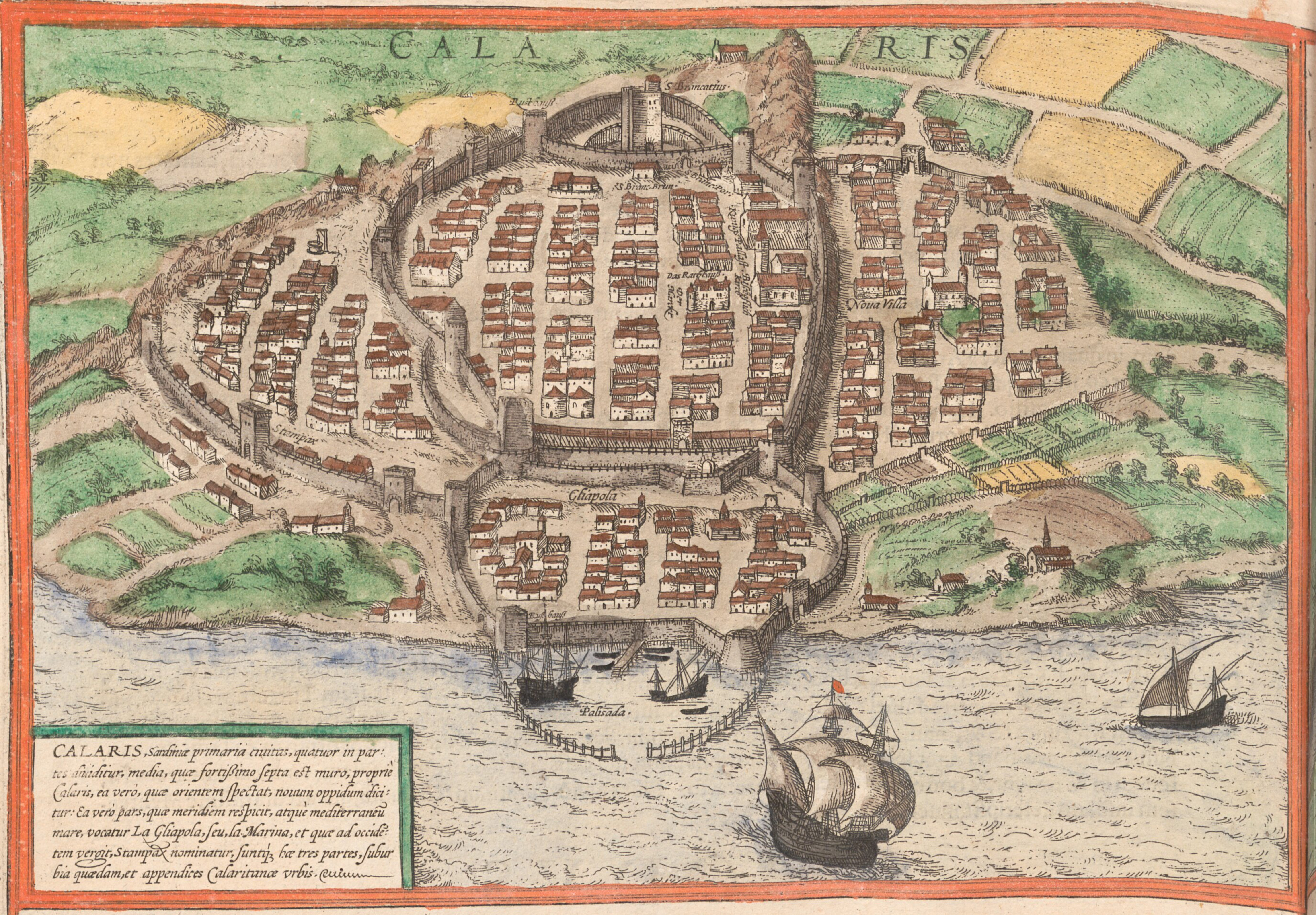
MALTA.

MALTA, olim Melita, medio ferè pelago inter Lilybæum Siciliæ promontorium, & Cercinnam Africæ insulam tanquam clauis ponitur, qua in Siciliam & Africam patet introitus. Eiusdem nominis oppidum, & valde munitas habet arces, nimirum S. Elmi propugnaculum, iuxta quod oppidum nouum post Turcicum bellum ædificatum est, Burgum S. Angeli, & S. Michaelis munitionem. Quemadmodum autem S. Paulo, facto naufragio, ita & Hierosolymitanis equitibus, capta à Turcis Rhodo, hospitium præbuit: Qui summis viribus potentem Turcarum classem, anno partæ salutis M.D.LXV. ab hac Insula fugarunt. Cotoni, rosarum, cumini, omniumq; Italicorum fructuum ferax, nunquam glaciem aut niues vidit. Serpentes non habet, nec Scorpio in ea lædit veneno. Nihil ædificiorum indulget splendori, humilioribus contenta casis, ob lignorum inopiam, vnde carduis arefactis, ignem in ea struunt, & boum edito stercore arefacto. Plura apud Quintinum Heduum, qui accuratissime Melitensem insulam descripsit, inuenies.

RHODVS.

RHodus, Mediterranei maris insulæ & oppidi, validè muniti nomen, prius Ophiusa, deinde Stadia, ac demùm Telchin, Ænea Syluio asserente, cognominatum: septuaginta in altitudine cubitorum solis Colosso, perpetua est memoria clarum. Quæ quidem incredibilis magnitudinis moles, inter septem stupenda naturæ, non immeritò posita, post quinquagesimum sextum annum terræ motu prostrata, etiam iacens, videntibus (Plinio asserente) miraculo fuit: Paucis pollicem eius amplectentibus, maiores erant digiti, quàm pleræque statuæ, vasti specus, defractis membris, hiabant, spectabanturque intus magnæ molis saxa, quorum pondere, ingenio sus opifex, id librauerat opus. Sultanus Ægypti cùm Rhodum insulam inuasisset, ex ære huius statuæ, quam confractam offenderat, nongentos camelos onerasse, & in Alexandriam terrestri itinere transmisisse fertur. Is enim anno post natum Christum 655. Christianis hanc vrbem eripuit. Quam ordinis, religionis, militiæque fratrum hospitalis S. Ioannis Hierosolymitani Rhodiorum, modò Melitensium Equitum societas, anno salutis 1308. recuperatam restaurauit. Eamque ad annum Domini 1522. mirificè cultam retinuit. Quo tempore sic permittentibus superis, in immanissimam Turcarum potestatem deuenit, cuius etiam nunc tyrannidi paret. Plura de hac vrbe Æneas Syluius in Europæ descriptione. Quàm præstans ac nobilis Rhodiorum Academia fuerit, ad quam non Romani solùm, sed sapientissimi etiam Athenienses ingenium, scientiarum splendore excultori confluxerunt, D. Iacobus Middendorppius suis de vniuersitatibus libris, doctè ac copiosè prosequitur. Ipsa verò Rhodus vrbs diues, munita & populosa, triplici septa muro, insulæ nomen dedit, à Phoroneo Argiuorum rege condita, & à rosæ capulo illic inuento, appellata perhibetur. Eximio portu, multisque ornamentis tantopere cæteras superauit, vt ei nulla ex sententia Strabonis putaretur æqualis. Legum præstantia, & naualis rei peritia adeo valuit, vt annis multis maris imperio potiretur, & piratarum latrocinia sustulerit. Gymnasio etiam, & potissimum oratoria facultate multo tempore claruit, in quo Possidonius Philosophus Stoicus, & Tarsullus Mathematicus, alijque doctissimi viri floruerunt, quos Pompeius Magnus Rhodi audiuit, vt ex 2. Tusculan. quæst. patet, & Tiberius Imperator. Et M. T. Cicero, filium suum in hanc scholam transmisit. Percelebrem hanc vrbem cum vniuersa Insula anno Christi M. D. XXII. Turca inuasit & occupauit.

FAMA V.

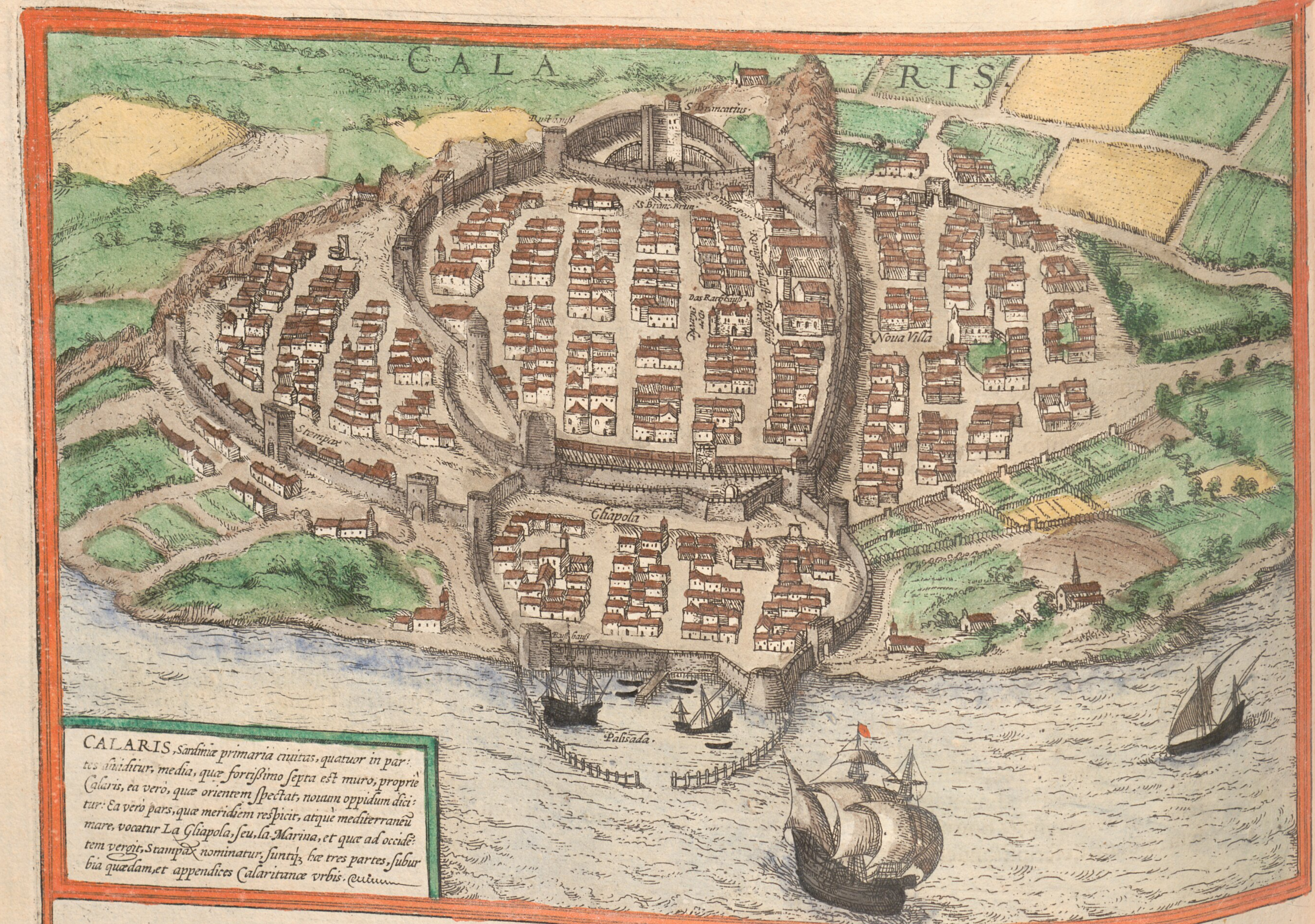

CALA RIS
S. Brancatius
S. Branc. Brun
Das Rathauß
Noua Villa
Stampax
Gliapola
Palisada
CALARIS, Sardiniæ primaria ciuitas, quatuor in par:
tes diuiditur, media, quæ fortißimo septa est muro, propriè
Calaris, ea verò, quæ orientem spectat, nouum oppidum dici:
tur: Ea verò pars, quæ meridiem respicit, atque mediterraneũ
mare, vocatur La Gliapola, seu, la Marina, et quæ ad occidẽ:
tem vergit, Stampax nominatur, suntq; hæ tres partes, subur
bia quædam, et appendices Calaritanæ vrbis.

RHODVS.
RHODVS, mediterranei maris
Insulę appellationẽ largitur, vrbs
augusto murorum ambitu, et tu:
tißima nauium statione clarißi:
ma; Turcicis habenis regitur.

Cum Priuilegio.

Cum Priuilegio.

FAMAVGVSTA.

VRbes Cypri, quæ Insula late mediterraneo mari protensa inter Siciliam & Syriam sita est, & nunc Regni titulo, nec non opibus claret, duæ, vti præcipuæ, Nicosia nimirum & Famaugusta nominantur. Veruntamen eo Famaugusta præcellit, quod & Regiæ potior sedes sit, & Cathedralis Ecclesiæ nomen ac ius obtineat. Eo accedit, portum, id quod caput est, ipsam efficere, à quo nobilissimum insulæ totius emporium redditur. Porro, ita terra ac mari natura loci, & à Venetis arte, munita est, vt insultantem hostem, eumq; præpotentem sustinere possit. Vtramque Selimus expugnauit, Venetisq; eripuit, vnà cum reliqua Insula, fracto, ob solam dominandi libidinem, fœdere quod idem mortuo Solimano patre iurarat solenni more. Capta enim Nicosia an. Christi M.D.LXX. die vero 7. Kal. sext. Mustapha belli legatus, 13. Kal. Octob. proximè sequen. Famaugustam obsedit. Selymus interim, ne laboranti vrbi Veneti succurrerent, trecentarum nauium classem, prædandis Hadriatici sinus littoribus, instruxit. Veneti fortissimos tres viros ei tutandæ præfecerant, M. Antonium Bragadinum, Astorem Ballionium, & Ludouicum Martinengum. Postquam igitur isti eam menses vndecim, & aliquot dies defendissent, tandem rerum omnium ad ducendum bellum inopia coacti, & spe frustra expectati auxilii penitus deiecti, quarto Nonas Sext. subsequentis anni, ea conditione Mustaphæ Legato eam dederūt, vt vrbe sibi ac militi, saluis ac liberis, cæterisq; discedere liceret, vnà cum bonis & armis. Barbarus tamen, vinctos concidi tres illos præfectos militares, cum quinquaginta veteranis, qui ipsos comitati fuerant, dum claues in illius castra ac tentorium, vrbis tradendæ ipsi tulissent, præcepit, Bragadino nares & aures tantum truncauit. Nam viuum ad infamiam reseruabat. Vrbem ingressus, viuo pellem detrahi, & eam hastæ adligari, & militaris signi vice gestari iussit. Laurentium Tepolum, quem Alexandriæ consulem norat, è furca laqueo iugulauit, &c. Quam crudelitatem & contra ius gentium violatæ pacis perfidiam, Deus opt. Maximus sexaginta quatuor pòst diebus, vltus est. Nam Christiana Pontificis, Philippi Regis, ac Venetorum fœderata classis, Turcicam ad Echinadas, Ithacamue adgressa, Nonis Octobribus, imperatore Ioanne Austrio Philippi Regis fratre, funditus vndique, cæsis omnibus Turcis euertit, depressit, atq; profligauit, tanta victoria, quanta mari contra Turcas quisquam consecutus dicatur: Exemplo quidem posteritati perpetuo, perfidiam atque crudelitatem, Diis & hominibus, non solùm displicere, verùm etiam seuerissimè puniri.

CONSTANTINOPOLIS.

VNde vrbs hæc totius Europæ maxima & celeberrima nomen acceperit, superuacuum est quærere: quum nomen idipsum satis indicet. Constantinopolis enim idem est quod vrbs Constantini; non quod is vrbem primus condiderit, sed quod eam vltra modum amplificarit & ornarit. Dicta fuit quondam Byzantium, nunc Græcis Stimboli, Turcis Stambol: Vrbem maximam omnium Thraciæ fuisse, Herodianus testatur. Conditam autem Stephanus atque Eustathius memoriæ prodiderunt, à Byzante Ceroesse & Neptuni filio, vel ab eo, qui classis Megarensium coloniam deducentium, dux fuit, nomine βυζὰς. Fertur primis eius fundatoribus, Pythium Apollinem consulentibus, vbi conderent vrbem, redditum oraculum esse, quærerent terram, cæcorum terris aduersam. Ea ambage, Chalcedones monstrabantur, quod priores aduecti illuc, præuisa locorum vtilitate, peiora legissent. Est enim tam commodo loco, vt nemo vltro, citroque traiectiones Asiæ, Europæque facere possit, inuito Byzantio, cum sit velut pons, ac porta vtriusque orbis. Tribus ex partibus alluitur mari ex aquilone sinu, cornu nuncupato, quem in Europam insinuat Bosporus: Ab oriente, cingitur Bospori extremis faucibus: à Meridie Propontide: Ab Occidente terra Thracia. Forma eius ab omnibus ferè triangula dicitur: quanquam tamen ob laterum curuaturas, quarum duo extrema cornua arcum efficiunt, verius tricornis habebitur. Peninsulam occupat, septem colles complectentem. Hinc Scholarius Patriarcha Constantinopolitanus, in enarratione vaticinij de Turcici regni interitu, τὴν ἑπτάλοφον, eam nominat. Laonicus Chalcondylas, in historia quā scripsit de Othomanis, tradit Constantinopolim circuitu complecti centum & vndecim stadia. Muri adeo tenui iunctura erant, vt Herodianus testetur, nemini compositum opus, sed ex vno perpetuoque lapide, visum fuisse. Ruinas ipsorum, reliquasque Herodiani temporibus, qui videbant, mirabantur eos, vel qui construxissent; vel qui deleuissent. Ex parte continentis, valde excelsi, maritimi, humiliores erant, sed bene crassi, atque turriti. Sita autem est tam commodo loco, vt hac in re tota Europa pacem non habeat. Eleuatio poli in longitudine est 56 graduum; in latitudine 43. & 6. minut. sub initio quinti Climatis, & decimiquinti paralleli; sic vt longissimus dies sit 15. horarum & 15. minutorum. Omnium rerum ad hominum vsus necessariarū, carnium, lignorum, & maximè piscium, tanta est hic abundantia, vt sine reti sæpe manibus, ex continenti eos capias, atque adeo, cum verno tempore, in pontum ascendunt densi greges, iactu lapidis, velut aues ferias: Ex fenestris quoque vrbis, calathis, ex corda appensis, mulieres piscentur, hamisque piscatores sine esca, pelamydes capiant tot, & tantas, vt sufficiant toti Græciæ, & magnæ parti Asiæ, Europæque. Optimarum ostrearum, tantam multitudinem capiunt, vt sufficiant tot dierum ieiunijs, quibus Græci, piscibus sanguinis participibus, non vescuntur. Ferunt Constantinum Imperatorem, cognomine Magnum, cùm statuisset Imperij sedem ex vrbe Roma in orientem transferre, quò facilius Parthorum excursiones compesceret, tradunt Ecclesiastici scriptores, in Troadem profectum, ibi Regiæ vrbis fundamenta iecisse, vbi quōdam Agamemnon; cæterique Græciæ Principes, aduersus Priamum Regem fixère tentoria: sed admonitū in somnis, Christo saluatore locum alium designante, cœptum opus, cuius diu mansere vestigia, infectum reliquisse, atque in Thraciam nauigantem, Byzantium petiuisse, cumque sibi locum diuinitus ostensum dixisse, mox vrbem ampliasse, noua mœnia erexisse, sublimes excitasse turres, magnificentissimis, tum priuatis, tum publicis operibus exornasse, tantumque illi decoris adiecisse, vt altera Roma non immeritò dici posset. Scriptores vetusti, qui florentem videre, deorum potius in terris habitaculum, quam Imperatorū putauerunt. Nomen vrbi nouam Romam, Imperator indidit. Sed vicit obstinatio vulgi, vt à conditore potius Constantinopolis vocaretur. Hæc Pius II. Tanta huius vrbis magnificentia est, vt non videatur opere & manu confecta, sed etiam conspirantibus elementis, naturæ felicitate munita. Prouidentia ergo diuina, tot futurorum hominum domicilijs consulente, longo tractu, in promontorij qualitatem spaciosior terra, faucibus Pontici maris opposita, sinuosis portuosa lateribus, augustior latitudine; circumflui maris tutela vallatur. Hoc quoque spacium, quod solum apertum maris circulus derelinquit, duplici muro acies turriū extensa, custodit. Et, vt summatim præcipua Constantinopolitanæ vrbis ornamenta referam, habet ea palatia quinque, Ecclesias quatuordecim, Domus diuinas Augustarum VI. Domus nobilissimas III. Thermas VIII. Basilicas duas, Fora IV. Senatus II. Horrea V. Theatra II. Lusoria II. Portus IV. Circum I. Cisternas IV. Nymphea IV. V[illegible]os trecentos XXII. Domus IV. millia trecentas octuaginta octo. Porticus quinquaginta duas. Balneas pr[illegible]tas centum & quinquaginta. Pistrina publica XX. Pistrina priuata centū XX. Gradus centum decem & septem. Macella V. Curatores XIV. Vernaculos XIV. Collegiatos quingentos sexaginta. Vicomagistros sexaginta quinque. Columnam purpuream. Columnas intra se peruias duas. Colossum vnum. Tetrapylum aureum vnum, Augusteum, Capitolium, Monetam. Scalas maritimas tres. Habet sanè longitudo vrbis à porta aurea, vsque ad litus maris directa linea, pedum quatuordecim millia septuaginta quinque. Latitudo autem pedum sex millia, centum quinquaginta. Porro, cum Constantinus indigenas ciues, non existimaret sufficere magnitudini vrbis, iuxta fora sparsim ædificauit domos, quas Senatoribus habitandas dedit, atque illustribus viris, quos secum duxerat ex vrbe Roma, atque ex alijs gentibus. Fora constituit, alia ad vrbis ornatum, alia ad vsum ciuium. Hippodromon sacris ædibus, fontibus, porticibus instruxit, & senatu, quem habere voluit eundem honorem, quem Senatores Romæ habere solebant. Regias ædes condidit, non multo inferiores Romæ regijs ædibus. Denique in omni ornatu, similem, æqualemque Romæ efficere studens, in eam magnitudinem perduxit, vt Sozomenus tradat, hominum multitudine, & diuitijs, maiorem Constantinopolim esse, quam Romam: vtque non immeritò Rhodiginus lib 18.

BYZANTIVM, NUNC
CASTEL nouo doue sta eltesoro del gran Turcho.
LAVULACA
ARSENALE
Porta liona de la Riua
Isole chiamate principe le quale sono habitate da Turchi
OTOMAN
ORCAN
AMVRAT
PAIAZIT
MAHOMET
AMVRATE
Cum Priuilegio

NTINOPOLIS.
Palazo di Constantino Imperatore
S. Helena
Porta Constantina
Porta del Fiume
Patriarchato
Theatro
S. Pietro
S. Sebastiano
Porta del chinico
Loco doue stano la maggior parte de le galie turchesche
PERA
Case de pescatori
Porta de S. Antonio
Porta de la farina
Porta comego
S. Tomas
Porta de le Pescarie
Loco doue si paga li grip per montanea in ver Borsia
Porta S. chiara
Sophia
Seraglio Nouo doue habita el gran Turcho
Tennu
Porta de le isole
Qui stano li turchi a fare la guardia per li passegeri
S. Veneranda
Sepulture de Turchi
Porta de le bonbarde
Bonbarde di pera
Ville di Gunella
MAHOMET
BAIAZETO
SELIM.
SOLIMANO
SELIM
AMVRATH OTTOMANO III. IMP.

BYZANTIVM NVNC CONSTANTINOPOLIS
CASTEL nouo doue sta el tesoro del gran Turcho
PERA
ARSENALE
Isole chiamate principe le quale sono habitate da Turchi
OTOMAN.
ORCAN.
AMVRAT.
PAIAZIT.
MAHOMET.
AMVRATE.
MAHOMET
BAIAZETO
SELIM.
SOLIMANO
SELIM
AMVRATH OTTOMANO III. IMP.
Cum Privilegio

capit.25.sicut Romam totius orbis epitomen,ita Constantinopolim κόσμου κόσμον vocet. Fuit & hic Acade-
mia,præstantissimis omnium artium professoribus exornata.In qua summo in honore fuit, XII. virorum
collegium,qui publicis Imperatorum impensis,ad studiorum conseruationem, honorificè alebantur. Au-
tor est Zonaras,lib.3.annalium. Plura de augustissimis templis, & interiore vrbis ornatu desideranti,Pe-
trus Gillius,libris 4.abundè satisfaciet.Vide etiam Procopium de ædificijs Iustiniani, Georgium Cedrenū,
Æneam Syluium,Hugonem Fauolium,cæterosque eiusdem classis scriptores. Quantò autem amplior By-
zantij magnificentia,eo maiore dolore Christianis,ab immanissimis Mahometi cultoribus, tantam vrbē
esse ereptam recordamur,non sine eximia Reipub. Christianæ calamitate, atque adeo cum summa Chri-
sti Iesu,rerumque sacrarum ignominia,anno à Christo nato.M.CCCC.LIII.die 29.Maij,Duce Mahomete
II.Turcarum Imperatore VIII. Coronidis loco accuratam Dilichij descriptionum in compendium con-
tractum addemus.Actis, Constantinopolim Lutetiæ non esse absimilem,sed multo commodius sitā. Pri-
mus,inquit,collium(quorum supra mentionem fecimus) Orientem spectat, inque eo sita sunt Palatium
Imperatorium,Templum S.Sophiæ,& Hippodromus. Vallis eius versus mare sese extendit; & secundum
collem attingit.Hoc loco forum est,quod partim in acolini partim in decliui loco situm est, Christianorū
negociationibus frequens.Tertius collis Hospitale habet,& Baiazethis vti & Solimanni templum, & tur-
rim Irenes. Collis hic reliquos à mari separat: & in propinqua valle insignis aquæductus visitur. Quartus
collis Boream spectat;in cuius primo fastigio Sultani Mahumetis, eius qui Constantinopolim cepit, se-
pulcrum & preciosi operis templum cum opulentissimo Xenodochio cernitur. Vallis colli huic subie-
cta valde angusta est, & secundum longitudinem ad mari vsque litus porrigitur. Post hanc vallem sequi.
tur colis quintus,in quo Selimi sepulcrum. In sexto colle etiamnum exstant vestigia templi Christianorū.
Septimus collis Xerolphos dicitur,in cuius fastigio columna Arcadij. In his omnibus olim multa & præ-
clara fuère monumenta, à barbaris Turcis iam magna ex parte deleta. Quà continenti vrbs iungitur,sex
habet portas:in vniuersum verò septemdecim, præter eas quæ Poram spectant. Omnium structurarum
magnificentissima est templum S.Sophiæ,,iam in Turcicam Mesquitam conuersum:in quo olim centum
portas numeratas erunt.Sequitur Palatium Sultani,cuius circuitus semimilliare complectitur, alto muro
munitum,preciosis ædificijs, hortis amœnissimis, omnibusque rebus ad voluptatem & vsum spectantibus
ornatissimum.De balneis quid dicam? Certè vt est gens,frequentibus lectionibus dedita, ita in illarum æ-
dificandis structuris nullis parcit sumtibus. Etsi vero, vt diximus, Turcarum barbaries pleraque vetera
monumenta vastauit, passim tamen maximè in Hippodromo columnæ, statuæ obelisci, colossi, aquædu-
ctus & id genus structuræ exstant, quæ incredibilem veteris vrbis magnificentiam testantur. Vtinam
Deus tandem eam inspiret Christianis Principibus mentem, vt coniunctis viribus,barbaro hoste profliga-
to, non hunc tantum vrbem, sed & tot florentissima regna & regiones recuperent & quasi postliminio
Christianismo restituant.

IEROSOLYMA.

MELCHISEDECVM Chananææ Regem, & summi Dei Sacerdotem, eo tempore, quo Abrahamus in Chananæa peregrinabatur, prima huius vrbis fundamenta fecisse, in eaq; sui regni sceptrum collocasse, & fanum quoddam ibidem construxisse, à Iosepho & Ægesippo, historicis antiquis, memoriæ proditum est: qui & tum eam Solymam & Ierosolymam nuncupatam asserunt. Post Melchisedeci tempora, cū scilicet Iudęi promissionis terram fuissent ingressi, Iebusæi, posteri Iebusi filij Chanaanis, Ierosolymam tenuere, Iudicum 1. eamque Iebum appellauere, *Jos.* 18. *Iudic.* 19. De varijs vrbis huius nominibus sunt hi versus:

Solyma Iuda Bethel, Ierosolyma Iebus Helia. Vrbs sacra Ierusalem dicitur, atque Salem.

Hi tantum vrbis fidebant potentiæ, vt claudis ac cæcis, muros & turres committerent, atq; Dauidi, per contemtum nunciarent: Non ingredieris huc, nisi abstuleris cæcos & claudos, 2. *Sam.* 5. Cum autem Dauid in regem Iuda & Israel eligeretur, opera & auxilio Ornan, Iebusæi; primum inferiorem ciuitatis partem obtinuit, tū, Iebusæos occidenti, præmium proponens, Ioab, arcē Sion inuadit. De hinc Iebusæis, præter Ornan, profligatis ac pulsis, ciuitatem hanc, totius Iudææ prouinciæ Metropolim fecit, eamq; deinceps Iuda, *Lu.* 1. & Ierusalē nominauit. 2. *Reg.* 5. Quā in Iudææ, totiusq; vniuersi medio, velut centrū, in altissimis mōtibus, constitutā fuisse, non modo Cosmographi, verū etiā antiqui historici, atq; adeò, euidentissima Sacrarū litterarum monimenta declarant. *Hæc dicit Dominus Deus, ista est Ierusalem, in medio gentiū posui eam, & in circuitu eius terras*, Ezech. 5. Et: *Operatus est Deus noster salutem, in medio terra*, Ps. 73. De montium situ, idem constat. Quemadmodum enim, qui in hanc ciuitatē tendebant (*Mar.* 10. *Mat.* 20. *Luc.* 2.) ascendere, ita, qui ex ea se quopiā conferebant, descendere dicuntur, *Lu.* 10. Pluribus distincta vallibus, agros fertiles, ac cisternas multis in locis limpidas, habebat, trino muro circumdata erat, nisi, qua vallibus inuijs cingebatur, ex ea namq; parte, vnius muri habebat ambitum. Et ipsa quidem initio super duos colles Sionem & Arcem erat condita, contrarijs frōtibus semet inspicientes, interueniente valle Tyropæia, discretos. Cōtra Arcam tertius collis erat (Moriach dictus) valle Cedrone, ab Acra diuisus, in quo Templū, & Antonia fuere constructa. Extra ciuitatem verò, hi colles, profundis vallibus cingebantur, & à tribus lateribus obstantibus vsquequaq; rupibus, adire non poterant quin & quartus collis incolebatur, cui nomen est Bezetha, situs quidem ex aduerso Templi, atq; Antoniæ, in Septentrionali plaga, fossis autem altissimis separatus. Hæc Iosephus *lib. 6. de bello, c. 6.* Ædificiorum splendore, populi frequentia, religionis cultu, cæteras non modo Iudææ, sed & totius vniuersi, ciuitates, superauit, adeò, vt ob summam fœlicitatem ciuitas sancta, *Esa.* 52. Iustitiæ, *Esa.* 1. Veritatis, *Zach.* 8. vocetur. Stupendæ magnificentiæ templo celebratur, à Salomone Rege, quinquaginta millium hominum opere, septem annorum tempore ædificato. Quod quidem continebat Sancta Sanctorum, cherubos, arcam, mensam & candelabra aurea, exhedras, mare fusile, lauacra decem, columnas æreas, omnem ritum, omnemq; formam legis veterns, Sacrificia, holocausta, hymnos, & omnes denique ceremonias. Erant illic Sacerdotes & Leuitæ, adyta & vestibula, & altare, & festa, celebresque conuentus, preces, & auditiones. Tota diniq; Reip. Iudaicę forma illic consistebat. Illud verò maximè illustrauit hanc vrbē, quod Dominus noster Iesus in carne, & Euangelicæ doctrinæ splendore in ea apparuerit. At verò, cum Iudæi, & Reges, & Principes, & Sacerdotes (*Ier.* 32) turpissimis sceleribus. ad iracundiam prouocarent Dominum, ideo frequenter in eam grauissimè animaduertit, ac in truculentissimorum hostium manus, eandem deuenire concessit. Iosephus de bello Iudaico, lib. 7. ca. 18. Vbi verò eò immanitatis venerunt, vt visitationis suæ diem non agnoscerent, sed Dominum Iesum Christum, testes, ministrosque suos, quemadmodum ante Prophetas, nefarie occiderent *Matt.* 9. 24. *Lu.* 21. Ideò, iustissimo iudicio Deus, ciuitatem hanc Tito Roman. Imperatori, diripiendam, exurendam, soloque æquandam, tradidit. Contigit hæc deuastatio, post natum Christū, Anno LXXIII. Ac deinde, Anno CXX. Iudæi numero aucti, Betharæ, in oppido Ierosolymæ vicino seditionem contra Romanos concitāt. Eam ob causam, Ælij Hadriani Imperatoris iussu, omnes penè sedibus suis arcebantur, ac deinde ciuitas ista, ex Imperatoris cognomine, Ælia, dicebatur. Quam ipse murorū ambitu reparauit, non tamen in monte Sion, vt ante, sed in monte Caluariæ, præcepitq;, ne cui Iudæo introeundi esset licentia, Christianis tantum ciuitate permissa. Vnde magnitudo iræ diuinæ in peccatores conspici potest. Si enim peculari suo populo, & naturalibus ramis non pepercit, multò sanè acerbius in alienos scelerum causa animaduertet. Hodie Turcarum est Colonia à Christianis quidem duce Prædiuino Flandriæ Comite olim recuperata sed non multo post in barbararum potestatem relapsa, quibus etiamnum seruit.

Hierosolyma, Clarissima totius Orientis ciuitas, Iudææ Metropolis, in duobus collibus, omnibus alijs in circuitu eminentioribus, sita fuit, qui colles duo, intermedia valle, habitationib. hominū frequentiss. (quam Tyropoen vocat Josephus, lib. 6. Bell. Jud. cap. 6.) separātur Eminentior collis Sion dictus, in tres alios subdiuisus est. Primus is est, quem lib. 2 Reg. c. 5. Mello vocat, apud montē Sion, In quo ædificatum erat antiquum Castrū Siloë, quod occupabant Jebusei, & à Dauide captum fuit, vbi idem quondam Arcam collocauit et sepulturæ locum elegit. Eodem hoc loco, constructū cernitur Monasterium Franciscanor., dictum Sion. Versus orientem verò, huius prædicti collis, alius adhuc erat qui ciuitas inferior dicebatur, in quo Palatium Dauid conditum fuit. Hunc locum inhabitauit idem, ante quam Jebuseorum castrum, quod in Mello erat, expugnasset. Ad Septentrionem verò, situs collis, Herodis Palatium habuit. Hi tres colles, vno murorum ambitu cincti, dicuntur ciuitas Dauid. Alter collis, duas partes habuit, vnam Montem Moream dictam, in quo Abraham obtulit filium suum Isaac, Joseph: lib. 1. Antiq: c. 14. Quo in loco, postea Solomon templum cōstruxit, et in cliuo eiusdem montis, versus austrum, domum suā regiam, quæ dicta fuit Palatium Solomonis. Hic collis, quia templū habuit, etiam muro septus fuit, et ciuitati Dauid adiunctus. Altera pars Acra cognominata, Moream versus, orientem contingens, cuius medietas vel pars vna Bezetha, hoc est, noua ciuitas dicta fuit, etiam muror. ambitu cincta, Huius Acræ medietas vel pars altera, contra torrentem Cedron posita, Palatium Assyriorum continet, fuitq. suburbium, moenib. clausum. Ita, vt prædicti quinque colles, quaternis, ijsq. diuersis murorū cincturis conclusi fuerint &c. Hoc tempore Hierosolyma turcis Cuzumobarech dicitur.

Noua vrbis Hierosolymitanæ descriptio, qua forma situ nostro seculo se conspiciendam præbet.
Declaratio Tabulæ huius
A. Demonstrat formam atq; sitũ templi Salomonis
B. Arx Pisana a Christianis constructa.
C. Turris Baris, quam Herodes regnũ adeptus, cũ oportuno loco cohibẽdis ciuib⁹ ne quid rer. nouar. per seditionẽ molirentur magno sumptu exędificatã et munitam, denominauit ab amico Antoniam.
D. Castrum Antiochi, quod post direptionẽ vrbis construxit, cui Macedonicũ presidium imposuit, prohibens quotidiana sacra, iuxta legis prescriptũ offerri.
E. Palatium Agrippę, ex quo amoeniss. prospectus patebat, cor. quæ in vrbe tota et circa templũ fiebant.
F. Domus Regia Salomonis.
G. Natatoria siloë.
H. Nunc turris Dauid, quondã dom⁹ Dauid
I. Archiuæ, siue vt vocant Cancellaria
K. Dom⁹ Ananię Pontif. prope Palatiũ Agrippæ nunc vero templum Angelorũ dicitur
L. Mons Sion, nostro seculo Monasterium.
M. Domus Veronicæ angularis, vers⁹ meridiem montis Caluariæ.
N. Domus Caiaphæ, nunc templum factum Saluatoris
O. Castrum Assyriorũ, in quo Titus Castra posuit, cum primum murũ vrbis occuparet
Q. Xystus, locus apud amphiteatr. editus in modum porticus vel pontis lapidẽi, frequẽtibus fornicib⁹ in sublimi supra viam publicã eleuatus, per quem ab arce Antonia, vbi Romanor. presidium semp excubabat, patebat ad templum accessus.
S. Aceldemach, ager sanguinis
T. Fons Siloë
V. Palatium Herodis, auro atq; marmoribus exornatissimum, maximis turribus munitissimum
X. Psephina, turris Octangularis, ad Septentrionem Occidentemq; surgẽs, tantę altitudinis, vt ex ea, orto sole, Arabia prospici posset.
Z. Regia Monobazi, quam Graple ædificauerat.
Numeri vel Zyphræ 1.2.3. etc. indicant eundem nunc in noua, & olim in veteri fuisse locum
a. Via, qua Dauid transijt, torrentem Cedron, cum vniuersa domo sua, fugiens filium suum Absolom
b. Via, qua domin⁹ post hymnũ dictũ cũ discipulis trãsiit eundẽ torrẽtẽ, vadẽs ad Hortũ, orarurus patrem.
Cum Priuilegio.
a. Super humerale, seu ephod.
b c. Duę orę super humeralis.
d. Textura, siue artificiũ sup humeralis. La bordure.
e. Lapides onychini duo, quibus insculpta erãt nomina duodecim filiorũ Israel.
f. Palæ aureæ pro quib⁹ interpres vertit vncinos.
g. Catenulæ.
h. Pectorale iudicij, pro quo interpres vertit rationale iudicij: in quo duodecĩ lapides in quibus incisa nomina duodecim filiorum israel.
i. Vncini in palis aureis.
k. Annuli quatuor in extremitatib⁹ pectoralis iudicij.
l. Annuli in lateribus super humeralis.
m. Vitta hyacinthina.
n. Tunica quę suphumerali supponebatur, in cuius superiori parte erat capitiũ siue foramẽ, per quod caput traijciebat sacerdos.
o. Tintinnabula aurea.
p. Mala punica.
q. Lamina, quę vitta hyacinthina religabatur tiarę
r. Tunica byssina
s. Tiara
t. Balteum, siue cingulum.

Hierosolyma, Clarissima totius Orientis ciuitas, Iudææ Metropolis, in duobus collibus, omnibus alijs in circuitu eminentioribus, sita fuit, qui colles, duo,
intermedia valle, habitationib. hominũ frequentiss. (quam Tyropoen vocat Josephus, lib. 6. Bell. Iud. cap. 6.) separatur. Eminentior collis Sion dictus,
in tres alios subdiuisus est. Primus is est, quem lib. 2. Reg. c. 5. Mello vocat, apud montẽ Sion, In quo ædificatum erat antiquum Castrũ Siloë, quod
occupabant Jebusei, & à Dauide captum fuit, vbi idem quondam Arcam collocauit et sepulturæ locum elegit. Eodem hoc loco, constructũ cer
nitur Monasterium Franciscanorum, dictum Sion. Versus orientem verò, huius prædicti collis, alius adhuc erat qui ciuitas inferior dicebatur, in quo
Palatium Dauid conditum fuit. Hunc locum inhabitauit idem, ante quam Jebuseorum castrum, quod in Mello erat, expugnasset. Ad Sep
tentrionem verò, situs collis, Herodis Palatium habuit. Hi tres colles, vno murorum ambitu cincti, dicuntur ciuitas Dauid. Alter collis, duas
partes habuit, vnam Montem Moream dictam, in quo Abraham obtulit filium suum Isaac, Joseph: lib. 1. Antiq: c. 14. Quo in loco, postea Solo
mon templum cõstruxit, et in cliuo eiusdem montis, versus austrum, domum suã regiam, quæ dicta fuit Palatium Solomonis. Hic collis, quia templũ
habuit, etiam muro septus fuit, et ciuitati Dauid adiunctus. Altera pars Acra cognominata, Moream versus, orientem contingens, cuius medietas vel
pars vna Bezetha, hoc est, noua ciuitas dicta fuit, etiam murorum ambitu cincta, Huius Acræ medietas vel pars altera, contra torrentem Cedron
posita, Palatium Assyriorum continet, fuitq. suburbium, moenib. clausum. Ita, vt prædicti quinque colles, quaternis, ijsq. diuersis murorũ
cincturis conclusi fuerint &c. Hoc tempore Hierosolyma turcis Cuzumobarech dicitur.
Descriptio antiquæ vrbis Hierosolymorum, qua amplitudine et splendore tempore Christi Saluatoris nostri, conspicua fuit.
Noua vrbis Hierosolymitanæ descriptio, qua forma & situ nostro seculo se conspiciendam præbet.
Declaratio Tabulæ huius
Cum Priuilegio

ADEN.

ARabiam triplicem historiographi statuunt, Petream, Desertam atque Fœlicem. Huius Metro-
polis, caput & celeberrimum Emporium est ADEN. De quo Ludouicus Romanus patritius li.
2. nauigationis suæ Arabicæ, hunc in modum scribit: Hac vrbe non memini me vidisse munitio-
rem, in continenti præsertim haud inæqualis soli, geminum latus sepiunt mœnia, quod superest
montibus occluditur, inque eis quinæ sunt arces, in solo æquali est vrbs, ambitu sex mille ædiũ
contenta: commercia in nundinis noctu hora secunda ob nimios, qui sæuiunt interdiu, æstus ex-
ercent. Prope vrbem ad lapidis iactum mons est, inque eo arx sita est. Ad radices autem montis considunt naues:
vrbs profecto elegans est, & totius Fœlicis Arabiæ vrbium pulcherrima. Illò, ceu ad famigeratum emporium, ex
vtraque India, AEthiopia, ac Perside exercentes mercimonia, nauali itinere confluunt. Idem agunt, qui ad Me-
cham frequentes contendunt: verùm simul ac liburnicæ porrum appulerint, adsunt præfecti vectigalium, per-
contantes vnde soluerint, quidve conuehant mercium, quantumque temporis sulcando maria absumpserint, &
item quot homines singulæ celoces tulerint. His exploratis, condicto malum, vela, & id genus armamenta as-
portant aliò, vt illinc abeundi, haud persolutis vectigalibus, exempta sit occasio appulsis. Hactenus ille. Dominus
huius vrbis Sultanus, non nisi in Iunio, Iulio, & Augusto hic residere solet, ijs enim mensibus mercatorum adue-
niunt naues, quarum omnino nullæ, quin ex montium summitatibus conspiciantur, transcurrere possunt. Est rara
huic vrbi pluuia, & dulci destituitur aqua, quam ex continenti allatam, cisternis ad quotidianos vsus conseruant.
Quantum ex situ ciuitatis conijcere possum, inquit Munsterus, hæc ipsa est, quam in Arabia Fœlice Ptolemæus
appellat Arabiam, aut Ocelim. Porro oppidum est exiguum, in radicibus montis editi, qui in mari lingula pro-
currit, sita, & vtrinque fluctibus in sinus reductis alluitur, ita vt peninsula fiat. Mons est adeò sterilis, vt nec arbo-
res vllas, neque plantas efferat, nempè, qui sit saxosus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret,
raró admodum pluuijs irrigatur. Ex longinquo pago aqua, per aquæductum, in locum, qui ab vrbe quatuor mil-
libus passuum distat, deriuatur. Ea vrbis aquatio est. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen est in-
credibilis copia. Est cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad adspectum pulcherrima. In illam mer-
catores è Perside, & India, & AEthiopia, & ex multis Arabiæ regionibus sæpè commeant. Incolæ Mahometem
colunt, colore candido, & specie liberali sunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ar-
denter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione possidet, & milites non paucos stipendijs alit, & è
suis tantum subditis, in prælium, cùm opus est, duo millia equitum educit. Vrbi verò huic moderatorem, cuius
virtuti multum confidit, præponere solet. Hæc Osorius lib. IX. de rebus ab Emanuele Lusitaniæ Rege, gestis. Pau-
lus Venetus autem, hunc in modum de hac vrbe, eiusque prouincia, scribit. *Aden*, inquit, optimo portu excellit,
ad quem ex India plurimæ appellunt naues, aromata deferentes. Et negotiatores quidem Alexandrini, illic e-
mentes aromata, ponunt ea in naues paruas, atque septem diebus per flumen quoddam ducentes, postea humeris
camelorum imponunt, & triginta dierum itinere, per terram vsque ad fluuium AEgypti deportant, & rursus in
naues exonerantes, tandem vsque ad Alexandriam perducunt: Nec potest compendiosior haberi via ab orientis
partibus vsque Alexandriam. Negotiatores verò illi ducunt secum plurimos equos, quando nundinandi gratia,
in Indiam concedunt. Exigit autem Rex *Aden* ab illis mercatoribus, qui per regionem suam aromata & alias
merces deferunt, vectigal maximum, vnde plurimum ditescit. Quum Sultanus Babyloniæ obsideret ciuitatem
Aconensem, & eam expugnaret, Anno scilicet MCCC. misit Sultanus *Aden* in auxilium eius triginta millia
equitum, & quadraginta millia camelorum, non, quod vsque adeo illius cuperet augere felicitatem, sed quod
omnes maluit extinctos Christianos. A portu Aden, eundo versus Septentrionem, sita est ciuitas Escier, quadra-
ginta distans milliaribus ab illo portu, & habet sub se multas alias ciuitates & castra, sed quæ omnia sunt de do-
minio Regis Aden. Est quoque iuxta hanc ciuitatem optimus portus, à quo innumeri equi ducuntur in Indiam.
Abundat hæc regio thure albo atque optimo, quod de paruis arboribus, abietibus tamen similibus, stillat. Incolæ
crebris incisionibus perforant harum arborum cortices, vt thus extrahant, tametsi calor quoque, qui ibi maximus
est, plurimum eliciat liquoris. Habet quoque Regio ipsa palmas cum dactylis, sed, præter modicum risum nullũ
producit frumentum, verùm aliundè importandum est. Abundant autem piscibus optimis, præsertim tunnis,
qui ibi optimi habentur. Vinum non habent, sed ex dactylis, riso, & saccaro, optimum faciunt potum. Verueces,
qui in hac regione inueniuntur, sunt statura parui, auribus omnino carentes, sed loco earum, cornua parua habẽt.
Equi, boues, cameli, atque oues, vescuntur piscibus, qui quotidianus illorum sunt cibus, quum illic ob immẽsum
calorem, herbæ & frumenta, & terra haberi non possint. Fit autem tribus anni mensibus piscium captura, scilicet,
Martio, Aprili & Maio, tantusque illorum capitur numerus, vt non facile explicari possit. Hos pisces siccant; &
seruant, atque per totum annum animalibus edendos, pabuli loco, proponunt. Vescuntur autem animalia li-
bentius de siccatis piscibus, quam recentibus. Fiunt etiam ab incolis panes bis cocti ex piscibus, idque in hunc
modum. Concidunt pisces minutatim, atq; contundunt in modum farinæ, & postea commiscent, & subagitant
quasi pastum panis, atque ad solem desicari faciunt, & viuunt ipsi, & iumenta ipsorum de illis panibus factitijs,
per totum aunum.

MOMBAZA.

MOMBAZA, Ptolemæo, Tonica, insulare oppidum, elegans ac nitidum in finibus Africæ. Quod Chri-
stiani anno reparatæ salutis 1505. vi occuparunt: cùm enim Franciscus Dalmaida nauigaturus in Indiã,
tributum ab oppidanis, Regis Lusitaniæ nomine exigeret, Afri verò armata manu tributi persolu-
tionem recusarent, idcirco Christiani oppidum deuastantes, totum exusserunt. Rex triginta stipatus
viris, fuga sibi consuluit, reliquis omnibus interemptis. Oppidum nunc ab Afris restauratum, & acerrimos Chri-
stianorum hostes habere dicitur. Habet in portu arcem munitissimam, armis & telis, varijsque tormentis refertã,
firmissimisque præsidijs, atque singulari vigilantia defensam. Tellus abundat fructibus, oleribus, & frugibus, &
pecorum, & armentorum gregibus & aquis dulcibus. Vtitur præterea mira cœli temperie, homines viuunt ad-
modum lautè, & domus Lusitanorum more ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt.
Hæc Osorius l. 1. de rebus Emanuelis Lusitanorum Regis virtute gestis.

Quiloa.

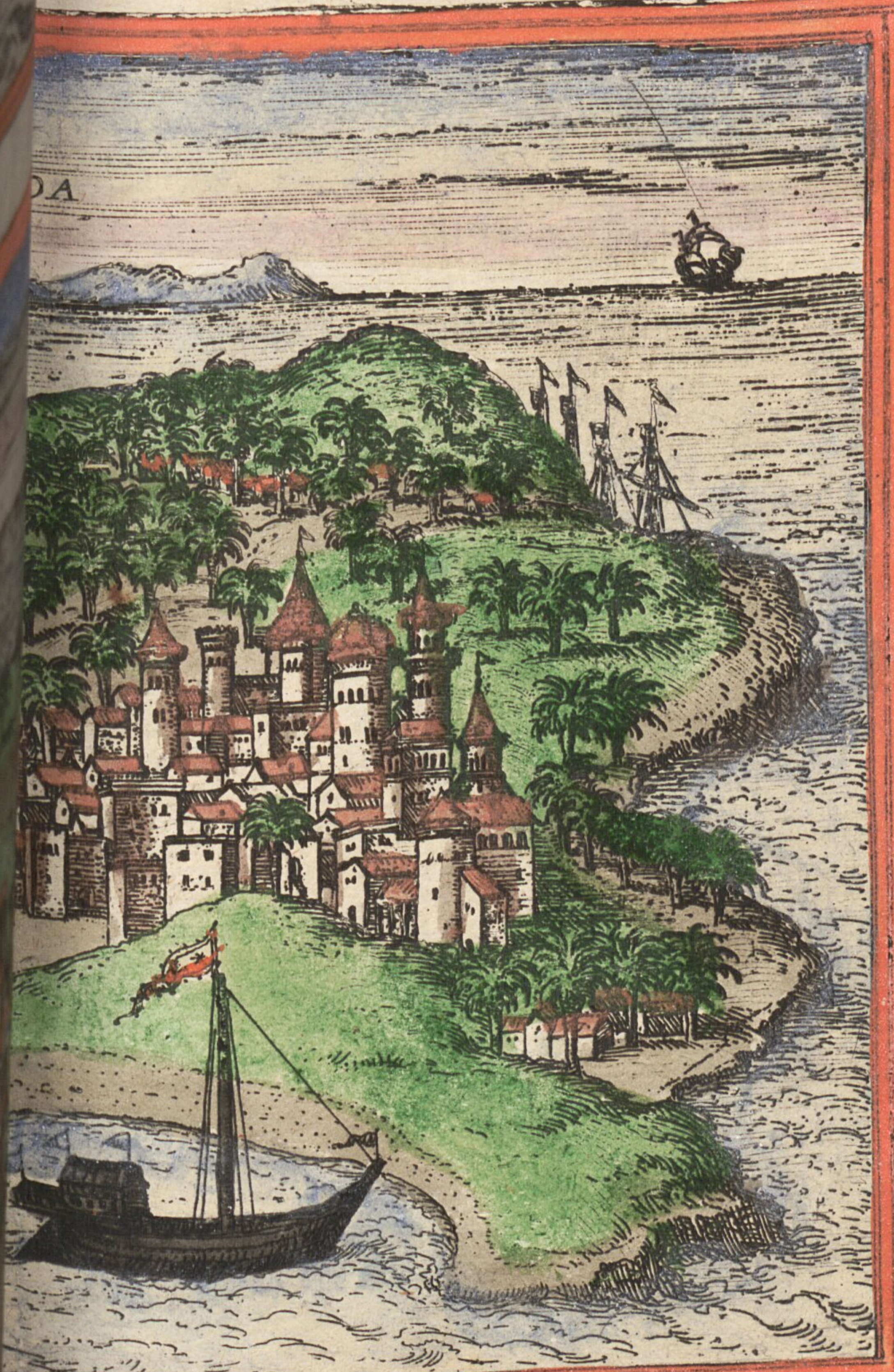

MOMBAZA

Cum Priuilegio

Cum Priuilegio

QVILOA.

QVILOA, Ptolemæo Rapta, pulchra est in Africa ciuitas, in eiusdem nominis regno & insula, posita, continenti vicina. Mahumeticæ sectæ regulum semper habuit, summum Christianorum inimicum. Ad hanc vrbē cùm Frãciscus Dalmaida An. Domini 1505. cum Lusitanica classe peruenisset, Regem ad se adcersiri iussit, qui morbum simulãs ad defensionem sese parauit. Itaque septingenti Lusitani, ad ciuitatis oppugnationem armantur, qui ciuitate deuicta, regeq; in fugam conuerso, aliaq; gubernationis administratione instituta, ciuitatem hanc Portugalliæ regi tributariam fecerunt. E regione insulam S. Laurentij habet.

CEFALA.

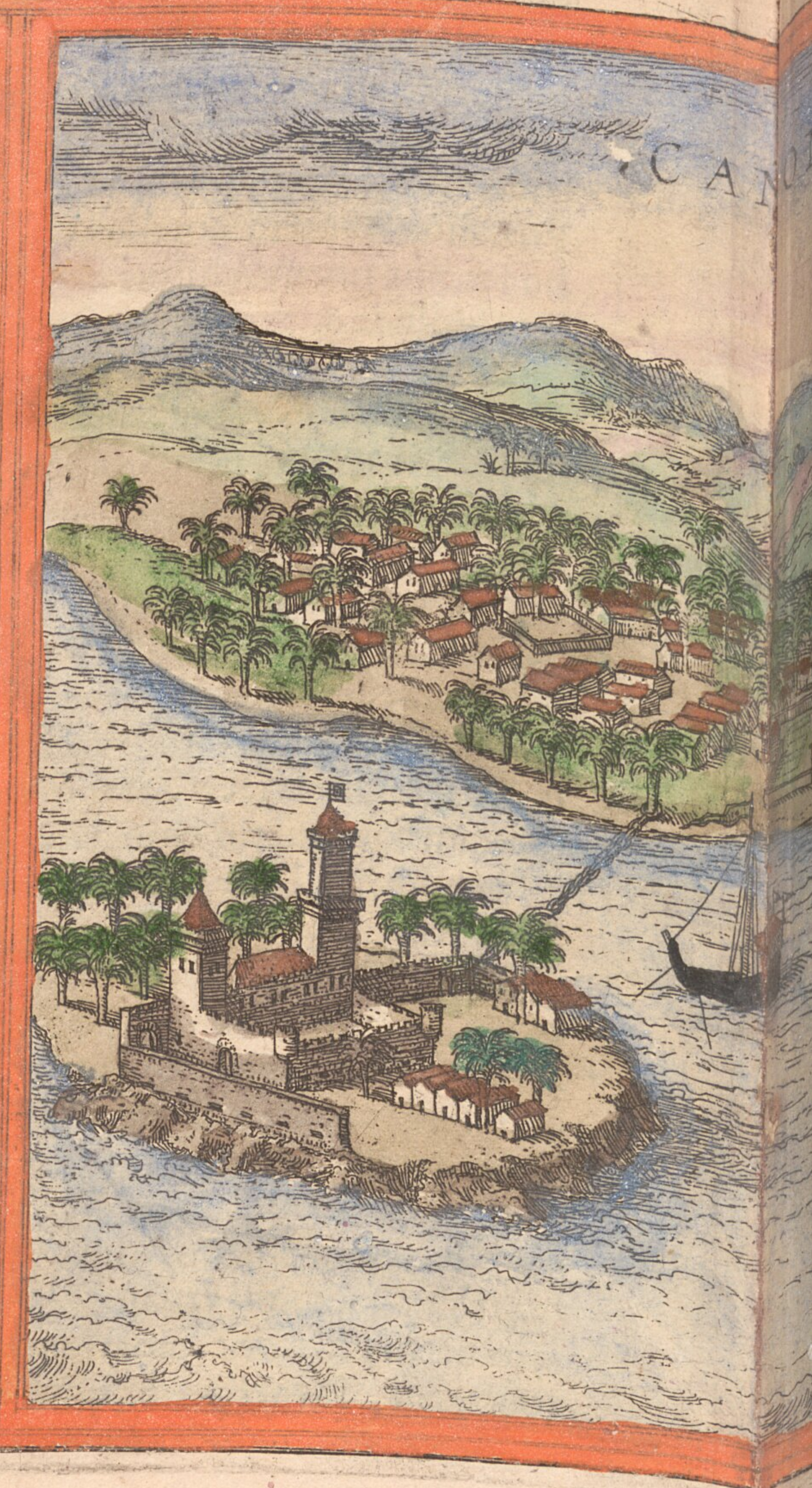
CEFALA Africæ insula, anno partæ salutis 1500. primùm est inuenta, cuius longitudo trium est miliarium, latitudo verò vnius. Pagos habet duos, in quibus domus non paucæ, & arx Regi ciuitatis Quiloa quondã parebat, cæterùm ab eo deficiens, peculiaris Regis appellatione gaudebat. Anno Domini 1505. arcem, quam Lusitani tenebant, vehementi obsidione incolæ oppugnarunt, adeò quidem, vt pertenuis euadendi spes Lusitanis appareret: qui noctu pręter Afrorum opinionem erumpentes, Regem, multosque proceres in cœnaculo suo opprimunt, eiusque caput hasta infixum per arcis fenestram exponunt, eaque ratione ingens euadunt periculum, & tandem alium Regis Portugallię præfectum constituunt. Incolæ ex annuo dactylorum prouentu ferè victitant, vilesque inhabitant casas, ex palmis compositas; quod ligni genus, cum fibrosum magis sit, quam solidum, ædificijs minus conueniunt.

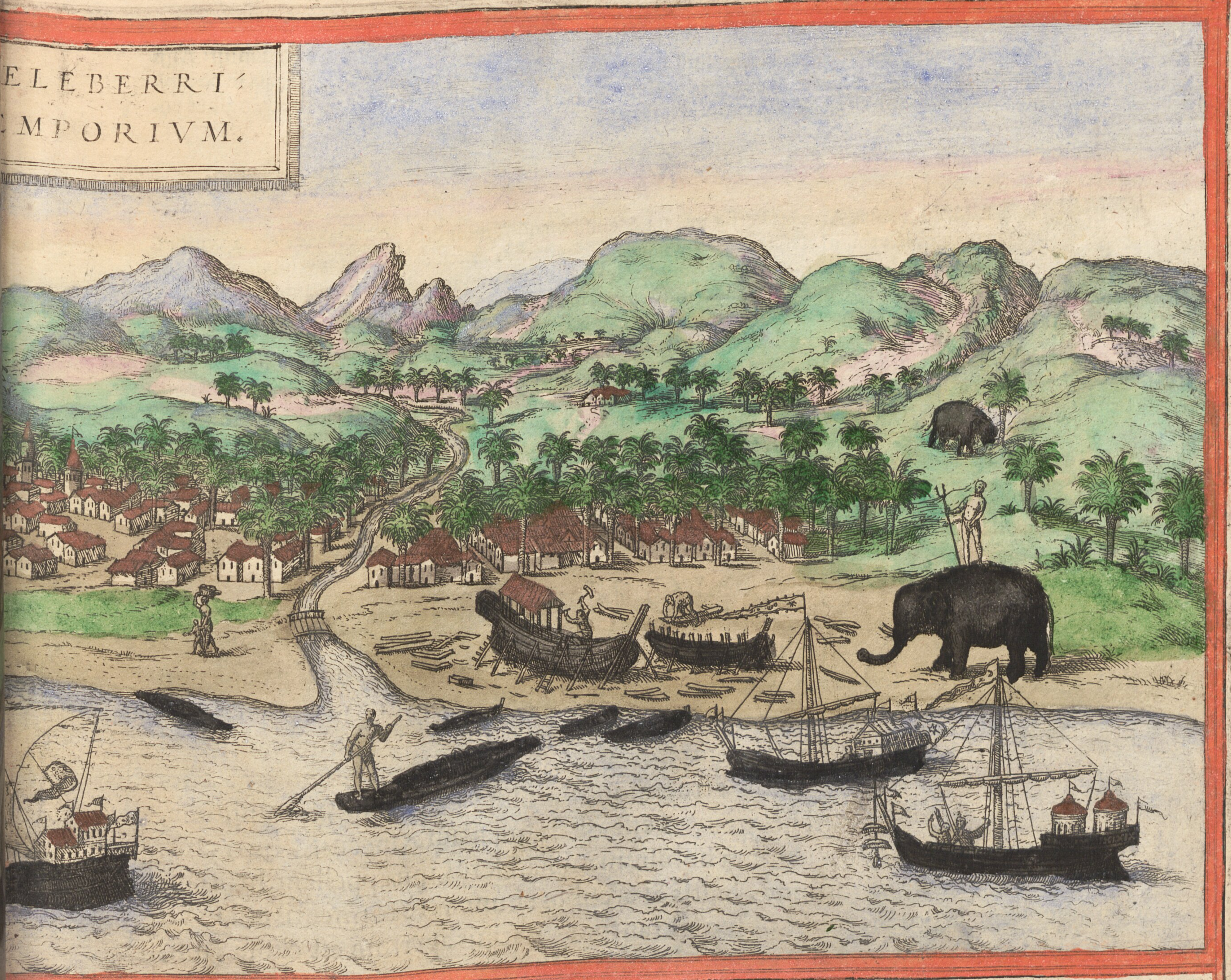
CALECVT.

CALECVT, quondam Simyla Indicarum ciuitatum præcipua, in continenti sita, Olisipone
maior, Malebarico pelago alluitur, vasta est admodum absque mœnibus, intus pluribus in locis
vacat, domus haud sunt contiguæ, inuicem distantes plurimum, lapidibus & calce extructæ sunt,
interiores ædium partes sculptæ: pro imbrice palmis vtuntur, illis tegunt suas ædes. Fores præ-
grandes habent, miroque artificio fabrefactas, has muro incingunt instar pomœrij Ibi visuntur
arbores innumeræ, stagna & fontes complusculi, nam stagnis libenter immerguntur, lotionibus
enixè gaudentes Fonte plurimum lætantur. In vrbe verò lacus visuntur complures, quibus immersi gregarij ac
proletarij, omnisque ignobilior vulgus, ter vel quater interdiu lauantur. Rex idolorum latriæ est addictus, cui
incredibilis seruitus exhibetur à subditis. Cùm egreditur, carpento vehitur, id est currus, quem bini viri ferunt,
omni lapidum genere condecoratus. Carpentum stipant choraulæ, præcones, buccinatores, & id genus com-
plusculi. Patritij verò & eminentiores suæ ditionis omnes sequuntur, enses denudatos & clypeos teretes geren-
tes: sagittarij etiam ac velites præcedunt, itinera explorantes: conopeo, id est tentorio tegitur, cùm incedit Ad
regem propius quis non accedit, quàm ad tres vel quatuor passus, cum verò aliquid porrigunt, ac si stipem darent
elephanto, ab ipsis tremebundis id ramo porrigitur, quoniam regem tangere apud eos nefas ducitur &c. Ditissi-
mi & innumeri sunt in hac vrbe mercatores, quorum commercia sunt aromata omnis generis vndequaque im-
portata. Ibi sunt panni ex serico omnium generum, & auro intexti plurifariam, æra autem fabrefacta & stannea
va sa plurima comperies. Et vt tandem finiam, nihil ibi desiderant, quod ad humanum cultum pertineat. In hoc
oppido opulentissimi inueniuntur mercatores, qui Regem tum muneribus, tum ingenio sibi conciliant, ac ferè
pro libitu cuncta gubernant. Habent Moscheam in foro, vbi mercimonia exercent sua, plerique sunt Mauri,
viri acres & exercitati mercimonijs. In vrbem itaque Calechut cōportant aromata ferè omne genus, videlicet
cinamum, piper, gariophyllum, zinziberim, thus, lacham. Sunt & syluæ sandalij condensissimæ, non tamen hu-
iusmodi aromatum genera ibi nascuntur: sed ferè vndequaque importantur, ab insula præsertim, quæ abest ab
vrbe Calechut, eò itur terrestri itinere 20. dierum spatio: incolitur à Mauris, neque Christianis Mauri dominan-
tur, & inde plura aromata Calechut exportantur, quoniam ibi est emporium & eorum statio. Portugalenses in
hac vrbe Calechut commorati sunt, à die decimo nono Maij, vsque ad diem xxv. Augusti. Et per id tempus vi-
derunt innumeras naues, vtputa supra mille ac D. quæ vltro citroque commeant, commercij gratia, & præ-
sertim aromatum. Inter has naues, quæ magnitudine alias excedit, non est capax cc. doliorum: earum sunt magnę
quædam, nonnullæ verò paruæ, vnum tātum malum habent: nec nauigant, nisi ventum habeant in puppi, adeoq;
æstibus maris interturbantur, vt nonnunquam semestri ferè continuò, vt tranquillum fiat mare, expectent: sub-
merguntur plurimæ, & miro artificio sunt fabricatæ: sunt tamen debiles, perinde, vt armorum pariter ac tormē-
torum sunt impatientes: quæ verò contendunt ad insulas, vt inde comportent aromata, omne genus, fundi sunt
per quàm mediocris, adeo vt paruo ad nauigandum alueo, egeant. Aliæ sunt, quæ idcircò absque ferro sunt, quo-
niam vim Magnetis pauent: nam is indis visitur supra dictas insulas, qua iter ipsi faciunt. Dum vrbi appellere vsu
venerit, illarum statio est in terra, in luto tamen. Id enim curant ex composito, vt tutius degant in arido: quum
increscit mare, dant operam, vt eius ęstu naues impellantur in siccum, & ibi tantisper manent, donec finitis com-
mercijs, soluere illinc complacitum fuerit: mare ibi crescit & decrescit singulis sex horis, vt apud nos: visuntur
aliquando in sicco naues quingentæ, vel DC. quæ res propè est incredibilis. Regia Principis Calechut, patet non
minus mille passibus, si ambitum spectaueris: Paries parum consurgit, ob instabile solum, quo fundamenta iaci
nequeunt, mox aquis scaturientibus. Structuram affabrè elaboratæ trabes superimpositæ coniungunt; toreuti-
co opere, intercursantibus dæmonum figuris. Quas verò margaritas, & id genus pretiosos lapillos, rex cultu cir-
cumferat, præ magnitudine explicari non potest, omnem enim æstimationem planè excedunt. Ab omni morti-
cinio Rex abstinet, quemadmodum & reliqui aulici, & primores ferè omnes, nihil quod mortem patiatur, edunt.
Promiscuus autem populus, canibus, mure, ac piscibus sole exustis vescuntur. Præstantiora tamen animalia, vti
boues, non necant, eosque benedictos nuncupant, quos cùm prætereunt, contingunt manibus, & deosculantur.
Rex proinde & proceres, lacte, butyro, oriza, & similibus, quæ terra ex se fundit, victitant. Humi absque stragulis,
inter edendum recubant. Discumbentem sacerdotes circumstant, nusquam propius, quam ad paternos passus
accedentes, regis verba reuerendissimè obseruantes. Palmarum succo, pro vino vtitur, è vase argenteo bibit, ita
tamen vt vas labra non contingat. Suspenso itaque vase, instar crateris vinum demittit guttatim, & ori infundit.
Prius Rex cibum sumpturus non discumbit, quàm quaterni sacerdotes regias dapes Dæmoni (cuius sacellum &
simulachrum domi, miro apparatu habet) peculiari ritu, obtulerint. Vbi verò rex esse desierit, actutum sacerdo-
tes, quicquid dapum superfuerit, in locum quendam transferunt, & in nuda humo collocant: quo facto, rursus &
iterum manibus complosis, excitant corniculas, aues nigricātes, quæ ad hoc vnum aluntur. hæ enim signo huius-
modi assueuere; propterea veluti tessera data, ilicò aduolant, regiasque reliquias depascuntur. eas volucres nefas
est lædere, ac proinde tutò volitant, quocunque libuerit. Ducturus rex vxorem, prius thorum inire non cōsueuit
quam à digniori sacerdote noua nupta deflorata fuerit. Nec id munus vltrò subeunt sacerdotes. stupri à Rege
pretium constituitur quingētorum aureorum. Hunc morem præter Regem Calechut, nemo obseruat. Exempto
rebus humanis Rege, si superstites sunt mares liberi, aut germani, aut fratrum filij, ij minimè regno succedūt: nam
filio sororis, ex gentis instituto, sceptra debentur: qui si nullus foret, regno succedit is, qui arctiore coniunctione
Regem cōtingit, non alia, aiunt, de causa, nisi quod Bramini sacerdotes, regiam deflorauerunt. Peregrè proficis-
cente, aut exeunte in venationes Rege, sacerdotes, vel vigesimum annum tantùm nati, Reginam domi asseruāt,
illi assistentes: nihilque gratius Regi contingere posset, quàm vt Reginæ per stupri conciliationem assuescant.
Propterea exploratum habet Rex, ob vulgatam Reginæ pudicitiam, ex ea susceptam prolem inter liberos collo-
candam, minime fore. At sororis natos, velut sibi, iure sanguinis, coniunctissimos, adscire in imperij partem con-
sueuit. Rege defuncto, regni indigenæ omnes barbam ponunt, capiteque tonso desiderium Regis testantur. Nec
omnibus est idem mos, alijs menti partem nouacula nudantibus, alijs verò capitis partem solum tondentibus, vt
sua trahit quemque voluptas. Per id tempus etiam, quo Regem funerantur, qui piscatu vitam trahunt, per speciē
mœroris à piscium captura temperant octenis diebus, & vbi ex coniunctis Regis quempiam mortem occumbere
contigerit, idem seruant, quod Rege defuncto seruari memorauimus. Patritij ac negociatores, mutuo cōsensu,
arctio-

CALECHVT C
MVM INDIÆ

ORMVS.

Cum Priuilegio

CALECHVT CELEBERRIMVM INDIÆ EMPORIVM.
Cum Priuilegio
ORMVS.
CANONOR.
S. GEORGII Oppidum MINA nuncupatum, quod Lusitaniæ Regis iussu D. Joannis II Anno salutis, 1482 in Genea ædificatum est, quo Mauri mercatores aurum infectum apportant, recipientes à Christianis, rubrum, ac flauum, item lineum pannum, & similes ipsis gratas, conuenientesque merces.
Trium Regum
S. Iacobi.

arctioris amicitiæ conciliandæ gratia, vxores commutare solent, pignora verò priorem parẽtem sequuntur: Alijs verò sacerdotibus, & idolorum cultoribus longe sunt alij mores: nam fœmina septenis nubit viris, qui in cõcubitu noctes alternant. Vbi autem pepererint mulieres prolem, delegant ad quemcunq; ex septem coniugibus voluerint, à quarum assertione nulla est prouocatio.

ORMVS.

ORMVS, Priscis Armuza Persiæ inclyta, & eiusdem nominis insula, situ elegantiore, ac vnionũ copia, nulli vrbium est secunda, sita est in faucibus maris Persici, & maritimis vrbibus præferẽda omnibus, abest à continenti spatio duodecim mille passuum, aquarum potu suauium, annonæq; mira caritas, inuehuntur ferme omnia quæ victum cultoribus suppeditant. Illinc itinere trium dierum leguntur conchæ, quæ pariunt margaritas venustiores, grandioresq; cæteris baccis. Has qui colliguut, vecti cymbis in mare iactum faciunt prægrandis saxi, depẽdẽte fune, idque fit ab gemina cymbæ parte, vt vtrinque iactis in profundum lapidibus, constabiliri nauis, non aliter, quàm si in ancoris foret, possit. Firmata suo pondere cymba, alius, cui id munus obtigit, in æquor iacit funem, saxo dependente. In naui media alius mantica in pectus, tergumque dependente, alligato pedibus lapide, se vibrat in pelagus, subtusque aquas vrinantium more, natat, actusque in profundum ad passus quindenos, tantisper vrinat, donec legit conchas, in quibus delitescunt vniones, ac margaritæ: collectas manticæ indit, lapidemque protinus, quo pedes grauabantur, abijcit, funique innixus, in superiora euadit: ibi quandoque ad trecentum ferme nauigiorum genera, comperiuntur, quæ vndecunque contendunt. Eius vrbis Sultanus Mahumetis est initiatus fide. Hæc Ludouicus Romanus lib. 3 rerum Persicarum.

CANONOR.

CANONOR, Vrbs Indiæ maxima, & præstantissima, cuius incolæ pane non vescuntur, sed oriza, pisce ac carnibus, nec non iuglandibus, quas fert regio. Inibi cœpta sunt inueniri zinziber, piperq;, mirobalanum, cardomomum, cassia, & id genus aromata complura. Vrbem mœnia haud circundant: ædes sunt despicabiles. Illic reperiuntur fructuum complura genera, nostris absimilia, verũ lõgè suauiora. Regio est propè inaccessa, ob frequentiores specus, vi extructos. Regi sunt in armis ad quinquaginta nobilium millia. Heros, ipsi appellant. In prælijs vtuntur ense, clypeo obrotundo, hastis & arcubus: nunc verò tormentis etiam vti consueuerunt. Nudi incedunt, obscœna tantum velati: ijs apertum est caput, nisi, vbi ad bella contendunt, tunc caput subrutilo galero tegunt, eoque bis inuoluunt, vittaque nescio qua, vinciunt. Equis, mulis, asinisq; non vtuntur, minusq; camelis, quos dromedarios passim vocitamus, Elephantis tantum vtuntur, non tamen præliaturi. Ibi Portugalliæ Rex munitissimam habet arcem. Vrbis Rex idola colit cum subditis, hi solem, lunam vaccasque adorant. Portum vrbs habet, illò conuehuntur equi Persæ, sed immania sunt horum vectigalia, nam penduntur pro equo singulo aureorum vicena & quina milia. Agrum habent aromatum, maximè verò gingiberis, feracissimum.

MINA.

MINA, vel S. Georgij oppidum, ad mare positum, in Guinea, Aethiopię regione, priscis Aldea, quod Iberis villã, aut diuersorium denotat, duarum partium, quod hic duorum regum, Lusitaniæ nempe, & Caramansæ, eius tractus, fædus ictum sit, Anno salutis M. CCCC. LXXXVI. Deinde Lusitanus propugnaculum eò loci extruxit, contra incursiones hostium, aurifodinas impedientium, & S. Georgij della Mina, ab eius tutelari Deo, cui locum sacrauit, nomen imposuit.

CAIRVS.

CAIRVS ET Alcairo à nostris: Mazar aut Mizir Arabicè: Massar Armenicè: Alchabyr Caldaicè: Mesraim Hebraicè: Latinis Babylon, Aegypti maxima ciuitas, ex libello anonymo, qui Postelli esse putatur, oportuno loco sita, vbi nimirum Nilus primum secatur, & δέλτα forma facit, vt vrbs, tanquam in Nili claustro posita, aditum præbeat, prohibeatque ad superiora loca nauigantibus. Maxima sunt circa Alcahirtim suburbia, quorum alia tria, alia duodecim domorum millia habent. Alcairam autem, quam hodie vulgus Alcahirum vocat, ad XXX, millia domorum habere tradunt, cum burgis. Sunt in ea amplæ priuatorum hominum structuræ, sunt & principum arces, & templa, quæ vocantur Giuma, seu Gema, id est, ecclesiæ seu congregationes: sunt hospitalia, Scholæ, & Balnea, quibus ob præscriptum legis, assiduè ad oblationes vtuntur. Cæterum domus iudiciariæ ærusca tionisque publicæ sunt in immenso numero: Sunt & Turbiæ, ampla ædificia, magnatum sepulturis consecrata. Solent enim in Alchairo tyranni sic anteactæ vitæ maculas diluere, cùm circa sepulchra insignes prouentus, & ædificia assignant pauperibus, peregrinis, studentibus, Morabitis seu eremitis, & varijs sectis, quibus ea religio abundat: Ita, vt ad 60. millia aureorum annui prouentus, non pauca loca habeant ex testamento. sic vitam æternam instituunt Tyranni. Etsi Nili aqua, ad singulas vrbis necessitates, semper decurrat, potissimùm ad piscinas renouandas, ad ablutiones, & dioryges, nilos, & Euripos: excrescente tamen Nilo tanto cum impetu admittitur, vt tota vrbs sit solis lembis peruia, & suas vias tunc habeat instar canalium Veneticorum, ita vt sit veluti mare. Scribitur de hac ciuitate, quòd Anno Christi. M.CCCC.LXXVI. grassante peste in ea ad tres menses aliquoties mortui fuerint, vno die, viginti hominum millia, vnde magnitudo vrbis, populique multitudo æstimari potest. Sunt circiter octo millia hominum in ea, qui cum Camelis aquam ex Nilo in vrbem deferunt, vt illam in vsum hominum vendant, & ad spargendum in plateis, & ad sopiendum puluerem pauimenti. Itinerarium quoddam Aegypti sic habet: *Alchaira pulchra est ciuitas, quæ Lutetiam Parisiorum magnitudine quinquies superat. In ea aliquot, & ea quidem pulchra, Christianorum templa inueniuntur. In plateis tanta est hominum, mulorum & equorum multitudo (omnes enim tam viri, quàm fœminæ communiter equitant) vt sine impedimento, nemo plateas transire queat, in quibus etiam artifices ante ædes opificia sua exercent. Pauci necessaria sibi domi parant, sed ea à cocis qui per vicos omnia circumferunt, emunt. Horum autem plures in hac vrbe inueniuntur, quàm XXX. millia. Quamplurima sunt infidelium fana, valdè magna, palatiorum instar, à quorum ingressu, sub pœna capitis, Christiani arcentur, nisi fidem Christi abnegent. Habentur hic quoque fornaces, in quibus oua artificioso fouentur calore, vt pullos ex se producant. Fœmoralia, quemadmodum & viri, ex holoserico, gemmis, & lapidibus pretiosis confecta, hic induunt fœminæ. Earum etiam pluralitas viris conceditur.* Hactenus Itinerarium. Ab Alchairo insulam separat Nilus, Cerbicum dictam, quam & Mechias, id est mensuram, vocant, vt vult Ioannes Leo Afer, eò quòd hodie mensura aquæ ibi obseruetur. Hanc autem rationem adfert: cùm enim in multis Aegypti locis, olim essent columnæ, ad obseruationem incrementorum positæ, potissimùm circa Memphim, vt res in religionem, & æruscationem verteretur, curarunt Mussulmanni, seu religioni Ismaelis addicti, vt adacta in terram fossa

CAIRUS, QVAE OLIM BABYLON; AE
Crocodili
Arena

ÆGYPTI MAXIMA VRBS
Pyramides hæ in Ægypto nihil aliud fuerunt, quam Regum pecuniæ otiosa ostentatio Cupiebant enim reges, aut potius beluæ coronatæ, hoc modo nomen suum in terram scribere, & longissimā sui relinquere memoriam, cum tamen nullius rei fama sit in mundo tenuior. Nam aut quis Architectus, aut quis rex insanus aliquam pyramidem erexerit, non constat.
Monte Peripsematum
Cerbicum Nili
Arena
A Cabyra veteri ad pyramides sunt passuum 12. mil.
Cum Priuilegio.
1 Hic obeliscus vnico constat lapide viuo, longus passus xii, latus autem palmas vii.
2 In hoc loco balsamus colligitur. 3 Palatium Campsonij Campsoniæ, de quo lege Petrum Martyrē, lib. de ipsius legatione.
4 In hoc loco abluuntur panni. Magnorum autem illorum effossorum modus nunc perijt. Ceterum mille admodum Berechet piscinæ in vrbe sunt, ad publicas necessitates, et ad luxuriā.
5 Montes peripsematum. 6. Moresftum, hoc est, hospitale, vbi pauperes excipiuntur, estq; ingenti prouentu.
7 Turbæ seu Turbiæ, ædificia, vbi sepeliuntur magnates.
8 Arx Sultani, ex edito loco potest subigere tormentis igni: uomis totam ciuitatem. 9 Promptuaria, vbi Principes reponūt frumēta, vbi et ligna & carbones distrabūtur.
10 Hæc rota faciunt, vt aqua in hos aquæductus exaltata, in arcē decurrat.
11 Massr batir. Id est. Ægyptus seu Cabira vetus, quæ dicta est Babylonia.
12 Columna hæc posita est, vt ex ea Nili incrementum noscatur, vnde certissimum petitur aut vilitatis, aut caritatis ānonæ inditiū.
13 Cum his rotis, seu tympanis, adaquantur horti.
14 In hoc loco fiunt festa hippodromica, seu equestres cursus, in agitādis lanceis, et quouis modo exercitādis equis, & alijs plerisq; ludis, Turchis et Mamlucis vsitatis. In illis ea asinum docent, quæ ne credas vllam simiam facere. 15. Sic uestiuntur nobiles fœminæ, cum aureo ornamento in capite, Et byssino panno ornatæ, facie cooperta, qua videre, sed videri non possūt.
16. Sic asinos faleratos equitant dominæ, quos tanti faciunt, quanti nos mulos nostros aut equos.
17. Arbores cassiā producētes, vbi et palmæ, earūq; fructus, dactili sūt.

CAIRUS, QUAE OLIM BABYLON; AEGYPTI MAXIMA URBS
Pyramides hae in Aegypto nihil aliud fuerunt, quam Regum pecuniae otiosa ostentatio. Cupiebant enim reges, aut potius beluae coronatae, hoc modo nomen suum in terram scribere, & longissimam sui relinquere memoriam, cum tamen nullius rei fama sit in mundo tenuior. Nam aut quis Architectus, aut quis rex insanus aliquam pyramidem erexerit, non constat.
Nilus Flu.
Cum Privilegio.
1. Hic obeliscus unico constat lapide vivo, longus passus XII, latus autem palmas VII.
2. In hoc loco balsamus colligitur. 3. Palatium Camponii
Camponiae, de quo lege Petrum Martyre, lib. de ipsius legatione
4. In hoc loco abluuntur panni. Magnorum autem illorum effossoris modus nunc periit. Ceterum multae admodum Berecht piscinae in urbe sunt, ad publicas necessitates, et ad luxuriem.
5. Montes peripsematum. 6. Morestum, hoc est, hospitale, ubi pauperes excipiuntur, estque ingenti proventu.
7 Turbae seu Turbiae, aedificia, ubi sepeliuntur magnates.
8 Arx Sultani, ex edito loco potest subigere tormentis igni- vomis totam civitatem. 9 Promptuaria, ubi Principes reponunt frumenta, ubi et ligna et carbones distrabuntur.
10 Hae rota faciunt, ut aqua in hos aquae ductus exaltata, in arce decurrat.
11 Massr hatiqua est Aegyptus seu Cahira vetus, quae dicta est Babylonia.
12 Columna hec posita est, ut ex ea Nili incrementum noscatur, unde certissimum petitur aut vilitatis, aut caritatis annonae inditium.
13 Cum his rotis seu tympanis, adaquantur horti.
14 In hoc loco fiunt festa hippodromica, seu equestres cursus, in agitandis lanceis, et quovis modo exercitandis equis, & aliis plerisque ludis, Turchis et Mamlucis usitatis. In illis ea asinum docent, quae ne credas ullam simiam facere. 15. Sic vestiuntur nobiles foeminae, cum aureo ornamento in capite, Et byssino panno ornatae, facie cooperta, quae videre, sed videri non possunt.
16. Sic asinos faleratos equitant dominae, quos tanti faciunt, quanti nos mulos nostros aut equos.
17. Arbores cassiam producentes, ubi et palmae, earumque fructus, dactili sunt.

fossa quadrata, eximiæ magnitudinis templum, in insula constructum, ad 18. pedes in profundum veniat, & per aquæductum subterraneum, aquas admittat: in fossæ medio columna est totidem pedes alta, in qua dum crescit Nilus, notantur incrementa, & quotidie, quàm diu crescit, mittuntur in vrbem pueri, peplis croceis capite redimiti, qui quantitatem denuncient, vt siue deficiant, siue exundent aquæ, à modo fertilitatis, hortentur ad pœnitentiam, si benè habeant, ad lætitiam, acceptis à populo munusculis, pro læto nuncio. Inde à columna mensoria, nomen est vrbi, Michias, & Menchas. Zelimus Turcarum Imperator, longè maximam hanc ciuitatem expugnauit, arcemque ingressus est XXV. Ianuarij, Anno salutis M.D. XVII. Cepit autem Tomumbeium, tunc temporis Sultanum, in palude inter cannas & iuncos latitatem, XI. Aprilis, iussitque, vt mulo per totam vrbem vectus, affixum collo laqueum gereret, ac tandem in ciuitatis porta suspenderetur. Arcem quæ in hac vrbe est, quidam vrbi Vlmensi magnitudine æquant.

TINGIS.

TINGIS, ampla Mauritaniæ ciuitas, ridicula quorūdam Historicorum opinione, conditorem habuit Sedded, Had filium, qui, (vt aiunt) totius mundi imperium gerebat. Huic in mentem venisse dicunt, vt vrbem exstrueret, quæ pulchritudine cum Paradiso terrestri certare posset. Muris igitur æneis vrbē cinxit, domibus tecta addidit aurea & argentea, in quorum structuram à maxima totius orbis ciuitatibus tributa exegit. Classici verò historiographi à Romanis in oceani littore ijs temporibus conditam affirmant, quibus & Granatæ regio subacta fuit. Distat à Freto Herculeo triginta ferè milliaribus, à Fessa autem, centum & quinquaginta. Septæ cœpit parere domino ab eo tempore, quo Gothi Granatensibus imperabant, donec in Mahumetorum potestatem Arzilla peruenit vrbana semper, nobilis, beneq; exculta fuit, structurisque sumptuosissimis varij generis admiranda. Ager non admodum fœlix, nec frugibus serendis valde accommodus: cæterùm valles habet, quæ fontibus assiduis irrigatæ, omnium generum fructibus fœcundissimam reddunt. Reperias quoque extra vrbem vites aliquot, verùm in solo arenoso. Incolis frequentissima permansit ad ea vsque tempora, quibus à Lusitanis expugnata fuit Arzilla: tum enim ciues rumore bellico perterriti, collectis rebus omnibus, Fessam profugerunt.

SEPTA.

SEPTA, vrbs Mauritaniæ maxima, opulentissima, munitissimaque in ora maritima freti Gaditani, ea propinquitate sita, vt inde amœnus in Granatæ oram pateat prospectus, atque hinc animalia dinoscantur, quòd eius interualli latitudo II. tantum sit miliarium. Hæc vrbs à Ioanne eius nominis I. Lusitaniæ Rege, ope atque industria filij sui Henrici expugnata, maximam Christianis, & potissimū quidem Lusitaniæ incolis, occasionem dedit armis latius euagandi. Cùm enim Heroica Henrici virtus, admodum clara in Septæ expugnatione appareret, hoc institutum, quò Christianorum pomeria latius extenderet, prosequi longius voluit. Classes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum, ad Austrum pertinent, infestas redderet. Deinde, cupiditate incensus, terras ignotas explorandi, dedit operam, vt ij, quos classibus præficiebat, multò longius progrederentur. Quo studio factum est, vt partim hominum fortium industria, partim variæ tempestatis euentu, non solùm bona pars Africæ, quæ ad Æthiopiam pertinebat, verùm & insulæ permultæ, in Oceano, sub imperium Lusitaniæ subiūgerentur. Quo autem terræ, ad quas nostræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraque in illis monstra versari dicebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat studio remotiora peruestigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi & religionis sanctitate clarissimi. Neque tam elaborabat, vt nomen suum clarum redderet, quam vt Christi religionem propagaret; ad quod nihil magis vtile putabat, hac nauigatione, vt posset Christi nomen apud Barbaras nationes, à situ nostro disiunctissimas, ad omnium salutem prodi. Hæc Hieronymus Osorius Algarbiorum, in Lusitania, Episcopus, lib. I. de clarissimis Emanuelis Regis facinoribus. Olim totius Mauritaniæ metropolis fuit, quare Romani eam nobilitarunt, fuitque in ea summa vrbanitas, & ciuium frequentia. Deinde à Gothis occupata, principem in ea constituerunt, remansitque apud eos principatus, donec Mahumetani Mauritaniæ fines ingressi, hanc quoque vsurpauerunt. Frequentia habuit templa, & studiosorum collegia, ciues literatissimos, & qui æneis operibus, singulari artificio fabricatis, cæteros excellerent, cuiusmodi sunt candelabra, pelues, calamaria, aliaque id genus ex ære confecta, quæ perinde elegantia habebant, ac si argentea vel aurea fuissent. Habent Itali & in huiusmodi rebus conficiendis non parum gratiæ, verùm nihil omnino, si hæc respicias. Extra ciuitatis mœnia, amplissima sunt rura, eo præsertim loco, qui vitium frequentia consitus, vinetum dicitur: verùm ager sterilis & asper est, quare magna semper illis frugum caritas.

TZAFFIN.

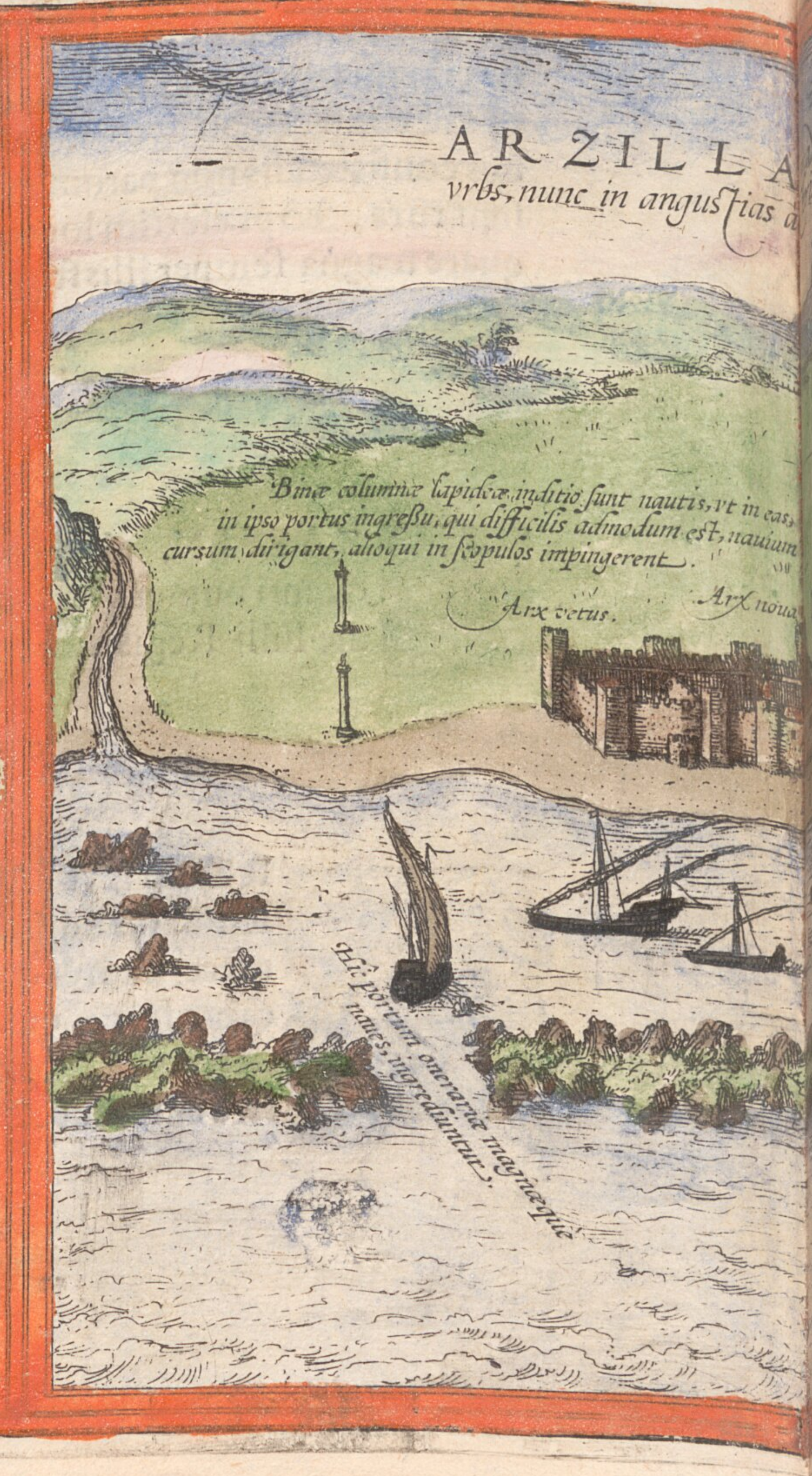
TZAFFIN, elegans Africæ oppidum, muro ex montibus septum, arcem turribus firmam, ædificia frequenti numero nitidè culta, & miræ altitudinis turrim ostentat. Anno salutis redemptæ 1508. septima die Iulij Regis Emanuelis præfectus, Diego Dasambusa, oppidum hoc Mauris eripuit.

ARZILLA.

ARZILLA Africanis Azella, spatiosa ciuitas Africæ ad Oceani littus extra Herculis columnas à Romanis ædificata, à quibus distat septuaginta plus minus passuum millibus, à Fessa verò circiter centum & quinquaginta. Paruit quondam Septæ principi Romanis tributario, tum à Gothis capta fuit, qui per ducentos viginti annos eam seruarunt, donec ab Anglis fœlici marte expugnatur, qui captam vrbem, ferro & igne ita deleuerunt, vt vnus vix saluus effugerit, ac triginta ferè annis incolis vacua remanserit. Postea verò temporibus pontificis Cardouæ (qui Mauritaniæ impera-

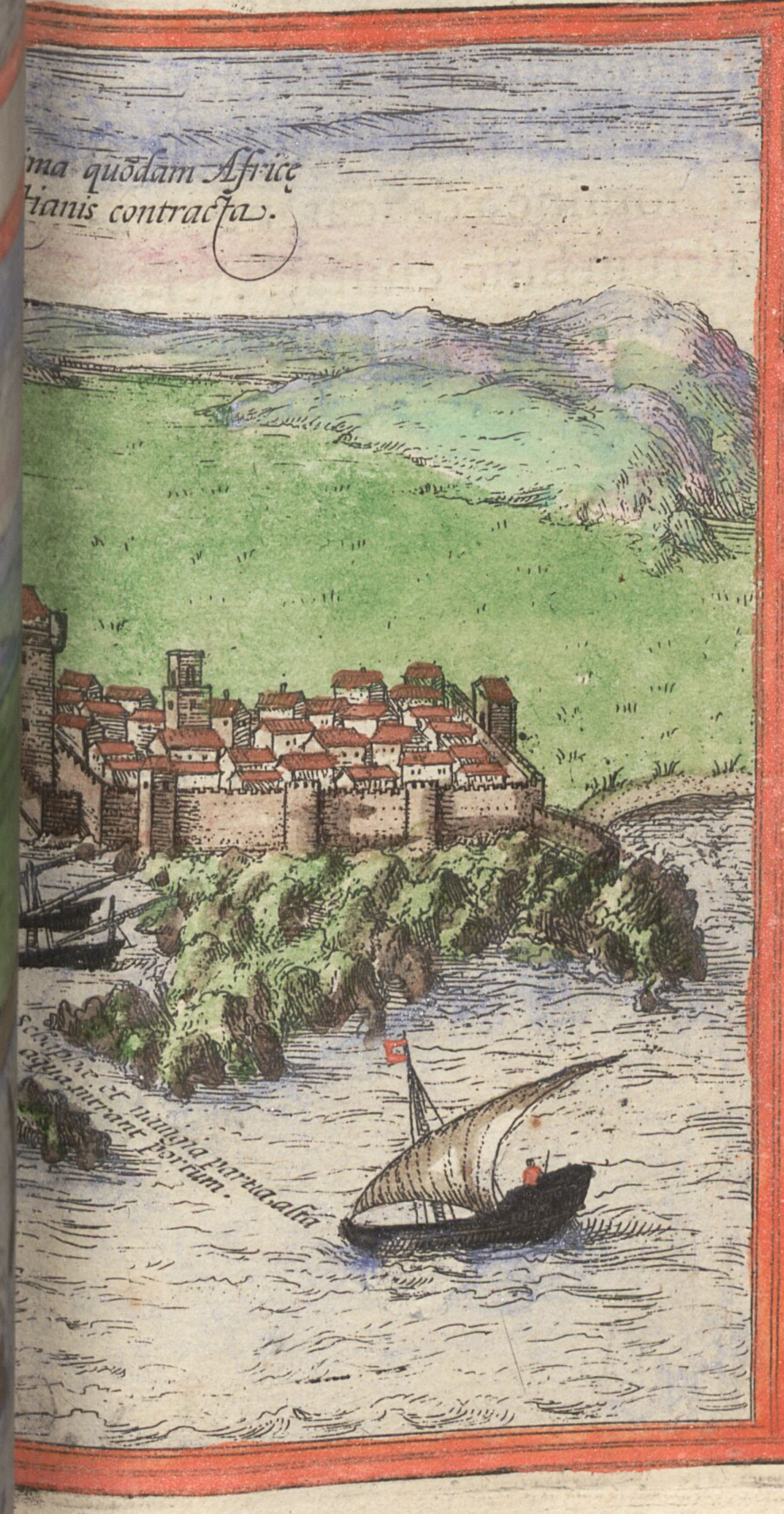

TINGIS, LVSITANIS, TANGIARA.
Æthiopum Fanum hic fuit
Domus Præfecti
Reliquiæ habitationum æthiopum
Arcionale in quo naues conficiuntur
Arx ædificata a D. Ioanne Lusitaniæ Rege eius nominis II
Fons

SEPTA.
Templū Summ
S. Iacobi
Castrum
S. Catarina
Per hanc portam ingressi sunt primum Lusitani hoc oppidum

ARZILLA
vrbs, nunc in angustias
Binæ columnæ lapideæ inditio sunt nautis, vt in eas, in ipso portus ingreßu, qui difficilis admodum est, nauium cursum dirigant, alioqui in scopulos impingerent.
Arx vetus.
Arx noua
Hic portum onerariæ magnæque naues, ingrediuntur.

Cum Priuilegio.

Cum Priuilegio.

imperabat) rursum reparari, modisque omnibus augeri, ditari, ac munitior reddi cœpit. Incolæ fuerunt locupletes, docti, armisque exercitatissimi. Ager & frugibus ferẽdis, & omnis generis leguminibus producendis est percõmodus, sed cum à montibus decem ferè distet milliaribus, magnã ferunt lignorum penuriam, verùm carbonibus Haraide aduectis, vtuntur. Anno D. 1471. 29. Augusti, ex improuiso à Lusitanis, & oppugnata & capta est, incolis omnibus in Lusitaniam abductis, inter quos & Mahumetes fuit Fessanorum rex, qui tum septem annorum puer, vnà cum sororcula eiusdem ætatis, pariter captus, Anno à Christo nato, M. CCCC. LXXI. in Lusitanorum potestatem deuenit. In qua expugnatione, Rex Mahometes, cum sororcula, captiuus in Lusitaniam abductus est, vbi septem continuos transegit annos, intra quos exactissimè Lusitanum idioma didicit. Tandem ingenti numerata pecunia, pater filium è Lusitania reuocauit, qui ad regnum adscitus, propter consuetudinem, quam cum Lusitanis contraxerat, Rex Mahometes Lusitanus appellatus est, sæpenumerò postmodũ vindictam de Lusitanis sumere, nec non Arzillam sibi ademptam, recuperare conatus est. Primo ciuitatem ex improuiso, cum omnibus copijs, adortus, bonam muri partẽ, solo æquauit, eamque ingressus, Mauros omnes in seruitutem redactos, liberauit. Christiani se in arcem receperunt, Regi, post biduum deditionem polliciti. Interim superueniente Petro Nauarro cum expedita classe, multarum nauium, perpetua bõbardarum eiaculatione Regem, non solum ciuitatem dimittere, verùm cum toto exercitu abscedere coegit. Posthæc ita per Lusitanos, omnibus locis, communita fuit, vt prædictus Rex eam recuperare tentans, sinistro semper pugnauerit Marte. Cùm in hac obsidione apud Regem stipendium mererem, è nostris vltra quingentos interfectos numeraui. Hæc Ioannes Leo Aphricanns.

SALA.

DVplex eius nominis oppidum amnis intersecat, vetus, & nouum, quod non ita procul ab Herculeo freto remotum, Septam respicit. Vetus, anno post Christi aduentum 1514. multarum ædium structura, & mercaturæ commodis, admodum auctum, arcem habet amplam, & eminentiori in loco turrim, Summatassem dictam, quam eo potissimum nomine ædificarant Saraceni, vt inde in Granatæ oram pateret prospectus. Castrum huic ciuitati vicinum conspicitur, in quo magnifica est Regum Fessæ sepultura. Hæc manu scriptum exemplar suppeditauit.

ANFA.

ANFA, ab alijs Anaffa, amplissimum oppidum, à Romanis in Oceani littore extructum, cum omnibus Africæ ciuitatibus situ locique amœnitate certare potest. Planities illi (præterquam in Septentrione, nam ea parte mare respicit) patet in longum octuaginta ferè passuum millibus. Templa quondam habuit mirificè extructa, officinas complures, palatia insignia: cuius rei facilè fidem facient, quæ in hunc vsque diem relicta sunt monumenta. Spatiosi illis fuere horti, è quibus & magna fructuum copia decerpitur, melonum præsertim, ac citrioli: quæ omnia maturitatem medio Aprili attingunt, quare incolæ suos fructus Fessam deferre solent, quòd multò citius matura colligantur, quàm Fessæ. Vestitus illis cultus est atque ornatus, fuitque summa eis semper cum Lusitanis, ac cum Anglis consuetudo. Eruditorum hic copiosus est numerus. Verum duas ob causas huius loci ruinam euenisse volunt. Primò, quòd supra modum libertatem ambiebant: secundò, quod myoparones in portu habebant, quibus Gades, atque Lusitanos miris indies vexabant incommodis. Quare tandem Portugalliæ rex classem expeditissimam quinquaginta nauium ad eos misit, quæ incolis tantum terroris intulit, vt illi arreptis secum quæ poterant bonis, Rabatum nonnulli, alij Selam confugisse dicantur, hostibus eam vrbem depopulandam relinquentes. Qui autem à rege totius classis dux missus erat, fugæ omnino ignarus, suas copias accuratè instruit. Postea verò quæ gesta erant, à quibusdam intellectis, milites in vrbem introduxit, quam vnius diei spatio sic vastarunt, domos incendio deleuerunt, atque muros multis locis solo æquarunt, vt in hunc vsque diem habitatoribus vacua remanserit. Expugnatum est hoc oppidum Anno salutis 1468. cuius ruinas, & desolatos, ab omni cultore, hortos, cum Ioannes Leonis Africanus conspexisset: Vix, inquit, lachrymas tenere potui, vbi quorundam ædificiorum atque templorum (quorum adhuc quædam extabant monumenta) miserandam ruinam seriò contemplatus fuissem. Horti, etsi nonnihil adhuc fructuum producunt, syluas tamen magis dicas, quàm hortos. Nunc autem Fessanorum iniuria, ad tantam redacta est ea vrbs calamitatem, vt nulla prorsus spes sit, nouos inposterum colonos recipiendi.

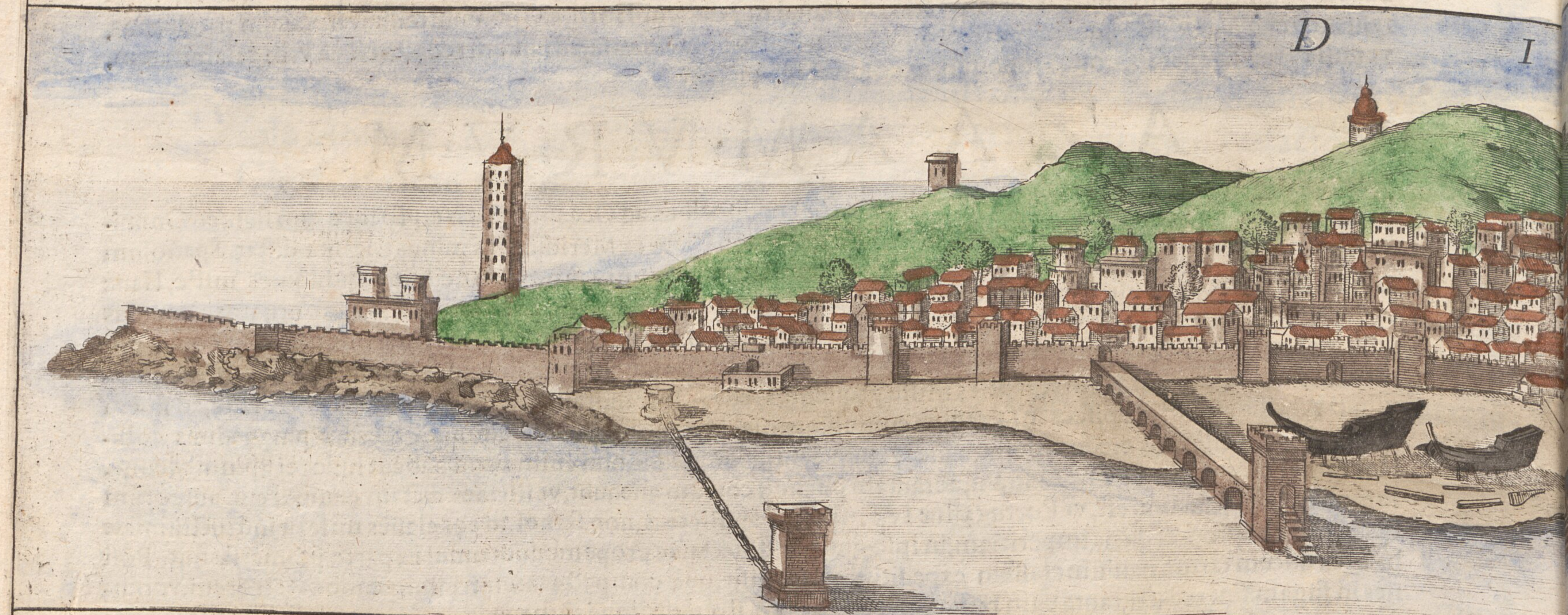
AZAAMVRVM.

AZAAMVRVM Duccalæ oppidum, Afris conditoribus ad Oceani littus o eipso loco quo flumen Ommirabih initium habet, extructum ab, Elmadina miliaribus ex Meridie plus minus triginta distat. Spatiosum est atque amplissimum, habitatoribus copiosissimum, familias numerat circiter quinquies mille. Hanc perpetuò Lusitani mercatores inhabitant. Incolas habet ciuiles, habituq; admodum ornatos. Populus in duas diuisus est partes, & tamen perpetua illis pax est. Frugum atque leguminum maxima illis prouenit copia, etsi nihil quicquam horti præter ficus producant. Piscium his tanta est affluentia, vt inde singulis annis aureorum aliquando sexies mille, nonnunquam & septies mille prouentus redeat. Piscandi autem tempus ab Octobri mense, ad finem vsque Aprilis est. Solent pisces in sartagine cum aliqua olei portione frigere, atque inde tantum' pinguedinis colligunt, vt non facilè quis credere possit: hanc lychno pensili infundunt, non enim aliud habent huic rei aptum oleum. Huc semel in anno confluunt Lusitani, ac tantam piscium copiam auehunt, vt illi iam dictam enumerent aureorum summam. Hinc factum est, vt Portugalliæ rex, spe prædæ allectus, non semel ad eos classes miserit instructissimas: quarum prior propter ducis imperitiam, in ipso gurgite disiecta, ac propemodum omni ex parte submersa fuit. Post hæc rex ducem tarum nauium classem expeditissimum misit, quæ conspecta tantum intulit ciuibus terrorem, vt omnes in fugam sint redacti, tanta cum portas ingredientium strepitu atque turba, vt in ea ciuium plusquam octuaginta fuerint interfecti, anno post Christ. Nat. M.DXIII. die II. Septemb. Quo tempone venerat huic oppido in auxilium Princeps quidam, qui vt suæ saluti consuleret, se ex alia vrbis parte fune demisit. Mox variè huc, atque illuc dispersi sunt incolæ: hic nudis redibus, ille equo fugit. Nec potuisses, scio, à lachrymis continere, si fœminas, sic senes atque pueros, capillis passis, nudisque pedibus fugere vidisses. At, priusquam Christiani cum Iudæis aliquot sint prælium auspicati, qui relicti erant à fuga ciues, eo pacto sunt in gratiam recepti, vt Lusitanus, nullis inuitis, portisque vndique patentibus, illarum rerum potiretur, quæ ciuitatis erant: proinde nulla præterea inferretur ciuibus iniuria. Hunc in modum cœperunt Lusitanicam incolere regionem. Iudæi verò, partim Fessæ, adierunt regnum. Nec puto aliam ob causam ab illis à Deo opt. Max, fuisse illatum, quàm propter horrendum illud Sodomitarum crimen, cui ciuium pars maxima tam fuit addicta, vt iuuenem vix non corruptum, à se dimitterent.

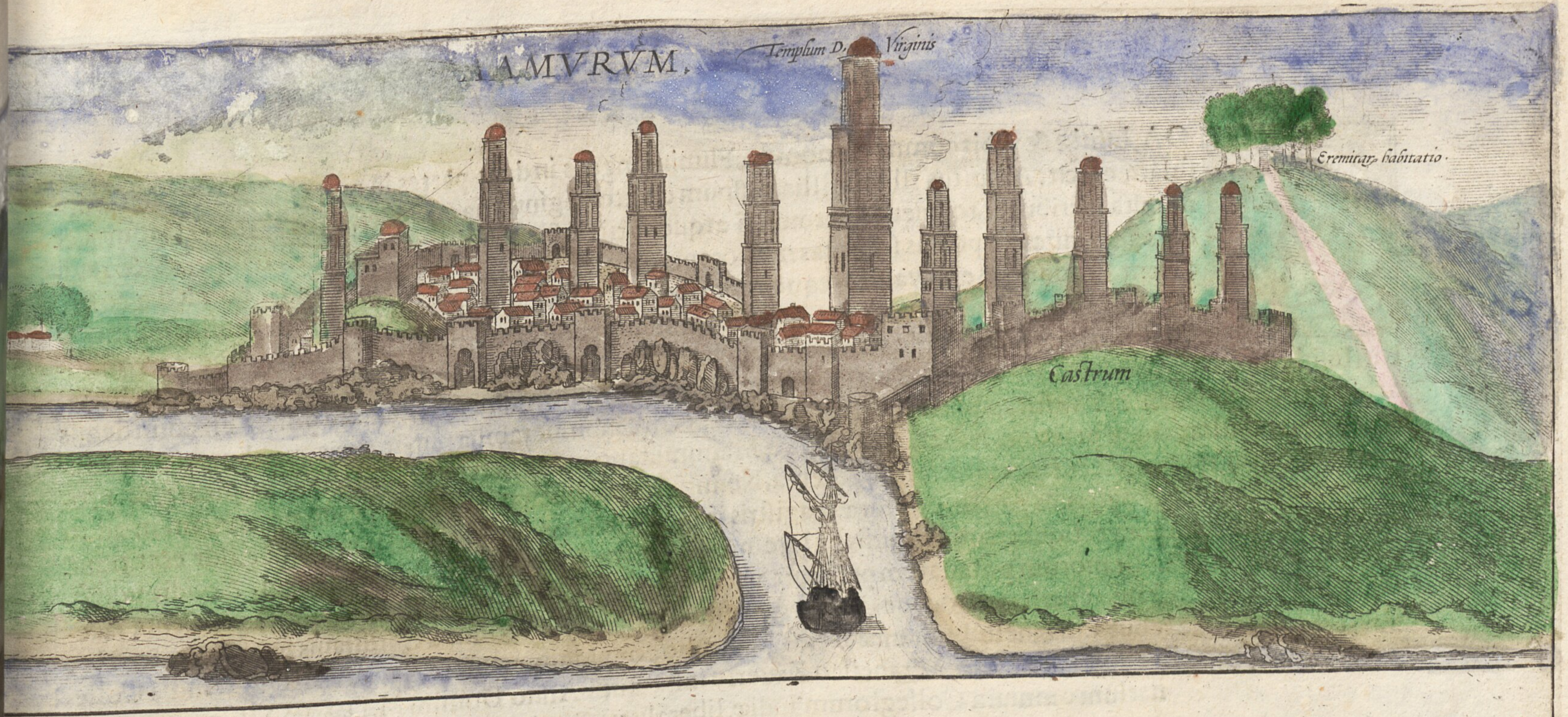
DIV.

DIV, veteribus Alambater insula, eiusdemque nominis pulcherrima & populosa ciuitas ad ostium Indi fluminis in mari Malabanco, Regi ciuitatis & ditionis Cambaiæ quondam parebat, sita in fronte sinus Cambaiæ, Indicum respiciens mare. Quam Christiani nauali prælio, classe 239. nauium, omni armorum genere instructissima, non sine maxima difficultate expugnauerunt. Nam oppidanis rex Cambaiæ, Adensium, & ciuitatis Calecut, auxilio fuerunt. portus bonitas, multos vndique Mercatores ad commercia allicit. Ita, vt sit emporium valdè celebre, opibusque multis opulentum. Albuquercius in ea insula arcem ædificare cupiebat. Et, vt ea potestas sibi fieret, multis officijs animum Regis ad suam amicitiam pellicere contendebat. Verum Melichiazius, vrbis illius Præfectus, in eo verti gentis libertatem, & salutem iudicabat, & idcirco impedimento fuit, ne Rex Alboquercio, arcis construendæ potestatem conderet. Hæc, & plura, Osorius libro IX. de rebus ab Emanuele Lusitanorum Rege domi militiæque gestis

ANFA, QVIBVSDAM ANAFFA.

D
I

GOA fortissima Indicæ urbs in Christianorum pot
Benes Terÿ.
Telonium
Mnnzquita
Fanū Idolorum

Cum Priuilegio

ANFA, QVIBVSDAM ANAFFA.

AAMVRVM.
Templum D. Virginis
Eremitar. habitatio.
Castrum

D I V.
Cum Priuilegio

GOA fortissima Indiæ vrbs in Christianorum potes[tatem] anno Salutis 1509. deuenit.
Benesteryi
Pangura
Nuradoyro.
Mmuzquita
Fanu Indorum

GOA.

GOA, Inſulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influentes diuiſus, in-
ſulam efficit. Ambitus illius millia paſſuum circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, &
munita turribus & tormentis permultis atque varijs instructa: ædes amplæ, Cæli temperies & regi-
onis amœnitas, & portus ſecuritas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collo-
carent. Emporium erat valdè frequens, & opulentum. Vigebant in ea armorum ſtudia, multique
milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi ſtipendijs alebantur. Veſtigijs namque patris inſi-
ſtens, omnes, quos in bello virtutis ſpecimen præbuiſſe nouerat, ad ſe congiarijs vberrimis allicie-
bat. Inſula multò maiorem, quam pro illius magnitudine, hominum multitudinem ſuſtentare poteſt. Eſt enim denſis
arboribus, valdè fructiferis veſtita, abundat varijs fructibus, pecora innumerabilia nutrit, variaque alimenta profun-
dit, & aquas multas atque perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis ſumptibus ædificata, & pro-
uentibus etiam, quibus Sacerdotes alerentur, opulenta. Nemini autem licebat inſulam ingredi, prius quam in aditu
aliquo, nomen ſuum & patris, & patriæ ſcripturæ magiſtris in quinque locis, in quibus in inſulam facilior erat tranſ-
miſſio, conſtitutis exponeret: qui etiam hominis colorem, & ſtaturam, & ſigna literis conſignabant. Accidit porrò,
poſtquam inſula in Luſitanorum poteſtatem peruenit vt dum Luſitanus quidam, domus altiora fundamenta iace-
ret, crucem ex ære factam, reperiret, quod maximo argumento fuit, eam fuiſſe olim à Chriſtianis dabitatam, &c. Hæc
Oſorius Lib. VII. de rebus Emanuelis Luſitaniæ Regis. Habet hoc oppidum, primum Societatis Ieſu, in India Colle-
gium, quod D. Pauli appellatur, à Franciſco Xauerio inſtitutum Anno Domini M, D. XXXXII. ſemi-
narium omnium Collegiorum Indiæ, liberalitate Regis Luſitaniæ Ioannis
III. ampliſſimè dotatum.

CVSCO.

EA noui orbis pars, quæ meridiem magis respicit, quàm Hispani terram firmam appellitant, Brasiliam Per-
uuiamque comprehendit. Huius Metropolis, & præcipua est ciuitas Cusco, ea amplitudine, fortitudine,
& magnificentia, vt cum pulcherrimis etiam vel Galliæ, vel Hispaniæ vrbibus, inuicta arcis munitione, &
hominum, potissimùm claro genere natorum frequentia, & ædificiorum serie & dispositione, & situs a-
mœnitate, haud immeritò contendere queat. Nulla in eam multitudo plebeia admittitur, sed nobilium,
procerum, & maximorum principum, inclyta & magnificentissima sedes est, qui partim intra vrbis mœ-
nia, partim in villulis suburbanis, ruri magno numero degunt. Inter quæ quidem præcipua sunt palatia
procerum quatuor, qui huius Reipub. clauum moderantur, quæ superbissimè sumptu propè immenso,
marmoreis quadratisque lapidibus structa, atque depicta videntur. Plateæ cùm omnes sint rectæ, cru-
cis formam plerisque in locis efficiunt, nulla autem est, per quam non amœnus delabatur riuulus, canali
ductus, vtrinque lapidibus vestito. Forma ciuitatis quadrangula, in latere collis, exiliter, atque venustè deprimitur. In cliuoso & dif-
ficili montis ascensu, admirandæ pulchritudinis arx spectabilem, atque amœnam hanc vrbem reddit, cuius siue pulchritudinem, siue
ingentem ædificii molem consideres, perpaucæ similes in vniuersa Europa illis sunt visæ, qui terras quamplurimas perlustrarunt.
Habet ea in summo montis vertice turrim, rotundo opertam tecto, ex qua longè lateque prospectus panditur, ædibus paruis habi-
tationi destinatis abundat, quæ omnes ex lapide viuo nitidissimè sunt ædificatæ. Etenim tam accurata, & planè noua iunctura, vi-
dendi sensus fallente, compositos habent lapides, vt non colligatum, sed perpetuum, ac fusum opus videatur. Quinque hominum
millia, citra difficultatem, recipiunt. Illud arcis latus quod nullis tormentorum viribus verberari potest, vnius tantum muri am-
bitum habet: vbi verò facilior est in collem ascensus, triplici muro gradatim ea ratione ambitur, vt prioris fastigio sequentis fun-
damentum respondeat, ac pari altitudine deinde ascendat, mediocri interiecto spacio, quod perpolitas continuo ordine domus
continet, eaque est latitudine, vt coniunctim vehicula tria citra offensionem liberè commeare queant. Tam firma hæc mœnia cen-
sentur, vt nec quassari tormentorum strepitu, nec occultis terræ cuniculis, cum petrosæ rupi insistant, possint euerti. Peringentes
sunt ac validissimi lapides, ex quibus ea constant, quorum inusitata, immensa, ac rara magnitudo facit, vt humana industria huc eos
esse congestos credi vix possit. Est in hac arce armamentarium oppidanorum armis refertissimum. Delectantur incolæ rebus depi-
ctis. Abundant panno, plumbi, stanniq́ue fodinis, argenti vim magnam, auri perparum habent.

MEXICO.

MEXICO, siue Temixtita, in Hispania noua, Mexicanæ Prouinciæ opulenta & celeberrima ciui-
tas, vliginoso & salso in lacu mirabiliter constituta, amplitudine Hispalim, aut Cordubam supe-
rat: via quæ ad illustrem hanc vrbem deducit, ampla est, & visu iucunda. Vici quoq; omnes habēt
suos exitus, vt ab vno ad alium aqua permeare possint. Habent plurimas plateas, vbi assiduè sua
habent fora, & commercia ad emendum & videndum. Quarum vna est duplo maior foro Sa-
lamanticæ ciuitatis, vndique porticibus circundatum, vbi quotidie vltra sexaginta millia homi-
num vendentium ementiumq; cernuntur. Est in ista platea permagna domus, in modum iudicii,
in qua incidentes in foro contentiones dirimuntur. Sunt etiam hic plurimæ Meschitæ, & Idolo-
rum domus, quas religiosi incolunt. Est inter Meschitas vna suprema, cuius vix credibilem magnificentiam Corte-
sius copiose explicat. Idola sua, ex farina & humano sanguine conficiunt quibus multa hominum corda ex viuen-
tium corporibus extracta, quotidie offerunt. Est & hic magnifica Regia potentissimi illius domini Mutezuma, cui
noui vobis adeò multæ prouinciæ parebant, vt non esse alium in vniuerso terrarum orbe dominum eius subditi cre-
derent. De rara huius Mutezumæ magnificentia, & de aliis cùm harum ciuitatum, tum orbis nuper inuenti histo-
riis, multa suppeditabunt illi, quos D. Abrahamus Ortelius, celeberrimus ille Geographus, in perillustri Theatro
suo, folio. 2. noui orbis descriptores allegat. Sed operæprecium est oculatum testem Ferdinandum Cortesium au-
dire, qui ita scribit. Mexicana ciuitas adeò ampla est, & admirabilis, vt magnitudine & populi frequentia Grana-
tensem vrbem superet, & patriis rebus multò sit abundantior, vt pane, auibus, piscibus, tam ex fluminibus quam la-
cubus, & his quæ in venatione capiuntur, rebusque aliis, quibus pro ipsorum victu fruuntur optimis. Hac in ciuitate
est forum, in quo quotidie cernuntur vltra triginta hominum millia ementium & vendentium, vltra alia plurima
parua fora, quæ in ciuitate reperiuntur. Hoc in foro habentur omnia genera indumentorum venalia, quibus illi vti
consueuerunt. Sunt ibi loca disposita, ad vendendum aurum, argentum, lapillos, aliqua genera emblematum &
plumarum, tam benè comptarum, vt in nullis foris aut plateis vniuersi terrarum orbis, ornatiores reperiri possint.
Sunt illic venationes adeò aptæ, vt nullis optimis in Hispania cedere debeant, venduntur olera, & herbæ medicina-
les, ligna, carbonesq; in bona quantitate, habentur balnea, & deniqua inter eos viget aspectus cuiuslibet boni ordi-
nis ac regulæ, estq; natio multæ rationis, qua in Africa non posset inueniri melior. Legũ rigore maleficos puniunt.
Quidam enim Cortesio aurum furtim abstulerat, quod cum huius vrbis Magistratus resciret, depræhensum, in fo-
ro per præconem primo proclamante delictum, malleo ligneo occidi iussit. Ciuitas hæc in lacu constituta, in qua
optimæ sunt domus & turres, & maximè aquas ipsi domini inhabitant, & sacræ ædes eorum, quas Meschitas ap-
pellant, vbi suas fundunt orationes, & deos collocant, & pro qualibet necessitate homini incumbenti habent pro-
pria sua idola more priscorum gentilium. In istis Meschitis versantur homines, qui pro religiosis more suo haben-
tur, & continue itidem resident, omnes illi, idolorum cultores, nigris vtuntur vestibus, nec capillos minuunt, aut
pectunt à die ingressus religionis, donec exierint. Filij omnes ferè primatum ciuitatis & dominorum eo habitu in
religionibus versantur, à sexto, & septimo anno, donec eos parentes matrimonio iungant, & hoc frequentius acci-
dit in primogenitis, & in ijs, qui in hæreditate succedunt, quam in cæteris. Morantes in illis locis accessum ad mu-
lieres non habent, nec ad eas domos mulieri patet accessus. abstinent à cibis quibusdam, sed vno tempore plus alio.
Et inter Meschitas est vna suprema, in cuius circuitu quadraginta sunt turres altissimæ, quæ omnes sunt sepulturæ
dominorum istius prouinciæ, & capellæ in eisdem constructæ singulis suis idolis consecrantur. In hac ampla Meschi-
ta, sunt tres latissimæ aulæ, in qua sunt plurima idola miræ altitudinis, varijs figuris & artibus sculpta, tam in lapidi-
bus,

Mexico.
MEXICO, REGIA ET CELEBRIS HISPANIÆ NOVAE CIVITAS.
Cum Priuilegio.

CUS
CO.
CVSCO, REGNI PERV
IN NOVO ORBE CAPVT.

MEXICO.
MEXICO, REGIA ET CELEBRIS HISPANIAE NOVAE CIVITAS.
Cum Privilegio.

CUS CO.
CUSCO, REGNI PERU IN NOVO ORBE CAPUT.

bus,quàm in tecto : & dictis aulis insunt alia parua sacella,angustis portis constructa, quæ nullam cœli claritatem continent:in ea sacella,ex religiosis certi aliqui, minimè tamen omnes admittuntur. In his Meschitis vnius Temixtitanæ vrbis,(horrendum dictu)olim dijs suis annuatim, vltra viginti millia puerorum,puellarumque corda sacrificarunt. Ex lacu in quo ciuitas hæc posita est, maximam salis copiam conficiunt. Quatuor tantum habet vrbs ipsa à continenti ingressus, stratis manifabricatis vijs latis, quantum extenditur Hispanica equestris lancea istius præcipui vici amplissimi,& recto tramite procedentes cernuntur,quorundam media pars est in aquis,media in terris,per quos Canois inuehuntur. Vici quoque omnes habent suos exitus.& ab vno ad alium, aqua permeare possunt. Habet insuper præclara hæc vrbs plurimas plateas,vbi quotidie sua habent fora,commerciaque exercent. Venduntur res ex auro argentoque,plumbo,cupro,aurichalco,lapidibus,ossibus,conchilibus , corallis,& ex plumis.Venditur calx,politi lapides,& non politi,lateres crudi & cocti,ligna dolata varijs modis,& non dolata. Est vicus in quo venduntur omnia genera auium ad aucupium , vt gallinæ, perdices,coturnices, anates,turdi, fulicæ, turtures,palumbes,passeres arundinibus collo astricti,psitaci,milui parui,,asciones,tinunculi, accipitres, falcones, & aquilæ ex istis auibus rapina viuentibus, cum plumis,capite.rostro,& vnguibus. Vendunt cuniculos,lepores, ceruos,canes castratos paruos,quos comedendos educant. Sunt vici ad herbas vendendas, sunt ibi omnes herbæ & radices medicinales,quæ nascuntur in tota prouincia.Sunt domus pharmaca vendentium,tam potabilia,quàm ex vnguentis & emplastris. Sunt barbitonsorum domus.Sunt etiam habitationes , vbi conueniunt ad bibendum & comedendum pro pecunia Sunt ibi etiam plurimi baiuli,vt in Hispanijs, qui merces emptas ad incolarum ædes deferunt. Sunt plura ligna,carbones focularia,storeæ variæ ad lectisternia,aliæ subtiliores ad sedilia ornanda, cameras & aulas.Sunt omnia olera,& præsertim cepe,porri,allia,nasturcium tàm terrestre,quàm aquaticum,caules, acetosa,cardus Sunt ibi fructus varij,inter quos sunt cerasa,pruna,quæ sunt simillima Hispanis, Sunt poma,vuæ, & alij fructus plurimi,quos exquisitissimos ipsa prouincia producit.Vendunt melapum,ceram,& mel arundinum, ex Mayz,quæ quidem arundines tantum m. llis habent,& sunt adeo dulces,quemadmodum illæ , ex quibus saccarum conficitur. Vendunt mella ex arboribus quibusdam,quas in reliquis Insulis Magneas vocant,& sunt dulciora musto decocto.Vendunt etiam vinum rude confectum. Vendunt multa genera fili omnium colorum in suis corollis,vt est similis vico , vbi Granatæ venduntur res ex serico,sed in maiori quantitate.Vendadtur ibi colores pro pictoribus,& omnia genera sicut in Hispanijs,& adeo illustria,vt meliora fieri non possint. Venduntur coria ceruina optimè aptata,villosa,& sine pilis,alba & tincta coloribus varijs. Venduntur fictilia multa, & optima vernice suffulta.Venduntur dolia maxima,& parua, Oenophora,ollæ,& alia vasa fictilia.Venduntur multum Mayz , tam solidum,quam coctum,& in panem conuersum,& de eo habent magna commercia,& in solido,& in pane.Vendunt artocreas ex auibus & piscibus recentibus & salsis , crudis & coctis. Vendunt oua gallinarum,& anserum, aliarumque auium maxima in copia.Vendunt placentas ex ouis. Et denique, vendunt in dictis foris , quicquid gignitur & crescit in illis prouincijs,quæ vltra ea,quæ exposui,sunt talia & tā diuersa, vt ob prolixitatē, & quia eorū omniū nomina non teneo,recēsere nequeā.Et genus quodlibet merciū habet vicū propriū,nulla data alia merciū, cōmutatione.In hac ampla platea,est domus magnifica,in modū Iudicij, vbi sēper morantur decē, aut duodecim personæ,quæ iudicant,& cōstituunt omnia,quæ in dicta platea eueniunt,& dubia,quæ insurgūt.malosque & delinquētes puniri iubēt.Versantur in dictis plateis aliæ personæ,quæ assiduè diligenter explorant,quid vēdatur , & mensuras. quib. vēduntur bona,inspectant,atq; explorant.Iam verò si de magnificentia,diuitijs,& domestico apparatu atque obsequio ipsius Mutezuma, huius vrbis & vicinarum regionum supremi domini,de palatijs, vinarijs & hortis. in ipsa ciuitate & extra eam voluptatis gratia ædificatis, de pontibus,aquæductu,vijs,& nobilium arcibus, omnia commemorare voluero,veritatem ipsam narratione excedere multis videbitur.Ex varijs tamen hoc saltem vnicum referam.Præter alia amplissima ipsius Domini Mutezumæ palatia,vnum est,in quo pulcherrima erant viridaria miris prospectibus exornata,marmora,reliquaque ornamenta erant ex iaspide optimè elaborato. Huic palatio inerant habitationess quibus possent hospitari duo magni principes, cum amplissima familia,ibique erant decem stagna, vbi habebantur omnia genera auium aquatilium istarum prouinciarum,quæ sunt multa & varia,& omnium aquatilium,& ad vsum volucrum,quæ mari aluntur,erant stagna salsæ aquæ, & ad vsum in fluminibus versantium,erant aquæ dulces, quas quodam constituto tempore emittebant , vt stagna emundarent & cuilibet speciei volucrum impartiebantur cibum,qui eis erat proprius. Ita , quod volucribus pisces edentibus , ducentæ & quinquaginta libræ,quotidie exhibebantur His alendis volucribus dabant operam trecenti viri, nulli negotio vlterius incumbentes.Erant præterea alij ad auibus præstanda medicamina præpositi, cuilibet stagno prospectacula imminebant,& deambulatoria egregia, & sumptuosa,quo dictus Mutezuma solatij gratia, secedere solebat. In huius palatij particula,tenebat homines,pueros,fœminasq; à natiuitate candidos in facie,corpore,capilis,superciliis & palbebris. Habebat aliam etiam domum amplissimam & munitissimam, in qua erat latum peristylium, pauimento ex crustis marmoreis egregijs ornatum , in modum latruncularię tabulæ , & domus erant profundæ, quasi ad statum hominis cum dimidio,& ad magnitudinem sex passuum in quadrangulo,& in medio quarumlibet istarū habitationū cernebatur volucris,rapina vitā quærens,à tinunculo vsque ad aquila,quotquot cōperiuntur,in Hispanijs,& plura genera quæ nunquā in Hispanijs visa sunt,& in quolibet genere magna copia. Et in qualibet istarū erat lignū,vbi volu-cres residebant,& aliud extra,infra rete,& vni insidebāt aues nocturno tēpore,cùm pluuiosū erat tēpus,in altero verò poterāt esse exeuntes ad solē,& aerē, dū aliqua ægritudine laborāt. Istis omnib. volucrib. gallinas impartiebantur pro cibo,& non aliud.In eodem palatio inferius quædam aulæ magnæ, plenæ sunt magnis caueis,& grandibus lignis fabrefactæ,& coniunctæ,& in eis,vt plurimum,continebantur leones,tygrides,lupi, vulpes,cati varij,& omnium horum animalium,tàm volantium , quàm quadrupedum erat maxima copia,quibus ad saturitatem gallinas apponebant,& ad horum animalium custodiam erant alij trecenti viri. Erat insuper & alia domus,vbi plurimos viros & fœminas monstrosas,pumiliones,gibbosos,& adulterinos,& alios maximæ deformitatis viros habebat,& genus quodlibet monstri,suas obtinebat separatas habitationes, & præerant eorum infirmitati electi homines. Reliquas domus voluptatis gratia constructas,in dicta ciuitate Mexico,prætermitto.cùm & plures sint,& diuersimodæ. Hæc ex nattatione secunda, Ferdinandi Cortesijexcerpsimus,apud quem multò plura de magnificentia rara & inaudita huius vrbis, & de regio ac domestico obsequio ipsius D.Mutezuma lectu digna inueniuntur. Habent etiam in Mexicana vrbe Domine de societate Iesu collegium,Regis Catholici Philippi Austriaci benignitate,institutum atque dotatum, Anno à Christo nato, M. D. LXXIII.

INDEX ALPHABETICVS LIBRI I.

CIVITATVM.

INDEX ALPHABETICVS LIBRI I.
CIVITATVM.

